הומאָרעסקען־בוך

(1916 — 1920)

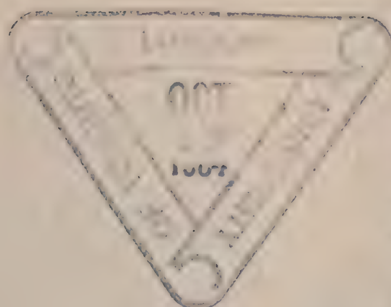
— פון —

אברהם רייזען.

פארלאג „ניי־צייט“, ניו־יאָרק.

1920,

אינהאַלט:

1. ביים נייעם ברעג.

---

2. אונזער היים.

.1

בײם נײעם ברעג.

ברודער און געליעבטער

היימאַנ׳ען, אַן אינטעליגענטען און באַלעזענעם יונגענמאַן, איז ניט געגאַנגען אין ליעבע. ווען ער באַקענט זיך שוין מיט אַ מיידעל אויף אַ באַל, אויף אַ קאָנצערט, צי אפילו אין קוני־איילענד ביים ברעג ים, קען ער ניט כאַפּען דעם ריכטיגען טאָן. הויבט ער אָן מיט איהר ריידען איבער סאָציאַליזם, איז שוין די מיידעל פאַר איהם אַ פאַרלוירענע. פון סאָציאַליזם אויף ליעבע איז שווער אַרויפצוקומען. דאָס מיידעל ווערט ערנסט, ער נאָך ערנסטער און כאָטש נעהם און הויב אָן זינגען די מאַרסעליזע. נאָך אַ פּאָר מאָל באַגעגענען זיך, פיהלט ער, אַז מיט סאָציאַליזם האָט ער ביי איהר פאַרשפּיעלט און ער צוגעהט זיך ענדליך מיט איהר אפילו אָהן אַ „אויף ווידערזעהן".

איז ער שוין דאָס צווייטע מאָל מיט אַ צווייטער מיידעל פאַר־זיכטיגער און אויף אַ באַל פאַרפיהרט ער אַ געשפּרעך וועגען אַנאַר־כיזם. אין אַנאַרכיזם איז ער אויך אַ בקי. פון אַנאַרכיזם, האָפט ער, וועט זיין לייכטער זיך אַרויפדראַפּען אויף דער „פרייער ליעבע". אַבער צו דער „פרייער ליעבע" דערקריכט ער ניט. גראָד איז דאָס מיידעל פון בעל־בית׳שע עלטערן, דער טאַטע איז אַ ביזנעסמאַן און איז „גוט־אָפּ", היינט צו וואָס לוינט עס איהר! האָט זי זיך אָפּגעזעגענט מיט אַ לייכטען נויג מיט׳ן קאָפּ און איז פאַרשוואונ־דען צווישען די טאַנצענדיגע פּאָרלעך...

האָט שוין היימאַן אויף אַן אַנדער באַל געפּרואווט מיט אַ נייער באַקאַנטער נעהמען גאָר אַ לייכטען טאָן. ליעבע איז, נאָך אַלעמען, העכער פאַר אַלע אידעען. מיט דער נייער מיידעל האָט ער זיך צורעדט וועגען טאַנצען בכלל און וועגען דעם נייעם עראָטי־שען טאַנץ בפרט...

פון דעם דאַזיגען געשפּרעך, האָט ער געהאַפּט, וועט ער ענד־ליך אַרויסטאַנצען אויף דער ליעבע...

און געדאַכט האָט זיך איהם, אַז ער איז שוין אויף א דרך. ביי דער מיידעל האָבען די שוואַרצע אויגען אָנגעהויבען צו גלאַנ־צען מיט אַן אומהיימליך פייער, די בעקעלעך האָבען זיך צובליהט און די שלאַנקע פיס, וואָס האָבען זיך אויסגעצייכענט אונטער דעם דינעם זיידענעם קלייד, האָבען זיך גראַציעז און קאָקעטיש געבויגען און ליידענשאַפטליך געציטערט. זי האָט איהם אָנגעקוקט מיט באַגעהרענדע בליקען און שטיל, אָבער פול מיט ליידענשאַפט אין שטימע, געפרעגט:

— טאַנצט איהר דעם נייעם טאַנץ?

— אָ, ניין! האָט היימאַן זיך דערשראָקען. — איך טאַנץ בכלל ניט. איך בין צופיעל גייסטיג ענטוויקעלט, איך זאָל עס טאָן. איך פאַרשטעה אָבער און איך בין א ליידענשאַפטליכער פאַרעהרער פון דעם דאַזיגען מאָדערנעם טאַנץ, וואָס איך וואָלט איהם גערופען: דער איבער־טאַנץ פון דעם איבער־מענשען, וואָס האָט זיך באַפרייט פון אַלע פאָראורטיילען און גיט פרייהייט די גליעדער פון זיין קערפּער, וועלכע זיינען יאָהרענלאַנג געוועזען גע־צוימט...

נאָך דער דאַזיגער דרייסטער לעקציע וועגען טאַנץ, איז היימאַן געוועזען זיכער, אַז דאָס מיידעל איז זיינע. ער האָט געוואונען איהר האַרץ. ער האָט איהר אַריינגעקוקט טיעף אין די אויגען און גע־וואָלט זעהן דעם איינדרוק פון זיינע ווערטער. דאָס מיידעל אָבער האָט איהם אָנגעקוקט ווי פאַרדעכטיג און שמייכלענדיג צוזאַמען, און ענדליך ווי אויסגעגעניצט:

— הייסט עס, אַז איהר אַליין טאַנצט ניט... — און איז ענדליך אַוועק אפילו אהן א שאָקעל מיט'ן קאָפּ צו טאָן, און געלאָזט זיך איבער'ן זאַל, זוכען א קאַוואַליער צום טאַנץ.

„הייסט עס, האָט היימאַן באַשלאָסען, אַז טאַנצען איז אויך ניט קיין טעמע צו געווינען דאָס האַרץ פון א מיידעל."

* * *

אט האט ער שוין שיער ניט געוואונען די ליעבע פון א מיידעל.

עס האט פאסירט ביים לעצטען באל פון סעזאן. אויב ניט ביי דעם באל, איז ער פארלוירען, בלייבט איהם בלויז זומער דער „ביעטש" פון קוני־איילאנד. אבער דארטען איז די האפנונג שוואך. אין זיין באדע־אנצוג פארלירט זיין געזיכט די גאנצע אינטעלי־גענץ און מיט פראסטע מיידלעך האט ער מורא אנצוהויבען, ווען זיי זאלען שוין אפילו יא וועלען. ניין, דער באל איז זיין לעצטע רעטונג.

ער איז געזעסען ביי א טישעל אין ווינקעל פון זאל און גע־ווארפען בליקען אויף די איינצעלנע מיידלעך, וואס בלאנזשען ארום, ווי פארלוירענע אויף אן אינזעל... דערווייל האט זיך צו־געזעצט צו זיין טישעל, וועלכער האט גראד געהאט פרייען פלאץ, א פארעל. דאס פארעל האט צווישען זיך ניט גערעדט אוןביידע האבען געמאכט דעם איינדרוק, אזוי ווי זיי זיינען ברוגז איינע אויף די אנדערע. היימאן איז געזעסען גראד אנטקעגען איהר. זי האט געהאט שעהנע, אבער טרויעריגע, האלב־פאר'חלומ'טע אויגען, דאס געזיכט לענגליך און די הויט צארט און ווי דורכזיכטיג. פונקט אזעלכע האט היימאן ליעב. אזעלכע זיינען צוגעלאזענער און זידלען ניט אפ, ווען מען צערעדט זיך מיט זיי אפילו ניט פאר־געשטעלטערהייט. היימאן איז געווען זיכער, אז ווען זי איז אליין, וואלט ער זי שוין געוואונען.

צום גליק האט זיך דער יונגערמאן אויפגעהויבען, עפעס א מורמעל געטאן צו דער מיידעל און איז פארשוואונדען. היימאן האט לייכטער אבגעאטעמט, געקוקט אויף איהר מיט האלב־בע־טענדיגע, האלב־ארויסרופענדיגע בליקען און ניט געוואוסט ווי אזוי דעם געשפרעך אנצוהויבען. עפעס האט ער ניט געקענט באנעהמען צו וועלכען קרייז זי געהערט.

נאר באלד איז איהם איינגעפאלען צו שטעלען איהר א פראגע:

— ענטשולדיגט, איז דער יונגערמאן אייערער א ברודער?...

דאָס מיידעל האָט טרויעריג אראָפּגעלאָזט די אויגען און ווי מיט אַ זיפץ געענטפערט:

— ניין... — און גלייך, ווי פאַר זיך, צוגעגעבען:

— ליידער האָב איך ניט קיין ברודער...

דער ענטפער האָט היימאַנ'ען אינגאַנצען אַפּגעקויפט. ער האָט זיך געפּאַסט מוט און פּאַטעטיש אויסגערופען:

— קען איך מיר ערלויבען צו זיין אייערער אַ ברודער?...

דאָס מיידעל האָט איהם אָנפאַנגס פאַרדעכטיגט אַנגעקוקט, באַלד אָבער האָט איהר געזיכט אָנגענומען אַ צוטרויליכען אויס־דרוק און מיט אַ הארציגען אַפּענעם שמייכעל האָט זי ווי אויס־געזונגען:

— אַך, מיין גאָט! ווי שעהן עס קלינגט! — אַ ברודער!

זי האָט זיך פאַרטראַכט, אָנגעקוקט פאַרשענדיג היימאַנ'ען און געפרעגט:

— קענט איהר אָבער זיין אַ ברודער?

היימאַן האָט זיך אָנגעכאַפּט ווי אַן אָנגעצונדענער.

— אַ, יאָ, געוויס, נאָך ווי... אַ ברודער, אַן אמת'ער ברודער...

דאָס מיידעל איז געוואָרען גערירט און געקוקט איהם אין די אויגען:

— איך דאַנק אייך!

און האָט איהם אויסגעצויגען די האַנד.

היימאַן האָט איהר האַנד אַריינגעכאַפּט אין זיינער און זי שטאַרק געדריקט אַלס צייכען פון ברודערליכקייט.

זי האָט ענדליך זיך פאַרקוקט, ווי זי וואָלט עמיצען געזוכט...

היימאַן האָט עס אָבער ניט באַמערקט. ער האָט געמאַכט פּלענער, ווי אַזוי פון ברודער איבערגעהן צום געליעבטען...

ער האָט איהר פאַרגעלעגט זיך דורכגעהן אַביסעל איבער'ן זאַל...

— קומט, שוועסטער! — האט ער געשמייכעלט...

— יא, ברידער, קומט...

ער האט געזוכט ווייטער ווי אזוי צוצוקומען צום פונקט. אט אפשר דא אין ווינקעל איז דונקעלער, דאס פובליקום איז פארטאן... דאס מיידעל, פיהלט ער, פארליערט זיך אין גאנצען, עפעס אזא אומרוהיגקייט קומט פאר אין איהר. עס איז ניט אומזיסט.

— וואס זייט איהר אזוי אומרוהיג?...

— אך, פרעגט ניט...

— מעג איך אייך א קוש געבען...

זי האט איהם אנגעקוקט פארוואונדערט:

— א ברודער קושט זיך ניט...

היימאן איז געבליבען פארווירט: אט האסטו דיר... הייסט עס, אז דער מיטעל איז נאך ערגער...

— אויב אזוי, ענטשולדיגט, שוועסטער... איך האב ניט גע־וואוסט...

ער האט געשוויגען א ווייליע און ניט געפונען קיין ווערטער. ענדליך האט ער זיך דערמאנט אז דעם יונגענמאן, וואס איז פריי־הער מיט איהר געזעסען.

— ווער איז, שוועסטער, דער יונגערמאן, מיט וועמען איהר זייט געזעסען?

— פרעגט מיך ניט, ברודער, — האט זי טרויעריג געענט־פערט, — ער איז א שלעכטער מענש. איהר זעהט, ער איז אוועק און מיך געלאזען אליין. ער איז זעהר א שלעכטער...

— וואס־זשע דארפט איהר איהם, ווען ער איז א שלעכ־טער?... — האט היימאן בתמימות געפרעגט.

— אך, ברודער, אייך מעג איך דערצעהלען, איהר זייט אזא פיינער, אזא גוטער... אט דעם שלעכטער יונגענמאן האב איך ליעב, שרעקליך ליעב... זעהט, ער איז אוועק און מיך געלאזען דא אליין... באגלייט מיך, ברודער, אהיים. איהר זייט אזא גו־

טער, אזא פיינער... ער וועט שוין ניט קומען, אוועק מיט אן אנדערער... באגלייט מיך אהיים!...

דא האט היימאן זיך ווירקליך דערפיהלט ווי א ברודער און ער האט זיך געטרייסט:

— מילא, א שוועסטער איז אויך עפעס. געהסט פארט ניט ארויס אליין פון זאל...

דער אייגענער אויטאָמאָביל

ביילין איז א יונגערמאַן ניט קיין בעל־תכלית. וואָס ער פאַרדינט, דאָס פאַרלעבט ער. זיינע פריינד, אַלע פאַרמעגליכע, זאָגן איהם אַלע מאָל מוסר: סטייטש, ווי האָט דאָס ניט א מענש אָפּגעשפּאָרט אין א באַנק כאָטש פינף הונדערט דאָלער? ענטפערט ביילין מיט א שמייכעלע, אַז כל־זמן ער איז געזונד, וועט ער זיך שוין אַליין פאַרזאָרגען און אַז ער וועט ניט קענען זאָרגען פאַר זיך, זאָל זיך זאָרגען דעמאָלט די וועלט...

קוקען זיי איהם אָן, ווי א הפקר־מענשען, און זיינען זיך מיאש פון איהם. איינער פון זיי, וואָס איז נוטה צו פילאָזאָפיע, מור־מעלט אַרוים:

— וואָס מיינט איהר? ער איז ניט אינגאַנצען אומגערעכט... וואָס קען טאַקע א מענש פאַרזאָרגען?...

זאָנסט איז ביילין א מענש מיט אַלע מעלות: א שעהנער, א געזונטער און שטענדיג אין א גוטען הומאָר. קומט ער ערגעץ אין א פאַמיליען־הויז, ווערט דאָרט אויפגעלעבט. ער האַלט זיך פריי און אויפריכטיג, און ערלויבט זיך אַמאָל צו פלירטעווען מיט דער יונגער בעל־הבית'טע, אָדער מיט דער יונגער טאָכטער, אין דער אַנוועזענהייט פון מאַן אָדער פון פאָטער און מוטער.

דערפאַר איז ער אומעטום אַן אַנגעלעגטער גאַסט, ער ווערט איינגעלאַדען זעהר אָפט אין באַקאַנטע הייזער, און ער פיהלט זיך איבעראַל היימיש און זאָרגלאָז.

און אַזוי וואָלט ער זיך רוהיג פאַרטגעזעצט זיין לעבען, ווען ניט די אויטאָמאָבילען־עפּידעמיע, וואָס האָט אַזוי פּלוצלינג, ווי יעדע עפּידעמיע, אויסגעבראָכען צווישען זיינע פאַרמעגליכע באַקאַנטע פאַמיליען.

די ערשטע, וואו די קראנקהייט האט זיך ארייננעכאפט, איז געווען די פאמיליע ציפעראוויטש. מר. ציפעראוויטש אליין איז א איד, וואס ניט נאר ער קען ניט טרייבען קיין אויטאמאביל, ער האט אפילו מורא דורכצוגעהן די גאס, ווען ער זעהט אן אויטא־מאביל פאר א מייל. ער שטעהט דעמאלט אוןווארט ביז ער וועט אריבערפאהרען. און אז יענער פאהרט שוין אריבער, שטעהט ער נאך אלץ ביים קארנער און ווארט אויף א צווייטען, וועלכער „פייפט" ערגעץ אין א צווייטער גאס... אבער דערפאר איז מרס. ציפעראוויטש א פרוי א מאדים. זי, ניט נאר וואס זי האט ניט קיין מורא אריבערצוגעהן קעגען אן אויטאמאביל, נאר זי האט א השגה אליין צו פאהרען. אז ציפעראוויטש האט דאס ערשטע מאל דערהערט איהר פארלאנג, צו קויפען אן אויטאמאביל, איז ער פארציטערט געווארען.

— וואס רעדסטו? איך אן אויטאמאביל! מיר וועלען דער'הרג'עט ווערען ביים ערשטען מאל פאהרען...

— א י ך וועל טרייבען! — האט זי איהם בארוהיגט.

און ציפעראוויטש האט איהר פארגעשלאגען א נייעם רינג, א סויבעלנעם קראגען, אן עכטע זיידענע קלייד, נאר ניט קיין אויטאמאביל. האט מאדאם ציפעראוויטש דאס אלץ פון איהם באקומען.

אבער ערשט דאן האט זיך איהר חשק צו אן אויטאמאביל נאך מעהר צוברענט. ווארים אין אזוינע רייכע קליידער צו פאהרען אין א קאר, אדער אויפ'ן „על", איז אן אך און וועה צו די קליידער. ווארים, מ'שטיינס געזאגט, ווער פאהרט היינטיגען צייטען אין א קאר, צי אויפ'ן „על", צי אפילו אין סאבוויי? מיט דער בראד־ווייער סאבוויי איז נאך ווי עס איז; אבער מיט דעם „על" און מיט א קאר איז דאך היינט א חרפה צו פאהרען. לויטער ארביי־טער און ווייס איך ווער...

און עס האט ניט לאנג געדויערט און די מרס. ציפעראוויטש האט אויסגעפיהרט. עס איז געקויפט געווארען אן אויטאמאביל פאר דריי פערזאן, אויסער'ן „זיץ" פאר'ן שאופער. ווארים כאטש

מרס. ציפּעראָוויטש האָט זיך באַריהמט, אַז טרייבען וועט זי, האָט זיך דאָך, אַז עס איז געקומען דערצו, זיך ניט געטרויט.

קיין קינדער האָבען די ציפּעראָוויטשעס ניט געהאַט. זיצען זיי בײדע אַנגעשפּאַרט אויפ'ן ווייכען ווענטעל פון אויטאָמאָביל און דער שאָופער זיצט פאָראויס און יאָגט... דער דריטער לעדי־גער פּלאַץ לאָזט מרס. ציפּעראָוויטש ניט רוהען.

— דאָ קען זיצען נאָך אַ מענש, — זיפצט זי.

— יאָ... דאָ קען זיצען נאָך אַ מענש בהרחבה! — זיפצט מר. ציפּעראָוויטש.

— ווייסטו ניט אַמאָל וואוביילין וואוינט? — פאַלט איין מרס. ציפּעראָוויטש'ן צו פרעגען דעם מאַן.

צום גליק (און צו ביילינ'ס אומגליק) ווייס ער יאָ. און מרס. ציפּעראָוויטש בויגט זיך אַז צום שאָופער און זאָגט איהם, אַז ער זאָל אַהין צופאָהרען.

ערפאָהרען זיי ביי זיין מיסיס, אַז ער איז אַוועק צו די עטקינס. די עטקינס וואוינען ערגעץ אין אַן געגענגעזעצטען געגענד. נאָר אַ ברירה האָט מען, מען מוז געבען ביילינ'ען אַ ראַיד... ער איז ווערט, אַ טייערער יונגערמאַן, און דערצו פּוסטעוועט אַ פּלאַץ. די געזאַלין דיזעלבע, און דער שאָופער דערזעלביגער...

גאָט צו דאַנקען, מען האָט איהם געפונען ביי די עטקינס... ער אַמוזירט זיך דאָרטען אויפ'ן בעסטען אופן. די יונגע מיס עטקין איז דאָס מאָל פאַרליעבט אין איהם. ער זיצט נעבען איהר און ער זאָגט איהר כלומרשט אַ סוד אין אויער; אָבער עס איז „קאַמופלאַזש" — עס איז אַ קוש... ער פיהלט זיך ווי אין זיבעטען הימעל... מיט אַמאָל:

— מר. ביילין, קומט, מיר ווילען אייך געבען אַ ראַיד.

ביילין ווערט צוטומעלט: אַ ראַיד?... צו וואָס דאַרף ער איצטער דעם ראַיד, אַז דאָ איז איהם גוט ווי די וועלט... די מיס וויל גאָר געהן מיט איהם אין פּאַרק... אַ שעהנער זומער־אָווענד... אָבער ווי אַזוי ענטזאָגט מען זיך פון אַ ראַיד?... מען וועט דאָך איהם האַלטען פאַר משוגע.

— אפשר איז דא פלאץ פאר מיס עטקינ אויך? — בעט ער זיך.

— ניין, נאר פאר איך... קומט! — שלעפט איהם פריינדליך מרס. ציפעראוויטש.

און ער לאזט זיך געהן, ווי א פארשולדיגטער, ווי א געפיהרטער צום טויט־שטראף. ווער ווייס, אפשר ווערט ער גע'הרג'עט... נאר ווי זאגט מען זיך אפ?...

* * *

פארדריסט עס די עטקינס, וואס די ציפעראוויטשעס האבען אן אויטאמאביל און זיי, וואס זיינען אפשר רייכער—האבען ניט... וועלען זיי ווייזען, אז ווען זיי וועלען קויפען אן אויטאמאביל, וועט עס ניט זיין עפעס א מין „פארד'ל", נאר טאקע אן אויטאמאביל פון א זעכצעהן הונדערט דאלער מיט זיבען סיטס...

געזאגט און געטאן! די עטקינס האבען שוין אן אויטאמאביל. אמת, ניט פאר זיבען, נאר פאר פינף פערזאן, און קאסטען קאסט ער ניין הונדערט דאלער, א געניצטער, הייסט עס, אבגעקויפט פון אן אראפגעקומענעם אלרייטניק... הייסט עס, איז דא פלאץ פאר דער פאמיליע און נאך פאר ביילינ'ען.

ביילין האט עס דערהערט, איז ער געווארען א פארציטערטער: ער וועט שוין הפנים מיט זיין טויט ניט שטארבען... דער טויט ארט איהם שוין ניט, ווי די פרייהייט... מען לאזט איהם ניט אפאטעמען. האט ער נאר א פרייע שטונדע, שלעפט מען איהם. מען וויל איהם געבען א ראיד. דא די עטקינס, דא די ציפעראוויטשעס, און די לעצטע צייט איז צוגעקומען נאך א פאמיליע — די גרינפעלדס. זיי האבען אן אויטאמאביל פאר זיבען פערזאן און האבען אויך קיין קינדער ניט.

ביי זיין וואוינונג קומען זיך אמאל צוזאמען אלע אויטאמאבילען, זיי פייפען און גיבען סיגנאלען...

— געהט, מען רופט איך! — טרייבט איהם די מיסיס.

און ער געהט ארויס, ניט ווי מיט זיין אייגענעם ווילען, נאר ווי געטריבען דורך א פרעמדען כח, און ער בלייבט שטעהן...

— אהער, מר.ביילין! — שלעפּט איהם מרס. ציפּעראוויטש.

— וואס וועט איהר נאך וועלען? — באליידיגט זיך מרס. עטקין — אהער, ביילין, מיר וועלען אייך געבען א ראיד אין ניו ראשעל.

— ניו ראשעל! — פארקרימט זיך מרס. גרינפעלד, — וואס איז צו זעהן אין ניו ראשעל?... מיר „געהען" קיין קוני־איילענד... מיר וועלען דארט האבען סאפּער. קומט אריין מר. ביילין, איהר וועט האבען א גוד־טיים.

ניין! אזוי לאנג ציהען קען זיך עס ניט. ער האט ניט קיין געדולד... ער האט ליעב פּערזענליכע פריייהייט... גראד ווען ער וויל זיצען, מוז ער פאהרען; ווען ער וויל עסען, מוז ער פאה־רען; ווען ער וויל שלאפען, מוז ער פאהרען... אפּזאגען פּאסט ניט. ווי אזוי זאגט מען זיך אפּ פון אן אומזיסטען ראיד? מען וועט איהם דאך האלטען פאר א משוגע'נעם...

מען מוז זעהן א מיטעל!

האט ער גענומען זאמלען א פּעני צו א פּעני — ביז ער האט אויפגעזאמעלט זעקס הונדערט דאלער.

אז די סומע איז פול געווארען, האט ער עס באוויזען די עט־קינס, נאכדעם די ציפּעראוויטשעס, די גרינפעלדס און די איבע־ריגע באקאנטע, וואס זיינען געווען אייגענטימער פון אויטאמא־בילען.

— ס'הייסט, איהר האט זיך געכאפּט, אז מען מוז פארט אפּשפּארען עטליכע דאלער — האבען זיי זיך איבער איהם געוווי־צעלט.

— ניט דאס... — האט ער זיי געענטפערט און געשמיי־כעלט. — ניט דאס... איך האב איינגעזעהן, אז היינטיגע צייטען מוז יעדער מענש האבען אן אייגענעם אויטאמאביל...

— איהר, אן אויטאמאביל?!...

— יעס, מיינע פריינד; איך מוז איהם האבען... — האט ביילין געשמייכעלט.

און איצט באזיצט דער ארימער ביילין אן אויטאמאביל... ער

האלט איהם אין גאראדזש ביי א פריינד. און ווען די עטקינס, די ציפּעראָוויטשעס און די גרינפעלדס קומען צו איהם פאַרשלאַגען א ראיד, ענטפערט ער מיט א שמייכעל:

— איך דאַנק אייך זעהר, איך האָב אַן אייגענעם...

און ער לאָזט זיך אַוועק צופוס צו א נייער פאַמיליע, וואָס ער האָט די לעצטע צייט אויסגעזוכט מיט שוועריגקייט — א פאַמיליע אָהן אַן אויטאָמאָביל...

לאַנג לעבען זאָלען זיי!...

דער אויסוועג

אזוי וואלט העניע׳ן גארניט געפעהלט. אלס די עלטערע שוועסטער איז זי פטור פון שאפ. די צוויי באיעס ברידער און די אינגערע שוועסטער זיינען איהר שוין יוצא, זיי ארבייטען שוין פאר איהר „אווערטיים“. זי העלפט נאר צו דער אלטער מאמע׳ן אין הויז און אמאל אין קיך. איז אבער אן אומגליק, וואס מען קען אייביג ניט פיהרען אזוי דאס שטילע, רוהיגע לעבען, מען מוז חתונה האבען.

זי אליין ווייס ניט אזוי פון איהר גרויס אומגליק, ווי די מאמע. די מאמע, וועלכע האט אמאל אין דער היים, א קליין שטעדטעל אין פוילען, חתונה געהאט צו פערצעהן יאהר, האט געהאלטען העניע׳ן פאר א פארזעסענער צו אכצעהן יאהר, ווער רעדט, אז העניע איז געווארען צוואנציג און איין־און־צוואנציג, האט שוין זיך געפיהלט אין הויז דאס אומגליק צו אנטאפען. א פארזעסען מיידעל! אלע זיינען, דאכט זיך, געווען געזונד און אין ארדנונג, דאך האט זיך געדאכט, אז אין שטוב איז דא עפעס א חולה און דער חולה איז געווען די געזונטע, שלאנקע, שווארץ־אויגיגע העניע. העניע אליין האט אויך געפיהלט, ווי עפעס איז זי ניט זי; עס דארף איינער קומען און אוועקנעהמען זי; נאר ווי אזוי דאס קען געשעהן ווייס זי ניט, סיידען עס זאל פאסירען א נס...

און אז העניע איז אלט געווארען פיער און צוואנציג יאהר איז שוין אין הויז, וואס איז באשטאנען פון פינף רומס, געווארען אזוי ענג און דריקענד, ווי דארט וואלט ניט נאר אומגעגאנגען ערגעץ א חולה, נאר ווי דער חולה וואלט שוין געלעגען אין בעט און גע־גוסס׳ט. די מוטער פלעגט שוין מיט זיפצען אליין ניט אבקומען. זי פלעגט אלע פארנאכט, ווען די באיעס זיינען געקומען פון דער

ארבייט און אבגעגעסען דעם סאפער, פארברעכען מיט די הענט, ווי זי וואלט עמיצען באקלאגען, קוקען אויף העניע'ן, וואס איז געזעסען געגענאיבער, נאך אלץ א בליהענדע און פול מיט לעבען, און פלעגט טענה'ן:

— וואס טהוט מען פארט מיט העניע'ן? אפשר זאל זי גהען ארבייטען און זיך באקענען מיט מענשען... ווייס איך... היינטיגע צייטען... וועה איז מיר...

האט העניע, א פארשולדיגטע, וואס קיינער קומט זי ניט אוועקנעהמען, אויסגעצויגען אויף די קניע די הענט מיט די לאנגע, ווייסע פינגער, געקוקט אויף די שפיצען פון די ראזעווע נעגעל און ניט געוואוסט, ווי אזוי קען מען זיך ראטעווען פון דעם ראזיגען אומגליק, וואס זי ווייס ניט ווען ער וועט פארשווינדען.

די ברידער פון זייער זייט פלעגען טאן זייערע מיטלען, פון צייט צו צייט ארויפקומען מיט זייערע חברים, אמעריקאניזירטע באיעס, וואס א מאנכער פון זיי וואלט געווען א גליק פאר העניע'ן. האט העניע מיט זיי גערעדט אי אויף אידיש, אי אויף ענגליש, זיי דערלאנגט טעע מיט אראנזשעס, מיט באנאנעס און געקוקט אויף זיי מיט בליקען פול תחנונים: נעהמט מיך אוועק פון דאנען, טוט א טובה!

אבער קיינער פון די באיעס האט ניט געהאט דעם מוט און דעם ווילען צו נעהמען אויף זיך אזא פאראנטווארטליכקייט. אויסער דעם האבען א פאר פון זיי שוין געהאט כלות, ועמען זיי האבען שוין געשענקט צו דימענט־רינגען און צו בראסלעטען. עס וואלט געווען א צו־שווערע זאך אפצונעהמען עס צוריק פון די כלות, וועלכע ווייסען אלע געזעצען בנוגע א באלעדיגטער מיידעל...

האט שוין איינמאל די מאמע פארגעשלאגען א היימישען מי־טעל: א שדכן!

— מילא, אז פארליעבען זיך אין דיר פארליעבט מען זיך ניט, טא וואס קען מען זיך העלפען!

איז העניע אויך אויף דעם איינגענאנגען. ווי באלד, אז עס

איז אזא אומגליק, צו זיצען א מיידעל, טא וואס קען מען זיך העלפען.

עס זיינען אוועק נאך צוויי יאהר און פון די שדכנים איז אויך ניט געקומען קיין הילף. דאס רוב זיינען די „גערעדטע" חתנים געווען מיטעליעהריגע אידען, וואס האבען געדארפט האבען אין שטוב א בעל־הבית׳טע פאר זיך און פאר די קינדערלאך.

ביז העניע איז ארויס פון געדולד און ווען די מוטער האט זי איינמאל לעבעדיגערהייט באקלאגט, האט העניע א געשריי געטאן:

— מאמע, איך וויל ניט חתונה האבען! איך וועל קיינמאל ניט חתונה האבען.

— מילא, ניט איז ניט... — האט די אלטע מוטער זיך מיאש געווען און האט זיך גענומען צו דער הויזינגער ארבייט.

* * *

דער באשלום איז געווען א פעסטער און העניע האט זיך דער־פיהלט ווי ניי־געבוירען. אזא לייכטען מיטעל צום אומגליק, האט זי זיך ניט געקענט פארשטעלען. אומזיסט האט זי יאהרען־לאנג אפגעלעבט אין שרעק און מיט הארץ־קלאפעניש: יא... ניט? זיכער ניט חתונה האבען — און זי איז שוין א פרייער מענש...

אין א וואך ארום נאך איהר באשלום איז געקומען דער ברו־דער מיט זיינע צוויי חברים. איינער פון זיי איז געווען א רויכע־רער. העניע איז צוגעגאנגען צום טיש, וואו דאס קעסטעלע איז געלעגען פאר איהם אן אפענע און געבעטען מיט א שמייכעל א סי־גארעטעל.

— איהר מיינט עס ערנסט? — האט דער יונגערמאן אויס־געשטעלט אויף איהר די אויגען פארוואונדערט.

זי האט ארויסגענומען פון קעסטעלע א סיגארעטעל, אריינ־גענומען אין איהר קליינעם, ראזעווען מיילכעל און געבעטען א שוועבעלע. דער יונגערמאן האט איהר צוגעטראגען זיין ברע־נענדען סיגארעטעל און זי האט פארוויכערט אן זיין פייער.

זי האט א פאר ציה געטהאן און האט זיך אביסעל פארהוסט,

אבער גערויכערט ווייטער און דער יונגערמאַן האָט צוגעגעבן, אַז עס פּאַסט איהר:

— שעהן, אַז אַ לידי רויכערט...

— איך האָב אַלע מאָל מקנא געווען פּרויען, וואָס רויכערען! — האָט העניע געשמייכעלט.

דער עלטערער ברודער האָט איהר געוואָלט שטערען, אָבער העניע האָט אויף איהם בייז אַ קוק געטאָן און פאַרטגעזעצט צו רויכערען.

די צוויי יונגעלייט זיינען געבליבען זיצען לענגער, ווי געוועהנליך. דער רויכערער האָט איהר פאַרגעלעגט צו נעהמען נאָך אַ סיגאַרעט, אָבער זי האָט זיך חנ׳עוודיג ענטזאָגט.

— פאַר דאָס ערשטע מאָל גענוג...

עס איז געוואָרען שפּעט.

דער צווייטער יונגערמאַן האָט ענדליך דערפיהלט, אַז עס איז צייט צו געהן. דער רויכערער אָבער האָט איהם פאַרהאַלטען.

— וואָס איילט איהר זיך? דאָ איז גאַנץ אינטערעסאַנט...

העניע האָט עפּעס דערפיהלט זיכערעס אונטער איהרע פיס. זי האָט באַקומען אַ נייעם מוט. דאָס ערשטע מאָל קוקט זי אויף די יונגע לייט ניט ווי אויף חתנים, נאָר ווי אויף צוויי באַיעס, פון וועלכע איינער איז אַביסעל לעבעדיגער. ווייטער אָבער אינטערעסירען זיי איהר ניט. זי וויל גאָרניט געפעלען. אַט אַביסעל רייצען זיך מיט זיי איז אינטערעסאַנט.

איהר ניי געפיהל האָט זיך גלייך איבערגעגעבען צום רויכערנדען יונגען מאַן. ער האָט ווי פאַרלוירען זיין גלייכגעוויכט. איהם האָט זיך געוואָלט אננעהמען העניע׳ן פאַר איהר האַנט און זאָגען איהר עפּעס. ער האָט אָבער ניט געוואַגט.

* * *

אַ באַשלוס „קיינמאָל ניט חתונה האָבען!“ און העניע קען חתונה האָבען מיט וועמען זי וויל. איבערהויפּט זייט זי האָט אַפּגעשוירען איהרע לאַנגע האָר און אַראָפּגעוואָרפען דאָס פאַרנאַנ־

גענע, איז זי אַרומגערינגעלט געוואָרען מיט פּאַרעהרער. אַלע באַ־וואונדערען. ווי עס פּאַסט איהר!

די מוטער וויל זיך מיט איהר דורכריידען, וואָס וועט פּאַרט זיין דער תכלית. אָבער זי האָט מורא פּאַר העניע׳ן. עפּעס איז העניע גאָר אַן אַנדערע געוואָרען. אַ נייע... נעכטען איז זי אַהיים געקומען מיט צוויי יונגעלייט — מאַנאַרכעס! איינער, זאָגט זי, איז אַ גרויסער מאָלער און דער צווייטער אַ פּאָעט! וויכטיגע מענשען, ווייזט אויס... וואָס האָבען זיי אין איהר דערזעהן?...

ענדליך האָט זי העניע׳ן געפּרעגט:

— אפשר וואָלסטו מיט איינעם פון די נעכטיגע יונגע לייט חתונה געהאַט?

— איך האָב רייכערע פּאַר זיי... — האָט העניע שטאָלץ גע־ענטפּערט. איך האָב זיך נעכטען באַקאַנט מיט אַ ביזנעס־מאַן... ער וועט די כפּרה פּאַר מיר...

און ברייט צושמייכלענדיג זיך האָט זי געזאָגט:

— זעהסט, מאַמע, דער איינציגער מיטעל צו חתונה האָבען, איז נים וועלען חתונה האָבען... איך וועל קיינמאָל ניט חתונה האָבען...

די מוטער אָבער האָט דערפיהלט, אַז העניע וועט שוין ניט פּאַרזיצען, און האָט פּאַר זיך געמורמעלט:

— מילא, וואָס איז טאַקע דאָס יאָגעניש. אַ געשווירענע — זעהט זי אויס ווי אַ מיידעלע פון אכצעהן. זי האָט נאָך צייט!...

אַ קאָמישע לאַגע

צווישען די פּיעלע בעקאַנטע, וואָס איך האָב מיך ערוואָרבען ווילענדיג־ניט־ווילענדיג פאַר דער צייט, וואָס איך וואוין דאָ אין ניו־יאָרק, איז ליפּמאַן ניט פון די סאַמע ווייטסטע, כאָטש איך זעה איהם בערך זעלטענער ווי די אַנדערע. דעריפאַר אָבער, אַז ער באַגעגענט מיך, צי אין גאַס, צי ערגעץ אונטער אַ דאַך, שטעלט ער מיך שוין אָפּ, געהט צו מיר צו און פרעגט מיך אויס און דער־צעהלט אויס פון איהם, ווי נאָר אַן אייגענער מענש. דאָס לעצטע מאָל האָב איך איהם באַגעגענט אין אַ זעהר יום־טוב׳דיגען און אויפגעלעגטען צושטאַנד.

— וואָס מאַכט איהר, מר. ליפּמאַן? — האָב איך איהם גע־פרעגט פון העפליכקייט וועגען.

ער האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד, ווי איינער זאָגט: פרעגט בעסער ניט. און באַלד האָט ער זיך צולאַכט.

— איך פאַרשטעה אייך ניט — האָב איך איהם אָנגעקוקט פאַר׳חדוש׳ט.

— איך פאַרשטעה מיך אויך ניט... — האָט ער געענטפערט שוין אין ערנסט, און נאָך אַ קליינער פּאוזע האָט ער, מיר אריינ־קוקענדיג אין די אויגען, געפרעגט:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, ווי אַלט זעה איך אויס... אָבער דעם אמת.

איך האָב אפילו ניט פאַרשטאַנען, צי וואָס אין מיטען דע־רינען פרעגט ער מיך זיינע יאָהרען, אָבער זיך פאַרשטעלענדיג, אַז זיין פראַגע מיינט עפּעס וויכטיגעס, האָב איך איהם גענוי באַ־טראַכט און זיך משער געווען, אַז ער איז אַלט ביי פינף־זעקס־און־דרייסיג...

— זעהט איהר! — האט ער אויסגערופען — אט דאס גיבען מיר אלע, און שטעלט זיך פאר, אז איך בין שוין צוויי־און־פערציג יאהר אלט...

— נו, איז וואס!... — האב איך איהם בארוהיגט — דאס איז אויך זעהר יונג.

— זיכער... — האט ער מסכים געווען. — איך קען דא בחורים, וואס זיינען נאך עלטער. אבער א י ך, ווען איהר גלויבען, א י ך האב שוין אן אייניקעל... היינט געווען דער ברית... גע־ווארען א זיידע...

דאס האט מיך שוין איבערראשט. ווירקליך האט זיך דער נאמען זיידע אזוי ניט געפאסט צו זיין גאנץ יונגען אויסזעהן און צו זיין האלטען זיך.

— טאקע אביסעל קאמיש... — האב איך איהם נאכגעגעבען. — איהר זעהט אוים אזוי יונג.

— קאמיש, זאגט איהר! — האט ער זיך אויפגעכאפט. — עס איז מעהר ווי קאמיש, עס איז טראגיש... פון איין זייט בין איך פול מיט יוגענד, מיט לוסט און לעבען, און פון דער צווייטער זייט — א זיידע! היינט געווען דער ברית ביים אייניקעל. א ברית מיט אלע פיטשעווקעס. איך בין געווען סנדק. איהר דארפט וויסען, אז איך האב מיין טאכטער זעהר ליעב... כ'האב געמוזט!

— נו, און ווי פיהלט אייער ווייב? זי מוז דאך פיהלען נאך טראגישער. — האט איך איהם געפרואווט טרייסטען מיט דער צרה פון א צווייטער פערזאן.

— דאס ווייב איז נאך אינגער פון מיר מיט א יאהר, אבער דאס איז איהר גליק, וואס זי זעהט אוים עלטער. איך בין איהר טאקע מקנא. נאטירליך, קינדער געבוירען, ערצויגען, אויף איהר האט זיך עס אפגעשטעמפעלט. זי פארלירט דערביי גארניט; פארקעהרט, זי קוועלט — א יונגע באבע. אבער איך, פארשטעהט איהר מיך, בין גאר עפעס אנדערש. איך בין א מאן, און וואו מען דארף — איז פארלייקענט מען אמאל, אז מען איז גאר א באווייב־טער. א ווייב פארלייקענען איז ניט אזוי שווער, אבער אן אייני־

קעל פארלייקענען — דאס איז שווער... דאס הארץ לאזט עפּעס ניט... איז ווייס איך טאקע ניט, וואס זאל איך היינט אווענט טאן...

— וואס עפּעס דוקא היינט אווענד? — וויל איך דערגעהן...

— פארשטעהסט איהר מיך... — האט ער געוואלט ערקלערען און זיך אפּגעהאקט.

— נו, וואס?... — האב איך איהם געפּארשט.

— היינט אווענד האב איך א ראנדעוואו... דער ראנדעוואו איז גראד אויסגעפאלען אין איין טאג מיט'ן ברית. שטעלט זיך פאר די לאגע: בייטאג ביים אייניקעל'ס ברית און אין אווענד א ראנדעוואו מיט א געליעבטער... ערשט געווען סנדק און באלד ווער א געליעבטער... ווי אזוי קען מען עס ביי זיך פועל'ן?... איך וועל דאך איהר ניט קענען קוקען אין די אויגען. אז איך האב א ווייב, ארט איהר שוין ניט, דאס האב איך איהר אליין געזאגט. זי איז דוקא אליין אויך א ווייבעל... אבער אז אייניקעל, ניין, דאס וועל איך איהר ניט זאגען. א זיידע פיהרט ניט קיין ליעבעס...

— נו, טא געהט ניט מעהר צו איהר — האב איך איהם גע־ראטען.

— ניט געהן מעהר!... — האט ער זיך פארקרימט, — און וואס? בלייבען טאקע א זיידע, זעגענען זיך מיט דער יוגענד... ווי אזוי קען איך עס?... איך זאג אייך, אז די לאגע איז טראגיש...

— נו, טא דערצעהלט איהר... אפשר וועט עס איהר גאר ניט ארען...

— איך ווייס ניט ווי אזוי... „וואו ביזטו היינט געווען ליפּ־מאן?" — „אויף א ברית!" ווי לעכערליך דאס קלינגט... איך האב זי גאר געוואלט היינט אויסנעהמען אין א דענסינג־פלאץ. איך קען טאנצען און האב עס ליעב... אבער ווי אזוי וועל איך היינט טאנצען די אמעריקאנער טענץ, אז איך בין גאר וואס געווען סנדק ביי אן אייגענעם אייניקעל. איך פרעג אייך? סיידען זיך לאזען א קאזאק, ווי אן אלטער בעל שמחה...

ער האט מיך אנגעקוקט מיט בייזקיים, ווי איך וואלט געווען

שולדיג אין זיין זיידע'שאפט. איך האב איהם אבער מיטגעפיהלט און גערא‏טען:

— היינט געהט נאך צו איהר און האלט ווארט... שפעטער אבער ערקלעהר עס איהר.

— ערקלעהרען איהר, אויסזאגען איהר! — האט ער זיך צו־שריען. — ניין!... דאס ניט... איך קען עס ניט... זי וועט עס ניט ערפאהרען א לאנגע צייט...

— ביז וואנען איהר וועט האבען אן אור־אייניקעל... — לאך איך.

— וואס מיינט איהר, — איז ער געווארען ערנסט. — אין צוואנציג יאהר ארום קען איך שוין האבען אן אור־אייניקעל. ביי אונז האט מען פריה חתונה...

— דעמאלט וועט איהר שוין אלעמען דערצעהלען...

— וואס דעמאלט וועט זיין, וויים איך ניט, — האט ער זיך פארטראכט. — עס ווענדט זיך, ווי איך וועל אויסזעהן. צו צוויי און־זעכציג קען מען נאך זיין אמאל יונג.

ער איז אפגעגאנגען פון כעס, זיך קענטיג דערמאנט, אז עס איז שוין באלד אכט און זי ווארט אויף איהם. ער האט זיך מיט מיר שנעל געזעגענט און זיך געלאזט צו א קאר, וועלכע איז גע־גאנגען אין דער ריכטונג, וואו זיין געליעבטע ווארט אויף איהם.

פון דער קאר האט ער מיר געגריסט מיט'ן קאפ און לויט זיין פרעהליכער מינע האב איך פארשטאנען, אז ער האט שוין אן אייניקעל און אן ברית איינגאנצען פארגעסען...

די יוגענד האט געזיעגט איבער'ן זיידען...

דער ביזנעסמאַן

נאָך אויפ'ן שיף האָט זעליג אָפּגעמאַכט מיט זיך, אַז אַר־בייטען אין אַמעריקא וועט ער נישט. פון אַרבייט קען מען קיין גביר נישט ווערען, און בלויז דורכלעבען זיך, דאַרף ער ניט פאַר־טראָגען דעם קאָפּ איבער'ן ים, און לאָזען אין דעם היים אַ ווייב מיט קינדער.

און ווירקליך האָט זעליג די ערשטע צייט גלייך זיך גענומען צו ביזנעס. אויסבאָרגענדיג אַ הונדערט דאָלער ביי זיינעם אַ לאַנדסמאַן, האָט ער געקויפט אַ „פּייפּער־ראָאוד" ערגעץ הינטער ניו־יאָרק. דער געגענד איז געווען האַלב נאָך וויסט. וואו־ניט־וואו איז געשטאַנען אַ הייזעלע און זעליג'ס עובדא איז געווען, יעדען פריה־מאָרגען אוועקלעגען ביי'ם טיר אַן ענגלישען פּייפּער און גלייך זיך אָבטראָגען...

קומענדיג אַלע וואָך זיך אָפּרעכענען מיט די קאַסטימער, וועל־כע האָבען גערעדט בלויז ענגליש, האָט זעליג אין פאַרלויף פון אַ האַלב יאָהר צייט שוין געכאַפּט דעם שניט פון דער שפּראַך. ער האָט וועגען דעם מודיע געווען אין אַ לעטער זיין ווייב, אַז מיט ענג־ליש האַלט ער שוין גאָר נישקשה. וועגען געשעפט אַליין האָט ער אויך געשריעבען אין אַ געהויבענעם טאָן. אָבער בלייבען ביי די פּייפּער־ביזנעס וועט ער נישט, ער איז נאָר אויסען זיי אָרויפּצו־אַרבייטען און באַקומען אַ הונדערט דאָלער ריוח און ער וועט זיך נעהמען צו עפּעס אַנדערש.

אָרויפגעאַרבייט די פּייפּער־ראָוד, האָט איהם גענומען ציהען צו אַנדערע ביזנעס. איצט, אַז ער קען ענגליש, קען ער געהן העכער. ער האָט פאַרקויפט די רעכט אויף דער ראָוד מיט אַלע ענג־לישע קאַסטימער פאַר דריי הונדערט דאָלער און ער אַליין האָט

אויסגעזוכט אַ קענדי־סטאָרקע אין אַ פּערוואָרפענעם נעגענד, וועל־כער האָט געהאַלטען אין וואַקסען.

דער געגענד איז געווען באַזעצט דוקא פון איטאַליענער, פון וועלכע דער גרעסטער טייל האָט קיין ענגליש ניט געקענט. זעליג האָט זעהר באַדויערט, וואָס זיין ענגליש ריידען געהט דאָ אין ניוועץ, דערפאַר אָבער האָט ער זיך געטרייסט, אַז ער וועט די סטאָרקע אַרויפאַרביימען, וועט ער, אויסער די פּאָר הונדערט דאָ־לער ריוח וואָס ער וועט נעהמען, זיך אויסלערנען ריידען נאָך אַ לשון און מיט איטאַליעניש און ענגליש, וועט ער איינגעהמען די וועלט...

ארויפגעאַרביים די סטאָרקע אין איטאַליענישען געגענד, האָט ער זיך געזעהן מיט אַ מעקלער און איהם פאַרגעלייגט, אַז ער וויל זי פאַרקויפען. דער מעקלער האָט געשלעפּט יעדען טאָג נייע אונ־ערנעהמער, ביז וואַנען איינעם איז זי שטאַרק געפעלען געוואָרען און זעליג האָט מיט זיינע עטליכע הונדערט דאָלער און מיט די צוויי שפּראַכען געזוכט עפּעס העכערעס.

דאָס דריטע געשעפט איז געוועזען אַ לאָונדרי; דער גע־גענד איז ניט געווען פון די געהויבענע, אָבער אַזוי ווי ער איז שוין געווען אַ מומחה אין אַרויפאַרביימען ביזנעס, האָט ער געהאַפט פון דער לאָונדרי מאַכען אַ לייט, נאָכדעם ווי ער וועט שטעהט אין איהר וואַסערע זעקס־זיבען חדשים און נאָכדעם וועט ער זוכען עפּעס נאָך גרעסערס...

דאָס נייע געשעפט איז אָוועק בעסער ווי געוואונשען. זע־ליג'ען האָט בלויז פאַרדראָסען, וואָס די צוויי שפּראַכען — ענגליש און איטאַליעניש, וועלכע ער האָט זיך אויסגעלערענט ביי די פרי־הערדיגע געשעפטען, קומען איהם דאָ גאָרניט צוניץ, ווייל דער נייער געגענד איז דוקא אַ אידישער, און אַז ער הויבט אָן ריידען ענגליש אָדער איטאַליעניש, פאַרשטעהען איהם ניט די נייע קאָס־טימער. מעהר ווי „אָלרייט" אויף ענגליש קומט איהם ניט אויס צו געברויכען. די איטאַליענישע ווערטער וואַלגערען זיך ביי איהם אין קאָפּ גאָר אומזיסט און אומנישט.

דערפאַר אָבער האָט ער זיך געטרייסט, אַז די ראַזיגע לאָונדרי, נאָכדעם ווי ער וועט זי ארויפאַרבייטען, וועט ער באַקומען אַן אַפּותיקאַ און דערמאָלט וועט ער זיך נעהמען ארויפאַרבייטען אַ רעסטאָראַנט.

פאַרקויפענדיג די לאָונדרי, ווידער מיט אַ פּאָר הונדערט דאָ־לער ריוח, האָט זעליג געזוכט אַ רעסטאָראַנט.

אָנהויבען האָט ער געוואָלט ווידער קליין, און דערפאַר האָט ער געזוכט אין אַן אָרימען אידישען געגענד.

אָבער אַן אמת'ער רעסטאָראַנט האָט געפאָדערט אַ סך געלד, און מישב זייענדיג זיך מיט לאַנדסלייט און ארומטראַכטענדיג די זאַך מיט זיין אייגענעם שכל, האָט ער באַשלאָסען עפענען דערוויל אַ רעסטאָראַנטעל, וואָס די הויפּט־זאַך זאָל זיין קנישעס...

איז אָבער אַן אומגליק, וואָס אליין איז ער פון ליטאַ און ריידען רעדט ער מיט'ן סין און מיט'ן מלופים. צו ליטווישע קנישעס וועט מען ניט האָבען קיין צוטרוי. ווי קומט אַ ליטוואַק דערצו? ער מוז, הייסט עס, זיך אויסגעבען פאַר אַ בעסאַראַביער, און ריידען בעסאַראַביער אידיש...

האָט ער זיך איינגעשריבען אין אַ בעסאַראַביער סאָסייטי און גענומען שטודירען דעם בעסאַראַביער לשון. אין פאַרלויף פון עטליכע וואָכען האָט ער שוין געזאָגט „אילע" און „גענעמען" און „געקימען" און „געגאַנגען"...

כאַפּענדיג דעם שניט פון דעם נייעם לשון האָט ער אויפגע־עפענט דעם ראַזיגען נייעם רעסטאָראַנט, וועלכער האָט געטראַגען דעם טיטעל: בעסאַראַביער רעסטאָראַנט" און „בעסאַראַביער קני־שעס". אַ ווייטער האָט ער גענומען אַ בעסאַראַביער אידען, און אליין איז ער געשטאַנען ביים בופעט און גענומען געלד.

שפּעטער האָט ער אויסגעשריעבען די ווייב און קינדער. און געהענדיג מיט זיי פון עלים איילענד האָט ער זיי אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלען זאָגען, אַז זיי קומען פון קישינעוו, און צו די קינדער האָט ער זיך געווענדעט דירעקט און אָנגעזאָגט, אַז טאָמער וועלען זיי קומען אין רעסטאָראַן, ווען עס זיינען דאָ געסט, זאָלען זיי

איהם רופען „טאַטע“, ביז גאָט וועט העלפען און מען וועט דאָס רעסטאָראַנדעל פאַרקויפען און נעהמען זיך צו עפּעס אַנדערש...

איהם מאַכט זיך טאָקע אַ סטיישאַנערי־סטאָר אין אונגאַרי־שען געגענד...

זי פערגעסט דעם יחוס

קיין גרעסערער בקי אין „סדר היוחסין“, ווי אונזער באבע טעמע, איז ניטא אין אונזער גאנצער משפחה. אין אויסצורעכנען קרובה׳שאפט האט זי ממש ארויסגעוויזען גאונות. אונזער משפחה איז געווען א גרויסע און דערצו האט מען דאס רוב געטהאן שדוכים, ווי די באבע האט זיך אויסגעדריקט, „צווישען זיך“... עס זיינען געווען פעלע, וואס פעטערס האבען חתונה געהאט מיט זייערע פלי־מעניצעס, ברידער מיט זייערע געוועזענע שוועגערינס, נאכהעם ווי דער ברודער איז געשטארבען. א שוועסטער׳ס א טאכטער האט גענומען א ברודער׳ס אן אייניקעל... א פעטער׳ס א גליער־שוועס־ערקינד האט גענומען אן עלטער־באבעס אן אור־אייניקעל — און די דאזיגע משפחה־פלאנטערנים, פון וועלכער עס האט זיך פשוט געדרעהט דער מח, האט די באבע טעמע אויסגערעכענט מיט אזא שארפקייט, בקיאות און רוהיגקייט,אז עס איז פשוט געווען צו שטוינען. זי פלעגט עס טאן מיט דער זעלביגער לייכטקייט און אויסגערעכענטקייט, ווי זי פלעגט אראבלאזען די פיאטע פון א זאק, וואס זי האט, אגב, אין איין וועגס עס געטאן; ס׳הייסט, געצעהלט די „אויגלעך“ און גערעכענט דעם יחוס, און אין דיביידע חשבונות זיך קיינמאל ניט טועה געווען...

— אז דער פעטער ר׳ אהרעלע איז געשטארבען — פלעגט זי אנהויבען אין א ווינטער, ווען דרויסען האט דער פראסט געקנאקט, אבער אין שטוב איז געוועןווארעם און דער לאמפ, וועלכער איז געהאנגען אין דער הויך אנגעטשעפעט אויף אזא מין דראט, וואס האט געקענט, ווען מען האט נאר געברויכט, זיך אראפלאזען ביז׳ן ט"ש — און דער דאזיגער לאמפ האט פארשפרייט ליכטיגקייט און [illegible]מונג צווישען די קינדער, אייניקלעך און גלאט שכנים, וואס

פלעגען קומען צו אונז פארברענגען. — אז דער פעטער ר׳ אהרעלע איז געשטארבען — פלעגט די באבע טעמע דערצעהלען — איז נאך די מוהמע קיילע געוועז א „יונגענד“, אין גאנצען עטליכע און פער־ציג יאהר. מיט אבי־וועמען חתונה האבען האט זי ניט געוואלט; עס זיינען געבליבען נאכ׳ן פעטער זעקס קינדערלעך... האט זיך די משפחה אריינגעמישט און עס איז געווארען א שידוך מיט נחום׳ען, ר׳ אהרעלעס זיידען, קיילע׳ס א שוועסטערקינד... מיט איהם האט זי נאך געבוירען צוויי קינדער... אז נחום איז ניט היינט געדאכט אפגעשטארבען, האט זי ווידער חתונה געהאט, און ווידער מיט א משפחה, טאקע מיט נחום׳ס א שוועסטער׳ס אן עלטער־פעטער, א איד פון א יאהר עטליכע און זיבעציג... ער האט געהאט אבער פון דער דריטער ווייב צוויי זיהן, האבען זיי געטאן שרוכים צווישען זיך; ס׳הייסט, איינער האט גענומען קיילע׳ס טאכטער פון ערשטען מאן ר׳ אהרעלע, און דער צווייטער זוהן האט גענומען א מיידעל, וואס קיילע האט שוין געהאט מיט נחום׳ען, מיט׳ן צווייטען מאן.

און דא ערשט האט זי גענומען אויסרעכענען, וואס געהע־רען זיך אג צווישען זיך מאן און ווייב, אויסער דעם וואס זיי זיי־נען מאן און ווייב, און נאכדעם ערשט האט זי, צעהלענדיג די „אויג־לעך“ פון זאק גענומען אויסרעכענען, וואס פאר א קרובים זיינען די קינדער פון די דאזיגע שרוכים, חוץ דעם וואס זיי זיינען ברידער און שוועסטער... ביי דער באבע טעמע׳ן פלעגט אפט אויסקומען, אז אויסער וואס איינער איז זיין שוועסטער׳ס א ברודער, פון איין טאטען און מאמען, זיינען זיי דערצו נאך גליעד־שוועסטערקינדער, ווייל זייער טאטע מיט דער מאמען זיינען אויסער מאן און ווייב געוועז פאר דער חתונה — אמת׳ע שוועסטערקינדער...

פלעגט זיך אונז פון דעם דאָזיגען מאדנעם סדר היחוס אנ־הויבען דרעהען דער קאפ, פלעגט די באבע שמייכלען און זיך אנ־רופען:

— הער אביסעל, וואס פארשטעהט איהר דא ניט? איך וועל אייך באלד אויסרעכענען, וואס וועלען זיין קיילע׳ס קינדער, וואס

האבען חתונה געהאט מיט נחום'ס, ס'הייסט, מיט איהר מאנ'ס קינדער, קינדער פון זיין ערשטער ווייב, ווען זייערע קינדער ווע־לען חתונה האבען מיט ר' אהרעלע'ס, איהר ערשטען מאנ'ס שוועס־טערקינדער...

נאר דא האבען מיר שוין פארלארען דעם גאנצען פאדעם און מיר פלעגען שוין יוצא זיין בלויז מיט'ן צושאקלען מיט'ן קאפ, אז מיר פארשטעהען... כאטש תופס זיין דעם דאזיגען פלאנטער האט קיינער ניט געקענט...

* * *

די דאזיגע „געניאלע" באבע טעמע האבען מיר איצטער א גאסט אין אמעריקא. מיר האבען זי אראפגעבראכט פונקט א וואך צייט, איידער די מלחמה האט דארטען אויסגעבראכען; ווען מיר פארשפעטיגען איין וואך מיט דער שיפס־קארטע וואלט זי, ווער וויים צו וואס פאר א נאציאנאליטעט איצט שוין אנגעהערט... אפשר וואלט זי שוין גאר געוועזען אין געפאנגענשאפט ביי די דייטשען, אדער זי וואלט מגולגל געווארען דא אין א דייטשישע, דא צוריק אין א רוסישע, און דא אין אן עסטרייכער און ווידער אין א רו־סישער...

מיר דאנקען דערפאר אלע טאג גאט, וואס פון אונזער גרויסער משפחה, וואס איז איבערגעבליבען אין דער היים, און פאר וועלכע מיר באאומרוהיגען זיך אזוי — האבען מיר כאטש ארויסגעראטע־וועט די באבע טעמע...

די באבע טעמע איז שוין א אידענע פון א יאהר זיבעציג, אבער זי איז א געזונטע, ציכטיגע אידענע. מיר האבען גענומען רומס און זי פיהרט אונז דאס הויז. ווען מיר, איהרע אייניקלעך, דריי מיידלעך און איין באי — אלע נאך „סינגעל" — קומען פון דער ארבייט, געפינען מיר די רומס אין דער שעהנסטער ארדנונג. דעם סאפער מאכט זי פאר אונז אויף דעם היימישען שטייגער: די ערשטע געריכט — קלישקעלעך מיט בעבעלעך און אמאל האקט זי פאר אונז, פאר אן ערשטע געריכט, א לעבערעל מיט ציבעלע, און דאס פלייש בראט זי פאר אונז מיט גאנצע קארטאפעל, ניט

צושניטען ווי דא אין רעסטאראנט, וואו מיר פלעגען עסען איידער זי איז געקומען און זיינען ניט איין מאל קראנק געווארען...

די באבע טעמע איז נאך אלץ דיזעלביגע. ענגלישע ווערטער זיינען ביי איהר טריף ווי חזיר. „מיין לשון — זאגט זי — וועל איך קיינמאל ניט בייטען". — פון „סאפער" און „דינער" וויל זי ניט וויסען. עס הייסט, זי עסט יא „סאפער" און „דינער", אבער עס הייסט ביי איהר ווי אין דער היים: „מיטאג" און „וועטשערע"... מיר טוען איהר צוליעב און רופען עס אויך „מיטאג" און „וועטשערע". און אפילו פון אזא אונשולדיגווארט ווי „מעטשעס" וויל זי ניט הערען, — טהוען מיר איהר צוליעב און רופען עס „שוועבעלעך", און אזוי ווערען מיר, א דאנק אונזער ליעבער באבען, צוריק „גרין"...

וואלט אלץ גוט געווען; האט אבער אונזער באבע טעמע אנגעהויבען צו לייענען צייטונגען... א געלערענטע איז זי אלע מאל געווען! אבער דער לשון פון די צייטונגען איז איהר זעהר שווער... קומען מיר צוגעהן פון דער ארבייט, געפינען מיר זי ביי א צייטונג...

דאס געדרוקטע ווארט איז ביי דער באבען אלע מאל געווען הייליג, אבער אין די צייטונגען האט זי ווייניג אמונה און זי לאזט אונז ניט רוהען, אז מיר זאלען איהר זאגען, וועלכע צייטונג שרייבט דעם אמת... מיר, די אייניקלעך, לעזען יעדער אן אנדער צייטונג און יעדער האלט עולם־ומלואה פון זיינער. זאגט איינע, אז די צייטונג שרייבט דעם אמת, זאגט די אנדערע אז איהרער איז מעהר אמת: לייען בעסער מיין צייטונג...

ענדליך גלייכען מיר זיך אויס, ווייל די באבע לייענט סאי־ווי־סאי אלע צייטונגען. די „מלחמה־בריעף" לייענט זי ווי א וואסער, פונקט ווי א תחינה; עס איז היימישע עברי, אלע ווערטער זיינען איהר אזוי נאהענט, און זי ווישט זיך אלע ווײלע די אויגען. אבער די באבע, אז זי וויינט זיך אויס, ווערט זי גאר אן אנדערע... און זי נעהמט זיך צו איהר אלטער שוואכקייט; בערעכענען די קרובה־שאפט... איצט אבער חשבונ'ט זי שוין ניט איהר משפחה, זי

האַט איצט אַ נויטיגערע און וויכטיגערע אויפגאַבע... זי טהוט און חשבונ'ט, וועלכער מלך איז פאַרבונדען מיט די איבעריגע מלכים; ס'הייסט, ווער מיט וועמען איז גוט־פריינד און ווער מיט וועמען שלאָגען זיך...

אָבער דעריין איז שוין די באָבע ניט אַזוי פעהיג ווי אין דעם חשבון פון די קרובה'שאַפט אין איהר אייגענער משפחה. זי פער־געסט אַלע ווײַלע ווער מיט וועמען איז פערבונדען... מיר האָבען איהר שוין פיעל מאָל דערקלערט, אַז דער רוס איז מיט'ן פראַנצויז און מיט'ן ענגלענדער, מיט'ן סערב און מיט'ן בעלג... און זיי אַלע — קעגען דעם דייטש מיט'ן עסטרייכער, מיט'ן טערק, מיט'ן בולגאַר...

חזר'ט די באָבע איין, און נאָכדעם ווי זי לעזט, אַז די דייט־שען האָבען געזונקען אַן ענגלישע שיף, גיט זי זיך אַ זאָג:

— ווערט דאָס איצטער דער „רוס" אביסעל קוועלען...

— פאַר וואָס, באָבעשי, ווערט ער קוועלען? — כאַפּען מיר זיך אַז — דער רוס איז דאָך מיט'ן ענגלענדער...

— אַזוי?... מיט'ן ענגלאַנד... — שמייכעלט די באָבע פער־שולדיגט. — איך פערגעס אַלץ... דער רוס, הייסט עס, איז מיט'ן ענגלענדער — און מיט וועמען איז דער דייטש? מיט'ן פראַנצויז, הייסט עס?...

— ניין, באָבעשי... דער דייטש איז אַנטקעגען דעם פראַנ־צויז... דער דייטש איז מיט'ן עסטרייכער...

— און דער סערב?... — גיט די באָבע תמ'עוואַטע אַ פרעג.

— דער סערב איז מיט'ן רוס... — ערקלעהרען מיר איהר, און אונזער ברודער, דער איינציגער מאַנסביל אין הויז, נעהמט זיך פאַרריכטען:

— ניט דער סערב איז מיט'ן „רוס", נאָר דער רוס איז מיט'ן „סערב"...

— און מיט וועמען איז דער טערק? — וויל די באָבע דעם יחוס גענויער וויסען...

— דער טערק איז מיט'ן דייטש — ערקלעהרען מיר איהר.

קען די באָבע ניט פאַרשטעהן און וואונדערט זיך:

— ווי קומט דער טערק צום דייטש? מיט רוסלאנד איז ער, דאכט זיך, נעהנטער...

ערקלערען מיר איהר, אז אין מלחמה איז די מחותנ'שאפט ניט אין יחוס, נאר אין כח; ווער עס האט מעהר כח, מיט דעם וויל מען זיך מתחתן זיין.

— פארשטעה איך שוין! — ענטפערט די באבע, אבער זי פרעגט ווייטער:

— דער רוס איז זיך משדדך מיט'ן סערב? דער סערב איז דאך א פליעג געגען איהם!...

— ווייל דער סערב, — ערקלערט שוין אונזער ברודער, — איז דעם רוס' א קרוב.

— א קרוב?! — וואונדערט זיך די באבע, — און וואס געהערט דער רוס אן דעם בעלג? מחשבות'ן, מיט וועמען איז דער בעלג?...

— מיט'ן רוס! — ערקלעהרען מיר איהר.

— הייסט עס, איז דער פראנצויז געגען בעלג. — ווערט די באבע צוטומעלט.

— ניין, באבעשי, — ווערט דער ברודער אויפגעקאכט, — דער בעלג איז גוט מיט'ן פראנצויז... דער בעלג העלפט דא ארוים דעם פראנצויז.

— הייסט עס, — חזר'ט די באבע — איז דער בעלג גוט מיט'ן פראנצויז און מיט'ן טערק...

— ניין, דער טערק איז דאך מיט'ן דייטש... און דער דייטש האט דאך דעם בעלג געשלאגען...

— אהא, — שטרענגט זיך אן די באבע, — איצט פארשטעה איך שוין... ס'הייסט, דער בעלג מיט'ן פראנצוי, מיט'ן רוס, מיט'ן סערב — זיינען אלע קעגען טערק און קעגען דייטש...

— יא... יא... — קוועלען מיר אז, וואס ענדליך האט שוין די באבע אויפגעפאסט די גאנצע פארבינדונג פון די מלוכות און לענדער.

אבער אז מיר קומען אהיים פארמאטערט פון דער ארבייט און

נעפינען דער באבע׳ן ביי דער צייטונג, גיט זי זיך ווידער קאלטבלו־טיג א פרעג:

— זאגט מיר, קינדערלעך: מיט׳ן בעלג איז דאך דער טערק גוט, הא?

— ניין! ניין! — שרייען מיר אויס, — דער טערק איז בלויז גוט מיט׳ן דייטש און כלומרשט מיט׳ן עסטרייכער.

— וואס עפעס כלומרשט? — וואונדערט זיך די באבע.

ערקלערען מיר איהר, אז דער עיקר כח האט דער דייטש און דער עסטרייכער איז נאר אן אנטשעפעניש...

— ווי אן ארעמער קרוב אויף א רייכער חתונה. — גיט די באבע א משל.

דער משל געפעלט אונז אייניקלעך און מיר מיינען, אז מיר זיינען שוין איין מאל פאר אלע מאל פארטיג מיט דעם חשבון פון די פריינד און די פיינד פון די מלוכות. אבער נאך סאפער, אז מיר ווילען זיך אביסעל דורכגעהן שפאצירען אויף סעקאנד עווניו, און פאר איין גאנג זיך ארײנכאפען אין א מואווינג־פיקטשור — שטעלט אונז די באבע ווידער אפ, טייטעלט אויף דער צייטונג און גיט זיך בתמימות א פרעג:

— הייסט עס, האט דער ענגלענדער דעם פראנצויז געבראַ־כען די ביינער...

— ניין! — עס פלאצט אונזער געדולד... מיר קענען שוין מעהר ניט פארטראגען. מיר לערנען מיט איהר, מיר חזר׳ן מיט איהר, און זי פארגעסט...

און דוקא זאל עס פאסירען מיט אונזער באבע׳ן טעמע, וואס האט זיך אין יוראפ אויסגעצייכענט מיט אזא גאונות אין אויסרע־כענען קרובה׳שאפט...

ניט אנדערש, ווי די מלחמה האט איהר מח אפגעשוואכט... ווארים דעם אמת געזאגט, מיר אליין הויבען זיך שוין אן די לעצטע צייט צו טומלען... מיט וועמען, למשל, איז רומעניען — ווייסען מיר טאקע ניט גענוג: צי מיט׳ן רוס, צי מיט׳ן דייטש?...

א גליק, וואס דעם „רומעניער" האט די באבע ניט באמערקט...

א ניט וואָלט זי אין גאַנצען פאַרלאָרען דעם חשבון; אזוי ווייס זי כּאָטש איינס זיכער, אַז דער רום איז געגען דעם דייטש... דעם איבעריגען יחוס פאַרגעסט זי! כּאָטש טו זיך עפּעס!

עס קלינגט...

צוויי וואָכען צייט האָט מען ביי ליבע דעם סטאָרקיפּער אין שטוב זיך געֹ'ישוב'ט, וואוהין צו שיקען די מוטער אויף אַ וואָך וואַקיישאַן...

די מוטער, חנה־רבקה אַליין, האָט גע'טענה'ט, אַז זי דאַרף דאָס ניט. אָבער איהר טענה האָט ניט געהאָלפען; סיי דער מאַן, ליבע, און סיי די עלטערע קינדער האָבען באַשיינפּערלאַך געזעהן, אַז זי איז „ניט מיט אַלעמען". דער עיקר — זי האָט פאַרלאָרען דעם אַפּעטיט... איבערצייגט האָט מען זיך אין דעם, זייט זי האָט געוואָרפען אַן אומ'חן אויף געפּרעגעלטע לעבערלאַך. חנה־רבקה האָט פאַרזוכט בלויז איין שטיקעל און געלאָזט אין מיטען. דאָס איז שוין גענוג געווען איבערצושרעקען די קינדער און דעם מאַן אין אַן אמת.

— מיין ווייב, — האָט לייבע געזאָגט, ווי באַלד געפּרעגעלטע לעבערלאַך קריכען דיר שוין ניט אין האַלז, איז אַ סימן, אַז דו ביזט סעריאָזנע קראַנק...

— ווייס איך וואָס, — האָט חנה־רבקה איהם מרחה געווען, — דאָס וועט איבערגעהן. מאָלע וואָס אַ מענש פאַרלירט אַמאָל דעם אַפּעטיט.

— יאָ, — האָט לייבע נאָכגעגעבען, — מען קען אַמאָל ניט האָבען אַפּעטיט צו אייער, צו מילכיגס, אַפילו צו סתם פלייש... אָבער ניט וועלען קיין געפּרעגעלטע לעבערלאַך — דאָס איז שוין גאָרניט גלאַט... ניין, חנה־רבקה, דו וועסט מיך ניט איינריידען... דו מוזט פאָהרען אויף אַ וואָך אין קאָונטרי... דו מוזט קומען צו זיך...

האָט מען אָנגעהויבען זוכען אַ קאָונטרי. נאָכגעפרעגט ביי

די „נעקסטדאָרינגע" און ביי שכנים סטאָרקיפּערס, און אפילו גע־זוכט אין די פּייפּערס. לייבע האָט אפילו שוין אָנגעפּרעגט אין זיין ציימונג, וואָס האָט א „דאָקטאָר". ער האָט טאַקע אויסדריק־ליך געשריבען, אַז איהר פּעהלער איז, וואָס זי האָט פארלאָרען דעם אַפּעטיט און האָט טאַקע דערמאָנט, אַז געפּרעגעלטע לעבערלאַך עסט זי אויך ניט...

דער דאָקטאָר האָט געענטפערט אין דער ציימונג ערשט אין א וואָך אַרום, אַז אַפּעטיט פארלירען קומט פון פארשידענע אורזאַכען, און אונטער די אויגען קען ער אַזאַ חולה גאָרניט ראַטהען. ער וויל זי קודם אַליין זעהן און באַטראַכטען און ערשט נאָכדעם ווי ער וועט זי זעהן און באַטראַכטען, וועט ער שטעלען די „דיאַגנאָזע"...

האָט זיך לייבע דער סטאָרקיפּער א פּאָר טעג אַרומגעטראָגען מיט'ן „בלאַט" און זיך 'גע'ישוב'ט, צי זאָל ער זי שיקען צום פּייפּער־דאָקטאָר, צי ניט... גוטע פריינד האָבען איהם אָבער אָפּ־גערעדט; זיי האָבען איהם געגעבען צו פארשטעהן, אַז אַלץ וואָס סע שטעהט אין פּייפּער איז לויטער בלאָף, אויסער אַמאָל דער ראָמאַן. דער ראָמאַן קען זיין אַמאָל אמת...

און עס איז געבליבען, אַז פריהער זאָל מען זי שיקען אויף א וואָך אין קאָונטרי, און ערשט נאָכדעם, אַז זי וועט אַלץ דעם אַפּעטיט חלילה ניט באַקומען צוריק, וועט זי זיך געהן דאָקטאָרען...

די קאָונטרי האָט מען געזוכט, ווי געזאָגט, א פּאָר וואָכען נאָכאַנאַנד. לייבע האָט געוואָלט די קאָונטרי זאָל זיין מיט אַלע זיבען זאַכען: מיט אייער, מיט עלעקטרי און מיט טשיקען, און טאַקע מיט א וואַנע... און דערצו זאָל די „קאָונטרי" שטעהן אויף דעם סאַמע העכסטען באַרג. אָבער אַלע מעלות אין איין „קאָונטרי" איז געווען קוים צו קריגען. איז די קאָונטרי געשטאַנען אויף אַ באַרג, איז קיין טשיקען ניט געווען; איז געווען א באַרג און טשי־קען, איז קיין עלעקטרי ניט געווען — און לייבע האָט דוקא געוואָלט עלעקטרי. איז ווידער געווען א באַרג, אייער, טשיקען און עלעק־טרי, איז קיין וואַנע ניט געווען. האָט זיך שוין געפונען, אַז איין קאָונטרי האָט אַלעס פארמאָגט, האָט מען זיך מיט דער דאַזיגער

קאָונטרי דורכגעשריבען, אנגעפּרעגט דעם מקח, איז אנגעקומען אַז ענטפער, אַז דאָרטען קאָסט צוועלף דאָלער אַ וואָך...

האָט חנה־רבקה גוט אַנגעשאָלטען דעם בעל־הבית פון דער קאָונטרי פאַר אַזאַ הויכען פּרייז און האָט איהם געוואונשען, אַז פון באָרג זאָל ער זיך אָראָפּקייקלען, מיט די טשיקען זאָל ער זיך דערווערגען, אין דער וואַנע זאָל ער דערטרונקען ווערען און מיט די עלעקטרי זאָל ער ברענען...

האָט איהר ליבע דערקלערט, אַז מיט עלעקטרי קען מען זיך נים אַנצינדען, סיידען עס פּלאַצט אַ פּרוזשינקע...

האָט חנה־רבקה אַ שמייכעל געטאָן און קראַנקערהיי געענט־פערט:

— נו, טאָ זאָל פּלאַצען אַ פּרוזשינע... העָן אביסעל, מען זאָל האָבען אַ העזה אויסצובעטען אַזאַ פּרייז: צוועלף דאָלער!... פאַר צוועלף דאָלער קען מען דאָך באַלד קויפען אַן אייגענע פאַרם...

ביז גאָט האָט געהאָלפען, עס האָט זיך געפונען אַ קאָונטרי וואָס קאָסט זיבען דאָלער אַ וואָך. די דאָזיגע קאָונטרי האָט פאַר־שפּראָכען טשיקען, אייער און איינמאָל אַ וואָך „אינדיק". צוליעב די דאָזיגע אינדיק האָבען ליבע און חנה־רבקה שוין מוחל געווען די וואַנע מיט די עלעקטרי און אפילו די געז. דאָרטען איז, לויט זיי האָבען ערפאַהרען פון בריעף, אויך ניטאָ קיין געז... פּשוט, לאָמפּען!

— גאָט זאָל מיר ניט שטראָפען פאַר די רייד! — האָט חנה־רבקה זיך געקלאָגט פאַר די נעקסט־דאָריגע, נאָכדעם ווי זי האָט שוין באַשלאָסען צו פאָהרען אין דער דאָזיגער קאָונטרי, וואו מען גיט איין מאָל אין וואָך אינדיק, — איך ווייס גאָרניט ווי אַזוי איך וועל צוגעוועהנט ווערען צו די לאָמפּען, איך בין שוין פון יוראָפּ אַכט יאָהר... איך האָב שוין גאָר פאַרגעסען ווי אַזוי אַ לאָמפּ ברענט....

די נעקסט־דאָריגע אָבער האָט איהר פאַרזיכערט, אַז עס איז אַ סברא, אַז לאָמפּען זיינען געזינטער ווי געז... האָט זיך חנה־רבקה גאָר מחיה געווען, געשמייכעלט זעהר האַרציג צו אַלע און

אלע ווײַלע צוגעקרעכצט, מען זאָל טאַקע זעהן, אַז זי איז אַ חולה און אַז זי פֿאָהרט ניט גלאַט אין דער וועלט אַרײַן האָבען וואויל־טאָג... זי איז ניט פֿון די צובאַלעוועטע, חלילה...

נעקומען דער באַשטימטער טאָג צו פֿאָהרען, האָט די נעקסטט־דאָריגע געגעבען חנה־רבקה׳ן אַן עצה, זי זאָל ניט זשאַלעווען קײן פּעני און זיך אַפּוועגען. עס איז כּדאַי צו וויסען, וויפֿיעל וועט איהר אין דער קאַונטרי פֿאַר דער וואָך „צוקומען“.

חנה־רבקה האָט טאַקע אַזוי געטאָן. וואָס דען? זי וועט גלאַט אַרויסוואַרפֿען זיבען בלוטיגע דאָלער!

געהאָלפֿען זיך אַבוועגען האָט טאַקע די דאָזיגע נעקסטדאָריגע, וועלכע איז די לעצטע צייט געוואָרען צו איהר זעהר צוגעלאָזט. ווי דער שטײנער איז פֿון אַ געזונטען צו אַ שוואַכערען. די שוואַכע, נאַטירליך, איז געוועזען חנה־רבקה: אַ קלײניגקײט — אַ מענש פֿאַרלירט דעם אַפּעטיט! וואָס פֿאַר ווערט האָט בכלל דער מענש אָהן דעם בײ־סעלע עסען? צו וואָס לעבט מען אין גאַנצען אויף דער וועלט? ווי באַלד אַז ניט עסען, איז דאָך אויס...

— שטעלט זיך אַרויף אַט דאָ און וואַרפֿט אַרײַן, זײַט מוחל, אַ פּעני, אַט דאָ אין שפּעלטעלע, — האָט די נעקסטט־דאָריגע גע־לערנט חנה־רבקה׳ן צו וועגען זיך, ווען זײ זײַנען אָנגעקומען צום סטײשאָן, וואוהין די זעלבע נעקסטט־דאָריגע האָט זי באַגלײט אין וועג אַרײַן.

חנה־רבקה האָט זיך מיט אַ קלאַפּענדיגען האַרצען אַרויפֿגע־שטעלט אויפֿ׳ן וואָג.

— 195 פֿונט! — האָט די נעקסטדאָריגע אויסגערופֿען. — עס איז גאַנץ ניש׳קשה... פֿונדעסטוועגען דאַרפֿט איהר זיך סטאַ־רען דאַרטען צוקריגען נאָך אַ וואַסערע פֿינף־זעקס פֿונט... עס קומט צוניץ!...

חנה־רבקה האָט גאָר אַנגעקוואַלען. אַ קלײניגקײט, וואָס פֿאַר אַ גליק איהר שטעהט דאָ פֿאַר: ווען זי קריגט צו דאַרטען בײ אַ זעקס פֿונט, וועט זי וועגען איבער צוויי הונדערט פֿונט! מיט אַזאַ וואָג קען מען נאָכדעם אַ סך אויפֿטהאָן...

און מיט א פרעהליכען הארצען האט זי זיך אפגעזעגענט מיט דער נעקסט־דארינער, איהר איינציגע באַגלייטערין אין וועג, און איז ווי עס איז אריינגעקראכען אין וואגאן מיט די צוויי פעק איהרע...

די רייזע האט געדויערט צוויי שעה. ניט קוקענדיג וואס פאר'ן אוועקפאהר האט זי עפעס „איבערגעביסען", האט זי ביים אראפגעהן פון טריין באשלאסען, אז גלייך ווי זי קומט אויפ'ן פלאץ וועט זי זאגען, אז זי וויל עסען. וואס דען? זי וועט זיי שענקען?... עס קאסט גענוג געלט...

קומענדיג אויפ'ן פארם איז שוין געווען א זייגער פינף נאכ־מיטאג.

חנה־רבקה האט זיך גלייך באקענט מיט די ווייבער, וואס זיי־נען געווען מעהר־מינדער „גרין" און האבען גערעדט אידיש.

— און ווען עסט מען דא? — האט זי געשטעלט די ערשטע וויכטיגע פראגע.

— מען וועט קלינגען... — האט איין פרוי געענטפערט.

— אזוי גאר... מען קלינגט דא צום עסען... — האט זיך חנה־רבקה גע'חדוש'ט. אבער עס איז איהר געפעלען געווארען: ווי באלד מען קלינגט, וועט זי שוין קיינמאל ניט פארשפעטיגען.

און חנה־רבקה האט זיך גענומען צוהערען צום גלאק.

עס געהט אריבער א שעה, צוויי... מען קלינגט ניט...

— וואס איז די מעשה וואס מען קלינגט ניט? — האט זי שוין אביסעל פארדראסיג געפרעגט ביי א פרוי, מיט וועלכער זי איז נעהענטער געווארען...

— באלד, באלד! מען וועט שוין קלינגען!

אבער חנה־רבקה'ן האט שוין די הארץ ארויסגעשפרונגען. דוקא איצט האט זי דערפיהלט א גוואלדיגען אפעטיט. זי וואלט ניט נאר אינדיק, אפילו ברויט מיט רעטעך געגעסען...

ענדליך האט זי דערהערט א קלינגען...

זי האט זיך גלייך אויפגעכאפט און געלאפען פון דער וועראנדע צום דיינינג־רום.

— ניין! איהר קענט נאך זיצען, — האט איהר די מיסעס אפגעשטעלט. — דאס קלינגט מען פאר די קינדער...

— וואס הייסט פאר דיר קינדער? — האט חנה־רבקה זיך אנטקעגען געשטעלט, — און וואס זיינען מיר?...

— פאר אייך, די גרויסע, קלינגט מען באזונדער...

— א קלינגעניש אויף זיי! — האט חנה־רבקה בייז געמור־מעלט און האט זיך צוריק געזעצט אויף דער וועראנדא און מיט קנאה געקוקט אויף די קינדערלאך, וועלכע זיינען געפלויגען פון אלע זייטען צום עסען.

ענדליך האט דאס קליינוואַרג אפגעגעסען.

— נו, פאר וואס קלינגט מען ניט פאר אונז? — האט חנה־רבקה געפרעגט.

אבער איידער עמיצער האט איהר געענטפערט, האט מען שוין געקלונגען.

חנה־רבקה האט זיך געזעצט צום טיש.

הונגעריג איז זי שוין געווען ווי קיינמאל נאך ניט... זי וועט טאקע זעהן עסען וואס מעהר. א קלייניגקייט! זי צאהלט זיבען דאלער א וואך!

מיט'ן סאפער איז זי געבליבען צופרידען. מעהר נישט, מיט'ן „האט־קארן" האט זי אביסעל געקאפריזעט און געבעטען אומביי־טען איהם אויף עפעס אן אנדער מין, מחמת „האט־קארן" עסט זי ניט. די מיסעס האט עס איהר אומגעביטען אויף א פוטער־בולקעלע...

האט איהר שוין פארדראסען וואס די „פוטער־בולקעלע" איז צו קליין געווען און זי האט זיך גע'ישוב'ט וואס זי זאל נעהמען. ביז זי האט באשלאסען, אז דעם „האט־קארן" וועט זי טאקע איצט עסען און בולקעלע וועט זי עסען פאר'ן שלאפען געהן...

אויף מארגען איז זי אויפגעשטאנען פריהער פאר אלעמען, מורא־האבענדיג זי זאל ניט פארשפעטיגען דעם גלאק, האט זי שוין גלייך ווי עס איז טאג געווארען ניט געקענט שלאפען.

דער באהן־סטיישאן איז געווען ניט ווייט פון פארם, און יערע

אפגעהענדע טריין, וואס האט געקלונגען, האט חנה־רבקה ניט גע־לאזט רוהען.

— מען קלינגט!

און זי פלעגט זיך לאזען גלייך צום דיינינג־רום!

צו אלע צרות איז דארט געווען אין דער נאהענט א פעקטארי. אויך די פעקטארי האט געקלונגען. און דעם קריסטליכען פאר־מער׳ס קוה — ווער ווייס צוליעב וואס — האט אויפ׳ן האלז געטרא־גען א גלאק...

דערצו האבען די קינדער זיך געשפיעלט מיט׳ן גלאק פון דיי־נינג־רום... אט נעהמט אין מיטען דערינען א קינד און הויבט אן צו קלינגען...

חנה־רבקה האט געמוזט זיין שטארקער פון אייזען אויסצוהאל־טען עס. פון אלע זייטען קלינגט מען; פון אלע זייטען רופט מען צום עסען און עסען עסט מען אין גאנצען דריי מאל א טאג...

פון אויפרעגונג, אז זי זאל ניט פארשפעטיגען דעם „טיש", איז זי געווארען שטארק נערוועז, און זי האט גערעדט נאר פון גלאק.

דאס האט באמערקט איינער א יונגער באי, א שטיקעל לץ.

א שטונדע נאך דינער נעהמט ער דעם גלאק, נעהט ארוים הינטער׳ן הויז און קלינגט נאכאנאנד.

חנה־רבקה לויפט אין דיינינג־רום...

— מען קלינגט שוין צום סאפער! — מורמעלט זי לויפענדיג.

אין דיינינג־רום ערפאהרט זי ערשט, אז דאס האט מען גע־קלונגען אזוי זיך...

צולאכט זי זיך כלומרשט און ענטפערט:

— איך האב מיך טאקע געוואונדערט... ווי לאנג איז, אז מען האט דינער געגעסען?

— טא וואס זשע זיינט איהר געלאפען?

— איך ווייס?... א סאפער פארשפעטיגען איז א שאד. יאגט מען זיך...

און זיצענדיג שוין אויף דער וועראנדע, האט זי דערהערט אין א האלב שעה ארום ווידער עס קלינגט...

הויבט זי זיך ווידער אויף און פליהט צום טיש...
ביי'ם טיש איז אבער קיינער ניטא...
— מען האט דאכט זיך געקלונגען?... — וואונדערט זי זיך...
— און אז געקלונגען איז וואס?... — שמייכעלט ביין די מי־סעס פון הויז.
— ווייס איך? — דריקט זי מיט די פלייצעס, — אין קאונ־טרי, אז מען קלינגט איז א סימן, אז מען רופט עסען...
און חנה־רבקה זעצט זיך ווידער אוועק אויף דער וועראנדע אוןווארט אויפ'ן אמת'ן קלינגען.
אבער עס איז איהר שווער אונטערצושיידען פון א קלינגען צו קלינגען. די גאנצע לופט איז פול מיט געקלאנג...
דער גאנצער געגענט רופט צום טיש, צום דינער, צום סאפער, צום ברעקפעסט!
אין די אויערען קלינגט איהר שוין אויך... ניין, דאס קלינגט דער גלאק... זי קען שוין נים אונטערשיידען.
נאך א גליק, וואס אין דער קאונטרי איז קיין קלויסטער ניטא...
נאר אהן קלויסטער קלינגט אויך גענוג. די גאנצע וועלט קלינגט... אפשר הונדערט מאל א טאג קלינגט די וועלט...
אבער עסען באקומט חנה־רבקה ניט מעהר ווי דריי מאל א טאג...
אויסער וואס זי גנב'ט אראפ פון טיש א בולקעלע... צו עסען פאר'ן שלאף.
נאר עס קלעקט איהר אויף א צאהן. זי האט שוין איהר אפע־טיט צוריק באקומען.
הלואי וואלט מען נאר אויף אזוי פיעל אויף אז אמת'ען גע־קלונגען, וויפיעל זי וואלט איצט געקענט אויפעסען!...
נאר שא... עס קלינגט!
חנה־רבקה הויבט זיך פון ארט... זאל עס זיין צום דינער?...
נאר מען האט, דאכט זִיך, ערשט ברעקפעסט געגעסען...
אך, דאס האט געקלונגען דעם פארמער'ס קוה...

די ערשטע פאָטאָגראַפיע

דאס הויז, וואס האט ניט פארמאגט קיין רייכע מעבעל, האט ענדליך זיך ערווארבען א שפיגעל. אבער דעם שפיגעל האט מען ניט געקענט געטרויען. ער האט געהאט א טבע צו מאכען דאס פנים פון די, וואס פלעגען אמאל אריינקוקען אין איהם, רונדער און גרעסער, אזוי, אז אלע הויזיגע, וואס זיינען געווען פון דער נאטור מאגער מיט לענגליכע פנימ'ער, זיינען פון דעם שפיגעל ארויסגעקומען ניט צו פארזינדיגען. א שאד נאר, וואס דער קאליר, וואס דער שפיגעל האט צוריק אפגעשפיגעלט, איז געווען א גרינ־ליכער. דערפאר האט מען זיך מיט דעם שפיגעל'ס מיינונג ניט גערעכענט. זיין רעפּוטאציע אלס אן אמת'ער, האט ער פארלוי־רען גלייך נאך דער ערשטער וואך, ווען מען האט איהם אויפגע־האנגען אויף דער וואנט. די מוטער, וואס האט פון שעהנקייט בכלל ניט געהאלטען, כאטש זי איז נאך געווען ערשט ביי א יאהר אכט־און־דרייסיג אלט, פלעגט זיך ווענדען צו איהם, צו דעם שפי־געל, אין זעלטענע פעלע, איז דאס אויך ניט צו זעהן צי זי איז שעהן, נאר פארקעהרט, צי איז זי ניט שרעקליך מיאוס. איבער־הויפּט פרייטאג נאך חלה־באקען, ווען זי איז ווירקליך געווען שטארק אויסגעשמירט אין סאזשע. כאטש דער שפיגעל איז ניט געווען קיין אמת'ער, אבער געוויסע פארבען פלעגט ער אפשפּיג־לען ריכטיג. פון ווייס פלעגט ער טאקע מאכען גרין, אבער ווען די מוטער האט אויסגעזעהן שווארץ פון סאזשע, האט דער שפי־געל געוויזען דעם אמת. שווארץ פלעגט ער ארויסגעבען ריכטיג. און אוועקגעהענדיג פון שפיגעל, פלעגט די מוטער זיך צעזיפצען:

— אוי וועה איז מיר, איך בין דאך שווארץ ווי סאזשע.

דער מאן און פאטער פון הויז האט אודאי ניט געהאלטען פון

שעהנקייט, און אויב ער האט אמאל געכאפט א קוק אין שפיגעל, איז דאס געווען ניט צוליעב'ן פנים, נאר צוליעב דער בארד, און די בארד האט דער שפיגעל ווי עס איז אפגעשפיגעלט ריכטיג. די שווארצע האר זיינען טאקע ארויסגעקומען שווארץ, נאר די פאר גראהע פאסען וואס די בארד האט שוין פארמאגט, זיינען ארויס־געקומען געלבלאך... דאס ערשטע מאל האט ער זיך טאקע פאר־וואונדערט און גערופען דער ווייב:

— זעה, איך וואלט געשווארען, אז די בארד ווערט מיר ער־טערווייז געלב.

דאס ווייב האט אנגעקוקט די בארד, ווי א מבינ'טע, און ניט גע־פינענדיג קיין שום געלקייט אין איהר, האט זי איהם בארוהיגט:

— גראה ווערט זי, אבער ניט געל.

אויב גראה ארט איהם ניט... שוין טאקע צייט! ער איז שוין באלד פינף און פערציג.

מעהר פון אלע, וואס האט געקוקט אין שפיגעל און געוואלט דערזעהן דעם תוך פון איהר פנים, איז געווען די אכצעהניעהריגע טאכטער, זעלדע. זי האט געוואלט טאקע וויסען, צי זי איז שעהן. אבער אויך איהר האט דער שפיגעל ניט געוואלט ענטדעקען דעם אמת. זעלדע האט נאר געקענט דערזעהן, אז זי האט שווארצע אויגען, שווארצע האר, אבער ווי אזוי דאס פנים זעהט אויס, האט זי ניט געקענט האבען קיין באגריף, ווייל געוואוסט האט זי, אז דער שפיגעל איז א פאלשער...

אין הויז האט איינער אויף דעם אנדערען קיין מבינות ניט געזאגט. און אויב יא, איז דאס געווען אין מינוטען פון רוגזא און מיט אזעלכע מיינונגען האט זיך זעלדע ניט געקענט רעכענען. דער אינגערער ברודער, למשל, פלעגט, ווען ער פלעגט זיך מיט איהר קריגען — רופען זי: פארזעהעניש! פלעגט זעלדע'ן אנכאפען א שרעק און מיינען, אז זי איז טאקע א פארזעהעניש. אבער נאכ־דעם, אז דער ברודער פלעגט זיך איבערבעטען, פלעגט זי איהם ני וועלען גלייך מוחל זיין, ביז ער פלעגט מוזען צוריקציהען זיין ווארט...

— דו ביזט ניט קיין פארזעהעניש, — דאס האב איך געלאכט...

הייסט עס, אז קיין פארזעהעניש איז זי ניט, אבער צי איז זי א שעהנע? פון וואנען זאל זי עס וויסען?

איציק דער שניידער־יונג, וואס ארבייט ביי ליבע דעם שניידער, וואס וואוינט קעגענאיבער זיי, האט אפילו אמאל איהר געזאגט, פארנאכט ביים פריזבע, אז זי איז א וואוילע מיידעל, אבער ערשטענס איז וואויל דאך ניט שעהן, און צווייטענס קען זיין, אז ער איז אויך א פאלשער. ניין, פון אזא איציק קען מען ניט דערגעהן דעם אמת, ווי פון זייער שפיגעל.

עס איז דא איין מיטעל. געהן צום שטעדטעלשען פאטאגראפשטשיק און זיך לאזען פאטאגראפירען... ער מאכט א פארטרעט איז דאס ריכטיג ווי גאלד... דער טאטע זאל נאר ערלויבען.

איינמאל און צוויי מאל האט דער טאטע איהר אפגעזאגט.

— צו וואס דארף מען דאס? אויסגעבען א רובעל.

דאר דריטע מאל אבער האט שוין די מאמע זיך איינגעשטעלט:

— וויים איך, אמאל איז עס גוט צו א שדוך... איידער מען זעהט זיך, שיקט מען א בילד...

אויב צו א שדוך, איז שוין אן ענין! זי איז שוין נייגצעהן יאהר... דא ניט לאנג האט איהם גרונם דער שדכן, טאקע א פרעג געטהאן: זי איז שוין טאקע א מויד פון נייגצעהן יאהר?

* * *

דער יונגער פאטאגראפשטשיק, וואס איז אליין פון א גרויסער שטאדט און שטענדיג, סיי וואך און סיי שבת, אנגעטאן ווי א חתן, האט זעלדע'ן אויפגענומען מיט דעם גרעסטען רעספעקט. ביי איהם איז זעלדע געווען א בארישניע און ער האט אפילו אין זיין געשפרעך מיט איהר אריינגעווארפען רוסישע ווערטער, וועלכע זעלדע האט אנגענומען אלס א מין טיטעל...

— פאזשאליוסטא, רוהיג... סאווערשעננא ספאקאינא... טאק... א קליינעם שמייכעל... ספאסיבא!...

א גאנצע וואך וואס איהרע דריי פארטרעטען האבען זיך גע־ארבייט ביים פאטאגראפער, איז זי אומגעגאנגען ווי צודולט, פול מיט ערווארטונגען. עס איז אויסגעקומען, אז זי ווארט אויף זיך אליין, זי דארף געבוירען ווערען דאס צווייטע מאל... איין מאל איז זי געבוירען געווארען מיט ניינצעהן יאהר צוריק, איצט געהט זי געבוירען ווערען א צווייטע מאל... שוין א פארטיגער מענש. ווי אזוי וועט זי איצט אויסזעהן? זי וויל זעהן זיך אליין ניט אין דעם פאלשען שפיגעל, נאר טאקע האלטען זיך אליין צו די אויגען און ענדליך זעהן ווער זי איז.

די באשטימטע שעה איז ענדליך געקומען. מיט א קלאפענדיגען הארצען האט זי זיך געלאזט געהן נאך די דריי פארטרעטען. דעם רובעל מיט די פינף און צוואנציג קאפיקעס האט זי געהאלטען פעסט אין האנט, און איהר האט אויסגעוויזען, אז זי געהט קויפען פאר דעם געלט דריי זעלדעס...

אז דער פאטאגראפער האט זי דערזעהן אריינקומען, האט ער אויסגערופען: „אטליטשנא!“... זי האט פארשטאנען דעם טייטש דערפון. עס הייסט, אז די זעלדעס זיינען ארוים ריכטיג. ער האט איהר איינע דערלאנגט... זי האט איינע גענומען אין דער האנט און זי איז גלייך פארבלענדט געווארען פון א פרעמ־דער, ווייטער שעהנהייט... זי האט שוואך, מיט אינערליכער אויפ־רעגונג, אויסגערופען:

— דאס בין איך?...

— קאניעטשנא! — האט דער פאטאגראפער געשמייכעלט, — זעהר ריכטיג... אפילו די צוויי חן־גריבעלאך... אלץ איז ארוים...

ערשט איצט האט זי ערפאהרען ווער זי איז. ביז איצט האט זי זיך נאך גארניט געקענט. זי איז א שעהנהייט. היינט וואס פאר אַ גוטע זי איז... די גוטסקייט ליעגט איהר אויפ'ן פנים... ניין, מיט אזא בילד קען מען ניט פארלארען געהן... מיט אזא בילד קען מען ניט בלייבען מעהר אין דער היים אוןווארטען אויף א חתן...

פאר איהר איז איצט אפען די וועלט... אמעריקא!...

אנפאנגס האט דער טאטע ניט געוואָלט הערען, די מאמע האט געוויינט — פארטראגען דעם קאפ אזוי ווייט.

אבער עס איז אוועק נאך א יאהר, קיין שדוכים האבען זיך ניט געמאכט. צוואנציג יאהר הייסט שוין באלד אן אלטע מיידעל... אפשר טאקע זאָל זי פאהרען... א וועלט פאהרט, מען ווערט רייך, מען האט דארט חתונה...

צוויי פון די פארטרעטען האט זי געלאזט אין דער היים, איינס האט זי שוין איינגעפאקט מיטצונעהמען. דעם פעטער בינוש'עס מיידעל האט שטארק זי זאָל איהר לאזען צו אנדענקען איהר פארטרעט, אבער זעלדע האט זיך ניט געקענט שיידען מיט זיך.

— ביזט א נארעלע, — האט איהר די קוזינע איינגערעדט — אין אמעריקא זיינען דא בעסערע פאטאגראפשטשיקעס...

און זעלדע האט זיך געלאזט איבעררעדען, און גוט אנקוקענדיג זיך אויף איהר לעצטען פארטרעט, האט זי איהם אוועקגעגעבען איהר פעטער'ס מיידעל צום אנדענקען.

* * *

די ערשטע צייט האט זעלדע זיך ניט געקענט צוגעוועהנען צום שאפ. ניט אזוי די ארבייט, ווי דאס ארומיגע. די פרעמדקייט, די ניט־זיכערקייט. שפעטער אבער איז זי אריין אין דער ראָל און האט שוין באלד פארגעסען, אז עס איז דא אן אנדער וועלט, ווי דער שאפ, און נאכדעם דער רום ביי דער מיסעס, און א מאָל מואווינג־פיקטשורס פאר א ניקעל...

דאס שפיגעלע, וואס זי האט זיך ערווארבען אין אמעריקא, איז שוין געוועזן דוקא אן אמת'ע, פון געשליפענעם גלאז. אבער דאך האט זי איהם ניט געטרויט... מען דארף זיך זעהן פאטאגראפירען... אויפ'ן בילד זעה זי אוים אזוי שעהן, זי געדענקט נאך יענע, די ערשטע, וואס זי האט געלאזען אין דער היים.

זי האט זיך געלאזט פאטאגראפירען ביי א באוואוסטען פאטאגראפער און באשטעלט גאנצע זעקס שטיק. פיער וועט זי שיקען אהיים פאר די עלטערען און דער משפחה, איינע וועט זי

געבען איהר חבר'טע, וואס זי האט זיך דא ערווארבען, און איינע פאר איהר אליין.

די בילדער זיינען פארטיג געווארען שנעלער, ווי זי האט ערווארט... דער פאטאגראפער האט זיי איהר דערלאנגט אין א קאנווערט.

מיט ציטערדיגע הענט האט זי ארויסגענומען איינע, א צווייטע, א דריטע... זי האט ענדליך אלע באטראכט און באצאהלט.

אבער אין אמעריקא פאטאגראפירט מען גאר אנדערש. אנשאט די חן־גריבעלאך קומען ארויס קנייטשען און אנשטאט די גוטסקייט, ווערט עפעס א בייזקייט, אן ערנסטקייט...

זי האט איהר מיינונג אויסגעדריקט פאר איהר חבר'טע.

— ביי אונז אין קליין שטעדטעל פאטאגראפירט מען שעהנער, ריכטיגער...

די חבר'טע האט געשמייכעלט:

— וואס רעדסטו? עס איז דאך וואונדערבאר... אזוי ווי דו לעבסט...

— בין איך דען אזא בייזע? — האט זעלדע ווי דורך טרערען געפרעגט...

— ביזט ניט בייז... ביזט ערנסט... פארטראכט... זעהר ריכטיג...

— ניין! — האט זעלדע זיך געאמפערט. — דאס בין איך נ י ט . . . וואלסט זעהר מיין ערשטע פאטאגראפיע, מיט דריי יאהר צוריק... דארטען בין איך גאר אן אנדערע...

זי האט זיי באהאלטען אין איהר „טראנק“ און באשלאסען נעהמען אנדערע בילדער, ביי אן אנדער פאטאגראפער. דערוויילֿ וועט זי די ניט שיקען אהיים. זי וויל שיקען א ריכטיגע, אזוי ווי יענע, די ערשטע.

אין א האלב יאהר ארום האט זי זיך ווידער פאטאגראפירט. אזוי ווי זי האט שוין געארבייט אין א יוניאן־שאפ און באקומען גרעסערע וויידזשעס, האט זי זיך ערלויבט צו באשטעלען א גאנצע טוץ פאר פיער ראלער... עס זאל נאר ארויס ווי יענע, די ערשטע!

ווירקליך א פארדראס, א הארץ־ווערהטאג... אויך די נייע ביל־
דער זייערן ניט יענע, ווי די ערשטע, די היימיגע אין שטעדטעל...
ניט אנדערש, ווי דא קען מען ניט פאטאגראפירען...

און זי האט געבענקט נאך איהר ערשטער פאטאגראפיע, נאך
דעם פארטרעט מיט די צוויי חן־גריבעלאך, מיט דער גוטסקייט
אויפ'ן פנים...

ניין! דא קענען זיי עס ניט מאכען... באטש נעהם און פאהר
צוריק אהיים און זיך דארטען פאטאגראפירען!...

אַ נאָהענטער בעקאַנטער

דער שריפטשטעלער פייערמאַן איז אַראָפּ פון „על“ און מיט שנעלע טריט זיך געלאָזט געהן אין דער ריכטונג צו דער רעדאַקציע, וואו אַלע זיינען דאָרט געזעסען און אויסגעקוקט, ווי איהם האָט זיך געדאַכט, אויף זיין מאַנוסקריפּט. צום אומגליק האָט ער גע־דאַרפט ביי דעם אַריבערגעהן די גאַס איבערוואַרטען אויטאָמאָבי־לען, עקספרעס־וועגען און אַנדערע אַנשיקעניסען, וועלכע דרעהען זיך גראָד אַן, ווען מען איילט זיך צופיעל. דאָס איבערוואַרטען אויף די אַלע אויטאָמאָבילען און וועגענער האָט איהם ענדליך אויפ־גערעגט. מילא, די וועגענער —האָט פייערמאַן פילאָזאָפירט אין געדאַנק — זיינען אַ נויטווענדיגקייט, און די פערד, וואָס זיינען אין זיי איינגעשפּאַנט, זיינען באַשאַפען געוואָרען פון ששת ימי בראשית אַן, האָבען זיי אַ רעכט צו עקזיסטירען, ווי מיר; אָבער, גאָט מיינער, צו וואָס די אויטאָמאָבילם? ווער האָט זיי אויסגע־טראַכט! און פייערמאַן האָט זיך פאַרגענומען אין געדאַנק, אַז זיין נעקסטע זאַך וואָס ער וועט שרייבען וועט זיין — אַ פּראָטעסט קע־גען די אויטאָמאָבילס און אַ פאָרשלאַג, אָפּצושאַפען זיי אין די גרויסע שטעדט.

דערווייל איז דער וועג געוואָרען פריי. עס איז בלויז געבלי־בען איבערצוואַרטען איין בייבי־וועגעלע, וועלכען עס האָט פאַרזיכטיג געפיהרט אַ יונגע, שעהנע מוטער. דאָס האָט אַביסעל פייערמאַנ'ען אָפּגעקיהלט פון זיין כעס. ער האָט אַריינגעוואָרפען אַ בליק אין וועגעלע און עס האָט איהם אַ שמייכעל געטאָן אַ פּאָר בלויע איינגעלאַך פון אַ יעהריג קינד. ער איז אינגאַנצען גע־וואָרען איבערגעביטען, געוואָרפען אַ בליק אויך צו דער יונגער מוטער און, ווי איהם האָט געדאַכט, אויך זי האָט צו איהם אַ

שמייכעל געטאָן. דאָס איז שוין געווען גענוג פאַר איהם, אַז ער זאָל ווערען ווייך ווי וואַקס. די טעמע וועגען אויטאָמאָבילס האָט ער שוין איננאַנצען אויפגעגעבען. בפרט אַז דער זייגער, וואָס איז גראַד געווען קעגענאיבער, האָט געצייגט, אַז עס איז ערשט פאַר צוועלף. הייסט עס, האָט ער נאָך צייט צעהן מינוט, פונקט וויפיעל דער וועג צו דער רעדאַקציע ברויך צו געדויערען, אויב עס זאָלען זיך ניט מאַכען קיין אַנדערע שטערונגען.

אָבער ווי שיקט זיך עס גאָר אַהן שטערעניש. ווען אויף שריט און טריט שווינבעלט און גריבעלט מיט קאָלעגען, באַקענטע און אפילו אומבאַקאַנטע קענען איהם אויך. צו ענטפערען יעדערען אויף דעם גרים דאַרף עפּעס דויערען, בפרט אַז אַן אַנדערער ציהט איהם אוים די האַנט און פרעגט ווי ס'געהט. „גרויסאַרטיג!“ שרייט אוים באַגייסטערט פייערמאַן, כדי יענער זאָל זיך שוין מעהר ניט פרעגען און איהם לאָזען געהן צורוה, כאָטש אַמאָל איז בעסער צו ענטפערען, אַז עס געהט גאָר שלעכט. וועט יענער זיך גלייך אָפּטראָגען. עס ווענדט זיך אָן דעם כאַראַקטער פון דעם פרעגער.

דערפאַר האָט פייערמאַן באַשלאָסען, אַז אויב ער וויל קומען פונקט צוועלף, זאָל ער אָט ביי דעם קאָרנער זיך פאַרדרעהען מיט אַ בלאָק ווייטער און דורך יענע סטריטען, וואו עס שטעהען בלויז די פּעדלער, וועט ער קיין באַקענטע ניט טרעפען. וועט עס איהם אויסטראָגען דער בלאָק אַנגעלעגטער וועג.

אָבער ניט אַזוי איז עס געווען. דוקא אין דער סטריט פון די פּעדלער האָט איהם באַגעגענט אַ מאַן, האָט איהם פאַרשטעלט דעם וועג, אויסגעשטרעקט איהם די האַנט און אריינקוקענדיג איהם אין די אויגען, ווי אַן אַלטער באַקאַנטער, האָט ער איהם פאַרהאַלטען מיט אַן אויסרוף:

— ענדליך האָב איך אייך געטראָפען!

פייערמאַן האָט איהם באַטראַכט און ניט געקענט דערמאָנען זיך, ווער איז אָט דער מענש, וואָס איז מיט איהם אַזוי פאַן־בראַט. זיכער אַ נאָהענטער באַקאַנטער, אפשר גאָר אַ לאַנדסמאַן, און

אפשר גאָר אַ קרוב. פאַרוואָס־זשע קען ער זיך ניט דערמאָנען ווער ער איז און ווי אַזוי מען רופט איהם? „עס איז אַ חרפה!“

— איז וואָס־זשע מאַכט איהר פאַרט, מר. פייערמאַן? — האָט דער מענש זיך גענומען צו פייערמאַנ'ען ערשט אויף דאָס ניי.

פייערמאַן, אַ פאַרשולדיגטער, וואָס ער קען זיך ניט דערמאַנען ווער דער איז, האָט באַשלאָסען אויסצוקויפען זיין שולד כאָטש דערמיט, וואָס ער וועט זיך ניט אַרויסגעבען, אַז ער דערקענט איהם ניט. אדרבא, ער וויים טאַקע, אַז ער איז זעהר אַ נאָהענטער מענש, און ער האָט געענטפערט:

— גאָט צו דאַנקען. ניט שלעכט, גאַרנישט שלעכט. און איהר, מר... ע...

— איך בין אַלרייט! — האָט דער מר. ע... האַפּערדיג זיך אַנגערופען. — די פאַרם האָב איך פאַרקויפט.

— אַזוי... פאַרקויפט... — האָט פייערמאַן, ניט וויסענדיג גאָר, אַז דער מענש האָט ווען געהאַט אַ פאַרם, נעפּרואווט אנהאַל־טען די באַקאַנטשאַפט — זעהר גוט געטאַן.

— דוקא ניט גוט — האָט דער מענש זיך געקלאָגט — עס ציהט מיך צום פעלד... נו, און איהר שרייבט נאָך אַלץ אין „גלאָק“?

— יאָ... — האָט פייערמאַן באַשטעטיגט און געטראַכט: — הייסט עס, ער אינטערעסירט זיך מיט מיר. מסתמא זעהר אַ נאָ־הענטער מענש...

— און וואָס מאַכט אייער שוועסטער אין האַרלעם?

„אַ, ער וויים פון דער שוועסטער אין האַרלעם... הייסט דאָך דאָס, טאַקע אַ קרוב“... און פייערמאַנ'ען האָט אַנגעכאַפּט אַ שרעק. אויב ער דערקענט ניט אַזאַ נאָהענטען מענשען, איז ער דאָך ניט ווערט, וואָס די ערד טראָגט איהם... און פייערמאַן האָט שוין באַשלאָסען זיך מודה זיין, און זאָל זיין וואָס עס וועט זיין.

— איך בעט אייך... — האָט ער אַנגעהויבען זיך מודה זיין.

— און וואָס מאַכט אייער ברודער אין דזשווירזי?

„ער קען דעם ברודער אויך... ווער איז מיר, אפשר איז דאס גאר דער אנקעל זלמן, וועלכען ער האט געזעהן מיט דריי יאהר צוריק און דערקענט איהם איצט ניט“. — ער האט שיער ניט געוואלט זיך פארלאזען אויף נאט'ס בראט און אויסשרייען: אנקעל זלמן! אבער דער מענש, ניט וועלענדיג האבען קיין ענט־פערס, האט געשטעלט ווייטער א פראגע:

— איך בעט אייך, וואס איז געווארען מיט דער פרוי, וואס אייער אינגערער ברודער אין יוראפ האט אפגע'גט?

„א, דאס ווייס ער אויך... דאס איז דאך איינער פון די נאהנטסטע מענשען... אזא מענשען ניט קענען! ניט וויסען אפילו ווי מען רופט איהם“. פייערמאנ'ען האט באנאסען א שוויס.

— זי איז אלרייט! — האט ער קוים געקענט ענטפערען און געקוקט אויף דעם מענשען, וואס האט איהם שוין אויסגעקוקט ווי גאר, גאר א נאהענטער.

— און ווען פאהרט איהר אין יוראפ? — האט דער נאהענ־טער געשטעלט א נייע פראגע, מיט דעם טאן פון א פאטער.

— ביי דער ערשטער מעגליכקייט.

— אזוי... אזוי... — האט דער מענש צופרידען געריבען די הענט, און אנקוקענדיג פייערמאנ'ען מיט בליקען פון אן אייגענעם מענשען, האט ער ווידער גערעדט:

— איהר מופט די וואך אין בארא פארק...

— יא... — איז פייערמאנ'ען באפאלען א שרעק — „אפילו דאס ווייס ער, אזא נאהנטער מענש! טא ווער איז ער, ווי רופט מען איהם? נאט מיינער!

ער האט שוין לענגער ניט געקענט פארשטעלען זיך, און מיט טרערען אין די אויגען האט ער זיך מודה געווען:

— ליעבער מענש, איך פארשטעה, אז איהר זיינט איינער פון מיינע נאהנטסטע, אלץ ווייסט איהר; איהר ווייסט אפילו מיין משפחה... אבער איך... איהר ווייסט דאך... מען איז שטענדיג פארנומען מיט דעם שרייבען, שטענדיג פארטיעפט אין זיך... איך קען זיך בשום אופן ניט דערמאנען, ווער איהר זייט און ווי

אַזוי מען רופט אייך אפילו. ענטשולדיגט, איך בעט אייך, גוטער מענש.

— עט... — האָט דער מענש חנ׳עוודיג זיך צעשמייכעלט. — איהר דאַרפט זיך ניט ענטשולדיגען און ניט אָפּעסען דאָס האַרץ... איהר קענט מיך ניט קענען, ווייל איהר זעהט מיך דאָס ערשטע מאָל... איך בין גאָר אַ ניו־היייווענ׳ער... נאָר וואָס דען? אייך קענען מיר... מען הערט, מען רעדט, מען לייענט... איך ווייס אפילו, כע־כע־כע...

נאָר וואָס יענער ווייס נאָך פון איהם האָט שוין פייערמאַן ניט געוואָלט הערען. ער האָט זיך געלאָזט געהן און געהן, מיט שנע־לע טריט, מורא האָבענדיג זיך אומצוקוקען אויף הינטער.

דער זייגער, וואָס ער האָט געטראָפען אַנטקעגען אין גאַנג, האָט געוויזען האַלב נאָך איינס...

דער קאונטרי־פּאָעט

די איינלאַדונג, צו קומען אויף אַ פאַרלעזונג אין דער שטאָדט, וואו די אידישע באַפעלקערונג צעהלט ארום פופציג טויזענד נפשות — איז געווען געשריבען אין זעהר אַ פאַרלאַקענדען טאָן. דער דיכטער, וואָס האָט די לעצטע צייט געפיהלט זיך אין ניו־יאָרק, ווי אַן איבעריגער, אַ פאַרלאָרענער און כמעט פאַרזעסענער, טראָץ זיינע זיבען בענדער דראַמען און אַכט בענדער ערצעהלונגען און ביי אַ פינף בענדלעך סתם זאַכען, — דער דאָזיגער דיכטער האָט פון דער איינלאַדונג באַקומען זיין אַמאָליגען שטאָלץ. די איינ־לאַדונג איז געווען געשריבען אין אַ זעהר רעספּעקטפולען טאָן, און דער טיטול האָט געלויטעט: צום גרויסען דיכטער, שריפטשטעלער און פאָלקס־פריינד. אזוינע ווערטער האָט ער שוין לאַנג ניט געהערט אפילו פון זיין איינציגען חסיד, זיין בארבער. אַבער אַזוי ווי איין שוואַלב קען קיין זומער ניט מאַכען, אַזוי קען איין חסיד ניט אויפהויבען דעם גייסט פון אַ דיכטער, מעג אפילו דער חסיד זיין דער גרעסטער באַרבער אין דער וועלט. דערפאַר האָט דער דיכטער די איינלאַדונג גלייך אַנגענומען און געענטפערט מיט דער ערשטער פּאָסט, אַז יאָ: ער וועט קומען; אַז דער „דיימ" וואָס זיי האָבען אויסגעקליבען איז דער בעסטער דייט, וואָס קען נאָר זיין, און וואָס אַנבאַלאַנגט די מאַטעריעלע זייט פון דער פאַר־לעזונג, פאַרלאָזט ער זיך דורכאויס אויף זיי.

און, אַז עס איז געקומען דער ערב־פאַרלעזונג, האָט דער דיכ־טער געשיקט אַ טעלעגראַמע, אַז ער פאָהרט אַרויס מיט דער און דער טריין און ער וועט קומען אין דער און דער שעה און מען זאָל איהם באַגעגענען.

און עס האָבען איהם באַגעגענט אַ קאָמיטע פון דריי, פון וועל־

כער איינער איז אַמאָל געווען אין ניו יאָרק און געאַרבייט ביי בעקעריי. ער האָט דעם דיכטער געקענט פּערזענליך פון ניו־יאָרק און דערפאַר איז ער דער ערשטער אַנטקעגען געגאַנגען און ווי אַן אַלטער באַקאַנטער דעם דיכטער אויסגעצויגען די האַנט.

— איך קען איך שוין פון לאַנג !...

דער אַנדערער פון דער קאָמיטע האָט זיך שוין אַ ביסעל גע־שעמט און האָט, ווי אַ כלה־מיידעל אַראָבגעלאָזט די אויגען און נים געקענט קוקען דעם דיכטער גלייך אין פּנים.

דער דריטער האָט זיך שוין דוקא נים געשעמט. פאַרקערט, ער האָט זיך געהאַלטען מיט גרויס ווירדע און זאָגאַר מיט אַ בי־סעל איבערינער דרייסטקיים. דער דיכטער האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז דער דאָזיגער יונגערמאַן, וואָס איז געגאַנגען גאַנץ אַנשטענדיג געקליידעט און זיינע בעקלעך זיינען געווען גוט אויסגעפּאַשעט, מוז זיין דער זוהן פון אַן אַלרייטניק. האָט איהם דערפאַר דער דיכטער צוריק איגנאָרירט.

אָבער נאָכדעם ווי דער דיכטער האָט זיך, שוין נאָך דער פאַרלעזונג, נעהנטער באַקענט, ביי דעם קליינעם באַנקעט אין היימישען רעסטאָראַנט מיט דער גאַנצער סביבה, איז ער געוואָהר געוואָרען, אַז דער דאָזיגער יונגערמאַן, מיט׳ן נאָמען ברענערמאַן, איז נים מעהר און נים וועניגער, ווי אַליין אַ פּאָעט...

און דער גאַסט האָט זיך מיט דעם דאָזיגער פּערזאָן שטאַרק פּעראינטערעסירט. זייט ער קען פּאָעטען, האָט ער אַזא שטאָלצען פּאָעט נים געזעהן. דער גאַסט איז געווען זיכער, אַז דער דאָזיגער יונגערמאַן מוז שאַפען די וואונדערליכסטע ליעדער און איז גע־וואָרען נייגיעריג. אַז דער אָפיציעלער טייל פון סאָדאַ־וואַסער־באַנקעט האָט זיך געענדיגט, האָט זיך דער דיכטער געווענדעט צו איינעם פון דער קאָמיטע און אָנווייזענדיג אויף ברענערמאַנ׳ען, וועלכער איז געזעסען נים ווייט פון גאַסט אַליין, האָט ער זיך אָנ־גערופען:

— ווי עס ווייזט אויס, איז ברענערמאַן אַ זעהר טאַלאַנטפולער מענש...

—

— אַ ,יאָ, יאָ... ער איז אונזערער איינגאַנצען, וואָס ער שרייבט איז פאַר אונז, פאַר דער שטאָדט... ער איז טאַקע אונזער שטאָדטישער פּאָעט...

— פון וואַנען מאַכט ער אַ לעבען? — האָט דער גאַסט זיך פאַראינטערעסירט.

— ער איז אַן אַרבייטער... אָבער מיר לאָזען איהם זעלטען אַרבייטען... אַ שאָד... זיין טאַלאַנט קען אין שאַפּ ווערען „גע־ספּאָילט"... טאָמער אַרבייט ער יאָ אַמאָל, קלאַגט ער זיך, שילט די וועלט און הערט אויף צו שרייבען. נו, מאַכען מיר אַ שטיקעל פאַרלעזונג פאַר איהם און ער סטאָפּט ווידער פון דער אַרבייט. די לעצטע צייט האָבען מיר באַשלאָסען איהם ניט צו לאָזען אין גאַנצען אין שאַפּ. קיין סך דאַרף ער ניט, מיר גיבען זיך שוין אַן עצה... ער איז פאָרט דער איינציגער ביי אונז...

און אַזוי ווי דער גאַסט, דער ניו־יאָרקער דיכטער, האָט שוין געהאַט אַ שטיקעל ידיעה אין דעם לעבען און ווירקען פון ברענער־מאַנ'ען, איז ער צו איהם צו, נאָכדעם ווי דער באַנקעט האָט זיך איינגאַנצען געענדיגט, און צורעדט זיך מיט איהם ברייטער.

— הייסט עס, מיסטער ברענערמאַן, זייט איהר דאָ אין שטאָדט דער איינציגער פּאָעט... איך בין אייך מקנא.

ברענערמאַן האָט אונצופרידען אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט:

— זייט מיר ניט מקנא... איך האָב מונע צרות...

דער גאַסט האָט זיך פאַראינטערעסירט:

— צום ביישפּיעל...

— אַך, יעדע גוטע זאַך האָט איהר שלעכטע זייט... אין פלוג, דאַכט זיך, וואָס פעהלט מיר? אַלע ראַדיקאַלע יונגע לייט פון שטאָדט און אפילו די ציוניסטען האַלטען פון מיר און היטען מיך אָפּ, עס זאָל אויף מיר קיין שטויב ניט פאַלען. אָבער ווען איהר טראַכט זיך אַריין אין דער לאַגע, איז זי גאַנץ טרויעריג. שטעלט זיך פאָר, אַז מיינע ליעדער וואָס איך שרייב, מוז איך פאַר זיי פאַרלעזען געדרוקטערהייט; נו, אין אונזער שטאָדט איז

דער דרוק זעהר טייער... „טייפּרייטען קען איך נים... מוז איך עס אליין שרייבען מיט געדרוקטע אותיות... עס איז זעהר, זעהר שווער...

דער גאַסט, פון דער נאַטור אַ ווייכהאַרציגער, האָט מיטגע־פיהלט ברענערמאַנ'ען און איהם געטרייסט:

— דאָס איז אייגענטליך אַ קליינינגקייט... דער עיקר, אַז איהר ווערט אָפּגעשעצט דאָ אין שטאָדט... ווי זאָגט מען: בעסער אַ קעניג אין אַ דאָרף, איידער אַ שקלאַף אין רוים...

— יאָ, דאָס איז אמת... — האָט ברענערמאַן באַקומען צוריק זיין שטאָלץ... — איך קען מיך נים באַקלאָגען. זיי באַהאַנדלען מיך זעהר פיין... זיי לאָזען מיך נים אָפּ... מיינע געדיכטען ווע־רען דאָ געלערענט אויף אויסווענינג, די אָרטיגע דעקלאַמאַטאָרס דעקלאַמירען זיי ביי יעדער געלעגענהיים. טאָמער איז אַ סטרייק, קומט מען צו מיר: ברענערמאַן, די שוסטער סטרייקען — שרייב אָן אַ ליעד!... טאָמער פאַלט אַרוים אַ שנעע... טאָמער גרויסע היצען — אַ ליעד... און גלייך ווערט עס פּאָפּולער אין דער גאַנ־צער שטאָדט... ווי איהר זעהט, בין איך נאָך אַ יונגער מאַן און איך האָב שוין דריי העפטען מיט ליעדער, אַלץ איבער שטאָדטישע זאַכען און איבער דער היגער נאַטור...

— פאַר וואָס זשע זיינט איהר דאָך נים צופרידען? — האָט דער גאַסט זיך נאָכגעפרעגט.

— עס ציהט מיך אין דער וועלט... — האָט ברענערמאַן אויס־געצויגען זיינע הענט, ווי ער וואָלט זיך געקליבען צו פליהען... איהר מיינט, אַז זיי פאַרשטעהען מיך?... און אייך פאַרשטעהען זיי דען? ביי זיי איז דער עיקר — דער גראַם!...

און ער האָט אָנגעהויבען אומזוכען אין זיינע קעשענעס, אַרויסגענומען פון איינער אַ העפט און נים פרעגענדיג מיך, צי בין איך געדולדיג אויסצוהערען צי נים, האָט ער אָנגעהויבען:

די נאַכט איז שוואַרץ
זי דרינגט אין מיין האַרץ.

און בייטאָג אפילו —
וואו נעהם איך אַ תפלה...

ער האָט זיך אבגעהאַקט און האָט זיך צוהיצט:

— אָט אזוינע ליעדער, למשל, וואו איך לעג אריין מיין נשמה, קען איך זיי ניט פארלעזען... זיי וועלען עס ניט פארשטעהן; בכלל פארשטעהען זיי נאָר צייט־זאַכען, און דאָס וואָס עס פּאַסירט אין שטאָדט... מוז עס אוייך זיין געשריבען אין אַ פרעהליכען טאָן... זיי האָבען ליעב לאַכענדיגע זאַכען... נעמט, למשל, אַזאַ ליעד — פאַרשטעהען זיי ניט...

די גלאָקען קלינגען
זיי קלינגען גאָר באַנג...
עס דאַכט זיך מען גראָבט מיר
אַ קבר אויף לאַנג...

דאָס, פערשטעהט איהר דאָך, איז אַ שטיקעלע סימבאַליזם... עס ציהט מיך די לעצטע צייט צום סימבאַליזם... איך בין אויך מאָדערנע... ווען איך וויל נאָר... אָבער זיי האָבען ליעב דעם אַל־טען קוואטש, אָדער מען זאָל וועקען דעם באַוואוסטזיין ביים פּראָ־לעטאַריאַט... נאַטירליך, איך בין אַ פריינד פון פּראָלעטאַריאַט, איך האָב, למשל, אַזאַ ליעד אויך...

ער האָט ארויסגענומען פון אַ צווייטער קעשענע אַ העפט מיט רויטע טאָוולען און אַנגעהויבען בלעטערן. ענדליך האָט ער גע־נומען דעקלאַמירען:

דו, אַרבייטער, ליעבער,
די נאַכט איז שוין אַריבער
דער טאָג ער נעהמט זיך שפּרייטען — —
צוברעך פון דיר די קייטען...

עס איז שטאַרק... עס ווירקט... דאָס דעקלאַמירען זיי ביי יעדען סטרייק, אָבער מיר שטעלט עס ניט צופרידען... מיך ציהט צו

דעם בין־השמשות פון דעם לעבען... איבערהויפּט זייט די נייע שטרעמונגג אין דער אידישער ליטעראַטור אין ניו־יאָרק!... איך בין מ י ט ז י י, איבערהויפּט דער פּאָעט בעני־וואָלף... ער איז ווירקליך גרויס... איך האָב אַ פּאָר ליערער געשריבען אויף זיין שטייגער. איך קען אַ פּערז אויסווענדיג:

וועו עס בליהען ווייס די ריבען...
און די רעטעכלעך זיי וואַקסען...
כ'וועל מיך וויקלען אין די לאַקען
פון די העלע, ווייסע פלאַקסען...

דאָס איז ווירקליך ניי און מאָדערנע... איהר מיינט, אַז אין דער קאַונטרי דרינגען ניט אריין די נייע שטרעמונגען? לאַנגזאַם, אָבער זיי דרינגען אריין. איך אַגיטיר צו ביסלאַך פאַר דעם...

דער גאַסט האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און איהם געמור־טיגט:

— דאָס איז זעהר שעהן פון אייך. איהר דאַרפט ניט פאַר־לירען קיין מוט...

ברענערמאַן האָט זיך באַליידיגט:

— וואָס הייסט, פערלירען מוט... איך פיהל מיך זעהר שטאָלץ... נאָך אַלע זאַכען וועך איך דאָ אַנערקענט מעהר ווי די ניו־יאָרקער... איהר קומט אַהער אויף אַ טאָג־צוויי און איהר פאָהרט אַוועק, אָבער איך בלייב דאָ און בין דער איינציגער... ווען איך שפּאַר זיך איין און וויל דוקא סימבאָליזם, וועלען זיי מוזען נאָכגעבען... אַ ברירה וועלען זיי האָבען...

דער גאַסט האָט אינערליך אַ שמייכעל געטאָן. און נאָך אַ קליינעם שווייגען האָט ער באַמערקט:

— איך וואָלט מיט פאַרגניגען געבליבען דאָ... אַנערקענונג איז פאַר אונז ניט קיין קלייניגקייט — דאָס איינציגע צו וואָס מיר שטרעבען.

ברענערמאַן האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט און זיך אָנגע־רופען:

— איך מוז שוין צוגעהן צו זיי... זיי וועלען מיך ארומ־זוכען.

דער ניו־יארקער איז געבליבען אליין און נאכגעפאלגט דעם שטאדט־דיכטער, וועלכער איז אין איין אויגענבליק געוועזען ארומ־גערינגעלט פון די ארטיגע פארעהרער, און זאגאר פארעהרערינס...

ער האט פילאזאפיש א שמייכעל געטאן און געטראכט פון ניו־יארק, פון די דארטיגע צעהנדליגע דיכטער, וואס ווייסען ניט וואו עס ליעגט אייגענטליך זייער גליק...

און ער האט פאר זיך א מורמעל געטאן:

— אין דער קאונטרי, אין דער קאונטרי !...

דער עסטעטיקער

ער איז אן עסטעטיקער. אזוי זאגט ער אויף זיך אליין, און ער זאגט דאס שוין אזוי לאנג, אז מען מוז איהם גלויבען. פונקט, ווי א מענש וואס זאגט יאהרען נאכאנאנד, אז ער איז אלט צוויי און דרייסיג יאהר, מוז מען גלויבען. ווארים, ווי שיקט זיך עס, אז א מענש זאל נאכאנאנד זאגען ליגען. בכן, איז אונזער העלד און מיין פערזענליכער פריינד — אן עסטעטיקער. זיין נאמען אפילו איז פאר'ן אויער אביסעל צו גרילצענדיג — בונימאוויטש הייסט ער. אבער רעדט מיט איהם איז ניטא קיין שעהנערער קלאנג ווי בוני־מאווסקי. אז ער ציהט אוים מיט זיין סאפראנא־קול'כעל, קלינגט עס ווירקליך ווי א סימפאניע: בו־ני־מא־וויטש !...

ווענען זיין אויסערליכען אויסזעהן איז אפגערעדט. שטעלט זיך פאר, אז בונימאוויטש'עס אויגען זיינען גראהע, פונקט ווי ביי די אלטע גריכען... „ווען איך האב שווארצע אויגען, וואלט איך באגאנגען זעלבסטמארד“, אזוי פארטרויט ער מיר אפט אויפ'ן אויער... שווארץ, זאגט ער, געהערט צום אריענט, און דער אריענט איז דערווידער צו זיין גריכישער נאטור. גראה, אדער בלאה, ווי ער רופט עס, געהערט צו דער העכערער ראסע, און ער איז בלויז דורך א מיספארשטענדניש א סעמיט. בטבע אבער איז ער א גריך און שטאמט אזש פון די אלטע גריכען. עס איז א סברא, אז פעטראניוס פון „קווא־וואדים“ איז זיינער א שני־בשלישי...

אמת, האר האט ער שוין דוקא טונקעלע. ער שווערט אבער מיט כל השבועות אין דער וועלט, אז געבוירען געווארען איז ער מיט פלאקסענע האר, און זיי פארמאגט ביז דרייצעהן יאהר, ווי אן אמת'ער שיינעצ'ל. אידישע קינדער האבען דעמאלט פאר איהם

געהאט דרך־ארץ און ער פלעגט א דאנק די פלאקסענע האר שטענ־
דיג זיין דער קייסער צווישען זיי.

ער היום האלט ער דערפאר פון קייסעריזם. רעפובליק איז
א פלעבעאישע רעגירונג. די לעצטע צייט, ווען עס פאלט א
קרוין, פיהלט ער זיך נידערגעשלאגען. ער טרייסט זיך אבער,
אז ביי דעם וועט עס ניט בלייבען. ער בענקט נאך דער אלטער
גלאריע. ער וויל א וועלט א געקרוינטע און ניט קיין אויסגעוועהל־
טע פון פאלק.

שעהנקייט — דאס איז די הויפט־זאך! שעהנקייט זעהט ער
אין מלחמה...

אין צייט פון מלחמה לעבט ער אפ. ער אליין שלאגט זיך
אפילו ניט — אבער ער איז יוצא מיט די באריכטען. הונדערט
טויזענד געפאלען! זינגט ער אוים באגייסטערט. אך, דאס האט
געמוזט זיין א וואונדערבארער, הערליכער ספעקטאקעל!

ער איז יוצא מיט'ן „לייוועגט", אויף וועלכען געוויסע קאמ־
פאניעס שטעלען איהם צו בילדער אין א חודש ארום. ער זעהט
ווי מענשען פאלען, פאלען און פון ווייטען שטעהען די קאמאנ־
דירען און קאמאנדעווען! אך, דאס איז הערליך! ער קען זיך
זאט ניט אנקוקען.

איך זיץ דעמאלט גראד נעבען איהם, אבער אויפן' לייוועגט
איז מיר שווער צו קוקען.

— בונימאוויטש, — קרעכץ איך, — איך קען עס ניט צו־
קוקען...

— איהר זענט א סעמיט! א בעל־רחמים! — מאכט ער חוזק
פון מיר. איהר האט ניט קיין באגריף פון שעהנקייט. קוקט נאר
אן דעם רויך אליין, קוקט נאר אן די פארוויסטונגען ארום! קוקט
און באגייסטערט זיך מיט די גרויזאמקייטען! זייט א גריך!

אויסער מלחמות האט ער ליעב די נייעסטע ערפינדונגען. פון
אן עראפלאן קען ער זיך נישט געגוג באגייסטערען. „זעהט, ווייזט
ער מיר אמאל, ווען מיר געהען צוזאמען, זעהט אויבען, ווי א מאשין

פליהט ווי א פויגעל. וואס א פויגעל! — פארכאפט ער זיך, — א פויגעל וועט קיינמאל אזוי גראציעז נים פליהען".

און אז זיין באגייסטערונג גרייכט די העכסטע שטופע — ווענדט ער זיך צו מיר מיט מוסר:

— צו וואס אייערע ליעדער! הערט אויף זיי צו שרייבען. די גריכישע וועלט איז עס אריבערגעוואקסען. זינגען איז א אידישע זאך. קוקט ווי מיר פליהען!

„מיר פליהען", איז דאס נאר געזאגט געווארען פון שעהנקייט וועגען, ווייל בונימאוויטש אליין איז אפילו נים אימשטאנד צו פאהרען אין א קאר לענגער ווי א האלבע שעה; ער האט א שווא־כען קאפ און ער פארדרעהט זיך איהם. אבער אויב ער אליין קען נים פליהען, דערפאר פארשטעהט ער זעהר גוט וואס פליהען באדייט.

* * *

וואס ציהט מיך צום דאזיגען עסטעטיקער, ווייס איך נים; אפשר דוקא דערפאר, ווייל אלע זיינע אנשויאונגען זיינען קעגען מיינע אינטערעסען. און אפשר דערפאר, ווייל ביי זיך אין האר־צען בין איך נאך נים זיכער, אז דער אמת איז ביי מיר. אבער דער דאזיגער עסטעטיקער שרעקט מיך. און וואס מעהר ער שרעקט מיך, אלץ מעהר ציהט מיך צו איהם.

איך בין שוין אמאל געוועזען ביי איהם מיט א באזוך. זייענדיג פון דער נאטור א גריך, איז זיין צימער פול מיט פלאסטישע קונסט. אמת, קליינינקייטען, וועלכע מען קויפט ביי אן איטאליענער אין גאס צו קווארער א שטיק. ער האט מיר דערקלעהרט די שעהנקייט, וואס עס שטעקט אין יעדער סטאטועלע, וואס זיינען געשטאנען און געלעגען אויפ'ן טיש, אויפ'ן קאמאד און אויף די איבעריגע פלעצער פון זיין אויפנאהמס־צימער. א קעלט האט געוועהט פון איבעראל. ער אליין אבער, מיין פריינד בונימאוויטש, איז געוועזען אינגאנצען ענטציקונג און האט פאר מיר אויסגעלעגט די טעאריע פון עסטעטיק.

עס איז מיר געווען אביסעל לאַנגווייליג, אבער אוועקצוגעהן האָט מיר ניט געפּאַסט. איך האָב זיך געקליבען פאַרזוכען איינע פון די פרוכט, וואָס זיינען געלעגען אין א גריכישער וואַזע, וועלכע איז געשטאַנען אויפ׳ן טיש. איך האָב געוואַרט ביז דער ווירט וועט זיך צו מיר ווענדען מיט א פאָרשלאַג עפּעס צו געניסען.

דער פאָרשלאַג איז לאַנג ניט געקומען. ענדליך האָב איך ניט אויסגעהאַלטען. איך האָב פון דער וואַזע ארויסגענומען א באַרנע. איך האָב אויס העפליכקייט זי געהאַלטען אין האַנט און ניט געוואָגט איינצובייסען זי. ענדליך האָב איך דערפּיהלט א שרעקליכען איבעל. איך האָב געמוזט עפּעס פאַרזוכען און די באַרנע האָט אַזוי געלאָקט. פון איין זייט איז געווען רויט, פון דער אַנדערער זייט — ווייסליך. פון די אמת׳ע גוטע, רייצענדע באַר־נעס. איך האָב זי ענדליך צוגעטראָגען צו מיין מויל און געוואָלט זי שוין איינבייסען.

מיין פריינד, דער עסטעטיקער בונימאָוויטש, האָט מיט שרעק מיך אָנגעכאַפּט פאַר דער האַנד און אויסגעשריען:

— וואָס טוט איהר עס, פאַרזיכטיג!

איך האָב גלייך די באַרנע ארויסגעלאָזט פון האַנד און אַנגע־קוקט מיין פריינד פאַרוואונדערט.

— אך, סעמיט איינער! — האָט בונימאָוויטש געלאַכט, — פון אַלץ ווילט איהר א נוץ האָבען. וואָס מיינט איהר, דאָס איז א באַרנע צום עסען?... ניט נאַר א טאָפּ! זי איז דאָך א קונסט־ווערק... געמאַכט פון אַזאַ האַלץ... דאָס איז עכטע גריכישע קונסט! סקולפּטור!...

און אַננעהמענדיג די באַרנע פאַר׳ן שפּיץ האָט ער זי געהאַל־טען קעגענאיבער מיר און זיך געריצט:

— איהר זיינט א סעמיט — איהר פאַרשטעהט ניט די שעהנ־קייט פון זאַכען, וואָס זיינען בלויז שעהן פאַר׳ן אויג. דערפאַר זיינט איהר קעגען עראָפּלאַנס, קעגען מלחמות און קעגען קייסאַרים.

עך־עך ! — האָט ער זיך צוזיפצט, — פון אייך וועט שוין קיין לייט ניט זיין, איהר וועט שוין שטאַרבען אַ איד...

און ריידענדיג האָט ער זיך געשפּיעלט מיט דער גריכישער באָרנע...

צוויי פסוקים

סענדעראַוויטש האָט ניט נאָר ניט געהאַלטען פון דער פיזישער קראַפט, נאָר זי האָט אין איהם ערוועקט אַ געפיהל פון עקעל. דער פסוק „לא בכח כי אם ברוח", פלעגט ער ציטירען זעהר אָפט אין אַ דיסקוסיאָן וועגען דער פראַגע פון פיזישע קראַפט און גייסט. דער דאָזיגער פסוק איז געווען זיין שטאַרקסטער וואָפען. ער פלעגט, אמת, ניט שטענדיג געווינען די „צינגער־שלאַכט" מיט דעם דאָזיגען פסוק, מאַנכע מאָל פלעגט דער געגנערישער צד איהם נעה־מען געפאַנגען מיט אַן אַנדער פסוק, און דוקא פון לאַטיין. דאָס איז געווען דער גוט־באַקאַנטער פסוק וועגען דעם, אַז אין אַ גע־זונטען קערפּער געפינט זיך אַ געזונטער גייסט... פאַר דעם דאָ־זיגען גוי'אישען פסוק האָט אָנפאַנגס סענדעראַוויטש געהאַט מורא, מען קען זיך מיט אַ לאַטיינישען פסוק ניט שפּיעלען, ער איז אויך גענוג אַלט... אָבער ענדליך פלעגט ער קומען צו זיך, זיך דערמאָ־נען אַז זיין פסוק „לא בכח" איז אַ סך עלטער און דערפאַר איז ער שטאַרקער, ווייל אַ פסוק איז פונקט דער היפוך פון אַ מענשען: וואָס עלטער, אַלץ שטאַרקער איז זיין קראַפט, זיין גייסטיגע קראַפט, נאַטירליך. און צווייטענס, האָט ער אויסער'ן פסוק געהאַט אַ גאַנ־צע אַרמעע פון גרויסע גייסטער, ווי: משה מענדעלסאָן, נאַפּאָ־לעאָן, דאָסטאָיעווסקי און אַנדערע, וועלכע זיינען, ווי עס איז באַ־קאַנט, אַלע פיזיש שוואַך געווען און האָבען דאָך באַהערשט די וועלט מיט זייער גייסט.

און נאָכדעם ווי סענדעראַוויטש פלעגט אויספעכטען די דאָזי־גע שלאַכט און איינינגע פון די דיסקוטאַנטען פלעגען אַריבער אויף זיין זייט, פלעגט ער אַ פאַרמאַטערטער, אָבער אַ צופרידענער, אָפּ־

ווישען דעם שוויים פונ׳ם שטערען, זיך אויסהוסטען און רעזור־מירען:

— אלזא, פריינד, דאס פיזישע איז דערווידער יערען בעסערען מענשען. דער עיקר איז דער גייסט — ער פיהרט די וועלט.

וואס אנבאטרעפט סענדעראוויטש׳עס פערזענליכע פי־זישע קראפט, איז זי געוועזען ניט זעהר גרויס. ער פלעגט זיך ווע־גען צוויי מאל א יאהר, איין מאל זומער און איין מאל ווינטער. ווינטער פלעגט ער וועגען מיט זעקס פונט מעהר, און כאטש ער האט געוואוסט, אז די זעקס פונט מעהר איז א דאנק דעם שווערען מאנטעל וואס ער טראגט, פלעגט ער דאך הנאה האבען. עס איז פארט הונדערט צוואנציג פונט און ניט הונדערט פערצעהן... ער האט שוין איינמאל געהאט א געלעגענהייט צו וועגען זיך א נאקע־טער. דאס איז געוועזען אין דער טערקישער באד, וואו עס איז געשטאנען א וואג און מען האט זיך געוואויגען פראנק און פריי. נאקעטערהייט וואלט סענדעראוויטש געקענט וויסען די אמת׳ע וואג זיינע, אבער פאר׳ן נאקעטען אמת האט ער דאך מורא געהאט... און ביי איהם איז געבליבען, אז ער וועגט הונדערט צוואנציג פונט וועדליג עס צייגט איהם די וואג אום ווינטער...

— פאר א גייסטיגען מענשען איז עס גענוג! — פלעגט ער זיך טרייסטען.

געהענדיג אמאל אין די אידישע סטריטען, פלעגט ער זיך אנשטויסען אויף א מחנה. שוין דא געבוירענע, אידישע יונגע באיעס, וועלכע פלעגען האלב נאקעט יאגען איינע די אנדערע, ווי די ווילדע. סענדעראוויטש פלעגט מיט א געפיהל פון וועהטאג באטראכטען דעם ראזיגען יונגען דור, וועלכער ווייכט אזוי אפ פון די אידישע בעסטע טראדיציעס און גיט זיך אפ מיט אזוינע עקעלהאפט־פיזישע איבונ־גען... ער פלעגט באטראכטען זייערע נאקעטע ארעמס מיט די אנגעצויגענע מוסקולען, די ברוינע פלייצעס און ברוסטען, און פלעגט זיך דערביי דערמאנען אן יענע אידישע חברים אין דער היים, די בלאסע פנים׳ער מיט די פינקלענדיגע שעהנע אידישע אויגען. א געפיהל פון צער אויף דאס פארגאנגענע געמישט מיט א

געפיהל פון עקעל אויף דאס איצטיגע, האט אנגעפילט זיין הארץ. ער פלעגט אמאל בלייבען שטעהן א לענגערע צייט, נאכקוקען דעם דאזיגען ווילדען ספעקטאקעל, אפקעהרען זיך מיט א דערוויי־דער־געפיהל און ווידער באטראכטען, נאכקוקען, ווי זיי לויפען איינע נאך די אנדערע, ווי די הירשען אין די אפריקאנער וועלדער.

אמאל האט ער אונטערגעהערט א שמועס פון צוויי מיטעל־יעהריגע גרינע אידען, וואס זיינען געשטאנען נעבען איהם און האבען באטראכט די לויפענדע נאקעטע באיעס...

— דאס איז זעהר געזונט! — האט איינער געזאגט, און זיך איינגעטרונקען מיט זיינע קורצזיכטיגע אויגען אין די בראנזענע לייבער.

— איין קליינינקייט! — האט דער צווייטער זיך באגייס־טערט. דאס איז א טייערער „עקסיסיים"... זיי וועלען שוין פאר גוים קיין מורא ניט האבען...

— זיי זיינען אליין גוטע גוים! — האט זיך סענדעראוויטש אריינגעמישט, ניט קענענדיג פארטראגען די התפעלות, וואס די גרינע אידען, אליין אויסגעצעהרטע און קראנקהאפטע, קריגען פון די דאזיגע ווילדע באיעס...

דאס האט שוין די גרינע אידען פארדראסען: קומט א נא־רישער יונגערמאן און מאכט צונישט זייער אידעאל: גבורה... א גליינינקייט — גבורה!... און איינער, באטראכטענדיג מיט פעראכטונג סענדעראוויטש'ס מאגערן פנים און אפמעסטענדיג איהם פון קאפ ביז די פיס, האט זיך אפגערופען:

— וואס, מיסטער? עס געפעלט אייך ניט?...

און דער צווייטער, קענטיג אויך אן אונבאוואוסטזיניגער פארעהרער פון לאטיינישען פסוק, האט נאך שארפער סענדערא־וויטש'ען אנגעגריפען:

— געהט, מיסטער, אהיים און מאכט אויך אביסעל עקסיסיים... נישקשה, עס וועט אייך ניט שאדען... געהט, מיסטער, געהט...

און אוועקגעהענדיג פון זיי מיט א געפיהל פון באליידיגונג און כעס, וואס זיין אידעאל געהט דא אונטער, האט סענדעראוויטש

געלאזט זיך געהן אהיים. די פיס האבען זיך ביי איהם געבויגען, אויפ'ן שטערען האט איהם ארויסגעשלאגען א שוויים...

ארײנקומענדיג אין זיין צימער האט ער זיך אנידערגעווארפען אויפ'ן שטוהל און זיך אפגערוהט. אין קאפ האט איהם געזשבערט די ביידע פסוקים, דער ביבלישער און דער לאטײנישער. פאר די אויגען האבען איהם געשוועבט און זיך פארביינגעטראגען די מחנה לויפענדע האלב־נאקעטע באיעס מיט די בראנזעווע לייבער און ווי שטאל אנגעצויגענע מוסקולען.

ער האט זיך פלוצלונג אויפגעשטעלט, אראפגעווארפען פון זיך דאס רעקעל, פארקאשערט די ארבעל פון העמד און זיך באטראכט... ער האט נים קיין ברעקעל מוסקול. א חרפה פאר היינטיגער צייט...

ער האט גענומען פאכען מיט ביידע הענד ארויף און אראפ, ארויף און אראפ.

דאס האט ער געמאכט „עקסיסיים", ווי די צוויי גרינע אי־דען האבען עס אנגערופען...

און דער לאטײנישער פסוק האט אפגעהאלטען זיין ערשטען זיעג איבער דעם אלטען, איבער דעם אידישען...

דער פּאָליטישער

אין דער קליינער קאַפע, וואו עס קומען זיך צוזאַמען די גאַנץ און האַלב־ראַדיקאַלע פּערזאָנען פון דער אידיש־רוסישער קאָלאָניע אין ניו־יאָרק, איז געווען ענג און טומעלדיג. ביין קיילעכדיגען טיש, אין דער מיט פון קאַפּעע, וואו עס קענען זיצען ברוחק אכט מענ־שען, זיינען דאָס מאָל געזעסען אכצעהן בהרחבה און נאָך פינף נעדריקטערהייט, און ביי אַ זיבען האָבען אַנטייל גענומען אין גע־שפּרעך שטעהענדיגערהייט... דער דאָזיגער קיילעכדיגער טיש איז אַלע מאָל דער וויכטיגסטער. ארום איהם זיינען שוין געזעסען די פּני, די „פּער“ און די אַריסטאָקראַטען פון דער „באַוועגונג“ און פון דער ליטעראַטור. דער דאָזיגער טיש האָט זיך שוין אַנגעהערט אַזוי פיעל רייד, אַזוי פיעל פּראָגראַמען, אַז ער ווערט שוין נים איבערראַשט פון דעם גרעסטען אבסורד. פון צייט צו צייט בלויז גיט ער זיך אַ שאָקעל, ווען אַ געווויסער „באַוועגער“ פון דער באַ־וועגונג באַוועגט איהם צו פיעל מיט די הענד און מיט די פיס. זאָנסט הערט ער אוים אַלעס רוהיג און געלאַסען. ער ווייס אפנים, אַז קיין גרויסע האָפט האָבען ניט די אַלע רייד פון די, וואָס ריגגלען איהם אַרום.

דאָס מאָל אָבער איז ער אַליין געווען אַביסעל פּאַרנאַפּט. נעבען איהם אין דער מיט, אויב אַ קיילעכדיגער טיש קען האָבען אַ מיט, איז געזעסען אַ דיקער, פעסט־געבויטער מאַן אין די זעכ־ציגער יאָהרען. געקליידעט איז ער געווען ווי אַ רוסישער ליבע־ראַל, אין אַ שוואַרצען „קאַטעוויי“ מיט אַ וועסט אין געדריקטע קעסטעלעך. איבער דער ברייט פון דער וועסט איז געהאַנגען אַ דיקע גאָלדענע קייט. אויף דער בערגעלדיגער נאָז האָט געריטען שטאָלץ און האָפערדיג אַ פּאָר גאָלדענע ברילען. געערדט האָט

ער, ווי אלע ליבעראלען : מיט א ווייכען באס, אביסעל הייזעריג־לער, וואס עס האט צוגעגעבען זיין כאראקטער ווייכקייט און הו־מאניזם...

און כאטש זיין גאנצער אויסדרוק און זיין האלטונג איז גע־ווען פון א מאן, וואס איז פעסט איינגעווארצעלט אין דער וועלט און איז א באזיצער פון א גאנץ ניש'קשה'דיג פארמעגען. האט דאך אין זיין באנעהמען זיך געקלונגען א נאטע פון א פארפאלגטען. און ווירקליך האט דער קיילעכדיגער טיש צוזאמען מיט די געסט ארום איהם, באלד ערפאהרען, אז אט דער מאן, וועלכער האט אזא שעהנעם נאמען — זילבערמאן — איז נישט מעהר און נישט ווע־נער ווי א פאליטישער פארברעכער פון רוסלאנד.

ער האט זיך דערפאר געהאלטען מיט ווירדע, דער הערר זילבערמאן. ער האט געמוזט אין א פינסטערער נאכט פארלאזען די פרייע רוסלאנד און אריבערפעקלען זיך קיין אמעריקא, ווייל דארט אין רוסלאנד זיינען איצט זיינע אידעען וועגען אייגענטום צו ראדיקאל.

הערר זילבערמאן איז פאר אייגענטום ! און אין רוסלאנד איז אזוינס איצט צו ראדיקאל. די נייע רעגירונג איז געגען דעם ! אייגענטום מוז אפגעשאפט ווערען ! .

הער זילבערמאן האט ניט געקעמפט פאר זיין אייגען גליק. ניין ! איהם האט אנגעריהרט דאס גליק פון זיין גאנצען קלאס. ער האט ניט געקענט צוקוקען ווי די רעכט פון זיין קלאס ווערען גע־טראטען מיט די פיס און ער איז דערפאר עפענטליך ארויסגעטרא־טען געגען דער רעגירונג, וואס וויל אפשאפען אייגענטום.

ער איז געווען גרייט צו ליידען פאר זיין אידעאל. לאמיר זאגען : זיצען א פאר מאנאט אין תפיסה... אבער די לאגע איז דארט ניט אזא. די רעגירונג איז צו שטרענג און ער, דער רעווא־לוציאנ'ער זילבערמאן, וואס איז ארויסגעטראטען געגען דער רע־גירונג, האט זיך גערעכענט פאר צו־געפעהרליך און ווער ווייס וואס איהם וואלט ערווארטעט, ווען ער זאל ניט אנטלויפען.

זיצען ארום קיילעכדיגען טיש די אמאליגע פאליטישע, וועלכע

האבען געקעמפפט געגען אמאליגער רעגירונג און הערען זיך צו מיט א שמייכעלע צו די טענות פון דעם נייעם פאליטישען, וואס איז ארויסגעטראטען געגען דער היינטיגער רעגירונג. געוויס זיי־נען זיינע טענות באשפריצט מיט בורזשואזנע אידעען, אבער דאך פיהלען זיי צו איהם א געוויסע סימפאטיע. ער איז ד א ך א פא־ליטישער, א פערפאלגטער פון זעלבען לאנד, וואו זיי זיינען גע־ווען פארפאלגט און זיי באציהען זיך צו איהם מיט רעספעקט.

— הייסט עס, איז קיין מעגליכקייט נ׳ט געווען פאר אייך צו בלייבען דארטען ?... — האט איהם איינער פון די אמאליגע פא־ליטישע א פרעג געטהאן.

— קיינע מעגליכקייטען ! — האט הערר זילבערמאן אויפגע־זיפצט... — די פעסער, פארשטעהט איהר מיך, האט מען אבגע־שאפט ; איהר, אמאליגע פאליטישע, זייט געווען גליקליכער — איהר פלעגט קענען לעבען אויף א פרעמדען פאספארט און אר־בייטען ווידער פאר אייער אידעאל... איך, פאר מיין אידעאל — און אייגענטום, מיינע פריינד, איז א גרויסער אידעאל... איך אבער האב ניט געקענט... טראצקי איז זעהר שטרענג, זעהר שטרענג !...

— איז, הייסט עס, וועט איהר דא שוין פארבלייבען ?

הערר זילבערמאן האט אנגענומען די גאלדענע קייט, זיך געשפיעלט מיט איהר און געזוכט ביי איהר טרייסט און מיט א פרומער מינע פון א פאליטישען געענטפערט :

— לאמיר האפען, אז די צייטען וועלען דארטען ווערען פריי־ער... דער רעזשים וועט פאלען און דעמאלט וועל איך מעגען זיך צוריקקעהרען...

— וואר׳זשע געפינט איהר זיך דא ?

— חי־חי־חי, — האט הערר זילבערמאן ביטער געלאכט, — איך האב דא א זוהן... אויך א פאליטישער...

— מיט אייך צוזאמען געקומען ? — האבען איינינע געפרעגט פער׳חדוש׳ט.

— ניין ! — האט הערר זילבערמאן געשמייכעלט, — ער איז שוין דא א יאהר פופצעהן. ער איז פון ניקאלאי׳ס צייטען... ער

איז אַנטלאָפן פון ניקאָלאַיס רעגירונג און איך פון טראָצקי׳ס... איהר פאַרשטעהט?...

דער הערר זילבערמאַן האָט געשמייכעלט אַ ווײַלע און צו־געגעבן:

— עס איז, גלויבט מיר, אַלץ איינס; איך בין פּונקט אַזאַ פּאָליטישער, ווי מיין זוהן...

און איידער ער האָט צייט געהאַט צו ענדיגען זיין מיינונג, איז אין קאַפּעע אַריין אַ מאַן פון אַ יאָהר פערציג, מיט אַן אויס־זעהן פון אַן אַמעריקאַניזירטען אַלרייטניק, געזוכט מיט די אויגען אַרום די טישלאַך און באַמערקענדיג הערר זילבערמאַן, איז ער צו איהם צוגעגאַנגען און מיט אַ האַלב שטרענגען טאָן זיך געווענדעט:

— וואָס טהוסטו דאָ, פּאַפּאַ?...

הערר זילבערמאַן האָט זיך אומגעקוקט; זיך פערשעמט ווי אַן אינגעל, וואָס דער טאַטע כאַפּט איהם ביי אַ באַגאַנגענע נאַ־רישקייט און אַרויסגעמורמעלט:

— אַט, מען שמועסט מיט אַמאָליגע פּאָליטישע...

דער יונגער זילבערמאַן האָט זיך ווי עס איז אַריינגעדריקט צווישען דעם טאַטען און אַ פרעמדען, וועלכער האָט געמאַכט פּלאַץ פאַר איהם און ער האָט זיך אָנגערופען:

— נאָך מיין מיינונג, פּאַפּאַ, האָסטו זיך ניט געדאַרפט גאָר מישען...

דער פאָטער איז אָנגעצונדען געוואָרען:

— און דו אַמאָל האָסט געמעגט?!...

— בין איך טאַקע געווען אַ נאַר...

דער פאָטער האָט זיך, קענטיג, דערמאָנט, אַז ער האָט אַמאָל זיין זוהן אַזוי געשטראָפט, וואָס יענער האָט זיך צופיעל געמישט אין פּאָליטישע ענינים. ער האָט זיך איצט דערפיהלט פאַרשול־דיגט, און אום צו פאַרענטפערען זיך, האָט ער שטיל אַרויסגעמור־מעלט:

— עס איז נאָך פונדעסטוועגען ניט גלייך. איך האָב גע־

קעמפט פאַר אַ יושר'דיגע זאַך, פאַר אייגענטום... און פאַר וואָס האָסט דו געקעמפט?...

דער זוהן, וואָס פאַרמאַגט איצט אַ שעהנעם פאַרמעגען, און וועלכער האָט אַלע נאַרישקייטען שוין לאַנג אַרויסגעשלאָגען פונ'ם קאָפּ, האָט געשמייכעלט און צוגעגעבען:

— יאָ, פּאַפּאַ, דיין קאַמף איז אַ גערעכטער... איך גיב צו...

און די צוויי פּאָליטישע, דער פאָטער און דער זוהן, האָבען זיך אויפגעהויבען פונ'ם אָרט און זיך צושיידט מיט דעם קיילעכדיגען טיש...

דער ליץ פון טישעל האָט חוזק געמאַכט:

— פּ אָ ל י ט י ש ע . . .

דער פילאָזאָף האָט איהם אָבער געשטראָפט:

— דער זוהן, ווי דער זוהן; אָבער דער פאָטער איז מירווירקליך סימפּאַטיש. מען זעהט ווי ער ליידט. ער איז פּונקט אַזאַ פּאָליטישער, ווי מיר אַמאָל פון ניקאָלאַי'ס צייטען... וואָרים דעם אמת'ען־אמת ווייסט דאָך קיינער ניט...

תחית־המתים

מיין פריינד משה איז איינער פון די סענטימענטאַלסטע מענשען, וואָס איך קען. ער איז פול מיט ליעבע צו דער גאַנצער וועלט און איהרע באַשעפענישען. טרעפט ערגעץ אין דער וועלט, מעג עס זיין אין דעם ווייטסטען ווינקעל, אַן אומגליק, געהט שוין משה אַרום אַ דערשלאַגענער; לייענט ער דורך, אַז ערגעץ אין אַ לאַנד, מעג עס זיין אין אַביסיניען, קומען פאַר אומרוהען, קען ער שוין אַליין ניט רוהען. ער קומט שוין צוגעהן צו מיר, מיט דער צייטונג אין דער האַנט און טיטעלט מיט'ן פינגער אויף דעם פּלאַץ וואו די אומרוהען קומען פאָר.

— דו זעהסט?

— וואָס?...

— אין אַביסיניען...

— נו?...

— אומרוהען, גרויסע אומרוהען, וועה איז מיר!

— וואָס געהט דאָס דיך אַן אַביסיניען? ביזט דאָרטען וועז געוועזן?

— וואָס הייסט... זיי זיינען דאָך מענשען גלייך ווי מיר.

— ווי מיר? — באַליידיג איך זיך, אַלס איינער פון דער ווייסער ראַסע, — ווי מיר זיי'נען זיי ניט, זיי זיינען דאָך שוואַרצע.

— און שוואַרצע זיינען קיין מענשען ניט? — בעט ער זיך ביי מיר.

איך גיב איהם צו, אַז יאַ... אָבער צו וואָס זאָל ער זיך אָפּ־עסען דאָס האַרץ? די אַביסיניער וועלען זיך שוין באַרוהיגען אַליין.

נאַטירליך שטאַמט אַזאַ סענטימענטאַלער מענש פון רוסלאַנד.

כאטש געוואנדערט האט ער אין פארשיידענע לענדער און וועלט־טיילען, איז איהם רוסלאנד טייערער פאר אלע שטיקער ערד. וואו ער זאל ניט זיין, איז זיין געדאנק אין רוסלאנד, זיין האפנונג אויף רוסלאנד... וואו ער זאל זיך ניט געפינען, זאמעלט ער געלד אויף הוצאות צוריק קיין רוסלאנד. איז ער אין אמעריקא, ארבייט ער נעבאד שווער און ביטער צונויפצוקלאפען אויף א טיקעט צו פאהרען צוריק, כאטש אמעריקא האט ער זעהר ליעב, און אזוי ווי ער איז אן עלענדער אויף דער וועלט און האט קיין קרובים ערגעץ ניט, איז טאקע דער אנקעל סעם ביי איהם פארערכענט פאר אן אמת'ען אנקעל... אבער דער רוס איז איהם דאך נעהנטער; דער רוס איז זיינער א ברודער.

— א שטיף־ברודער... — פארריכט איך איהם אמאל.

— ניין... א ברודער, אן אמת'ער ברודער! — שטעהט ער פעסט אויף זיינס.

די לעצטע צייט האט ער געזאמעלט א פעני צו א פעני צו פאהרען צוריק אין רוסלאנד, ביי דער ערשטער געלעגענהייט.

איז אבער אן אומגליק ווידער, וואס טראצדעם וואס משה איז א פריידענקער, האט ער דאך מורא פאר מתים, און, לויט זיין מיינונג, איז רוסלאנד איצט פול מיט מתים.

— מתים? — דערשרעק איך מיך אליין, — וואס רעדסטו, ווי אזוי?...

— מיר לעבען אין א גרויסער צייט! — דערקלעהרט ער מיר און איך מערק, ווי זיין שטערען באשלאגט א קאלטער שווייס...

— יא, אין א גרויסער צייט... — בין איך מודה, — וואס האט עס אבער צו מתים?...

— ווייסט דאך... — שטאמעלט ער... — איך בין ניט קיין אבערגלויבער, אבער מיין פאנטאזיע האט זיך איהר בליק... זי זעהט דאס, וואס עס איז אין דער ווירקליכקייט ניטא.

— ערקלעהר עס מיר...

— פארשטעהסט, — נעהמט ער זיך צונויף מיט אלע כחות, דאס געדרוקטע ווארט האט א גרויסע קראפט. אז איך לעז איבער

וועגען עפּעס א געשעהעניש, בלייבט שוין ביי מיר דער איינדרוק אויף שטענדיג. טאמער ווערט עס אפילו אפּגעלייקענט, איז שוין אבער דער איינדרוק אזוי איינגעקריצט, אז די אפּלייקענונג ווירקט נאָר אויפ׳ן שכל, אבער ניט אויף דער פאַנטאַזיע. אז איך לעז, אז איינער איז געשטאָרבען איז ער שוין ביי מיר טויט אויף אייביג, מעג מען נאָכדעם אפּלייקענען די ידיעה און ערקלעהרען, אז יענער לעבט...

— נו... אנטקעגען וואס זאגסטו עס אלץ? — דערשרעק איך זיך אויך אביסעל.

— אנטקעגען די לעצטע טויטע און געהרג׳עטע אין רוס־לאַנד... — ענטפערט ער און ציטערט ווי א בלאַט — שטעלט זיך פאַר די אלע געהרג׳עטע: גאָרקי, ספּירידאָנאָוואַ, שליאַסבערג, די „באבושקא“... און נאָך... זיי לעבען דאָך אלע, זיי זיינען דאָך אויפ־געשטאַנען תחית־המתים...

— איז דאָך גוט... — טרייסט איך איהם.

— אודאי איז גוט... שעהנע מענשען, ליעבע מענשען... אבער איך האָב יעדערען פון זיי שוין געהאַלטען פאַר טויט, אפּגעקלאָגט זיי... מיט אמאָל, איך קום אין רוסלאַנד, איך פאָהר אריין אין מאָסקווע, איך קום אויף א אידישען מיטינג... דער פאָרזיצענ־דער שטעלט פאָר וואָלף שלאַסבערג. וועלכען די שלעכטע מענשען האָבען געהרג׳עט... תחית המתים אויפגעשטאַנען... שטעל זיך פאָר מיין שרעק...

— אבער מען האָט דאָך איהם קיינמאָל ניט געהרג׳עט, — בארוהיג איך איהם...

— יאָ... דאס וויים איך... מען האָט אפּגעלייקענט... אבער ווען? אין ד ר י י ח ד ש י ם א ר ו ם . . . אבער אין פאַרלויף פון די ד ר י י ח ד ש י ם האָב איך איהם געזעהן אין מיין פאַנ־טאַזיע א געהרג׳עטען... שטעל זיך פאָר... דריי חדשים איז א מענש טויט, קענסטו אזוי גרינג פועל׳ן, אז ער לעבט? בפרט, אז געהרג׳עט האָט מען איהם מיט די גרעסטע בוכשטאַבען אויף דער פראָנט פון דער צייטונג, און לעבעדיג האָט מען איהם געמאַכט

מיט „פעטיט", ערגעץ אויף דער זיבעטער זייט, צווישען געביל'ס טעאטער און פערלמאַנ'ס פיאַנאָ סטאָר... מען זאָגט, אַז וועגען אנדערע גע'הרג'עטע און געשטאָרבענע האָט מען אויך אָפּגעליי־קענט. איך האָב עס ניט געזעהן... איך וועל קומען אַהיים און וועל זיי טרעפען... איך וועל פאַר שרעק אַנידערפאַלען...

— אדרבא... וועסט זיך דאַרפען פרעהען, — טרייסט איך און מוטיג איהם. פון טויט לעבעדיג געוואָרען, אמת'ע תחית המתים... ווי אין שמונה עשרה שטעהט: „מחיה מתים ברחמים רבים"...

— יאָ... אַלץ אמת, — גיט מיין חבר משה צו, — אָבער מיין פאַנטאַזיע... און וואָס וועל איך טאָן, אַז דער צאַר איז אויך לעבע־דיג געוואָרען... שטעל זיך פאָר מיין שרעק... אַ מענש איז אַ יאָהר צייט געלעגען אין אַ העהל... דו ווייסט דאָך, מיט אַמאָל — ער שטעהט פאַר דיר אַ בלאַסער מיט אויסגעשטאַרטע אויגען...

— רייד ניט ! — האָב איך זיך אויך אַביסעל דערשראָקען... — תחית־המתים שטעהען אויף בלויז די גוטע ; מיט אַזוינע רשעים ווי דער צאַר, קען עס ניט פּאַסירען...

— יאָ... מעגליך, — האָט מיין פריינד משה אַ מורמעל גע־טאָן. — אָבער מורא האָב איך, און ביז די זאַך וועט ניט קלאָר ווערען, וועל איך טאַקע ניט פאָהרען...

אָט אַזאַ ציטערינגער איז מיין פריינד משה ! האָט מורא פאַר ת ח י ת ה מ ת י ם , און בלייבט צוליעב דעם אין אַמעריקאַ...

מעהר ניטא

כאטש פעשע געפינט זיך שוין דא אין לאנד ביי א צעהן יאהר, פיהרט זי זיך נאך אלץ אויפ'ן היימישען שטייגער. ניט נאר זי איז ניט געווארען קיין ליידי, נאר אפילו ענגליש ריידען האט זי זיך אויך ניט אויסגעלערענט. און צו וואס דארף זי דאס ענגליש, אז דער געגענד וואו זי וואוינט איז לויטער אידען. די עטליכע ווערטער וואס זי מוז נוצען אין ענגליש, ווי גראסערימען, בוטשער, איז איהר אויך על אפה ועל חמתה. זי האט זיי ניט ליעב. די קלענערע קינדער געהען אפילו אין סקול, אבער מיט פעשע'ן ריידען זיי אידיש אפילו דער מאן נחום, וועלכער איז אפילו לענגער אין אמעריקא, ווייל ער איז געקומען דער ערשטער און ערשט דער־נאך פעשע'ן מיט די עלטערע קינדער אראפגעבראכט — איז אויך ניט קיין גרויסער קענער פון ענגליש. אבער וויבאלד ער ארבייט אין א שאפ, כאפט ער דארט אמאל יא א גאנצען ענגלישען זאץ און ברענגט עס אויף דער נאכט אהיים. אבער פעשע שטעלט אויף איהם אן א פאר אויגען, און ער פארכאפט זיך און מוז עס פאר־טייטשען אויף אידיש. דאס איינציגע ווארט, פון וועלכען ער קען זיך ניט אפגעוועהנען, איז „ביקאז“. פעשע ווייס ניט, פארוואס זי האט אזוי פיינט דאס ווארט „ביקאז“. צום ווארט „באט“ האט זי זיך שוין ווי עס איז צוגעוועהנט, כאטש א צייט מיט יאהרען האט זי אלץ געמיינט, אז „באט“ איז א היימישער באט, וועלכען מען טוט אן אויפ'ן פוס.

פעשע האט, אלזא, איהר שפראך פון דער היים, דא ניט פאר־געסען. זי נוצט דא אויס אלערליי אלטע ווערטער פון איהר מאמע'ן און פון איהר באבע'ן. זי נוצט נאך דא דעם „העז אביסעל?“, דעם „ביזקעל וואנען“, דעם „אם ירצה השם“ און דעם „עלעהיי“.

אינגערע מיסעסעז, מיט וועלכע פעשע צעלאזט זיך אמאל אין א שמועס, פארשטעהען שוין גארניט די דאזיגע ווערטער, און זיי פרעגען אמאל איבער און אמאל קוקען זיי זיך איבער און שמייכלען.

די ריינקייט פון דער אידישער שפראך איז צו פארדאנקען דעם צופאל, וואס פעשע קען ניט לייענען ניט נאר קיין ענגליש, נאר אויך ניט קיין אידיש. אז זי הערט אמאל פארלעזען א אידישע צייטונג מוז זי איבערפרעגען ביי א העלפט ווערטער, וועלכע זי האט אין דער היים ניט געהערט. און נאך יעדער מאל פארטייטשען קריטיקירט זי די שפראך: „א לשון אביסעל!” נחום פאר־טיידיגט דוקא דאס לשון: „וואו מען איז אזוי דארף מען ריידען”. פעשע איז איהם אבער מוחל די נייעס מיט די ווילדע ווערטער. די הויפט־נייעס ווייסט זי סיי־ווי־סיי, מען הערט זיי אין סטריט, און די קליינינקייטען געהען איהר ניט אן. זי האט גאר פאר זיי קיין געדולד ניט. בשעת עס איז געוועזען די מלחמה האט זי בשום־אופן ניט געקענט באגרייפען ווער־מיט־וועמען עס שלאגט זיך. פאר איהר איז געוועזען גענוג, אז עס איז מלחמה און אלץ איז געווארען טייערער.

צום סוף האט זי זיך געכאפט, אז מען דארף טאקע יא וויסען וואס עס טוט זיך אויף דער וועלט. ווארים זי מאכט איצט אזעלכע כע טעות'ן אין איהרע רייד, אז איהר נחום מוז איהר אלע ווייל פארביכטען.

אז פעשע פלעגט אמאל אפקאכען א גוטען מאכל און האט עס איהם דערלאנגט נאך דער ארבייט, פלעגט זי ליעב האבען צו־צולעגען:

— עס איז אזוי געשמאק, אז דער קייסער מעג דאס עסען.

היינט, אז זי זאגט עס, שמייכעלט נחום און פאררייכט איהר:

— נארעלע, היינט עסט דארטען אן ארבייטער בעסער ווי דער קייסער. דער קייסער איז צופרידען, אז מען גיט איהם וואס־עס־איז.

און פעשע ווערט געוואהר, אז פון קייסארים איז שוין קיין זכר דארטען ניט געבליבען, אלע אראפ!

— עס הייסט, אז עס זיינען נאָך דאָ — טרייסט איהר נחום א צוויי־דריי, אבער קבצנים. זיי זיינען מקנא דעם בעקער! — ענדיגט ער מיט א וויצעלע.

פרעגט זי נאָך:

— ווער־זשע איז דאָרט איצט דער מאַכער?

נחום, וועלכער לייענט צייטינגען, ערקלעהרט איהר, אז אין רוסלאַנד איז לענין, און אין דייטשלאַנד איז נאָך ניט זיכער ווער.

געראָט ווידער ביי פעשע'ן דאָס עסען, שמייכעלט זי צו נחום'ען און זאָגט:

— עס, נחום, עס! ס'איז א מאכל! לענין האָט עס אויך געמענט עסען!

צולאַכט זיך נחום און ענטפערט:

— נאַרעלע, דאָס איז נאָך קיין באַווייז ניט, אז ס'איז גוט. לענין, שרייבען די פּייפּערס, הונגערט צוזאַמען מיט אַלעמען. ערשט נעכטען געלייענט וועגען דעם.

בלייבט פעשע פאַרשעמט. זי קען ניט געפינען קיין נייעם פאַרגלייך. אַלע הונגערען זיי דאָרטען, סיי די קייסאָרים, סיי די פיהרער. זאָל זי אפשר זאָגען: פאַר ראָקעפעלער'ן? כאָטש שטאַרק האַלטען פון ראָקעפעלער'ן האַלט זי ניט... נאָר א ברירה האָט זי!

אין א וואָך אַרום, אז דאָס עסען געראָט ווידער, רופט זי זיך אָן:

— היינטיגער געבראָטענס איז פאַר ראָקעפעלער'ן צו געבען!

שמייכעלט נחום און ערקלעהרט איהר, אז ער, ראָקעפעלער, וואָלט זיך געוואונשען צו קענען עסען אַזא בראָטענס...

— וואָס ראָקעפעלער איז שוין אויך אָרים געוואָרען?! — שרייט אוים פעשע און פאַרברעכט מיט די הענט.

באַרוהיגט איהר נחום און ערקלעהרט איהר, אז ראָקעפעלער איז איצט — נאָכדעם ווי אַלע זיינען דאָרט אָרים געוואָרען, דער רייכסטער מענש אין דער וועלט. אלא וואָס דען? קיין געבראָ־

טענס עסען קען ער נים. ער איז נעבאך קראנק. מעהר ווי אביסעל מילך טאר ער נים עסען.

דערלאנגט זי שוין דאס צווייטע מאל דאס עסען אהן א פאר־גלייך:

— עס, נחום, עס איז זעהר געראטען. דו מעגסט עס עסען. ניש'קשה...

איצט הויבט זיך אן מיט קליידער. אז דער עלטערער באי האט געקויפט א נייעם סוט און איהם געמאסטען, האט זי איהם באטראכט און זיך אנגערופען:

— שעהן ווי גאלד! דו זעהסט אוים ווי א גראף!

— זאג עס נים נאך אמאל, — פאררירכט איהר נחום אלץ מיט'ן זעלבען שמייכעל.

פארוואס זאל איך נים זאגען? — פרעגט פעשע אומרוהיג.

— ווייל א גראף ביי היינטיגען טאג געהט נעבאך ארום אין טראנטעס.

— שוין אויך אוים גראף, ברוך־השם! — מורמעלט זי שטיל.

דערפאר אבער, אז דער קלענערער באיטשיקעל, וועלכער איז זעהר געראטען, קומט פון סקול מיט אן אויסצייכנונג, קען זיך פעשע נים פארגעסען א היימישען ווערטעל:

— ער האט א קאפ פון א מיניסטער!

קלעהרט איהר אויף נחום, אז אויב זי מיינט אן אמאליגען מיניסטער, זאל זי בעסער דאס נאך אמאל נים זאגען, ווייל היינט לאכט מען פון יענע מיניסטארען. איינפאכע ארבייטער און סאלדא־טען, — זיי טוען אלץ אויף.

— שוין קיין מיניסטארען אויך נימא, וועה איז מיר!

און וואס פאר א טיטעל פעשע זאל די לעצטע צייט נים אנ־רופען, שמייכעלט נחום צו און באמערקט איהר קאלטבלוטיג, אז היינט. ובדליג די פייפערס שרייבען, איז דאס שוין אוים, מעהר ניטא! כאטש נעהם און לערען זיך אויף דאס ניי ריידען...

דאָס הייליגע פּאָר׳ל

אין זייערע קליידער האבען זיי זיך ניט אונטערשיידט פון אַלע אנדערע יונגע לייט אין דאון־טאון. אויך זייערע מאַניערען זיינען געווען כמעט דיזעלבע, ווי ביי אַלע יונגע לייט וואס געהערען צו אַ געוויסען אינטעליגענטען קרייז און רייבען זיך ארום אַ פּארטיי. אָבער דאָך האָט מען, נאָך אַ טיפערען בליק טאָן אין זיי, געקענט באַמערקען, אַז זיי געהערען צו אַן אַנדער וועלט און איבער געוואַלד לעבען זיי דאסזעלבע לעבען ווי אַלע איבריגע.

שוין פון זייערע נעמען אַליין, וואס זיינען אייגענטליך געווען פּסעוודאָנימס, האָט מען געקענט אורטיילען, אַז צו דעם וואַכעדיגען און אַלטעגליכען לעבען באַציהען זיי זיך מיט אַ ווידערגעפיהל. איינער פון זיי האָט געהייסען בן־נקדימון און דער צווייטער בן־צפיפון. דאָס איז דאָס איינציגע, וואָס זיי האָבען געבראַכט פון ארץ־ישראל, וואו יעדער פון זיי האָט געלעבט צו עטליכע יאָהר.

געקומען זיינען זיי אַהער פון אַ קאָלאָניע אין ארץ־ישראל, וואו עס האָבען זיך געפונען סך־הכל ביי אַ צוויי הונדערט אידישע פאַמיליעס. פּונקט אַזוי פיעל, וויפיעל עס געפינען זיך אינ׳ם טענעמענט־הויז, וואו זיי האָבען ביידע איצט זייערע צימערלאַך. אָבער לויט זייערע מיינונגען, וואָס זיי האָבען פון צייט צו צייט אויסגעדריקט, איז דאָס אמת׳ע אידישע לעבען דאָרטען, און די אַנדערטהאַלבען מיליאָן אידען פון ניו־יאָרק זיינען אַן אונשעפּפערישער פּראָדוקט, אָדער אויף זייער לשון — גלות־אידען.

בן־נקדימון איז געווען דאָרטען אַ שומר און האָט געהיט די וויין־גערטנער פון אַראַבישע רויבער. דער צווייטער, בן־צפיפון, איז געווען אי אַ שומר, אי אַ שרייבער. דאָרטען האָבען זיי געהאַט צו ביקסען און צו פערד; דאָ זיינען זיי ביידע געוואָרען שריי־

בער און אַנשטאָט צו רייטען אויף פערד, פלעגען זיי מוזען אַלע טאָג שלעפּען זיך אין דער רעדאַקציע און צוריק אין אַן ענגער קאַר, וואו דער קאָנדוקטאָר האָט זיי אַריינגעדריקט מיט גראָבע הענט און זיי האָבען זעלטען געהאַט אַ פּלאַץ וואו צו זיצען.

נעגעסען האָבען זיי ביידע אין איין רעסטאָראַן און צווישען איין געריכט און דער צווייטער, פלעגען זיי ריידען צווישען זיך לשון־קודש. צום „וועיטער" אָבער האָבען זיי זיך געווענדט אין אַ ריינעם אידיש. פאַר אַזאַ וואָכענדיגער זאַך ווי עסען, האָט זיי ניט געאַרט, וואָס זיי באַנוצען זיך מיט אַ וואָכענדיגער שפּראַך. דער וועיטער האָט אַ לאַנגע צייט ניט געוואוסט, אַז דאָס, וואָס זיי ריידען צווישען זיך איז לשון־קודש, ווייל זיי האָבען גערעדט מיט'ן ספרד'ישען אקצענט און דעם וועיטער האָט זיך די ערשטע צייט געדאַכט, אַז דאָס זיינען אידען פון בוענאָס־איירעס, האָט ריידען ספּאַניאָליש. ערשט, אין אַ צייט אַרום האָט ער ערפאַהרען, אַז אַזוי רעדט מען היינט לשון־קודש, האָט ער פאַר זיי געקראָגען דרך־ארץ און ער פלעגט זיי שטענדיג געבען הייסען זופּ, וואָס ער פלעגט זעלטען געבען די איבעריגע געסט פון חוץ־לארץ...

דאָס חוץ־לארץ'דיגע עסען האָט די צוויי ארץ־ישראל'דיגע דוקא געפעלען. עס איז געווען קענטיג אַן זיי, אַז דאָרטען, אין דער קאָלאָניע איז ניטאָ אַזאַ שפע. זיי פלעגען זיך אַמאָל איבער־וואַרפען מיט מיינונגען וועגען דעם.

— זול גדול פה! — האָט בן־צפיפון געריהמט און בן־נקדימון האָט דאַרויף געענטפערט:

— וגם נעים לחך.

אָבער נאָכ'ן עסען איז זיי ווידער באַפאַלען אַן אומעט. עס איז דאָך אַלץ גשמיות. זיי פלעגען נאָך זיצען אַ ווייַלע, ענטפערען אויף פראַגע אַ מאַן, נעבען זיי, וואָס פלעגט זיך נאָכפרעגען וועגען דאָרטיגען לעבען, און שמייכלען אויף דעם פרעגער'ס „עמי הארצות.

— איז דאָרטען דאָ קאַרס?...

— מען באַגעהט זיך אָהן זיי — פּלעגט בן־נקדימון איראָניש ענטפערען.

אָבער בן־צפּיפון פלעגט זיין ווייכער און פלעגט פאַרריכטען:

— עס ווענדט זיך וואו. אין ירושלים איז דאָ אַ טראַמוואַי מיט פערד...

— און אַ טראָלי־קאַר?...

— אַ טראָלי־קאַר, אַ טראַמוואַי... למאי נפקא־מינה?... — פּלעגט בן־נקדימון חוזק מאַכען פון דעם גאַנצען עניין פון קאַרס. און שווייגענדיג אַ ווײַלע, פלעגט ער אָנקוקען דעם חוץ־לארץ׳דיגען פרעגער און זיך אָפּרופען:

— וואָס דאַרפען מיר קאַרס, אַז מיר רייטען אויף פערד?...

און באַצאָהלענדיג דעם „וועיטער" פאַר׳ן עסען, זיינען זיי ביידע ארוים פון רעסטאָראַנט.

און געהענדיג צווישען ענגע סטריטען און פּלעצער, צווישען געדרענג און געטומעל פון מענשען, קאַרס און אויטאָמאָבילס, באַפאַלט זיי ביידען ווי איינעם אַ בענקשאַפט נאָכ׳ן שטילען לעבען דאָרטען אין דער קאָלאָניע. און בן־נקדימון רופט זיך אָן:

— מה מעוכרים פה החיים!

און בן־צפּיפון ענטפערט:

— כן... אבל שפע גדולה!

אַזוי געהען זיי צו צו אַ וועגעלע, ביי וועלכען עס שטעהט אַן אַרימער איד און פאַרקויפט אָראַנזשען.

די אָראַנזשען לאַקען זיי ביידען. עס איז אַ גרוס פון דער קאָלאָניע. בן־נקדימונ׳ען גיט עס אַ ציה צום וועגעלע.

— למאי? — פרעגט בן־צפּיפון, וועלכער איז מעהר אויסגערעכענט.

— חכה! — בעט זיך בן־נקדימון, — אקנה בעד איזה סנטים, אני אוהם את ריחם...

דער פּעדלער קוקט זיי אָן מיט דרך־ארץ. עפּעס פיהלט ער, אַז דאָס זיינען ניט קיין היגע און ניט קיין אייראָפּעאישע. ער וויל זיי פרעגען און ווייסט ניט אויף וועלכער שפּראַך ער זאָל מיט

זיי ריידען. לשון־קודש קען ער ניט, ענגליש קענען זיי ניט. ער ריזיקירט צו ווענדען זיך צו זיי אויף אידיש:

— טאקע פון ירושלים גופא?...

בן־נקדימון שמייכעלט און שווייגט. בן־צפיפון, אביסעל סענטימענטאלער און פיהלט זיך נאך אין קרובה'שאפט מיט א גלות־אידען, ענטפערט פריינדליך:

— ניין, ר' איד... מיר זיינען פון א קאלאניע...

— אבער אויך פון ארץ־ישראל?... — פרעגט דער איד א פארנאפטער.

— געוויס.

— וואס קאסט ביי אייך דארטען אן אראנזש? — וויל שוין דער פעדלער וויסען די דארטיגע מקחים...

— ביי אונז קויפט מען עס ניט... יעדער האט זיין גארטען...

— טע־טע... טע!... — פאסמאקעוועט זיך דער איד — אט דאס איז טאקע א לאנד!

דא וויל שוין בן־נקדימון דערגעהן די פסיכאלאגיע פון גלות־אידען, און ווי א ווייטער באאבאכטער ווענדט ער זיך:

— בענקט איהר נאך ארץ־ישראל?

דער פעדלער דריקט מיט די פלייצעס און ווייסט ניט ווי אזוי צו ענטפערען. ער האט מורא ניט ארייגצופאלען מיט א נארישען ענטפער, אז די צוויי ארץ־ישראל'דיגע יונגע לייט זאלען פון איהם ניט לאכען און ער דרעהט זיך ארויס:

— וואס איז שייך בענקען.. איך האב דא היע מיין גאנצע משפחה... אין „יוראפ" האב איך בלויז א מוהמע, איז זי שוין אויך, דאכט זיך, געשטארבען, אבער ארץ־ישראל, וואס הייסט — עס איז דאך עפעס אמאל געווען יאקבי אונזערס... אודאי וואלט איך אויף די עלטערע יאהרען געוואלט דארטען זיין. ווי זאגט מען עפעס: קיין ווערים עסען דארטען ניט...

בן־נקדימון קען שוין מעהר ניט פארטראגען. ניט אזוינע אידען דארף ער. קיין שומר וועט שוין פון אזוינעם ניט ווערען... בן־צפיפון אבער פיהלט זיך נאך א ביסעל פארבונדען מיט דעם

דאזיגען מין אידען. טאקע א גלות־איד, אבער ער האט א סך תמימות.

און אפגעהענדיג פון וועגעלע, רופט ער זיך אן:

— הנני אוהב את תמימותו!

אבער בן־נקדימון גיט איהם ניט נאך און ער בייזערט זיך:

— לא אוכל נשוא אותם!

און ביידע לאזען זיך אוועק שוויינענדיגע און בענקענדיגע איבער די ניו־יארקער טומלענדיגע גאסען און זוכען עפעס אזוינס, וואס זאל זיי דערמאנען אן דער קאלאניע, וואס געפינט זיך אזוי וויים און וועלכע שוועבט פאר זייערע אויגען.

פאר זיי ציהען זיך אין רייהען איינע נאך די אנדערע מענשען... דאס רוב אידען... אין זייערע אויערען קלינגט די אידישע שפראך, זיי געהען פארביי גרויסע אידישע געשעפטען, אידישע אינסטיטוציעס, אידישע רעדאקציעס, אידישע טעאטערס. זיי אבער, איינגע'עקשנ'טע, איינגעשפארטע מיט פארביסענע ליפען, זיינען עס אלץ מבטל מיט א שטומען בליק און אמאל מיט א העברעאישען ווארט אויפ'ן ספרד'ישען אקצענט.

זיי בענקען נאך דער קאלאניע מיט די צוויי הונדערט אידישע פאמיליעס אין ארץ־ישראל...

און ווי צוויי היילינגע בלאנזשען זיי ארום אין ד ע ר ג ר ו י ס ע ר ו ו א כ ע נ ד י ג ק י י ט און געפינען זיך ניט קיין ארט...

די בעזיעגטע

דער האַל איז געווען געפּאַקט. אַ קליינינקייט — אַזאַ שמחה! מען גיט אַוועק ארץ־ישׂראל! און דערצו איז דער אַריינגאַנג פריי. עס הייסט, ניט אין ארץ־ישׂראל — נאָר אין האַל. אום אַריינצו־געהן אין ארץ־ישׂראל וועט מען קודם מוזען קויפען אַ טיקעט. אָבער דאָ איז דערוויילע אומזיסט. אמת, אין האַל איז געווען שטאַרק קאַלט (די גרויסע שמחה איז גראַד אויסגעפאַלען אין די גרויסע פרעסט). אָבער אַז עס האַנדעלט זיך וועגען ארץ־ישׂראל, ווער קוקט אויף קעלט — אין ארץ־ישׂראל איז דאָך וואַרעם. און אַ שטיק ארץ־ישׂראל טראָגט שוין יעדער ביי זיך אין האַרץ...

דער עולם איז געווען בגילופין. ווער רעדט, אַז דער ערשטער רעדנער, אין די קאַלאָשען אויף די פיס און מיט'ן מאַנטעל אויף די אַקסלען האָט אַ געשריי געטאָן: „אידען, מיר האָבען עס!“ איז באמת געוואָרען אין האַל שטאַרק וואַרעם און דער רעדנער אַליין האָט זיך שוין דערפיהלט דערהיצט און האָט אַראָפּגעוואָרפען דעם מאַנטעל פון די אַקסלען...

ער איז אַוועק און אַוועק... ניט מיט די פיס. ער איז אַוועק — מיט'ן מויל! ער האָט געקלעטערט אויף די העכסטע בערג פון יהודה — אויפ'ן לבנון, אויפ'ן כרמל, אויפ'ן מוריה און אַז ער האָט זיך שטאַרק צוהיצט האָט ער זיך אַראָבגעלאָזט צום ירדן, זיך אָפּ־געטונקט אין זיינע פרישע וואַסערען און צוריק זיך אַריינגעלאָזט, רייטענדיג אויף אַ פערד, אין די אידיעשע קאָלאָניעס...

דערהערט, אָדער ריכטיגער געזאָגט, — דערזעהן די קאָלאָניעס, האָט דער עולם זיך דערפיהלט שוין גאָר זומערדיג. אַ דאַנק דעם כח הדבור פונ'ם רעדנער, וואָס איז אַליין געווען דאָרטען, האָט דער עולם געזעהן די שעהנע, בליהענדע גערטנער אין רחובות, אין ראשון

לציון, אין פתח תקוה, און דאס פאלק האט געיובעלט. אפילו די עטליכע געגנער, וואס זיינען געקומען צו מאכען אן „אבסטרוקציע" און ווען נויטיג, צו צוברעכען דעם דאזיגען מיטינג, זיינען דער־ווארעמט געווארען און האבען זיך איבערגעקוקט איינע מיט די אנ־דערע און באשלאסען די דאזיגע בליהענדע קאלאניעס נים צו־שטערען. מען דארף ניט זיין קיין חזירים... דאס איינציגע מיט וואס זיי האבען ארויסגעוויזען זייער געגנערשאפט איז געווען, וואס זיי האבען ניט אפלאדירט, ווען דער עולם האט דאס גע־טאן אלע ווייל...

אבער מעהר פון אלע איז געווען אויפגערעגט און צוטראגען דער טעריטאריאליסט גאלוסאווין... דער דאזיגער גאלוסאווין האט זיין גאנצע יוגענד און א שטיקעל פון די מיטעלע יאהרען אוועקגע־געבען דער אידעע פון טעריטאריאליזם... אז אידען דארפען הא־בען א לאנד — אין דער פראגע איז ער געווען איינים מיט די ציוניסטען, נאר לויט זיין שטה איז נים ארץ־ישראל דער פלאץ... ער האט זיין גאנץ לעבען ארומגעזוכט טעריטאריעס פאר'ן אידי־שען פאלק... ביז ער האט זיך אפגעשטעלט אויף גאלוועסטאן. גאלוועסטאן איז געווען דער טריאומף זיינער... א דאנק דער דא־זיגער גאלוועסטאן, וואס ער אליין האט אפילו ריכטיג נים גע־וואוסט, וואו עס ליגט: אין אזיען, צי אין אפריקא, און אפשר טאקע אין אמעריקא — האט איהם געלונגען אויפצוהאלטען זיין פארטיי, וועמעס רייהען זיינען געווארען דא אלץ שיטערער און שיטערער...

די לעצטע צייט איז ער געבליבען מיט עטליכע מנינים מיט־גלידער, שוין אריינגערעכענט זאנגוויל'ן אין לאנדאן. אבער זאנגוויל איז קיינמאל ניט געווען קיין זיכערער מיטגליעד. פון דעם דאזיגען זאנגוויל האט ער געהאט שטענדיג עגמת־נפש, ווי עס איז אלע מאל דער פאל מיט א גרויסען דיכטער, וואס ווארפט זיך אין אלע זייטען און זוכט אן אויסוועג פאר זיך און פאר זיין פאלק...

נאכדעם ווי זאנגוויל האט זיך ווידער ארויסגעזאגט פעסט פאר ארץ־ישראל, און דאס גאנצע אידישע פאלק פרעהט זיך מיט די אלערליי ענגלישע הבטחות, האט גאלוסאווין זיך דערפיהלט אבי־

סעל געפאַלען. זיין פּאַרטיי פון די עטליכע מנינים מטגלי־דער וואָס זיינען געווען צוזעעט און צושפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט, און האָט דערפאַר געהייסען די אַלוועלטליכע פּאַרטיי — איז שטאַרק אַפּגעשוואַכט געוואָרען... זייער דריי־מאַנאַטליכער אָרגאַן, וואָס ער־שיינט נאָך פון צייט צו צייט, ווערט פּאַרטיילט בחצי־חנם און בחנם און מאַכט ניט קיין איינדרוק...

און דאָ זעהט גאַלוסאָווין, ווי דער האַל איז געפּאַקט און יע־דער רעדנער ווערט אויפגענומען מיט דער גרעסטער באַגייסטע־רונג, פיהלט ער נאָך מעהר זיין פאַל. שטעהט ער אַזוי אין ווינקעל און טראַכט:

— אפשר אַ פּאַראיינינגונג!...

איצט וואָלט עס געווען אַ גוטער שדוך. ערשטענס טאַקע דער יחוס: ארץ־ישראל! און צווייטענס האָבען טאַקע די מחותנים געלט... אַ קלייניגקייט — אַזאַ התלהבות! זיין פּאַרטיי, ווען זי פּאַראייניגט זיך מיט זייערע, איז דאָך ניט שייך — מען קען דאָך איבערקעהרען וועלטען!...

ער האָט זיך גענומען חנ'דלען צום הויפּט־פיהרער פון די ארץ־ישראל'דיגע...

— אַ גרויסער ערפאָלג! — האָט ער זיך צו איהם געווענדט.

— וואָס מיינט איהר, אַן ערפאָלג? — האָט דער הויפּט־פיה־רער, חבר ירחמוני, אַ מורמעל געטאָן מיט אַ באַהאַלטענער איראָני.

— איך מיין די אידעע, און טאַקע דאָ אין האַל...

— זייט איהר געווען ביי דער ערשטער פייערונג אין האַר־לעם?... — האָט חבר ירחמוני דיפּלאָמאַטיש אַ פרעג געטאָן.

— ליידער... — האָט גאַלוסאָווין מיט הכנעה געזאָגט.

— ווירקליך, איהר מעגט באַדויערען... עס איז געווען ביי זעקס טויזענד מענשען...

— פרייע ענטרעע?... — האָט גאַלוסאָווין אויך דיפּלאָמאַ־טיש אַ פרעג געטאָן, כדי צו געבען אַנצוהערעניש, אַז אויב ס'וואָלט געקאָסט דער אריינגאַנג, וואָלט מעגליך געווען ווייניגער...

חבר ירחמוני האט עס דערפיהלט און האט מיט שטאלץ גע־ענטפערט:

— צו אונז געהט מען אהן געלד און פאר געלד... אבער צו אייך...

און ער האט זיך צולאכט...

גאלוסאווין האט זיך ווי פארלוירען. אויף דער ביהנע איז געשטאנען דער באוואוסטער רעדנער, וועלכער איז ניט באליעבט פאר זיינע צו־לאנגע רעדעס, און דער עולם ציטערט פאר איהם אימת מות... דאס מאל אבער האט דער עולם איהם אלע מאל איבערגעריסען מיט הילכיגע אפלאדיסמענטען... גאלוסאווין האט דאס אנגענומען פאר א צייכען פון דער צייט. אין מח איז איהם דורכגעפלויגען א פסוק פון תהלים, דאכט זיך, „אז ירננו כל עצי היער“... משיח׳ס צייטען...

און ווענדענדיג זיך צו חבר ירחמוני, האט ער ווי מיט גוואלד ארויסגעריסען פון מויל די פראזע:

— איך דינג זיך מיט אייך ניט... אויב פאראייניגען זיך, איז פאראייניגען...

חבר ירחמוני, וועלכער איז געווען א געניטער פיהרער און האט שטענדיג געהאט די אמביציע צו פארמעהרען זיין פארטיי מיט נייע מיטגלידער, איבערהויפט מיט אזעלכע, וואס זיינען געגנער געווען — האט אנגענומען א מינע פון א סוחר און גאנץ ערנסט א זאג געטאן:

— וואס באט איהר?...

— איך מיין, וואס איז שייך, איך באט... וואס פארלאנגט איהר? — האט זיך דער טעריטאריאליסט דערפיהלט אביסעל גע־הויבען דערמאנענדיג זיך, אז זיין פארטיי פארמאגט נאך פארט ארום און ארום ביי א הונדערט גוט־שטעהענדיגע מיטגלידער, אוי־סער אין ווארשוי דער „היינט“, משה כץ אין קיעוו און זאנגוויל אין לאנדאן איז נאך אויך ניט אין גאנצען פארלוירען...

חבר ירחמוני האט א דרעה געטהאן א וואנסע (ער האט דוקא געטראגען וואנסען) און זיך אנגערופען:

— מיר פארלאנגען איהר זאלט אננעהמען אונזער גאנצע פראָ־גראַם...

— און וואס איז מכח די שפּראַכען ?... — האט גאלוסאַווין זיך געשטעלט פעסט.

— די שפּראַכען זיינען אַזוי — דאַ, דערוויילֿ אידיש און העב־רעאיש, דאַרטען — לויטער העברעאיש.

— קען איך ניט ! — האט זיך גאלוסאַווין באלײדיגט...

— ווי דען ווילט איהר? — איז ירחמוני, ווי אַ זיעגער, גע־ווען גרויסמוטיג.

— איך וויל איין שפּראַך : דאַ און דאַרטען אידיש...

— איהר וועט דערלֿעגען אַ שטיקעל לשון־קודש כאָטש אין ארץ־ישראלֿ... — האט חבר ירחמוני גע׳חוזק׳ט...

גאלוסאַווין האט דערפיהלט, אַז יענער חוזק׳ט, אָבער ער האט זיך געמאַכט ניט פארשטעהענדיג און גע׳טענה׳ט זיינס :

— איך קען עס ניט... ד ע ר פּונקט איז ביי מיר דער וויכ־טיגסטער...

— וועלען מיר זיך ניט מתחתן זיין ! — האט ירחמוני פעסט און זיעגעריש געענטפערט...

— עקשנ׳ט זיך ניט !... — האט זיך גאלוסאַווין שוין געבע־טען.

— אוממעגליך...

גאלוסאַווין האט זיך אַ ווײלֿע פארטראַכט, און מיט אַ געבראָ־כען געמיט זיך געווענדעט צו ירחמוני :

— איך דערלֿעג אייך דעם תנ״ך...

— וואס מיינט איהר דעם תנ״ך ?...

— איך מיין, אַז תנ״ך זאלֿ מען יאָ לערנען, סיי דאַ סיי דאַר־טען, אָבער אין דער אידישער איבערזעצונג...

— וואס זשע וועט איהר טאָן מיט ביאַליק׳ן ?...

— איבערזעצען... — האט גאלוסאַווין פארגעשלאָגען...

— אנו, זייט אַ בריה און זעצט איהם איבער... — האט ירחמוני גע׳חוזק׳ט....

— וואס זשע וועט איהר טאן מיט יהואש'ן, מיט איינ־הארנ'נען, מיט ראזענפעלד'ען און מיט אלע אונזערע גרויסע...

— גרויסע ? ! — האט ירחמוני א מאך געטאן מיט דער האנט.

— ביי מיר זיינען זיי גרוים...

דערווייל האט שוין געהאלטען ביים פארשטעלען דעם לעצטען רעדנער. ירחמוני אליין האט נאך אויך געדארפט זאגען א פאר ווארעמע ווערטער און ער האט זיך אנגערופען :

— בכן, מיר ענדיגען צי ניט... ווייל איך מוז באלד ארויפגעהן עפעס זאגען דעם עולם...

גאלוסאווין האט זיך פארגעשטעלט דאס גליק וואס איהם שטעהט דא פאר : א גרויסע פארטיי, א גרויסער באגייסטערטער עולם, רעדעס און רעדעס, ער וואלט ערשט איצט געקענט ארויס־ווייזען זיין פייער, זיין טעמפעראמענט. אז ווענען גאלוועסטאן האט ער זיך געקענט אזוי באגייסטערען, ווי אזוי וואלט ער זיך באגייסטערט ווענען ארץ־ישראל ? !... ער האט דאך אייגענטליך ארץ־ישראל שטענדיג ליעב געהאט, ניט מעהר, דאס פראגראם האט געשטערט אין דער ליעבע... ווען ער שליסט דעם אפמאך, טאקע דא אין האל, וואלט ער געקענט זאגען א פאר גרויסע ווערטער...

איז אבער — אידיש... ער קען ניט פארשאכערען אידיש... ווען דער ירחמוני זאל ניט זיין אזא עקשן !... ער וואלט איהם שוין דערלעגט דקדוק... אין די העברעע שולען — דקדוק...

— חבר ירחמוני ! — האט זיך גאלוסאווין אנגערופען — אזא וויכטיגע פאראייניגונג קען מען ניט באשליסען אט דא... קודם שטעלט מיר פאר פאר'ן פובליקום. איך וויל זאגען א פאר ווערטער ווענען ארץ־ישראל, און נאכדעם ווען מיר זעהן...

ירחמוני האט א שמייכעל געטאן ווי א זיגער. ער האט דער־פיהלט, אז דער שונא וועט היינט־מארגען צו איהם א ר י י נ ־ פ א ל ע ן א י ן ד י ה ע נ ט . . .

און דער זיגער איז געווען גרויסמוטיג און האט איהם געגעבען דאס ווארט...

„אַ פּאָר ווערטער“

דער מיטינג אין איינעם פון די גרעסטע האַלס אין דער איסט־סייד איז געווען באַשטימט פאַר אַ זעהר וויכטיגען און ערהאַבענעם ציעל. עס האָט זיך געהאַנדעלט וועגען דעם גורל נישט נאָר פון אַ געוויסען ברענטש, נישט נאָר פון אַ געוויסען „טרייד“, נישט נאָר פון אַ געוויסער פּאַרטיי, נאָר וועגען דעם גורל פון דעם גאַנ־צען כלל ישראל. נאַטירליך האָט אַזאַ מיטינג געמוזט באַשטעהן פון אַ גרויסען עולם, און אום אַריינצוקריגען אַ גרויסען עולם, איז נויטיג אַ גרויסע צאָהל רעדנער. דערפאַר האָבען זיך די פאַראַנ־שטאַלטער פון דעם מיטינג „געקלינגט“ און האָבען אַנאַנסירט אַ צעטעל פון די גרעסטע אָראַטאָרס.

דער מיטינג האָט זיך געזאָלט אָנהויבען „אַכט אוהר שאַרף“. אָבער אַכט אוהר זיינען אין האַל געווען בלויז אַ פּאָר מנינים מענ־שען פון פאָלק און קיין איינציגער רעדנער. די פּאָר מנינים מענשען האָבען זיך אויפגערעגט און האָבען געפּאַטשט מען זאָל אָנהויבען. אַרום אַ פערטעל נאָך אַכט איז שוין די ערשטע רייהע כמעט אין גאַנצען באַזעצט געווען, די צווייטע רייהע איז שוין געווען פאַר־נומען מיט דעם אידען, וואָס קומט אויף אַלע מיטינגען און באַ־שעפטיגט זיך מיט אויסשניידען מיט אַ קליין שערעלע וויכטיגע נייעס פון צייטונגען.

אַרום האַלב נאָך אַכט איז שוין דער האַל געווען באַזוכט פון אַ הונדערט מענשען, וועלכע האָבען פאַרנומען אין שיטערען אופן, ביי אַ צעהן רייהען, און דאָס האָט געמאַכט דעם איינדרוק, אַז דער האַל איז שוין כמעט ווי פול. דער פאַראַנשטאַלטער פון מיטינג האָט שוין געוואָלט אָנהויבען, אָבער דאָ האָט ער זיך געכאַפּט, אַז עס איז נאָך קיין איין רעדנער ניטאָ.

דער זיינגער איז געווארען ניין. צום הונדערט קעפיגען עולם זיינען צוגעקומען נאך א האלב צעהנדליג. דער פאראנשטאלטער פון דעם מיטינג האט דערפיהלט א געוויסע באפרידיגונג; דער זאל איז כמעט פול, ראם הייסט, עס וואלטען געקענט ארייננעהן נאך א פופצעהן הונדערט מענשען, נאר וויבאלד דער מיטינג איז נעגאנגען וועגען דעם גורל פון כלל־ישראל, איז די דאזיגע הונדערט מיט פינף מענשען אויך געווען א גרויס געווינס. אלענפאלס קען שוין דער מיטינג „שטאטפינדען" — צוריקגעבען יעדען די צעהן סענט וועט מען שוין ניט דארפען.

וואו־זשע זיינען אלע רעדנער? דער פאראנשטאלטער האט הינטער פלאטפארם זיי געזוכט און נישט געפונען. מילא, אנשטאט פארצושטעלען דעם טשערמאן, וועט ער שוין אליין זיין דער טשערמאן, אבער וואו נעהמט מען כאטש דעם ערשטען רעדנער, וואס זאל בארוהיגען דעם הונדערט און פינף קעפיגען עולם, וועלכער איז שוין זעהר אומגעדולדיג, און עס שמעקט שוין אין די ערשטע צוויי רייהען מיט רעוואלוציע? איינינע קלאפען שוין ניט נאר מיט די הענט און מיט די פיס, נאר אויך מיט די שטעקענס. און אפילו דער „איד", וואס קומט אויף אלע מיטינגען מיט דער שע־רעלע, האט שוין אויך פארלארען זיין שטאלענע געדולד און האט בייז געקוקט אויף דער פלאטפארם.

ענדליך האט דער פאראנשטאלטער פון מיטינג זיך געכאפט, אז הינטער דער פלאטפארם, וואו די רעדנער דארפען זיך צונויפקו־מען, ווען זיי זאלען זיין פינקטליך, דרעהען זיך ארום א פאר יונגע לייט. איינער פון זיי האט גאר א לייטישען אויסזעהן. האט ער זיך צום דאזיגען מאן געווענדט:

— איהר וועט מיר ענטשולדיגען, זיינט איהר ניט א בעלן צו זאגען דעם עולם עפעס?

— איך? — האט זיך דער יונגער מאן ווי פארשעמט. — ווי קום איך צו ריידען!

— איהר „רעדט" קיינמאל ניט? — האט איהם דער פאר־אנשטאלטער פארצווייפעלט געפרעגט.

— וואס הייסט, קיינמאל ניט? — האט זיך דער יונגער מאן, וועלכען מיר וועלען צוליעב „סימבאליק“ אנרופען דער „פרעמדער“, ווי באליידיגט. איך רייד דוקא יא אמאל, אבער איצט בין איך ניט געשטימט.

— אבער דאך, ביז וואנען די אנאנסירטע רעדנער וועלען קו־מען, וועל איך א י י ך פארשטעלען, כדי צו בארוהיגען דעם עולם. איהר הערט ווי עס רודערט? מען מוז דאך איהם וואס געבען פאר זיינע צעהן סענט...

דער פרעמדער האט זיך ווידער ענטזאגט, אבער ענדליך האט ער איינגעשטימט מיט דעם תנאי, אז ער וועט זאגען בלויז א פאר ווערטער.

— זיכער! — האט זיך דער פאראנשטאלטער דערפרעהט.

— אויב אזוי קענט איהר מיך פארשטעלען, — האט דער פרעמדער ערלויבט, — אבער איך זאג אייך נאך אמאל, נישט מעהר ווי א פ א ר ו ו ע ר ט ע ר, ווייל קיין גרויסער רעדנער בין איך ניט און בכלל האב איך פיינט לאנג צו האלטען אן עולם.

— דאס איז זעהר שעהן, האט דער פאראנשטאלטער איהם מודה געווען, — לאנג ריידען האב איך אויך ניט ליעב. מען דארף זאגען קורץ און שארף.

— קורץ און שארף, — האט דער פרעמדער פארטאקסעוועט.— אלזא, זאגט מיר די טעמע ווענגען וואס דא האנדעלט זיך: ווענען א „טעריטאריע“, צי ווענען דער אידישער ליטעראטור, צי ווענען „פריפערענדצעס“?

דער פאראנשטאלטער האט איהם זאכליך איבערגענעבען דעם אינהאלט און ציעל פון דעם היינטיגען וויכטיגען מיטינג, און דער פרעמדער האט עס גלייך פארנאטירט. דאן האט דער פאראנ־שטאלטער זיך אנטשולדיגט, וואס ער וועט איהם באאומרוהיגען מיט איין פראגע, און דאס איז נעמליך — ווי אזוי איז זיין נא־מען, איהם פארצושטעלען, ביז וואנען די אנאנסירטע רעדנער ווע־לען קומען.

דער פרעמדער האט איהם אנטפלעקט זיין נאמען, וואס פאר'ן פאראנשטאלטער פון מיטינג האט געקלונגען זעהר פרעמד.

דאן איז דער פאראנשטאלטער ארויף אויף דער פלאט־פארמע און מיט געשטרויכעלטע קניע האט ער געמאלדען, אז דער מיטינג פאנגט זיך אן און ער האט די עהרע פארצושטעלען דעם ערשטען רעדנער.

דאס פובליקום, וועלכעס האט זיך שוין פארמעהרט פאר דער צייט וואס דער פאראנשטאלטער האט אונטערהאנדעלט מיט'ן פרעמדען, — ביז הונדערט און צוואנציג מאן, איז געווארען שטארק נייגעריג. דער פרעמדער האט מיט וואקלענדיגע טריט, ווי נים קיין „רגיל“ באטראטען די פלאטפארמע און האט פאר איין וועג אריינגעשושקעט דעם פאראנשטאלטער, אז ער וועט ריידען בלויז א פאר ווערטער, און ער האט אנגעהויבען.

דערווייל האט דער פאראנשטאלטער באמערקט, אז דער גאנ־צער עולם רעדנער זיינען שוין געקומען און שטעהען שוין הינטערן פלאטפארם. א געוואלדיגע שמחה האט איהם אנגענומען: ער וועט זיין אימשטאנד צו געבען דעם עולם, וואס מען האט איהם פארשפראכען.

ער איז פארבייגעגאנגען דעם פרעמדען רעדנער און האט איהם א וואונק געטאן, אז ער מעג שוין ענדיגען, ווייל די רעדנער זיי־נען שוין אלע דא.

דער פרעמדער אבער האט זיך געמאכט ניט זעהענדיג, ער האט זיך ערשט אנגעהויבען צו פונאנדער נעהמען.

האט דער פאראנשטאלטער איהם א ציה געטאן פאר'ן ארבעל.

אבער אויך דער ציה האט ווייניג געהאלפען, ווייל דער פרעמ־דער איז ערשט אריין אין זיין ראל. ער האט שוין א טרונק וואַ־סער געטאן און האט זיך געלאזט אויף א שפאציר איבער דער פלאטפארם און געשאטען ווערטער נאך ווערטער.

דער עולם איז געווארען שטארק אומגעדולדיג, דאס איז גע־ווען קענטיג אן די עטליכע לעדיגע פלעצער, וואס עס איז געווארען אין די ערשטע רייהען. דער פאראנשטאלטער האט איבערגע־

צעהלט דעם עולם און ער האט באמערקט, אז עס פעהלען פון די 120 מענשען ביי זיבען און דער איד, וואס קומט אויף אלע מיטי־נגען מיט דער שערעלע הויבט זיך שוין אויך.

דערצו האבען די אנאנסירטע רעדנער געדראהט מיט אוועק־צוגעהן.

האט זיי דער פאראנשטאלטער גענומען פארזיכערען, אז ער וועט באלד ענדיגען, ווייל ער האט פארשפראכען צו ריידען בלויז א פאר ווערטער, ביז וואנען די רעדנער וועלען קומען.

— טא שיקט איהם ארויף א צעטעלע! — האט דער הויפט־רעדנער נעגעבען בייז א באפעהל.

דער דאזיגער פארשלאג איז אנגענומען געווארען איינשטי־מיג פון אלע איבעריגע רעדנער.

— שנעל, שרייבט! — האט דער הויפט־רעדנער זיך צו־שריען, — ווארים איך זעה, אז דער עולם צוגעהט זיך.

עס איז אויף דער שנעל אנגעשריבען געווארען א צעטעל, וואו מען בעט דעם פרעמדען רחמים, ער זאל אזוי פריינדליך זיין און ענדיגען די פאר ווערטער.

דאס צעטעלע האט דער פאראנשטאלטער אוועקגעלעגט אן אויסגעשפרייטען אויפ׳ן טישעל, וואס איז געשטאנען פאר׳ן רעד־נער.

דער פרעמדער האט איהם אפילו נישט אנגעקוקט. ער האט געהאלטען די אויגען געווענדעט צום עולם, וועלכער איז נאך בא־שטאנען פון א פערציג מאן, און האט אויסגעלעגט זיינע פלענער, ווי אזוי צו ראטעווען דאס אידישע פאלק פון אונטערגאנג.

הינטער דער פלאטפארם האבען די אנאנסירטע רעדנער, וואס זיינען געשטאנען אין דער רייהע, אויסגעלעגט פלענער, ווי אזוי צו ראטעווען דעם מיטינג.

— אראפשלעפען איהם מיט גוואלד! — האט דער הויפט־רעדנער געהויבען די פויסטען.

— אפשר נאך א צעטעלע! — האט דער פאראנשטאלטער פארגעשלאגען.

עס איז געבליבען, אַז מען זאָל איהם שרייבען נאָך אַ צעטע־לע, אָבער שטרענג: מיסטער, פאַרלאָזט די ביהנע!

דאָס צעטעלע געשריבען מיט גרויסע, גע׳כתיבה׳טע אותיות איז פאַרזיכטיג אַוועקגעלעגט געוואָרען ווידער אויפ׳ן טישעל, פאַר׳ן רעדנער.

אָבער דער פּרעמדער האָט דעם צעטעלע אפילו ניט געשענקט די מינדסטע אויפמערקזאַמקייט. איהם איז נאָך געבליבען ביי אַ פּופּצעהן צוהערער, האָט ער פּאַר זיי „ענטוויקעלט“ זיינע פּלענער, ווי אַזוי צו ראַטעווען דאָס אידישע פאָלק.

אַרום האַלב נאָך צעהן האָט שוין דער פּרעמדער גערעדט פאַר איין שלאָפענדיגען מאַן, וועמעס כראָפּען עס האָט זיך געטראָגען איבער׳ן גאַנצען לעערען האַל.

דאָס האָט דעם פּרעמדען צונגעבען מוטה און ער האָט אויס־געשריען אין זיין רעדע:

— דאָס אידישע פאָלק שלאָפט!

און אַרויסזאָגענדיג דעם דאָזיגען גרויסען געדאַנק האָט ער פאַרשלאָגענדיג עטליכע פּלענער, ווי אַזוי אויפצואַוועקען דאָס אי־דישע פאָלק, פאַרענדיגט זיין רעדע און אַראָפּ פון דער פּלאַטפאָרם.

ער האָט געזוכט דעם פאַראַנשטאַלטער צו בעקומען פון איהם אַ דאַנק, אָבער ער האָט איהם שוין ניט געפונען, סיי ער, סיי די רעדנער זיינען שוין לאַנג אַוועק.

— גערה רייס זיך דעם האַלז פאַר אַזוינע גראָבע יונגען! — האָט דער פּרעמדער אַ באַליידיגטער געמורמעלט, — אפילו קיין דאַנק ניט באַקומען. אַ מיאוס פאָלק!

צוריק געליעבטע

הערמאַן, אַ יונגער, אינטעליגענטער ביזנעסמאַן, האָט ענדליך זיך אויסגעריסען פון דאַון־טאַון, וואו ער פלעגט יעדען פאַרנאַכט קומען אַליין אַדער מיט זיין יונגער ווייבעל צו פאַרברענגען שוין דאָרט דעם אַבענד אויף אַ קאָנצערט, פאַרזאַמלונג און נאָכדעם אין אַ קאַפע, — ענדליך האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט פאַרנאַכט מיט איהר אויף בראַדוויי.

ווען ער איז אַריינגעפאַלען מיט זיין ווייבעלע, רעבעקע'ן, אין בראַדוויי, איז שוין געווען פינסטערליך. די עלעקטרישע ליכט האָט זיך שוין אַראָפּגעגאָסען פון די הויכע דעכער, פון די שילדען און פון די שוי־פענסטער. דער גאַנצער „טענדערליין"־געגענד איז געווען נעפּאַרבט מיט ראָזעווען ליכט. די שטראַלען האָבען אומ־געטאַנצט אויף די געזיכטער פון די שפּאַצירענדע פּאַרלעך און איינציגע געהער, וועלכע האָבען זיך מיט שמייכלענדע און באַגעה־רענדע בליקען באַוועגט אַלץ ווייטער און ווייטער, געהענדיג אָהן אַ באַשטימטען ציעל, בלויז זוכענדיג עפּעס אַזוינס, וואָס איז אַי פאַראַן אַי ניטאָ.

הערמאַן איז פאַרכאַפּט געוואָרען פון דער גרויסער מענגע, וואָס האָט זיך געצויגען הין און צוריק. ער האָט פעסט געהאַלטען רעבעקע'ן, ווי ער וואָלט מורא געהאַט זי צו פאַרלירען אין געדרענג.

— שוין אַ יאָהר, אַז מיר זיינען דאַ ניט געווען ! — האָט ער ענדליך ווי אויסגעזיפצט.

רעבעקע האָט ניט איינגעשטימט.

נאָך איהר חשבון איז אויסגעקומען, אַז זעקס מאָנאָט צוריק זיינען זיי דאַ געווען.

— האָט זיך מיר, הייסט עס, אַזוי געצויגען די צייט ! —

האָט זיך הערמאַן פאַר׳חדוש׳ט, און נאָך אַ קורצער פּויזע האָט ער זיך צושמייכעלט. — געדענקסט רעבעקע, די ערשטע צייט אויף בראָדוויי.

— יעס... — האָט רעבעקע געענטפערט און האָט זיך פּעס־טער צוגעדריקט צו הערמאַנ׳ען און אנטשוויגען געוואָרען. באַלד אָבער איז זי ווי אַן אַנדערע געוואָרען, און האָט זיך אָנגערופען מיט אַ פּיעסטשענדיגער שטים:

— הערמאַן, גיט מיר היינט אַ גוד־טאַים! זאָל דאַכטען, אַז מיר האָבען נאָך קיין חתונה ניט געהאַט.

הערמאַן איז פון דער פאָדערונג אויפגעלעבט געוואָרען.

— זיכער, רעבעקע, זיכער... קריגסט היינט אַ גוד־טאַים! פאַרקעהרט, דוקא ווייל מיר האָבען חתונה געהאַט.

— ווייל איך טאָקע ניט... — האָט רעבעקע רעוואָלטירט. — מיר האָבען ניט חתונה געהאַט. איך האָב דיך ליעב און דו האָסט מיך ליעב, און מיר זאָגען עס ניט אויס איינע די אַנדערע.

— וואָס הייסט מיר זאָגען עס ניט אויס! — האָט הערמאַן אויסגעגלאָצט די אויגען. — מיר ווייסען עס דאָך...

— דו ווייסט נאָך גאָרנישט! — האָט רעבעקע ביי־זליך גע־ענטפערט. — עס איז זעהר מעגליך, אַז איך האָב דיך ניט ליעב... דו גיב מיר אַ גוד־טאַים, וועל איך זעהן...

זי האָט געמאַכט אַזאַ ערנסטע מינע, אַז הערמאַן האָט זיך דערשראָקען.

— רעבעקע, וואָס רעדסטו? דו ווייסט ניט צי האָסטו מיך ליעב?... נו, גיב מיר אַ קוק אין די אויגען.

— נו, מאַך זיך ניט נאַריש אין מיטען בראָדוויי, מענשען קו־קען שוין אויף אונז... געה קויף צוויי טיקעטס אין ווינטער־גאַר־דען.

— זיכער! — איז הערמאַן געוואָרען גרייט צו ערפילען איהר באַפעהל. — קום אַריבער אויף דער אַנדערער זייט.

ער האָט זיך דערפיהלט, ווי מיט צוויי יאָהר צוריק, ווען ער

האט זיך מיט רעבעקע'ן נאר וואס דערקענט און נאכגעגעבען איהר אלע קאפריזען.

צוקומענדיג צו דער קאסע האט זיך ארויסגעוויזען, אז אלע טיקעטס זיינען פון ארקעסטער און באלקאני שוין פארקויפט. עס זיינען נאר געבליבען אין באקס דריי־דאלערדיגע... פאר א ווייב וואלט ער זיך ניט געשעהמט און געזאגט, אז עס איז צו טייער, אבער ווי באלד אז רעבעקע האט איהם געזאגט, אז זי צווייפעלט צי זי ליעבט איהם, איז זעקס דאלער קיין געלד נישט, ווי אמאל. ער האט באצאהלט. ער איז צו איהר צוגעגאנגען צום ווינקעל, וואו זי האט אויף איהם געווארט אין דער צייט, ווען ער האט די טיקעטס געקויפט, און האט איהר געמאלדען.

— זעקס דאלאר באצאהלט!

— נו, בין איך דען ניט ווערט! — האט זי אויף איהם טראציג ארויסגעשטעלט די גרויסע, שווארצע אויגען.

— זיכער האט ער פייערליך אויסגערופען. און לאזענדיג זיך מיט איהר אינוועניג אין טעאטער, האט ער אויפ'ן וועג איהר אין אויער אריינגעשושקעט:

— אבער האסט מיך ליעב?...

זי האט זיך געהאלטען פעסט:

— מיר וועלען נאך זעהן נאך דער פארשטעלונג.

די פארשטעלונג האט רעבעקע'ן שטארק אמוזירט. זי האט הערצליך געלאכט פון יעדען אונשולדיגען וויץ, וואס דער „דזשאוק־מייקער" האט דערצעהלט פון דער ביהנע. הערמאן האט איהר צוליעב געטהאן און מיטגעלאכט, ריהמענדיג דעם קאמיקער:

— א גרויסער ארטיסט!

ארויסגעהענדיג פון דער פארשטעלונג האט הערמאן זי גע־נומען אונטער'ן ארעם, אריינגעקוקט איהר אין די אויגען און גע־פרעגט:

— איצט אהיים?

— אהיים... הם... — האט רעבעקע זיך געקווינקעלט... —

אזוי פריה!... מאַן און ווייב געהען גלייך נאָך דער פאַרשטעלונג אַהיים. זיינען מיר דען מאַן און ווייב?...

— איך מיין, אַז יאָ... — האָט הערמאַן געשמייכעלט.

— מיט וואָס ביזטו עס אַזוי זיכער, מיט'ן רינגעלע?... איבערינגענס האָב איהם דאַכט זיך פאַרלוירען.

— געה, געה, דו שרעקסט מיך! — האָט ער זיך גע'ברוגז'ט.

— וואָס שרעק איך דיך! — האָט רעבעקע זיך געמאַכט ערנסט. — דוקא אַ ווייב! אַ געליעבטע ווילסטו ניט?...

— האָסטו מיך יאָ ליעב? — האָט ער זיך אַנגעכאַפּט.

— אַ ביסעלע! — האָט זי געשמייכעלט.

— נו, אויב אַ ביסעלע, וועט שוין ווערען גוט, — האָט הערמאַן צוריק געשמייכעלט. — איצט וועלען מיר, ווי אַמאָל, אריינגעהן אין אַ קאַבאַרעט... געדענקסטו, דו פלעגסט ניט וועלען...

— איך וויל איצט אויך ניט... — האָט זיך רעבעקע אַנגעברוגז'ט. — איך בין אַז אַנשטענדיגע מיידעל... איך געה ניט אין קאַבאַרעטס...

— מיט אַז אַנשטענדיגען יונגען מאַן מעגסטו געהן, — האָט הערמאַן פאַרטגעזעצט די שפּיעל.

— אָבער געדענק, דו זאָלסט מיך ניט צווינגען טרינקען קיין וויין.

— חלילה! — האָט ער זיך אַנגעכאַפּט — ווען האָב איך דיך געצוואונגען?

— איך ווייס ניט, איך קען נאָך אייך ניט...

— אייך?... — האָט זיך הערמאַן אַנגעצונדען.

רעבעקא איז אָבער אַליץ מעהר אַריין אין איהר ראָלע פון אַ מיידעל, וואָס געהט דאָס ערשטע מאָל אוים מיט איהר געליעבטען און זי האָט איהר שפּיעל פאַרטגעזעצט.

— געוויס, וואָס מיינט איהר דען? גלייך אויף דו?... מיר זיינען נאָך ניט אַזוי נאָהענט...

הערמאַן האָט איהר געוואָלט דערמאַנען, אַז עס איז שוין אַ

יאהר נאך זייער חתונה. ענדליך אבער איז ער אליין אריינגעצוי־
גען געווארען אין שפיעל און האט געענטפערט:

— פריילין רעבעקע, איך פארשטעה אייך גוט און ווייס ווי
אזוי אייך צו באהאנדלען...

אין קאבארעט האט הערמאן זיך געוואלט זעצען אין דער
מיט. רעבעקע אבער האט איהם געפיהרט ווייטער.

— איך וויל דא ביים וואנד, ביים קליינעם טישעל, וואו עס
זיצען די פארליעבטע פארלאך.

זיי האבען זיך אוועקגעזעצט ביי א קליין טישעל איינע קעגען
די אנדערע. עס איז צוגעקומען א קעלנער. הערמאן האט באַ־
שטעלט פאר זיך ביער.

— און פאר אייך, יאנגליידי?

רעבעקע האט דערפיהלט, אז אויך דער קעלנער נעהמט זי
ניט אן פאר הערמאנ'ס ווייב, נאר פאר א געליעבטע... דאס האט
זי געפרעהט. זי האט אויסגעזונגען:

— גלעס לעמאנייד!

— לעמאנייד קלארעט! — האט הערמאן פארריכט, ער
האט געוואלט כאטש א ביסעל זי בארוישען.

רעבעקע איז איינגעגאנגען.

פערקעהרט, זי וואלט איצט געטרונקען ווייז, און א סך, פאר־
שכור'ן זיך און פארגעסען זיך און דערמאנען זיך. אט איז זי
פארליעבט אין הערמאנ'ען. האט ער זי ליעב? זי ווייס ניט,
דאכט זיך, אז יא, און אפשר מיינט ער גאר זי אפצונארען... ניין,
דאס ניט... זי ווייס ווי אזוי צו פיהרען זיך...

— הערמאן, איך וויל וויין!

הערמאן האט העפליך געענטפערט:

— איך האב מורא, דו וועסט שכור ווערען.

— פארוואס האסטו אמאל קיין מורא ניט געהאט? הא?

— איך האב קיינמאל דיר קיין סך וויין ניט געגעבען. פלעגסט
זיין פרעהליך אהן וויין!

זי האט איהם א גלעט געטהאן איבער'ן האנד.

אן אנגענעהמער ציטער איז איהם דורכגעלאפען איבער'ן לייב.

— רעבעקע, האסט מיך ליעב?

— יא... — האט זי געהיימניספול געפליסטערט. — און דו מיך?

— א, זעהר!

— ווערסטו מיך אפפיהרען אהיים, אזוי ווי אמאל, אויף אן אויטאמאביל, ניט שלעפען זיך מיט דער דושנער סאבוויי...

— א, געווים מיט אן אויטאמאביל.

— זעהסטו! — האט זי קאקעטיש אויסגעזוונגען, — א גע־ליעבטע אויף אן אויטאמאביל און א ווייב אין סאבוויי... ווייסט, עס איז אן עולה פון דיר...

און זי האט זיך גליקליך צולאכט.

דער קדוש...

חיים ליעבמאַן האָט דאָס אידישע פאָלק ליעב געהאַט ווי דאָס לעבען; צו ראַטעווען דאָס אידישע פאָלק איז איהם ניט געווען שווער צו צאָהלען אַלע יאָהר אַ שקל צו דער ציוניסטישער אגודה. פאַר דאָס אידישע פאָלק וואָלטער געלאָפען אין פייער און געשפרונ־גען אין וואַסער.

אָבער אין דעם פרייען לאָנדאָן האָט חיים ליעבמאַן געהאַט אַ שוואַכקייט צו די ענגלענדער. געזוכט האָט ער שטענדיג אַ דירה ווייטער פון דער אידישער געטאָ. ערקלערט האָט ער דאָס דערמיט, וואָס ער וויל זיך פּראַקטיצירען אין דער ענגלישער שפּראַך, כדי ער זאָל קענען לייענען שעקספּיער'ען אין אָריגינאַל, און ניט אין הער־מאַלין'ס איבערזעצונג... און אָט צוליעב שעקספּיער'ען האָט ער זיך דערווייטערט פון זיינע „ווייטשעפּלער" ברידער און געמיטעט צוויי ומס מיט אַ קיך ביי ענגלישע לייט אין „וועסט ענד"...

אַלע זיינע פריינד פון ווייטשעפּעל, וואוהין ער פלעגט קומען אַלע טאָג, פלעגט ער דערצעהלען מיט אַ גלאַנץ אין די אויגען, וואָס פאַר אַ דזשענטעלליט עס זיינען די אַרומיגע שכנים, ווי אַזוי זיי זיינען איהם מוחל זיין שלעכטען ענגליש און נעהנטערע שכנים פאַר־ריכטען איהם זיינע גרייזען.

ניט דערצעהלט האָט ער בלויז פון דעם, ווי אַזוי די רומס צו געפינען איז איהם שווער אָנגעקומען... דעם סוד האָט ער גע־טראָגען טיעף אין הארצען און דערמאַנענדיג זיך אָן דעם, פלעגט איהם דאָס פנים ברענען פאַר שאַנד:

האָט ער ניט אַ מאָל פאַרראַטהען דאָס אידישע פאָלק? גע־בליבען איז ער אפילו דערזעלבער טרייער איד, ווי געווען, אָבער פאַר די ענגלענדער, די שכנים זיינע, גילט ער אַלס דייטש...

און וואס האט ער נעבאך געוואלט טהאן, אז וואו ער האט זיך געמאלדען אלס איד, האט מען איהם ניט געוואלט פארדינגען קיין רומס.

די ענגלענדער האבען ליעב דעם תנ"ך ווי דאס לעבען, אבער די אידען און דער תנ"ך זיינען צוויי באזונדערע זאכען, און חיים ליעבמאן האט זיך געמוזט אנגעבען פאר א דייטש.

און אלס אזעלכער האט ער געגאלטען אין דער רוהיגער קליי־נער סטריט, וואו ער האט געוואוינט:

— „טהי־דזשוירמען !..."

צום גליק האט ער געהאט בלויע אויגען און בלאנדע האר, און קיינער האט ניט געקענט צווייפלען אין די ריכטיגקייט פון זיין דייטשענטום.

ארויסגעגעבען האט איהם שיער א מאל זיין יונג ווייבעל, וועלכע פלעגט דאס עסענוואַרג איינקויפען אין ווייטשעפעל; אין קוישעל האט מען ביי איהר אמאל באמערקט א געזאלצען הערינג...

די שכנות האבען זיך פארוואונדערט.

— אר יו דזשואיש ? — האט איהר איינע מיט חשד אנגע־קוקט...

און מיסעס ליעבמאן האט געלייקענט שטיין אוןביין און איהר איז קוים געלונגען צו געפינען א תירוץ, ווי אזוי עס קומט אין איהר קוישעל די דאזיגע טריפה'נע אידישע סחורה...

און זייט דאמאלס האט ניט געטארט ביי ליעבמאנ'ען אין די רומס געדאכט ווערען קיין געזאלצענער הערינג...

א שטיקעל הערינג יא, אבער די גערויכערטע, וועלכע עס עסען אויך די ענגלענדער. אבער פון דעם דאזיגען מין האט ליעב־מאן קיין הנאה ניט געהאט. א הערינג האט ער ליעב געהאט דוקא ערשט פון פאס, א געזאלצענע און טאקע מיט א ציבעלע.

נאר געה טהו עפעס, אז מען איז א דייטש, און הערינג איז שטרענג פארבאטען...

האט אויסגעבראכען די מלחמה אין אייראפא און דייטשלאנד האט ערקלעהרט קריעג ענגלאנד, — האבען זיך די שכנים פון דער

רוהיגער סטריט אין וועסט ענד, וואו ליעבמאן האט קוים צוויי רומס געקריגען, געכאפט, אז אט דער בלאנדער יונגערמאן איז א דייטש...

קוקט מען אויף איהם קרום...

ליעבמאן אבער מערקט עס ניט. ס'הייסט, אז ער פיהלט, אז עפעס איז דא ניט גלאט און אז ער איז פארמישט אין דער דא־זיגער איראפעאישער צרה... אבער וואס איז ער שולדיג?... ער איז דאך נאר א דייטש צוליעב די צוויי רומס אין ענגלישען גע־גענד... מעהר ווי צוויי רומס ברויך ער ניט; ער וויל ניט אב־נעהמען ניט ליעדז און ניט בריסעל און אפילו פאריז וויל ער אויך ניט...

אבער די שכנים דאכט זיך, אז דער דאזיגער דייטש האט גע־ווארפען אן אויג אויף דער גאנצער וועלט און אויף ענגלאנד אויך...

און ער טענה'ט פאר אלע זיינע שכנים, אז ער איז קיינמאל קיין דייטש ניט געווען. ער איז אן ארימער איד פון רוסיש־פוילען.

ווערט די זאך נאך פארדעכטיגער: וועלכער מענש גיט עס אן א פאלשע נאציאנאליטעט?... ווייזט ער זיין לענדלארד זיינע פייפערס: א איד מבטן ומהריון... און צו באשטעטיגען זיין אידישקייט, טראגט זיין ווייבעל פראנק און פריי העריננג מיט ציר־בעלעס פון ווייטשעפעל און זאלען די ענגלישע שכנות זעהן בא־שיינפערלאך, אז זיי זיינען אידען... רוסיש־פוילישע אידען...

העלפט ניט קיין חכמות... האסט אליין געזאגט, אז דו ביזט א דייטש.

און ליעבמאן מוז מופען...

מופען איז מופען, אבער ערב־מופען איז מען איהם מכבד מיט א קליין פאגראמעל.

ממה־נפשך: ביזטו א דייטש ביזטו דאך אודאי איצט ווערט א פאגראם; ביזטו א איד, — דארפסטו דאך פון פאגראם ניט נתפעל ווערען...

בפרט אז דער פאגראם איז געוועזען נאר צום חוזק. סדר־הכל

האָט מען איהם צובראָכען אַ שיסעל און איהם אַליין געטראָפען מיט קליין שטענדעל אין פּלייצע...

אין פּאָגראָמען זיינען די ענגלענדער אַפּנים ניט קיין גרויסע בריות...

* * *

און ליעבמאַן וואוינט איצט אין ווייטשעפּעל, עסט הערינג מיט ציבעלעס און דערצעהלט איצט אין פריידען זיינע „ברידער“ פון די עפּליכע טעג שרעק, וואָס ער האָט געהאָט צווישען די ענג־לענדער אַלס דייטש און זיינע ברידער קוקען אויף איהם ווי אויף אַ קדוש...

אַ קלייניגקייט — אין אַזוינע טעג איז ער געווען אין ענגלאַנד אַ דייטש!

עלטערע אידען פון ווייטשעפּעל הייסען איהם בענשען גומל, און די אינגערע, די ראַדיקאַלען, שלעפּען איהם אין דער אידישער ראַדיקאַלער צייטונג צו לאָזען זיך אינטערוויוען...

דער פערוואַנדעלטער טעאַטער

פונקט ווי מען באַמערקט ניט אויפ'ן זייגער, ווי אַזוי די ווייזער רוקען זיך איבער פון איין אָרט אויפ'ן צווייטען, אַזוי איז געוועזן אוממעגליך צו באַמערקען, ווי די גוי'אישע גאַס האָט זיך ביסלאַכווייז, ביסלאַכווייז פאַרוואַנדעלט אין אַ אידישע. געהסט אַרוים פריהמאָרגען און דו דערזעהסט פלוצלונג אַ סטאַר פון וואורשט און אין פענסטער איז אויסגעקריצט דער באַקאַנטער „כשר"; און אַט כאַפּסטו זיך, אַז דער סאַלון, וואָס איז געשטאַנען אין קאָרנער, איז פאַרשוואונדען. אַנשטאָט די צוויי באַקאַנטע האַלבע טירלאַך, מיט'ן כלומר'שטען „מגן־דוד", דער צייכען פון אַן אַמעריקאַנער סאַלון, — גאַנצע פעסט־פאַרמאַכטע טירען, און דורך דער פענסטער שיינען אַרוים, אַנשטאָט די פריהערדיגע פלעשעלאַך מיט פאַרשיידענע געטראַנקען — מיידעלשע מאַנטלען און דרעסעס... פון סאַלון, הייסט עס, איז געוואָרען אַ שניידער־ווערקשטאַט. פאַלגליך, וואוינט דאָ אַ איד, ווייל פון גוי'אישע שניידער דערצעהלט ניט די געשיכטע.

אין אַ צייט שפּעטער, שפּאַצירסטו זיך פריהמאָרגענס דורך די גאַס און פאַרקירעוועסט זיך עטוואָס ווייטער; דערהערסטו עפּעס אַ באַקאַנטעס מורמלען, דאָס מורמלען ווערט העכער, נעהענטער; דו קומסט צו צו אַ געביידע, קוקסט זיך איין אינוועניג, ערשט עס איז אַ שוהל און אידען שטעהען דאָרט און דאַוונען. דערמאַנסטו זיך, אַז עס איז שבת אויף דער וועלט און דו פאַרשעמסט זיך עפּעס פאַר זיך אַליין...

פאַרנאַכט ווערט דיר אומעטיג, דערמאַנסטו זיך אַן דעם שטילען ווינקעל, וואו עס שטעהט אַ טעמפּעל פון קונסט. אַן אַלטער, אָבער שעהנער טעאַטער, וואו מען פיהרט אויף איין אַקטערס, וואו

מען זינגט אלטע ענגלישע ליעדער, וואו מען טאנצט אלטע פורי־טאנישע טענץ און וואו א וויצלינג דערצעהלט מעשיות פון איר־לאנד...

לאזסטו זיך אוועק צו דעם דאזיגען קליינעם טעמפעל און האסט בדעה צו פארשווענדען א דאלאר פאר א פלאץ און א צוויי שטונדען צייט.

אבער, אז דו קומסט צו נעהנטער, זעהסטו, ווי ארום דאס טע־אטער הערשט א טויטע שטילקייט. דו געהסט אריין אינווייניג — די קאסע איז פארמאכט. דו כאפסט ארוים דעם זייגער פון טאש, אפשר איז נאך צו פריה; ניין, עס איז שוין אכט א זייגער. די שפיעל פלעגט זיך אנהויבען א פערטעל נאך אכט. אלע מאל איז דער צייט האט שוין נערוישט מיט באזוכער, מיט ליידים און דזשענטעלליים... קוקסט אויף די ווענט, זוכסט די פארטרעטען פון די באליעבטע אקטיארען, זינגער און טענצער — לעדיגע ווענט...

הייסט עס, אז דאס טעאטער איז צוגעמאכט. פארוואס? ווי אזוי?... — זוכסט אויף די ווענט הינטער'ן טעאטער עפעס א גע־שריפט, וואס זאל דיר דערצעהלען די אורזאכע פון דער שליסונג פון טעאטער: אפשר שוין נאך סיזאן; אפשר האט די פאליציי פארמאכט דאס טעאטער פאר א צו־פרייען טאנץ; אבער דאס איז אוממעגליך: די טענץ, וואס זיינען דא פארגעקומען, זיינען גע־ווען אין דעם פוריטאנישען גייסט.

און דו געהסט ארוים מיט א געקלעמט הארץ, און באדויערסט דאס פארשוואונדענע, ערשט, דו דערזעהסט ערגעץ ביי דער זייט אן אויפשריפט, אז דאס טעאטער וועט זיך ווידער עפענען נעקסטען מאנאט, און דא וועלען געוויזען ווערען די שעהנסטע פאטא־ביל־דער, און אונטען חתמ'עט זיך: הערדרי קאנטאראוויץ.

און דו טרייסט זיך: נאך ניט אין גאנצען די קונסט אפ־געשטארבען; עס זיינען פאראן זעהר שעהנע פאטא־בילדער. דערמאנסט זיך אן דער שעהנער מערי פיקפארד, אן דער ליעבענס־ווירדיגער ליליאן גיש, אן די אלע הומאריסטען, וואס באשיינען די לייווענט, און דו ווארטסט מיט אומגעדולד אויף דער ערעפנונג...

* * *

די ענטוישונג קומט, ווען דו כאפּסט זיך, קומענדיג אין אַ צייט אַרום אין טעאַטער, אַז דער הערדי קאָנטאַראָוויץ איז אַ איד, פון דער אומעטיגער ליטא... בעפאָר דאָס טעאַטער איז פריי געוואָרען, האָט ער געהאַלטען א לאָונדרי אין דער דרייצעהנטער סטרים. די לאָונדרי האַלט איצט זיינער אַן אײדעם, און ער „לייטעט“ דעם דאָזיגען טעאַטער.

האָבענדיג אַ נייגונג אַנצוגעהן מיט ארבייט פאַמעלאַך, ניט געאיילט, האָט ער דעם „אַפּרייטאָר“ אנגעזאָגט, אַז ער זאָל ניט יאָגען זיך. ערקלעהרט האָט ער עס דערמיט, וואָס די באַזוכער זיינען האַלב גרינע און לעזען ענגליש שווער, און דערפאר זאָל דער אַפּרייטאָר אַזוי גוט זיין און ניט אַוועקכאַפּען גלייך דעם אויפשריפט. אַן אויפשריפט וואָס האַלט פינף צייל
ען, זאָל ער האַלטען אויף׳ן לייוועגט ניט ווייניגער ווי פינף מינוט... לענגער אַרט איהם נים. אויב עס מאַכט זיך, אַז אַן אויפשריפט האָט בלויז איין וואָרט, ווי למשל „נאָיט“, „לעיטער“, זאָל ער זיך אויך ניט שטאַרק יאָגען, ווייל קיין סך בילדער גרייט הערר קאָנטאַראָוויץ ניט אָן. ער האָט פאַר אַ נאַכט צוויי שטיק: איין שטיק צום וויינען און די צווייטע צום לאַכען. דאָס פּובליקום אָבער איז זיך אַמאָל טועה און לאַכט ביי דער ערשטער און וויינט ביי דער צווייטער; דאַמאָלס געהט ער אַליין צו צו אַן עלטערע אידענע און ערקלעהרט איהר:

— עס איז, מיסעס, ניט צום לאַכען...

אָדער פאַרקערט:

— דאָ, מיסעס, מוז מען וויינען...

אַן אַנדער אידענע, וואָס איז נאָך ניט בעהאָוועגט אין „מו־פענפּיקטשורס“, ווייל זי איז אַ פאַרנומענע מיט אַ סך ארבייט, און כאַפּט זיך אַריין, ווי זי אַליין דריקט זיך אויס, אין טעאַטער איין מאָל אין יאָהר — אַזאַ אידענע ענטפערט:

— פרעגט מיך עפּעס גרינגערס... איך זעה, אַז דער אַקטיאָר

קרימט זיך, לאך איך... אז די מעשה, ברוך־השם, פארשטעה איך דאך ניט...

אמאל איז דאס פובליקום, איבערהויפט די יוגענד, וואס אר־בייט ארום בראדוויי און ווייסט שוין, וואס א וועלט איז, ניט צו־פרידען וואס מען ווייזט זיי דא צו לאנגווייליגע שטיק. זיי ווילען ליעבע און אינטריגעס... הערריי קאנטאראוויץ איז אבער געגען דעם... ער ווייזט זיי זאכען פון באלעבאטישען לעבען און פון א הויכען סארט מאראל; ער באשטעלט עקסטרא אזעלכע זאכען... איבערהויפט גלייכט ער ניט די לעצטע זאכען. די אמאליגע ביל־דער, זאגט ער, זיינען שעהנער און אנשטענדיגער...

אמאל, אז ער איז בעסער געשטימט, ווען ער הערט, אז די לאונדרי אויף דער דרייצעהנטער סטריט געהט גוט, און דער איי־דעם באהאנדעלט גוט זיין טאכטער, נעהמט ער אראפ די האנט פון הארצען און באשטעלט א נייע בילד, וואס איז רעפראדוצירט געווארען ערשט מיט פינף יאהר צוריק אין איטאליען. ער אליין האלט פון די דארטיגע בילדער בכלל מעהר ווי פון די היגע... ווייל די פערזאנען, די מענער, זיינען דארטען דאס רוב אין בערד; ווער רעדט וואנצעס, טראגען זיי אלע... עס איז לייטישער... אויך די פרויען אויף יענע בילדער געהען ניט אזוי אויסגעבלויזט ווי די היגע...

אמאל ווייזט ער אויך זיין פובליקום די נייעס פון דער וועלט. אויף זיינע נייעסטע בילדער איז נאך אויף דער וועלט שלום ושלוה... און דאס פובליקום, כאטש עס פיהלט, אז דאס זיינען זעהר פארלע־געגע נייעס, איז אין הארצען צופרידען, ווי עס וואלט אבגענומען א גרוס פון יענער צייט, ווען עס איז אזוי גוט געווען צו לעבען... פאר די אלטע נייעס זיינען זיי איהם באמת דאנקבאר, און אפילו די יונגע באיעס, וואס ארבייטען ארום בראדוויי, זיינען אויך צו־פרידען; זיי ריידען זיך איין, אז די נייעס פאסירען טאקע יעצט; איז דאך גאר ניטא וואס צו שרעקען זיך...

די פרייזען העכערט הערריי קאנטאראוויץ לויט דעם יקרות אין לאנד. די פרייזען זיינען בכלל ווי פאלגט: מאטינע, פאר קליין

און גרוים, אונטער און אויבען — פינף סענט; אוועגד: אונטען 10, אויבען פינף סענט; קינדער ביז 12 יאהר, סיי אונטען, סיי אויבען — פינף סענט; נאך 12 יאהר: אונטען 10 סענט און אוי־בען פינף...

איצט, אז ער דארף צאהלען „וואר־טעקסעס, האט ער געמאכט דעם פרייז 13 סענט און וואר־טעקסעס צוויי סענט — צוזאמען פופצעהן. הייסט עס, אז צו דער מלחמה דערלעגט ער ניט...

* * *

ארויסגעהענדיג פון דעם דאזיגען טעאטער, פיהלסטו, ווי עמיצער האט ביי דיר ארויסגענומען דאס הארץ און די געהירען. געהסט פארביי דעם קארנער, וואו עס איז אמאל געשטאנען דער סאלון, און טראכטסט:

— א שאד; נאך אזא פוסטקייט וואלט גוט געווען א גלעזעל ביער אויסטרינקען.

און דו שטעלפט זיך אנידער ביים פענסטער, און עס ווינקט דיר קאקעטיש אן עכט־מאדרנע דרעס ארויס, ווי עס וואלט דיר געטרייסט:

— עס זיינען דא אויף דער וועלט שעהנערע זאכען... זארג ניט, מענש...

ערפאלג

בענדעט איז א הויכער, פעסט געבויטער מאן און דערפאר איז ער אים שטאנד צו טראגען אויף זיך דאס שווערע פראגראם פון דער פארטיי, פון וועלכער ער איז א פיהרער. דאס פראגראם פון זיין פארטיי איז איינע פון די פארפלאנטערסטע, ווי עס קען נאר זיין פארפלאנטערט א פראגראם וואס דארף פאראייניגען סאציא־ליזם מיט קליין־בירגעריי און די אינטערעסען פון די טערקישע אידען מיט די אינטערעסען פון די אידען אין אביסיניען... בענ־דעט מוז די אלע ווידערשפרוכען אויסגלעטען, מאכען לאגיש, און טאמער קומט איינער פון דער געגנער־פארטיי און שטעלט אויף א מיטינג א הארבע קשיא, גיט בענדעט א שושקע אין אויער אריין דעם טשערמאן, אז עס איז שוין צו שפעט און דער האל־קיפער הייסט שוין אויסלעשען די לאמפען, און ווי נאר די לאמפען ווערען אויסגעלאשען, ווערט גלייך ליכטיג אין די קעפ פון בענ־דעט'ס אנהענגער און אויף מארגען קומט א באריכט אין דער צייטונג, וואו בענדעט איז אויך א שטיקעל מיטארבייטער, אז דער מיטינג איז דורכגעגאנגען אין דער בעסטער ארדנונג און די אב־סטרוקציע וואס די שונאי ישראל האבען געוואלט מאכען איז ניט געלונגען, ווייל דאס פאלק איז געווען מיט בענדעט'ן. וועלכען מען האט אפלאדירט צעהן מינוטען אויפ'ן זייגער און ווען דער טשער־מאן וואלט ניט געפאכעט מיט זיין בלוי טיכעל, מען זאל שוין אויפ־הערען, וואלט דאס פאלק אפלאדירט געוויס נאך צעהן מינוט.

נאך אזא באריכט, אז בענדעט קומט אריין אין רעסטאראנט, וואו עס זיצען די כלל־טהוער און די פיהרער און אנדערע כלי־קודש, זעצט ער זיך אוועק ביי א לעדיגען טישעל, אבער לאנג אליין זיצט ער ניט; באלד קומט צו זיין טישעל „מאניע“. דער פראקטיקער

פון דער פּאַרטיי. דאָס איז אַ יונג, וואָס רעדט ניט נאָר מיט׳ן מויל, נאָר אויך מיט די הענט און אויב דער ענין איז זעהרר אַ וויכטי־גער — אויך מיט די פיס... בענדעט האָט דעם דאַזיגען „מאַניע׳ן“ ניט באַזונדערס ליעב, אָבער אַן דעם דאַזיגען מאַניע׳ן הענגט אָפּ טיילווייז בענדעט׳ס ערפאָלג. מאַניע איז דער ערשטער צו אַפּלאָ־דירען בענדעט׳ן, ווען דער לעצטער טרעט אויף ביי אַ מיטינג, און ווען מען דאַרף אויסלעשען די לאַמפּען ביי אַן אַבסטרוקציע פון דער געגנער־פּאַרטיי, איז ער איינער אין זיין פאַך. און טאָמער קומט אַמאָל די פּאַרטיי אין באַגייסטערונג און מען דאַרף בענדעט׳ן הויבען אין דער לופט, איז דער איינציגער גבר אין דער פּאַרטיי — מאַניע. מאַניע הויבט בענדעט׳ן אויף און די איבעריגע, די פיזיש־שוואַכערע, האַלטען צו כלומר׳שט פאַר די הענט און זיי שרייען: הידד, בענדעט!

וויבאַלד אַז ביים טישעל זיצט שוין בענדעט מיט מאַניע׳ן, הייסט עס שוין אַן אינטערעסאַנט טישעל און די צוויי יונגע לייט וואָס זיינען פאַר אַכט יאָהרען געווען אין ארץ־ישראל רוקען זיך צו אויך צום טישעל. זיי באַגריסען בענדעט׳ן אויף לשון־קודש און אויף אידיש, ווייל אין דער פּראָגראַם, וואו בענדעט איז דער פיהרער, זיינען די דאַזיגע צוויי לשונות גלייכבאַרעכטיגט. בענ־דעט ענטפערט זיי אויף אידיש און דער פּאָליטישער שמועס הויבט זיך אָן. עס איז אָבער דאָ נאָך דריי לעדיגע פּלעצער און באַלד ווערען זיי אויסגעפילט מיט דעם פילאָזאָפישען דאָקטאָר פוהר־מאַן, וועלכער איז אין האַרצען מיט בענדעט׳ן ניט צופרידען, און האָפט אַמאָל פאַרנעהמען זיין פּלאַץ. בענדעט ווייס עס, און דער־פאַר באַגעהט ער זיך מיט׳ן דאַזיגען דאָקטאָר זעהר העפליך... דעם צווייטען פרייען פּלאַץ פאַרנעהמט דער העברעאישער לעהרער, וועל־כער טראָגט זיך אַרום שטענדיג מיט אַ העפט „השלח“ פון שנת תרנ״ז און מיט אַ העפט „שבלים“, וואָס איז ערשינען אין ניו־יאָרק מיט זיבען יאָהר צוריק. בלייבט נאָך איין לעדיגער פּלאַץ. דעם דאַזיגען פּלאַץ פאַרנעמט דער הומאָריסט, וועלכער געהערט ניט צו קיין פּאַרטיי און מאַכט פון אַלץ אַ וויץ. צו דעם דאַזיגען הו־

מאריסט איז בענדעט זעהר גוט אויפגעלעגט, ציטערט פאר איהם ווי פאר אן אומגליק און האלט אין איין ריהמען זיינע זאכען, וועל־כע ער לעזט קיינמאל ניט...

— אי האט איהר נעכטען געהאט א הומארעסקע!

— איהר מיינט אייערנעכטען — שמייכעלט דער הומאריסט.

— מעגליך אייערנעכטען, — דערשרעקט זיך בענדעט פאר זיין טעות... — יא, יא, טאקע אייערנעכטען — א בריליאנטענע הו־מארעסקע.

דעם הומאריסט ווערט אבער לאנגווייליג, ער הויבט זיך אויף פון ארט אויף וועלכען עס ווארט שוין דער פרעזידענט פון א גע־וויסער טשאריטי־סאסייעטי. דער דאזיגער פרעזידענט לעבט אפילו גוט מיט אלע פארטייען, אבער אזוי ווי בענדעט'ס פארטיי ווערט שטארקער פון טאג צו טאג, א דאנק די גרויסע צרות פון דעם אידישען פאלק, האלט דער דאזיגער פרעזידענט ניט פאר איבעריג צו זיצען א צעהן מינוט מיט'ן פיהרער, און אריינוואדפען א פאר זיפצעלאך און גלייך נאכדעם א פאר גלייכווערטלאך מיט א דריי משלים וועגען דער איצטיגער לאגע און אלס א באלוינונג דערפאר נעמט ער ביי בענדעט'ן א סיגארעטעל...

פון די אלע גליקען וואלט בענדעט געוואלט עפעס נעהמען אין מויל אריין; ער נעהמט דעם „ביל־אפעיר" און זיין אויג פאלט אויף „יונג־היהנדעל", ער בארעכענט זיך אבער, אז עס פאסט ניט פאר איהם צו זיין אזוי פארשווענדעריש, ווען דאס פאלק ישראל איז אין א נויט און ער באשטעלט א „פאלקסטימליכען" טעלער בארשטש...

און ביים דאזיגען טעלער בארשטש ווערט ארומגערעדט די אידישע לאגע: א קאנגרעס מיט ארץ־ישראל צי אהן ארץ־ישראל... מאניע דערהערט אהן ארץ־ישראל, שטעלט ער זיך אויף און גיט א קלאפ איבער'ן טיש: ער וויל דוקא מיט ארץ־ישראל.

— געוויס מיט ארץ־ישראל! — בארוהיגט בענדעט דעם אויפגערעגטען מאניע'ן.

— און מיט נאציאנאלע רעכט! — שרייט העכער מאניע.

— דאָס אוואַדע! — פאַרזיכערט בענדעט.

— און נישט אָפּלעגען — פאָדערט מאַניע — אין דער לאַנגער באַנק אַריין! טאַקע אין יאַנואַר... נישט שפּעטער!...

— נאָך אפשר פריהער!... — מורמעלט בענדעט.

— אָט אַזוי האָב איך אייך ליעב, — קלאַפּט מאַניע בענדעט׳ן אין פּלייצע. — איך וועל פאַר אייך וואוטען... מיר וועלען אַלע פאַר אייך וואוטען!...

און אַז מאַניע זאָגט צו, מעג מען זיך אויף איהם פאַרלאָזען — ער איז דער דאַמפּף פון דער פּאַרטיי־מאַשין.

און בענדעט איז מיט זיין ערפאָלג אויך זיכער אין דער צו־קונפט.

דעם דיכטערס צימער

ראָזע און בערטע זיינען געווען צוויי חבר'טעס.

זייער אידעאַל פון אַ מאַן איז געוועזן אַ דיכטער. אין דער קורצער צייט, וואָס זיי זיינען דאָ אין ניו־יאָרק, האָבן זיי שוין געהאַט דאָס גליק צו זעהן פון ווייטען צוויי פון דעם דאָזיגען מין. איינער איז שוין געווען אַן עלטערער מענש, און, לויט זיי האָבן ערפאַהרען, איז ער שוין אַ באַווייבטער, האָט זעקס קינדערלאַך און וואוינט אין יאָנקערס. „געוויס אין אַ ווילאַ — האָבן זיי באַשלאָסען. וואָס אַנבעלאַנגט דעם צווייטען דיכטער, האָבן זיי זיכער ניט געוואוסט, צי איז ער אַ בחור אָדער אַ באַווייבטער. געזעהן האָבן זיי די דאָזיגע דיכטער אויף קאָנצערטען, און נישט קענענדיג קויפען קיין טייערע טיקעטס, האָבן זיי פון נאָהענט די דיכטערס פנימ'ער ניט געקענט זעהן, און פון דער ווייטען איז יעדער דיכטער געווען שעהן...

זיי האָבן אפילו געהאַט אַ חבר'טע, וואָס האָט פּערזענליך געקענט אַ דיכטער. די דאָזיגע חבר'טע, אָבער, האָט מען ניט געקענט גלויבען. זי איז געווען באַקאַנט פאַר אַ באַריהמערין. אויסער דעם האָט זי שוין צוגעגעבען, אַז דער דיכטער, מיט וועלכען זי איז באַקאַנט, איז נאָך גאָר אַ יונגער, כמעט אַ אינגעל... געדרוקט האָט ער סך־הכל צוויי לידער, איז דאָס אויך אַ ראַנס דעם, וואָס זיין אָנקעל איז אַ שותף צום בלאַט... אבער אויך דעם דאָזיגען דיכטער האָבען בערטע און ראָזע זייער בעקאַנטע מיידעל מקנא געווען און וואָלטען זיך גליקליך געשעצט, ווען זיי וואָלטען מיט איהם אויך בעקענט געוואָרען...

אָבער אויף אַזוי גליקען האָבען בערטע און ראָזע קיינמאָל ניט געהאָפט — זיי זיינען נאָך צו גרין!

זיי זיינען געווען צופריעדען, ווען אין די פרייע מינוטען, וואס זיי איז געבליבען נאך דער ארבייט, אדער אין די פרייע זונטאגען, האבען זיי ביידע צוזאמען געקענט לייענען די ווערק פון די דיכטער, און נאכ׳ן אפלייענען, ארומריידען דאס איבערגעלעזענע. ביידע גוטהערציגע און מילדע, האבען זיי שטענדיג נעגעבען א „גוטע קריטיק" אויף אלץ וואס זיי האבען געלעזען און האבען אריינגע־לעגט אין די דיכטער׳ס ווערטער אזוינע כונות, פון וועלכע די דיכ־טער זיינען נאך געווען ווייטער, ווי די צוויי חבר׳טעס פון די דיכ־טער...

ווען זיי האבען געלעזען וועגען דעם, ווי א דיכטער קלאגט זיך, אז דאס ליכט אין זיין צימער איז טונקעל, האבען זיי עס פארשטאנען אין דעם זין, וואס די גאנצע וועלט איז פינסטער. דעם דיכטער׳ס צימער איז געוועזען ביי זיי די וועלט, און דאס ליכט מיינט ער אודאי די פרייהייט...

— ליכט, — האט ראזע ערקלערט בערטע׳ן, — מיינט ער די זון, דאס הייסט, די פרייהייט...

— און דאס צימער?... — האט בערטע זיך פארטיפט און געקוקט אויף ראזע׳ן.

— דאס צימער, — דאס איז אונזער גאנצע וועלט... א פינס־טערע וועלט...

און ביידע חבר׳טעס זיינען דאנקבאר געווארען דעם דיכטער, וואס ער האט אזוינע הויכע געדאנקען, און וואס אזוינע צוויי ארימע פארבענקטע און איינזאמע מיידלאך קענען זיך קוויקען מיט זיינע שעהנע ווערטער און הויכע געדאנקען.

איינמאל האבען ראזע און בערטע געמוזט מופען פון דעם „רום", וואו זיי האבען געוואוינט. די מיסעס איז זיי עפעס ניט געפעלען געווארען. שוין צו וואולגאר איז זי געווען פאר די צוויי אידעלע אידישע מיידלאך, וואס אויסער אידעאלען האט זיי נארניט אינטערעסירט.

בלאנזשענדיג אזוי אין אידישען געגענד אין בראנקס ביי א שטונדרע צייט, האבען זיי זיך ענדליך אפגעשטעלט ביי א טענע־

מענט־הויז, וואו ביי'ן וואַנט איז געווען צוגעקלאַפּט אַ צעטעל ווע־
גען אַ מעבלירטען צימער אויפ'ן פיערטען שטאָק.

— נישט צו הויך? — האָט ראָזע איבערגעפּרעגט.

— פיערטער פּלאָר? — האָט בערטע נאָכגעדאַכט — צו הויך
טאַקע. אָבער אפשר וועט דער צימער אַליין זיין אַ רעכטער.

און די צוויי חבר'טעס האָבען זיך געלאָזט געהן אויף די
טרעפּ.

זיי האָבען זיך ענדליך אָפּגעשטעלט ביי דער געווינשטער טיר
און האָבען אָנגעקלונגען.

די טיר האָט זיך געעפענט און זיי האָבען דערזעהן די באַ־
קאַנטע פיגור פון אַן אומבאַקאַנטער מיסעס.

— איהר האָט אַ רום צו פאַרדינגען? — האָט בערטע גע־
פרעגט און האָט נישט געוואגט אריבערצוטרעטען די שוועל.

— יעס, — האָט די מיסעס געענטפערט.

— פאַר צוויי... — האָט ראָזע נישט דרייסט צוגעלעגט...

— פון מיינעטוועגען קענט איהר אין בעט ביידע שלאָפען, —
האָט די מיסעס, זיי אַלץ ניט אַריינלאָזענדיג, טרוקען געשמייכעלט...

— ווילען מיר איהם אָנקוקען, — האָט ראָזע זיך געווענדעט צו
בערטע'ן, און זיינען אַריין.

די מיסעס האָט זיי דורכגעפיהרט אַ לענגליכען דונקעלען קאַ־
רידאָר און ענדליך שטעהן געבליבען ביי אַ צימער, וועמעס טיר
עס איז געווען אָפען.

— אָט דאָס איז דער רום.

די צוויי חבר'טעס האָבען אינוועניג אַריינגעקוקט. דאָס איז
געווען אַ קליין צימערעל מיט איין פענסטער, וועלכער האָט אַרויס־
געקוקט צו אַ שמאָלען הויף און אַ רויטע ציגעלדיגע וואַנט האָט
טרויעריג און כמורנע צוריק אַריינגעקוקט אין פענסטער. אין צי־
מערל אַליין איז געווען גאַרניט אויפגערוימט. דאָס בעט ניט
פאַרבעט, און דאָס טישעל איז געווען פאַרלעגט אין אומאָרדנונג
מיט ביכלאַך, פּאַפּירלאַך, אַ פּאָר טינטערס און פעדערס. אין אַ

ווינקעל,ביים בעט, איז געלעגען א פארצווייפעלטער אלטער טשע־מאדאן פון אן אייראפעאישען אויסזעהן...

און נאך דעם אלעמען איז דאך דאס צימערל די צוויי מיידלאך געפעלען געווארען.

— אויוטנאיא קאמנאטקא! — האט ראזע איינגערוימט בער־טע'ן, כדי די מיסעס זאל ניט פארשטעהן די דאזיגע מעלה און נישט אויסבעטען א צו־טייערען פרייז.

די מיסעס האט אבער דוקא פארשטאנען רוסיש און האט געענטפערט שוין פריינדליכער:

— אטשען אויוטנאיא, — ס'הייסט, זעהר געמיטליך.

— ווער וואוינט דא איצט?... — איז ראזע געווארען נייגיע־ריג.

— דא וואוינט א אידישער פאעט... — האט די מיסעס קאלט געענטפערט.

— א פאעט!!! — האט ראזע און נאך איהר בערטע אויס־גערופען איבערראשט, און האבען זיך ביידע איבערגעקוקט.

— יא, — איז די מיסעס ניט נתפעל געווארען, — א פאעט...

— אין אזא צימערל? — האט ראזע אויסגעשטעלט די אוי־גען.

— עס איז ניט מעגליך... — האט בערטע מיט שרעק אויסגע־רופען.

— ער וואוינט דא שוין ביי א יאהר... — האט די מיסעס ווי אומצופרידען ארויסגעברומט.

— פאר וואס־זשע מופט ער?... — האט ראזע ווי מיט טרע־רען אין שטים געפארשט...

— עס איז פאר איהם צו טייער...

— וואס רעכענט איהר דען פאר'ן צימערל? — האט בערטע דערשראקען א פרעג געטהאן.

— די רום געהט ביי מיר אין אכט דאלאר... שוין מיט גאז און טיי אין דער פריה...

די צוויי חבר'טעס האבען זיך ווידער איבערגעקוקט און ראזע האט געפרעגט:

— נו? איז דאס אזוי טייער פאר איהם?

— געווים. — האט די מיסעס געזאגט. — וואס מיינט איהר, ער איז א גביר?...

די מיסעס האט א קרומען שמייכעל געטאן און צוגעגעבען:

— אויב איהר נעמט די רום, וועט אייך קאסטען דיזעלבע אכט דאלאר... שוין מיט טיי.

— און וואוהין מופט ער? — האט בערטע געפרעגט.

— וואס געהט עס מיך אן... ניו־יארק איז גרויס!

בערטע האט שוין געוואלט געבען האנטגעלט, אבער ראזע האט איהר אנגעטראטען אויפ'ן פוס און זיך אפגערופען:

— מיר וועלען אייך אין א שעה ארום זאגען ענטפער.

און א ציה טאענדיג בערטע'ן פאר'ן האנד זיינען זיי ביידע ארויס פונ'ם דיכטער'ס צימער...

אויפ'ן גאס האט ראזע זיך געווענדעט צו בערטע'ן:

— דו ווייסט פאר וואס איך האב דיר ניט געלאזען געבען איהר האנטגעלט? — ווייל זי איז א בלאפערין: ווי איז דאס מעגליך, אז אין אזא געוועהנליכען צימערל זאל וואוינען א דיכטער...

בערטע האט זיך פארטראכט און געענטפערט:

— ווער קען וויסען... איך בין צוטומעלט...

און ביידע חבר'טעס האבען זיך שטומערהייט געלאזט געהן און זיך אלע ווײלע איבערגעקוקט צו יענעם הויז, וואו דער דיכטער האט געוואוינט, און זיי האט זיך געדאכט, אז זיי האבען דארט איבערגעלאזען זייער אידעאל א פארשוועכטען...

אוים פריינד

נאך פון קינדווייז אויף האט זינגער געהערט, אז א מענש מוז האבען פריינד. ער געדענקט, ווי זיין טאטע פלעגט אויפנעהמען יעדערען, וואס פלעגט אריינקומען צו זיי אין הויז מיט א שיינענדען פנים, כאטש דער טאטע איז געוועזן בטבע א בייזער; צו די קינדער און אפילו צו דער מאמען פלעגט ער זעלטען ווייזען א פריינדליכע מינע. מיט א זייטיגען מענשען אבער פלעגט דער טאטע ווערען גאר אן אנדערער. און אז דער מענש פלעגט פון שטוב ארויסגעהן, פלעגט דער טאטע איהם באגלייטען ביז'ן פאר־הויז, אויפמאכען איהם די טיהר און אפט ארויסגעהן מיט'ן באזוכער אויפ'ן הויף. אז דער טאטע פלעגט אריינקומען צוריק, פלעגט ער צופען דאס בערדעל און צופרידען מורמלען:

— יא, ער איז מיינער א גוטער פריינד!...

אבער אז דער טאטע פלעגט אמאל האבען אן עת־צרה, פלעגט ער ווי צוטומעלט אומגעהן איבער'ן שטוב און איבערפרע־גען:

— צו וועמען זאל איך אריינגעהן?... זיי זיינען אלע ווי אויסגעשטארבען!...

און אז די צרה פלעגט אריבערגעהן, פלעגט דער טאטע ווידער ווערען גוט אויפגעלעגט צו זיינע פריהערדיגע פריינד און פלעגט ווידער אנקוועלען פון יעדערען וואס פלעגט אריינקומען צו איהם אין הויז און פלעגט הייסען מכבד זיין מיט טיי און ער אליין פלעגט ארויסנעהמען די פושקע טאבאק מיט די פאפיראס־פאפיר און פאר־שלאגען צו מאכען א פאפיראס!

און נאכ'ן פריינד'ס ארויסגעהן, פלעגט דער טאטע זיך אמאל פארטראכטען און פלעגט ווי נאכדענקען:

— דאכט זיך, אז ער איז א פריינד?...

ערציהענדיג זיך אין דער דאזיגער אטמאספערע פון פריינד־שאפט האט זינגער, פארלאזענדיג צו פופצעהן יאהר זיין היים, און לעבענדיג שטענדיג צווישען פרעמדע, זיך אריינגענומען שטארק אין קאפ, אז א מענש מוז האבען פריינד.

און אזוי ארום האט זינגער אין פארלויף פון יאהרען זיך ערווארבען א גאנץ פיין פעקעל מיט פריינד.

מיט די דאזיגע פריינד איז ער געווען שטאלץ ווי מיט א רייכטום. זייענדיג א מענש ניט אהן בילדונג און ערווערבענדיג זיך שעהנע מאניערען, האבען זיך צווישען זיינע פריינד געצעהלט א פאר דאקטארען, א פאר אדוואקאטען, צוויי קליינע באנקירען, א מעצענאט און אנדערע וויכטיגע פערזענליכקייטען, וואס הלואי זאל מען זיי ניט דארפען, אבער ווען יא — קענען זיי עפעס טהאן!

געהאפט האט ער, אז די דאזיגע אלע פריינד וועט ער פריהער אדער שפעטער אויסנוצען. און ווירקליך האט ער, גרינדענדיג אמאל א שותפות'דיגען געשעפט מיט א יונגענמאן, זיך געווענדעט גלייך צו זיין פריינד דעם אדוואקאט.

דער אדוואקאט האט איהם גאנץ פריינדליך אויסגעהערט, גע־ווארענט פאר אלערליי שווינדלען און איהם געהייסען קומען מיט'ן שותף און איבעררײדען זיך ווי געהעריג איז.

זינגער איז געווארען זעהר געריהרט פון זיין פריינד'ס גוטס־קייט און אויף מארגען איז ער געקומען מיט'ן שותף צום אדוואַ־קאט.

נאכדעם ווי דער פריינד, דער אדוואקאט, האט דאס „פאפיר" פארטיג געמאכט, האט זינגער זיך באטראכט, אז כאטש ער איז זיינער א פריינד, דער אדוואקאט הייסט עס, פונדעסטוועגען וויל ער איהם פרעגען וואס קאסט עס... אויב מען וויל אנהאלטען פריינדשאפט, איז בעסער טאקע צו באצאהלען.

דער אדוואקאט, אלס א פריינד פון זינגער'ן, האט די ארבייט זיינע ניט גערעכענט; ער האט בלויז פאררעכענט וואס איהם אליין וועט קאסטען די הוצאות דאס דורכפיהרען. זינגער איז גע־

ווען זעהר גליקליך. אָבער ווען ער האָט שפּעטער ערפאַהרען, אַז די הוצאות, וואָס דער פריינד זיינער האָט איהם אריינגערעכענט, זיינען אַביסעל איבערטריבען, און אַז אַ פרעמדער אדוואָקאט וואָלט איהם געמאַכט די דאָזיגע ארבייט פאַר אַ העלפט פּרייז, איז זינגער אויך ניט בייז געוואָרען. אין הארצען האָט עס איהם אפילו פאַר־דראָסען, אָבער געהן צום אדוואָקאט און איבעררייידען עס, האָט ער ניט געוואָלט. עס לויהנט ניט צוליעב אַזאַ קלייניגקייט צו פאַר־לירען אַ פריינד...

דאָסזעלבע האָט ער געפיהלט, ווען ער איז געקומען צו זיין פריינד, דעם באַנקיער, דיסקאָנטירען אַ וועקסעל, וואָס איז געווען אויסגעשטעלט אויף דריי חדשים. געהאַפּט האָט ער, אַז דער דאָ־זיגער באַנקיר, וואָס איז זיינער אַ נאָהענטער פריינד, וועט איהם זיכער קיין פּראָצענט ניט רעכענען, אָבער נאָכדעם ווי ער האָט זינגער'ן מיט אַ פריינדליכען שמייכעל ערקלערט, אַז דאָס וועט „צוליעב איהם" קאָסטען דריי פּראָצענט און האָט איהם אַזוי אַרוּ[illegible] אָפּגערעכענט שעהנע עטליכע רובעל, איז זינגער געבליבען אַנפּאַנג[illegible] מבולבל. דאָך, כדי ניט צו פאַרלירען קיין פריינד, האָט ער צוריק פריינדליך געשמייכעלט צום קליינעם באַנקירעלע און האָט איה[illegible] הארצליך געדאַנקט פאַר דער טובה...

און אַזוי איז אויך צוגעגאַנגען מיט'ן פריינד דעם דאָקטאָר, ווען זינגער איז געקומען צו איהם פרעגען וועגען מאַגען. גערעכענט האָט ער, אַז דער דאָקטאָר, מיט וועלכען ער איז שוין יאָהרען באַ־קאַנט, וועט געוויס ביי איהם קיין געלט ניט נעהמען. ער אָבער, זינ־גער, וועט זיך פּשוט שלאָגען מיט איהם ביז בלוט, אויב ער וועט זיך ענטזאָגען געלט צו נעהמען. צום גליק איז זינגער'ן זיך ניט אויסגע־קומען צו שלאָגען. פאַרקעהרט, זיין פריינד דער דאָקטאָר האָט צו־גענומען דאָס פּאַפּירעל, אריינגערוקט אין טאַש ווי אַן עכטער קונ־צען־מאַכער, אַזוי, אַז זינגער האָט אפילו קיין שמייכעל ניט געגע־בען, ווי זיין שטייגער איז, ווען ער האָט צו טהאָן מיט פריינד.

ארויסגעוויזען האָט זיך, אַז דער דאָזיגער דאָקטאָר איז דוקא ניט פון די בעסטע, זינגער'ס מאַגען האָט געדאַרפט צו האָבען גאַר

אז אנדער סאָרט דאָקטאָר, אָבער ער האָט באַשלאָסען, אַז פריינד־שאַפט איז העכער פונ'ם מאַגען און האָט זיך געלאָזט אַ שטיקעייט באַהאַנדלען פון דעם זעלבען דאָקטאָר, אבי ער זאָל חלילה ניט פאַרלירען קיין פריינד...

* * *

ענדליך האָט זינגער זיך געכאַפּט, אַז ער איז שוין אַ מאַן אין די יאָהרען און אויסער פריינד האָט ער זיך אין דער נאַרישער וועלט גאָרניט ערוואָרבען.

ער האָט זיך ארומגעזעהן, אַז זייט ער איז צו זיין „שכל" גע־קומען האָט ער אייגענטליך ביי אַלע פריינד קיין עכטע פריינדשאַפט ניט געפונען. נעמענדיג גוט נאָכפאָרשען, האָט ער ערפאָהרען, אַז הינטער'ן פּלייצע האָבען פיעלע פון די פריינד אין דער שטיל איהם פאַראַכטעט און אויסגעלאַכט.

און כאָטש געכאַפּט האָט זיך זינגער דערצו שוין אביסעל שפּעטלאַך, נעמליך, ווען ער האָט פאַרלאָרען יעדע האָפנונג אויף עקזיסטענץ אין לעבען, האָט ער זיך דאָך געטרייסט, אַז פּטור ווערען פון פריינד איז קיינמאָל ניט שפּעט.

ער האָט עפּעס דערפיהלט, אַז זיין נייע רעטונג וועט נאָר קו־מען דאַן, ווען ער וועט ארויסוואַרפען פון קאָפּ און פון הארץ די פריינד.

די זאַך אויסצופיהרען איז אָבער איהם אָנגעקומען זעהר שווער.

דער קליינער באַנקיר, למשל, מיט וועמען ער איז געווען אין גוטע באַציהונגען, האָט בשום־אופן ניט פאַרשטאַנען, ווען זינגער האָט זיך צו איהם אָנגערופען:

— איהר ווייסט, הערר גרינפעלד, אַז אין גרונד גענומען זענט איהר אַ גרויסער חזיר...

גרינפעלד האָט עס אָנגענומען פאַר אַ וויץ; ער האָט גע־קלאַפּט זינגער'ן אין פּלייצע און לאַכענדיג געענטפערט:

— אַט אַזוי, פריינד זינגער... אַט אַזוי האָב איך ליעב...

לוסטיג זאָל מען זיין; איך האָב ניט ליעב, אַז מען איז שטענדיג שטייף, ערנסט...

און קוים מיט צרות איז איהם געלונגען צו איבערציינגען גרינ־פעלד'ן, אַז ער איז טאַקע אַ חזיר אויף אַן אמת.

דאַן האָט זיך יענער שטאַרק באַליידיגט און האָט מאָמענטאַן אָפּגעבראָכען די פריינדשאַפט מיט זינגער'ן.

אָם שווערסטען איז זינגער־ן אָנגעקומען מיט'ן מעצענאַט. דער דאָזיגער מעצענאַט האָט בשום אופן ניט געוואָלט גלויבען, אַז דער דאָזיגער גוטער פריינד זינגער זאָל מיינען עס אין ערנסט. ער האָט געפּרובט די פריינדשאַפט נאָך אָנהאַלטען עטליכע מאָ־נאַטען.

ביז זינגער איז אַרויס פון געדולד און זיצענדיג אַמאָל מיט איהם אין קאַפע־הויז, האָט ער זיך צו איהם מיט כעס געווענ־דעט:

— איהר הערט מיך ניט אויף צו באַלעסטיגען? ווען ניט, וואַרף איך אייך אין קאָפּ די גלאָז...

דער מעצענאַט, פון דער נאַטור אַ גרויסער פּחדן, האָט זיך גלייך אָפּגעטראָגען.

זינגער איז געבליבען אַליין, האָט צוגערופען דעם קעלנער און געהייסען איהם ברענגען פאַר די לעצטע פּאָר מטבעות אַ גלאָז וויין.

דאָס האָט ער געפייערט דאָס גרויסע גליק וואָס מיט איהם האָט געטראָפען: פּטור געוואָרען פון לעצטען פריינד.

„איצט בין איך געראַטעווט!“ האָט ער געמורמעלט פאַר זיך און האָט זיך דערפיהלט אַזוי שטאַרק, אַז ער וואָלט די גאַנצע וועלט באַזיגען, און דוקא אָהן איין פריינד!...

דאָס פאַרפאַלגען

אין קאפע, ביים רונדען טיש, וועלכער סען נעבען פלאץ אז אומבאגרענצטער צאהל באזוכער, זיינען געזעסען איניגע שריפט־שטעלער און האבען געפיהרט זייער שטענדיגען געשפרעך וועגען ליטעראטור און קונסט. זיי האבען אלע גערעדט הויך אויפ'ן קול, און איינער האט זיך נעמיהט איבערשרייען דעם צווייטען. יעדען איז געווען וויכטיג ניט דאס, וואס יענער וועט א י ה ם זאגען, נאר דאס וואס ע ר וועט יענעם זאגען. איינער ביים אנדערען האט זיך געבעטען רחמים: לאזט מיר ענדיגען... אבער די בקשות האבען ניט געהאלפען. ענדיגען א געדאנק איז געווען אוממעגליך... ביי דעם צווייטען איז געבארען געווארען א שעהנער איינפאל, און מורא־האבענדיג, אז דער איינפאל וועט, אויב ער וועט אפווארטען, פארלירען זיין ריכטיגען גלאנץ, האט ער איהם געמוזט טאקע שוין איבערנעבען... דערווייל איז אבער ביי א דריטען געבוירען געווארען נאך א שעהנערע אידעע און דעם צווייטענס איינפאל איז געבליבען האלב ניט פארענדיגט. אבער דעם דריטענס אידעע האט נעהאט נאך אן ערגערע מערכה. איהר איז גארניט געווען באשערט אנצוזעהן די ליכטיגע וועלט. זי איז פארשלונגען געווארען פון א האלבער אידעע, וואס דעם פערטען איז איינגעפאלען.

דערווייל האט זיך צוגערוקט צום טישעל א פרעמדער יונגערמאן. לויט זיין אויסזעהן האט ער געדארפט זיין א פארעהרער פון שרייבער, און וואס איז אין א פרייער מינוט אריינגעקומען אנקוקען זיי. ווי עס האט זיך אבער באלד ארויסגעוויזען, איז ער אויסער א פארעהרער אויך אליין געווען א שרייבער.

זיין נאמען, וואס ער האט געמאלדען נאך דעם, ווי ער האט זיך אביסעל בארוהיגט פון דעם ערשטען איינדרוק, וואס דער רונ־

דער טיש האָט אויף איהם געמאַכט — איז אָבער געווען אומבאַ־קאַנט. דאָס הייסט, אַז דער מאַן האָט זיך נאָך ניט געדרוקט; אפילו אין דער קאָנטרי אויך ניט. גאָט זיי דאַנק! עס זיינען נאָך דאָ, הייסט עס, לעזער אויך. אָבער דאָס גליק איז ניט געווען פאַרפול. דער מאַן האָט דוקא געשריבען און געשריבען אַ סך און אָהער איז ער געקומען קריגען סמיכה ביי איינעם פון די גדולים.

דער מאַן האָט זיך צוגעזעצט צום טיש. וועמעס רונדיגקייט האָט איהם אַריינגענומען אין דער סביבה. דער מאַן האָט אויס־געקליבען זיין קרבן איינעם פון די שריפטשטעלער, וואָס האָט גע־האַט מעהר רוהיגע און ווייכערע געזיכטסצינג, און האָט זיך צו איהם געווענדט:

— אייך וואָלט איך וועלען עפּעס פאַרלעזען און הערען אייער מיינונג, צי איך האָב טאַלאַנט — און דערביי האָט ער איהם דער־לאַנגט, צום גליק, אַ קליינעם מאַנוסקריפּטעל.

דער שריפטשטעלער, וועלכער האָט געזאָלט זיין דער קרבן, האָט גענומען מיט אַ סקעפּטישער מינע דאָס מאַנוסקריפּטעל און אַריינגעקוקט אין איהם. עס איז געווען פון יענע מאַנוסקריפּטלעך, פון וועלכע עס איז גענוג צו לעזען צוויי שורות, און וויסען מיט וועמען דו האָסט צו טאָן. דער שריפטשטעלער האָט אָבער גע־וואָלט זיין ערליך און האָט אַריינגעקוקט אויך אין דערמיט פון מאַנוסקריפּטעל, אפשר וועט ער געפינען דאָרט אַ קערענדעל. אויך אין דערמיט איז דאָס ניט געווען בנמצא. האָט ער זיך אַראָבגע־לאָזט צו דער גליקליכער ענדע. אפשר איז די ענדע גוט. אָבער די ענדע איז געווען ערגער פאַר'ן אנהויב. דער העלד פון מאַנוס־קריפּטעל איז דאָרט באַגאַנגען זעלבסטמאָרד. דער שריפטשטעלער, וואָס האָט געהאַט בכלל אַ שלעכטע מיינונג פון זעלבסטמערדער, האָט מיט אַ באַהאַלטענעם עקעל־געפיהל אָבגעגעבען דעם יונגען־מאַן צוריק דאָס מאַנוסקריפּטעל און געזאָגט:

— עס טוט מיר לייד...

— איהר מיינט דעם העלד, וואָס איז באַגאַנגען זעלבסט־

מאָרד ? — האָט זיך דער יונגערמאַן אַנגעכאַפּט. — איך קען איהם, ווען איך וויל, דוקא צוזאַמענפיהרען מיט דער מיידעל... דאָס איז ביי מיר אַ קליינינקייט...

— ניין... — האָט דער שריפטשטעלער געשמייכעלט. — ניט דאָס מיין איך... די זאַך בכלל טויג ניט... קיין פונק טאַלאַנט...

דער יונגערמאַן האָט זיך איינגעקאַרטשעט, ווי איינער וואָס וויל זיך באַשיצען פון נאָך קלעפּ, נאָכדעם ווי ער האָט איין שטאַרקען קלאַפּ געקראָגען.. אַרום רונדען טיש האָט געהערשט אַ שטיל־קייט און יעדערער האָט זיך דערפיהלט אומבאַקוועם...

דער יונגערמאַן האָט זיך ווי־עס־איז אָפּגעזעגענט און איז אַרויס מיט ניט גאָר זיכערע טריט...

— איהר זייט דאָך אַ גזלן ! — האָט זיך צום שריפטשטעלער געווענדעט אַ קאָלעגע.

— צו שטאַרק ! — האָט אַ צווייטער באַמערקט.

— איך וואָלט עס ניט געקענט ! — האָט אַ דריטער האַלב גע'מוסר'ט...

דער שריפטשטעלער האָט געענטפערט :

— איך האָב דאָס אויך ניט געקענט... איהר ווייסט דאָך, אַז איך בין ניט קיין שלעכטער. אָבער... איהר ווילט הערען אַ מעשה ?...

— יאָ

— איהר וועט ניט איבערשלאָגען ?... — האָט דער שריפט־שטעלער זיך געוואָלט באַוואָרענען.

— מיר זיינען שוין געשפּאַנט...

— גערענקט־זשע ! — האָט דער שריפטשטעלער געשמיי־בעלט. — הערט אויפמערקזאַם.

און דער שריפטשטעלער האָט אָנגעהויבען :

ווען איך בין מיט צעהן יאָהר צוריק געווען אין בערלין האָט זיך צווישען אַלע מיינע פריינד, באַקאַנטע און אמת'ע פריינד אַריינגעפּלאָנטען עפּעס איינער אַ יונגערמאַן, וואָס האָט זיך דאָס ערשטע מאָל פאָרגעשטעלט מיט'ן נאָמען דניאל בערסאָנסקי. אָנ־

פאנגס האט ער געוואלט שפּילען די ראָלע פון א מעצענאט... נאר אזוי ווי מעצענאטען האב איך שטארק ניט ליעב, האט ער זיך אנגעהויבען ביסלעכווייז צו אנטפּלעקען אלס א שרייבער. צום גליק אבער האט ער געשריבען רוסיש.

דאס איז געווען א גאנץ־פלאכער יונגערמאן, א זוהן פון א אידישען גוטסבאזיצער ערגעץ אין כערסאנער גובערניע. אויב ער האט מיך יא צוגעצויגען איז דאס געווען מיט זיין געזונדקייט און מיט זיין שעהן קליידען זיך. איך האב ליעב געהאט אמאל צו געהן שפּאצירען מיט איהם אין דער פרידריך־שטראסע און באאב־אכטען, ווי אזוי די בערלינערינס פארקוקען זיך אויף איהם און איינוועגס שוין אויך אויף מיר. מעהר ווי דאס האט מיך מיט איהם ניט פארבונדען.

אבער מיט דעם ערפאלג ביי פרויען האט ער זיך ניט באַנוגענט. איהם האט געפעלט א ביסעלע רוהם... באריהמטקייט. דער מענש האט נאכאנאנד געשריבען. ער האט אלץ געזוכט א געלעגענהייט מיר עפּעס פארצולעזען. איך האב זיך אלץ געזוכט צו ראטעווען. אבער איינמאל האט ער מיך געפּאקט. אין יענער צייט איז פארגעקומען א פּאגראם אין רוסלאנד. ער האט זיך, הייסט עס, באנוצט מיט דער געלעגענהייט און אנגעשריבען אן ערצעהלונג וועגען דאזיגען פּאגראם, פון וועלכען ער האט נאר געוואוסט פון די צייטונגען.

די ערצעהלונג האט געהייסען „ניע אוביי“. דאס הייסט „לא תרצח“. ווי דער פּאגראם איז געווען שרעקליך לויט די באריכטען, איז אבער די ערצעהלונג פון דניאל כערסאנסקי געווען שרעקליכער. אויסגעטראכטע, ליגנערישע פראַגען... ניט דורכגעפיהלט... קיין איין הארציג ווארט. אבער מיין זינד אנערקען איך. כ'האב ניט געהאט דעמאלט דאס הארץ צו זאגען איהם דעם אמת... עפּעס האב איך אויף איהם רחמנות געהאט. עס איז געווען קענטיג, אז ער האט געלעגט גרויסע האפנונגען אויף דער דאזיגער ערצעה־לונג.

— הייסט עס, עס געפעלט אייך? — האָט ער מיך איבער־געפרעגט.

— יאָ, אַ שטאַרקע זאַך... — האָב איך צוגעשאָקעלט.

— ווי געפעלט אייך דער סטיל?

— אויסגעצייכענט.

— איך דאַנק אייך זעהר! — האָט ער מיר געדריקט די האַנט. אייער מיינונג איז מיר וויכטיג... זעהר וויכטיג... אויב אַזוי, וועל איך עס טאַקע שיקען אין „יעווּרעיסקאַיאַ זאַריאַ"...

קיין געפאַהר האָב איך אין דעריין ניט געזעהן... זאָל ער שיקען... דרוקען וועט מען דאָך עס ניט... די ערצעהלונג איז לחלוטין אומדרוקבאַר... זיי וועלען דאָרט דורכלעזען די ערשטע ציילען און וועלען גלייך איינזעהן, וואָס פאַר אַ מין זאַך דאָס איז, און גלייך אין קאָרב...

אין אַ וואָך אַרום האָט ער מיר דערצעהלט, אַז ער האָט די ערצעהלונג אָוועקגעשיקט. ער האָפט, אַז אין נעקסטען נומער וועט זי ערשיינען. דערביי האָט ער זיך מיר מודה געווען, אַז ער האָט אין בריעף צוגעשריבען, אַז ער האָט זי בעפאָר געלעזען פאַר מיר און זי איז מיר שטאַרק געפעלען געוואָרען...

נאָכדעם איז דער יונגערמאַן פאַרשוואונדען געוואָרען, ווי אין וואַסער אַריינגעפאַלען.

איך וואָלט פאַרגעסען אַז איהם און זיין ערצעהלונג. אַבער אין צוויי וואָכען אַרום, אַריינקומענדיג אין דער אידישער ביבליאָ־טעק, וואו עס האָבען זיך געפונען אַלע אידישע צייטונגען אין אַלע שפּראַכען, האָב איך, נאָכדעם ווי איך האָב איבערגעקוקט אייניגע, אויך גענומען די „יעווּרעיסקאַיאַ זאַריאַ".

איך האָב זי דורכגעבלעטערט און שוין געוואָלט נעהמען אַן אַנדערע, אַבער דאָ איז מיין בליק שטעהן געבליבען אויף אַ באַ־קאַנטען טיטעל פון אַ זאַך פון אַ באַקאַנטען נאָמען... „ניע אוביי"... ראַזסקאַז דניאַל'יאַ כערסאָנסקאַווּאַ... איך בין אָפּגעשפּרונגען מיט שרעק, ווי איך וואָלט דערזעהן עטוואָס אומהיימליכעס... . איז דאָס מעגליך?

יא, מען האָט עס אָפּגעדרוקט...

איך בין געקומען צו זיך, זאָגאָר נאָך אַמאָל איבערגעלייענט און רוהיג פילאָזאָפירט:

— דאָס איז דיין שטראָף פאַר אַ פאַלשע מיינונג...

אין אַ האַלב יאָהר אַרום בין איך געקומען קיין אַמעריקאַ. איך האָב זיך שטאַרק אינטערעסירט מיט די אידישע צייטונגען, געשטודירט דורך זיי דאָס לעבען פון לאַנד, די לעזער און רעדאַק־טאָרען. אין איין צייטונג האָט זיך אין יענער צייט געדרוקט אַ סעריע קליינע ערצעהלונגען פון דער אייראָפּעאישער ליטעראַטור מיט'ן טיטעל: „ברילִיאַנטען און דימאַנטען פון דער וועלט־ליטע־ראַטור". איינמאָל עפען איך אויף די דאָזיגע צייטונג, איך וואַרף מיין בליק אויף דער זייט פון די ברילִיאַנטען און דימאַנטען און דערזעה: „לא תרצח", ערצעהלונג פון דניאל כערסאָנסקי, איבער־זעצט פון רוסישען.

איך האָב ניט געגלויבט מיינע אויגען. מיין גאָט, לא די וואָס מען האָט עס געדרוקט איינמאָל, ווערט עס נאָך איבערזעצט און דערצו נאָך אַלס ברילִיאַנט!... עפּעס ווערט די זאַך מיסטיש... אַ שטראָף פון גאָט... איך האָב עס פאַראורזאַכט מיט מיין מיי־נונג... איך בין אַ גאַנצען טאָג אומגעגאַנגען ווי פאַרווירט און האָב געפיהלט, ווי אויף מיין געוויסען וואָלט געלעגען אַ שווערע זינד...

מיין אינטערעס צו די קולטורעלע אינסטיטוציעס אין דעם נייעם לאַנד איז געוואַקסען. איך האָב זיך איבערהויפּט פאַראינ־טערעסירט מיט די ליטעראַרישע דראַמאַטיק קלובס. איינמאָל האָב איך באַזוכט אַזאַ מין קלוב.

עס איז געווען אַ שבת אָבענד... דער לאַנגער, שמאָלער זאַל איז געווען געפּאַקט מיט יוגענד, באַיעס איין מיידלער, וואָס האָבען געשלונגען יעדעס וואָרט, וואָס דער פאָרלעזער, אַ יונגער געזונטער באַי, האָט פאַר זיי פאָרגעלעזען פון דער ביהנע. זיין פאָרלעזען פלעגט איבערגעשלאָגען ווערען אַלע ווײַלע פון אַ הילכיגען געלעכ־טער. דאָס האָט ער פאָרגעלעזען שלום־עליכם'ס אַ ברילִיאַנטענע הומאָרעסקע

איך האב מיך אויך שטארק אמוזירט און האב זיך גערוקט נעהענטער צו דער ביהנע. אבער דא איז עפעס באלד געשעהן. דעם פארלעזער'ס בליק איז געפאלען אויף מיר. ער האט מיך דערקענט... קיין רעטונג איז שוין ניט געווען... די פארלעזונג איז איבערגעריסען געווארען. דער פארלעזער האט זיך געווענדעט צום פובליקום:

— מיינע פריינד! מיר האבען דא א גאסט, — און אזוי ווייטער — און לכבוד איהם וועל איך פארלעזען אן ערנסטע זאך, א בריליאנט פון דער וועלט־ליטעראטור...

אלע בליקען זיינען געפאלען אויף מיר. איך האב זיך ניט געפונען קיין ארט... הייסט עס, געהט מען לכבוד מיר פארלעזען נאך א בעסערע זאך, ווי שלום־עליכם'ס... איך בין געווארען אין גאנ־צען ניינעריגקייט...

דער פארלעזער האט פארטגעזעצט:

— די זאך האב איך אויסגעלערענט מיט צוויי וואכען צוריק. איך האב זי געהאלטען פאר'ן נעקסטען סיזאן, אבער לכבוד דעם גאסט, — און אז. וו. — לעז איך זי פאר שוין. איך בעט אייך, האלט זיך רוהיג.

אין זאל איז געווארען שטיל. אזוי שטיל, אז מען האט, דאכט זיך, געהערט ווי דאס הארץ האט ביי מיר געקלאפט. דער פארלעזער האט מיט א געהויבענעם פייערליכען טאן אויסגעזונגען:

„לא תרצח", ערצעהלונג פון דניאל כערסאנסקי.

מיין שטראף איז געווען פארפול... אבער ניט אינגאנצען. אין א צייט ארום האב איך רעדאנירט א וואכענבלאט. ביים צעהנטען נומער האב איך געמוזט אוועקפאהרען אויף עטליכע טעג ערגעץ אין א שטאדט. איך האב געבעטען מיין געהילף, אז אנ־שטאט אן אריגינעלע ערצעהלונג, זאל ער איבערזעצען עפעס א רעכטע זאך. ער האט מיר פארשפראכען. ער איז אוועק אין דער ביבליאטעק און געזוכט עפעס רעכטס.

קומענדיג צוריק איז שוין דער נומער געווען פארטיג. איך האב איהם דורכגעקוקט...

— מיין גאט ! — האב איך א געשריי געטהאן און מעהר ניט געקענט ריידען...

די ערצעהלונג וואס מיין געהילף האט אויסגעקליבען כדי מיר אנטאן א נחת רוח איז געווען דיזעלבע : „לא תרצח“... פון דניאל בערסאנסקי. זי האט מיך פארפאלגט.

און עד היום דאכט זיך מיר, אז איך וועל זי נאך אמאל אנ־טרעפען ערגעץ אין א אידישען זשורנאל פאר שעהנע ליטעראטור...

איצט פארשטעהט איהר פאר וואס איך בין אזוי שטרענג מיט א מיינונג. גאט זאל אויסהיטען, וואס עס קען דערנאך פאסירען...

דער באַווייז

דער שריפטשטעלער קריינין איז געווען אין אַ באַזונדער גוּ־טער שטימונג. די גלאָז קאַווע, וואָס דער קעלנער האָט איהם צוגעטראָגען צום טישעל, האָט ער אָנגענומען גלייך מיט דאַנקבאַר־קייט, געזאָגט, אַז די קאַווע זעהט אויס גרויסאַרטיג, וואָס דאָס פּאַסירט זעהר זעלטען. דאָס רוב מוז נעבאַך דער קעלנער איהם ברענגען און צוריקטראָגען און אַן אַנדערע ברענגען, ביז וואַנען קריינין אַקצעפּטירט און נעהמט זי טרינקען. אויסער דער גלאָז קאַווע האָט ער אויך שטאַרק געלויבט די ערצעהלונג פון דעם יונ־גען שריפטשטעלער גרינשפּאַן, וועמען ער וויל אַלע מאָל פאַר־ניכטען.

— דער גרינשפּאַן האָט עפּעס! — האָט ער געטייטעלט מיט׳ן פינגער אויף דעם קעפּעל פון דער ערצעהלונג.

האָבען די אַנדערע קאָלעגען פון די דערבייאיגע טישלעך דער־פיהלט, אַז קריינין איז גוט געשטימט. האָבען זיי זיך אויך צוגע־זעצט צום זעלבען טישעל, וואו קריינין איז געזעסען. דאָס האָט קריינינ׳ען נאָך מעהר אויפגעמונטערט. ער איז געוואָרען פול מיט ווערטער און מיינונגען, און ער האָט געטהיילט שבחים יעדען קאָ־לעגע מיט דער פולער האַנט. אפילו יאָקעלזאָהנ׳ען, וועלכער שרייבט בלויז נייעס אין דער מאָרגען־צייטונג, האָט ער ניט פאַר־טיילט און געלויבט זיין איבערזעצונג פון דער לעצטער פּאָליטי־שער נאָטע — פראַכטפול איבערזעצט! — האָט ער פאַרענדיגט.

יאָקעלזאָהן האָט זיך גערויטעלט, ווי אַ כלה־מיידעל, און גע־דאַנקט קריינינ׳ען פאַר אָנערקענונג.

נאָך אַלע עליות, וואָס ער האָט יעדען געגעבען, האָט קריינין רעזומירט מיט צופריעדענהייט:

— קאַלעגען, וואָס איז דאָ צו ריידען; אונזער ליטעראַטור וואַקסט, און דער עיקר, זי האָט באַקומען אַ באָדען.

אַז זי וואַקסט, האָט יעדערער צוגעגעבען, אפילו דער איבער־זעצער פון דער פּאָליטישער נאַטע, מר. יאַקעלזאָהן, אָבער אַז זי האָט אַ באָדען — דעריין האָבען מאַנכע קאָלעגען געצווייפעלט.

— ניין, קיין באָדען האָט זי נאָך ניט! — האָט איינער זיך געקלאָגט.

— זי האָט! זי האָט! — איז קריינין געשטאַנען פעסט אויף זיינס. ביז איצט האָב איך אַליין געצווייפעלט. אָבער היינט האָב איך זיך דעריין איבערצייגט.

קריינין איז אַנטשוויגען געוואָרען און צופרידען געשמייכעלט. די קאָלעגען האָבען געוואוסט, אַז ער וועט באַלד עס באַגרינדען מיט אַ פאַקט. קריינין שעפּט ניט זיינע מיינונגען פון דער לופט. ער איז, נאָך זייער מיינונג, צופיעל רעאַליסט.

לאַנג וואַרטען האָבען זיי ניט באַדאַרפט. קריינין האָט אַרויס־גענומען פון טאַש זיין קעסטעלע סיגאַרעטען, דערזעהן אַז עס איז אַ לעדיגע, האָט ער עס אָוועקגעוואָרפען, אויסגערופען הויך אויפ'ן קול: „סיגאַרעטס!“ און נאָכדעם ווי דער קעלנער האָט איהם גע־בראַכט אַ פּעקעל סיגאַרעטס, פאַררויכערט און מיט ליידענשאַפט אַריינגעצויגען דעם רויך אינווייניג און צוריק אַרויסגעלאָזט אין אַ רינגעם זייל, און אָנגעהויבען:

„ביז היינטיגען טאָג בין איך געווען איפּערזיכטיג אויף די אַנ־דערע קונסטען, וועלכע אידען שעצען אַזוי אָפּ. שטעלט זיך פאָר די לעגענדען, וואָס אידען דערצעהלען וועגען פידעל־שפּיעלער, וועגען זינגער, וועגען זייערע גרויסע פאַרדינסטען. וויפיעל אידישע מאַמעס שלאָגען אָפּ די שוועלען פון מוזיק־לעהרער, מיטברענגענדיג זייערע אינגלעך, און פרעגען, צי האָבען זיי טאַלאַנט. האָט איהר ווען געהערט, אַז אַ איד זאָל דערצעהלען אַ לעגענדע פון אַ אידישען שרייבער אָדער דיכטער? האָט איהר ווען געהערט, אַז אַ אידישער טאַטע זאָל ברענגען זיין זוהן צו אַ אידישען שרייבער און פרעגען, צי האָט זיין זוהן טאַלאַנט צום שרייבען, צום דיכטען? קיינמאָל

ניט. שרייבעריי איז ביים אידישען פאָלק אַ נישטיגע פּראָפעסיע. ווער רעדט אַ קונסט — אודאי ניט. אפשר איז עס ביי די גוים אויך אזוי, אָבער ביי אידען אין אַ גרעסערער מאָס. אָבער שטעלט זיך פאַר, אַז אויך ד י קאַלטקייט, אָדער בעסער געזאָגט, ד י פאַרניכ־טענדע באַציהונג צו דער שרייבער־קונסט הויבט אָן צו פאַרשווינ־דען. היינט בין איך עס געוואָהר געוואָרען. און ווי קאָמיש דאָס גאַנצע האָט מיר אויסגעוויזען, מוז איך דאָך פאָרט דערפון דריינגען, אַז אונזער ליטעראַטור באַקומט אַ באָדען. היינט, מיינע קאָלעגען, זיצענדיג נאָכמיטאָג אין רעדאַקציע, האָב איך זיך איבערציינגט, אַז שרייבעריי הויבט אָן ווערען ביי אידען אַ רייכע פּראָפעסיע און מען פיהרט שוין די אינגלעך ניט נאָר צו פיעדעל־שפּיעלער אָדער צו געזאַנג־פּראָפעסאָרען, נאָר אויך צו אונזערע שרייבער. היינט איז דאָס געשעהן..."

— די הקדמה איז צו לאַנג! — האָט אַן אומגעדולדיגער קאָ־לעגע אַ מורמעל געטאָן.

— האָט צייט! — האָט קריינין נוטמוטיג געשמייכעלט — עס איז כדאי. היינט איז דאָס געשעהן.

„איך זיץ אזוי אין רעדאַקציע און וואַרט אויפ'ן רעדאַקטאָר, און דער רעדאַקטאָר זיצט אין זיין צימער און איז שטאַרק פאַרנו־מען מיט'ן לעזען אַ פאַראַכטאָגעדיגע ציימונג. זעה איך, ווי די טיר עפענט זיך און עס געהט אריין אַ מאַן פון אַ יאָהר עטליכע און פערציג, מיט אַ באָיטשיק פון אַ יאָהר פופצעהן־זעכצעהן. דער מאַן איז אַביסעל דערשראָקען, אָבער מעהר דערשראָקען איז דאָס באָיטשיקעל. ער טוליעט זיך הינטער דעם מאַן און וואַגט ניט אויפ־צוהויבען די אויגען. ענדליך געהט צו דער מאַן גלייך צו מיר, און מיט אַ זיסען שמייכעל ווענדט ער זיך צו מיר:

— דאָס זייט איהר, מר. קריינין?

— איך — שטעל איך מיך פאָר.

— איך וויים, — איז דער מאַן געוואָרען דרייסטער, — איך קען אייך שוין לאַנג. איך האָב אייך געהערט אַמאָל פאָרלעזען אין סיינט מאַרקס האָל... איהר האָט זיך אַביסעל געענדערט. איהר

האט דעמאלט בעסער אויסגעזעהן. אייך קענען אלע, מיך — קיי־נער ניט. אבער מיין באַי, האָף איך, וועט מען שוין קענען... שעם זיך ניט, הערי, דאס איז דאָך מר. קריינין! ער קען אייערע זאכען אויף אויסווענינג... ער האט ביז אהער געארביים אין א שאפ, אבער איך זעה, אז דעם באי ציהט צום שרייבען... קלער איך, אפשר האט ער טאלאנט? האב איך איהם אפּגענומען פון דער ארבייט, כאטש עס איז מיר זעהר שווער, נאר ווי זאגט איהר — אויב ער האט טאקע טאלאנט, וועט זיך דאס באצאהלען. די שכנים אלע זאגען, אז ער האט. די נעקסט־דאָרינע, א געבילדעטע ווייבעל, א ווילנע־רין, איז גאר נתפעל: ער וואקסט א פושקין, זאגט זי, — א מארים ראזענפעלד... ווייס איך — אמת, צו ניט, מיר אליין געפעלט. נאר מיר געפעלט אלץ. איך הער עס גראמט זיך, געפעלט מיר. שיקט ער עפּעס דרוקען, ענטפערט מען, אז טאלאנט האט ער, נאר דרו־קען דרוקט מען ניט... טראכט איך מיר: צו וואס זאל עס מיר ווארפען ווי אין א קדחת, צי ער האט יא טאלאנט, צי ער האט ניט טאלאנט, און דערווייל זאל ער ניט ארבייטען; אמעהר וועל איך ארייננגעהן צו אייך און פרעגען... ווי איהר וועט זאגען, אזוי וועט דאס בלייבען..."

„און איידער איך האב צייט געהאט צו זאגען עפּעס, האט ער א וואונק געטהאן צו הערי'ן.

הערי האט שוין פארשטאנען, וואס דער טאטע מיינט. מיט ציטערדיגע הענט האט ער ארויסגעשלעפּט פון ערגעץ א קעשענע א גאנצען פּעקעל מיט פּאפּירלעך, פארשריבענע, ווי דער שטייגער זייערער, פון ביידע זייטען, און אוועקגעלעגט אויפ'ן טיש.

איך האב ארויסגענומען, ווי א גורל, איין שטיקעל פּאפּיר און מיט שרעק גענומען לעזען.

עס איז געווען וואס באזונדערס! געגראמט האבען זיך בלויז די לעצטע אותיות, למשל: „געגאנגען" מיט „געגעבען", „געזאגט" מיט „האט"... כ'האב שוין געוואלט ארויסגעבען מיין שרעקליכען אורטייל. אבער כ'האב אנגעקוקט דעם טאטען מיט דעם זוהן, ווי

זיי שטעהען מיט אויסגעגלאָצטע אויגען אויף מיר און וואַרטען אויף זייער גורל, האָב איך ניט געהאַט קיין מוט...

האָב איך געפּרוּבט געהן אַרום און אַרום :

— און וואָס מיינט איהר, אַז מען האָט שוין טאַלאַנט ? וואָס האָט מען דערפון ?

— וואָס הייסט ?—האָט זיך דער טאַטע צעהיצט — היינטיגע צייטען טאַלאַנט ! מען זאָגט, אַז שרייבער מאַכען היינט געלד... און גלאַט, עס איז אַ שעהנע פּרנסה...

— יעס... נאַטירליך... — האָב איך זיך אַביסעל געקווינ־קעלט, — אָבער, איהר פאַרשטעהט, טאַלאַנט איז אַ טונקעלע זאַך... וועט איהר גלויבען — בין איך געפאַלען אויף אַ פּלאַן, ווי אַזוי צו פאַרמילדערען מיין אורטייל — וועט איהר גלויבען, אַז איך אליין צווייפעל, צי איך האָב טאַלאַנט...“

„דער טאַטע האָט זיך צעלאַכט, און אפילו דער דערשראָקענער שעמעוודיגער הערי האָט אויך ניט געקאָנט באַהערשען...

— כע־כע... — האָט זיך דער טאַטע געשטיקט — הלואי פאַר־מאָגט מיין הערי אַ הונדערט־חלק...

אָבער באַלד איז ער צוריק ערנסט געוואָרען, געבעטען איך זאָל אַריינקוקען אין אָט דעם רויטען פּאַפּירעל... דאָס איז אַ סאָ־ציאַליסטישע לידעל ווענגען ערשטען מאַי. די נעקסט־דאָריגע האַלט פון דעם ליד אַז עולם ומלואה... און אָט אויף דעם שטיקעל פּאַפּיר איז אַ ליד וועגען אַ פאַרלוירענעם סטרייק...

איך האָב דורכגעקוקטביידע קאָלירטע פּאַפּירלעך. די לידער זיינען שוין געווען געגראַמט אַ „בית“ מיט אַ „טית“, למשל „האָב“ און „שפּאָט“... און אַ „זין“ מיט אַ „קוף“, למשל „איז“ און „צו־ריק“... איך האָב געמיינט, אַז דאָס זיינען ליעדער אָהן גראַמען. האָב איך באַמערקט :

— ס'הייסט, איהר שרייבט אויך אין ווייסע פערזען, אָהן גראַמען.

— אָהן גראַמען ! וואָס רעדט איהר ! — האָט זיך דער טאַטע

דערשראָקען און אַנגעקוקט הערי׳ן ווי אַ גזלן, — דו הערסט, הערי, וואָס מר. קריינין זאָגט?...

— עס איז דאָך מיט... — האָט הערי זיך פאַרטיידיגט, — „איז" — „צוריק"...

— איז... צוריק... יעס, עס איז אַ גראָם! — האָט דער טאַטע באַשטעטיגט...

„איך האָב דערזעהן, אַז דאָס שפּיעל איז אָהן אַן ענד, האָב איך עס אָפּגעהאַקט. — ער דאַרף אַ סך לעזען, לעזען... — האָב איך גערעדט. — און זאָל ער עפּעס צושיקען אין אַ יאָהר אַרום...

— אָבער ער האָט אַ טאַלאַנט? — האָט דער טאַטע געוואָלט דערגעהן דעם עיקר.

דעם עיקר איז ער אָבער ניט דערגאַנגען. איינגאַנצען אָפּזאָגען איהם — האָב איך ניט געהאַט קיין האַרץ; איהם צוגעבען מוט — האָב איך ניט געקאָנט באַגעהן אַזאַ זינד. האָב איך איהם געהייסען נאָכאַמאָל: אַ סך לעזען... לעזען... און גאָט איז אַ פאָטער...

הערי האָט דערווייל צונויפגעקליבען די צעשאָטענע שטיקלעך פּאַפּיר, זיי פאַרבונדען מיט אַ שוואַרצען פּאַדים, זאָרגפעלטיג אַריינגעלעגט אין קעשענע און זיך גענומען גרייטען צו געהן.

דער פאָטער אָבער האָט ניט געקענט אַוועקגעהן. ער וויל וויסען אויף זיכער... איך האָב איהם געטרייסט מיט אַ פּאָר צווייי־דייטיגע ווערטער, און ער איז ענדליך אַרויס. נאָך זיינע טריט, וואָס ער האָט געמאַכט ביז׳ן טיר האָב איך פאַרשטאַנען, אַז ער וועט הערי׳ן שיקען מאָרגען אין שאָפּ. עס האָט מיר וועה געטאָן, אָבער וואָס האָב איך געקאָנט טאָן? — האָט קריינין פאַרענדיגט.

די קאַלעגען האָבען געשמייכעלט. קריינין אַליין איז געווען האַלב ערנסט און האָט רעזומירט:

— עס מאַכט גאָרנישט אויס, וואָס דאָס זיינען געווען אָרימע אומוויסענדע מענשען... די הויפּטזאַך איז, וואָס מיר האָבען דער־לעבט, אַז אַ טאַטע זאָל ברענגען זיין אינגעל צו אַ שרייבער מיט אַ מעקעל לידער, ווי מען פלעגט ברענגען אַ אינגעל מיט אַ פידעל

צו אַ פּראָפעסאָר פון מוזיק. ווי מיינט איהר, קאָלעגען, איז דאָס ניט אַ באַווייז, אַז אונזער ליטעראַטור קריגט אַ באָדען?

די קאָלעגען האָבען געשמייכעלט.

זיין פּאַציענטין

דער געשפּרעך האָט זיך אָנגעפאַנגען געפיהרט אין אַ לייכטער, וויציגער פאָרם. מען האָט גערעדט וועגען פרויען. אַ דאַנק דעם, וואָס די ענגע געזעלשאַפט איז באַשטאַנען פון לויטער מענער, האָט מען זיך ניט באַדאַרפט היטען מיט אַן איבעריגען וואָרט. איבער־הויפּט האָט זיך גענומען די פרייהייט דער דאָקטאָר בראַון. ער האָט דערצעהלט איינינגע אַנעקדאָטען פון זיין פּראַקסיס, און די איבעריגע האָבען אויפמערקזאַם זיך צוגעהערט און גוטמוטיג גע־שמייכעלט. נאָכדעם איז מען אַריבער וועגען דער הייראַטס־פּראָב־לעם. איינער האָט אַגיטירט די פּאָר יונגע לייט צווישען דער געזעל־שאַפט, וואָס זיינען געווען ניט־פאַרהייראַט. יענע האָבען געשמיי־כעלט. דער געשפּרעך איז געוואָרען ערנסטער און היציגער. דאַרף מען הייראַטען, צי ניט? עס זיינען געווען שטימען פאַר און געגען. ווען איינער האָט זיך צעהיצט וועגען די גליקען פון פאַר־הייראַטען לעבען האָט מר. ווייסמאַן, אַ באַקאַנטער רעדנער, פון פּראָפעסיע אַן אַדוואָקאַט, אויסגעהערט, געשמייכעלט איראָניש און געבעטען דאָס וואָרט, וואָס מען האָט איהם גלייך געגעבען.

ער האָט אַ פּיהר געטאָן מיט זיין האַנט איבער'ן גרויען קאָפּ, ווי ער וואָלט זיך פאַרבאַרייטען עפּעס שווערעס צו דערצעהלען, אָדער ווי ער וואָלט געוואָלט עפּעס אַראָפּריידען פון האַרץ און האָט אָנגעהויבען:

— יעס... געווים... איך לייקען נישט... דאָס פאַרהייראַטע לעבען האָט זיינע געוויסע שעהנקייטען, אָדער ריכטיגער — באַ־קוועמליכקייטען; איבעריגענס, מעהר באַקוועמליכקייט ווי שעהנ־קייט. אָבער ווייסט איהר מיינע פריינד, אַז צו זיין אַ מאַן צו אַ פרוי איז ניט אַזוי לייכט. אַט, צום ביישפּיעל איך, ווען איך ווייס

פריהער ווי שווער עס איז, וואָלט איך אפשר אָנשטאָט יוריספּרו־
דענץ געשטודירט מעדיצין. איהר לאַכט... נאַטירליך מיין איך
ניט צו זאָגען, אַז מיין ווייב, מיט וועלכער, ווי איהר ווייסט, איך
בין שוין אַ פּאָר יאָהר צעשיידט, איז געווען חלילה קראַנק. אַ ווייב
אָבער איז בכלל ביים מאַן שטענדיג ווי ביי אַ דאָקטאָר אַ פּאַציענ־
טין, און מען דאַרף וויסען ווי אַזוי זי צו באַהאַנדלען.

יאָ. פון דעם ערשטען טאָג נאָך מיין חתונה מיט איהר, ביז
דער צעשיידונג, בין איך געווען איהר דאָקטאָר, און זי מיין פּאַ־
ציענטין.

איצטער בין איך שוין געניט אין זייערע אַלע שוואַכקייטען,
און ווען איך ווער יונג און געה ווידער חתונה האָבען, וואָלט איך
שוין געוואוסט ווי אַזוי צו באַהאַנדלען אַ פרוי, אַז זי זאָל זיך שטענ־
דיג גוט פיהלען. די ערשטע יאָהרען אָבער האָב איך באמת ניט
געוואוסט. און אָנשטאָט צו פאַרשאַפען איהר גליק, פלעג איך גאַנץ
אָפט פאַרשאַפען איהר אומגליק.

ערשטענס דאַרף מען וויסען, ווי אַזוי צו באַהאַנדלען איהר
געפיהל פון שטאָלץ. מיר מיינען, אַז די פרוי וויל נאָר אונזער
ליעבע. אין אמת'ען וויל זי מעהר ווי ליעבע — זי וויל אונז אינ־
גאַנצען. זי וויל אונזערע געדאַנקען, אונזערע אידעען — אַלץ זאָל
איהר געהערען. איך האָב עס אָנפאַנגס ניט געוואוסט. און ווען
איך האָב געפיהרט מיין אייגען אינערליך לעבען, האָט עס איהר
געפיינינגט, איהר שטאָלץ האָט געליטען. אַמאָל פּאַסירט, איך זיץ
מיר און טראַכט; איך קאָן גאָר טראַכטען וועגען דעם, וואָס וועט
זיין נאָכ'ן טויט... האָ, דאַכט זיך, ניט אַזוינע פרעהליכע געדאַנ־
קען. זי אָבער מיינט, אַז איך טראַכט גאָר, גאָט ווייס, וועלכע
ליכטיגע געדאַנקען. און זי רוהט שוין ניט:

— זאָג, וואָס טראַכסטו? דערצעהל מיר.

וועל איך איהר דען דערצעהלען? אָנשטאָט צו דערצעהלען
איהר, נעהם איך זי צ'ום און גיב איהר אַ קוש.

פאַרדריסט עס איהר אָבער, וואָס איך פאַרבאַרג פון איהר
מיינע געדאַנקען. צעווײנט זי זיך און מורמעלט דורך טרערען:

— דיינע אַלע געדאַנקען זיינען באַהאַלטען פון מיר. איך קען דיך ניט. דו שרעקסט מיך...

פלעג איך שוין מוזען ווערען איהר דאָקטאָר, זוכען אַ מיטעל, ווי אַזוי צו באַרוהיגען זי:

— קינד... איך טראַכט גאָרנישט... גלויב מיר, אַז גאָר־נישט...

וויבאַלד אַז איך טראַכט גאָרנישט, איז זי שוין צופרידען.

און אַמאָל קומסטו פון אַפּיס אַ מידער. פאַרשיידענע נאַרי־שע „פּראָצעסען", אומאָנגענעמליכקייטען. איך האָב עס אַלעמאָל גע־וואָלט פאַרגעסען. זי אָבער האָט זיך געפיהלט געקרענקט. זי וויל אַנטיילנעהמען אין מיין לעבען. זי האָט געפאָדערט, איך זאָל איהר דערצעהלען, וואָס איך האָב געטאָן דעם טאָג.

— לאָז מיך, מיין לעבען, פאַרגעסען, איך בעט דיך.

ווידער אומצופרידענקייט, ברוגז'עריי... איך מוז שוין ווידער זי באַהאַנדלען ווי זי וואָלט געווען אַ פּאַציענט; און איך אַ דאָק־טאָר.

און אַמאָל טרעפט זיך, אַז די געשעפטען געהען שלעכט. און צו וואָס זאָל זי עס וויסען? העלפען קאָן זי מיר ניט. צו וואָס אָפּעסען איהר דאָס האַרץ? און אַמאָל שעמסטו זיך. זי אָבער מערקט און איז דיר חושד, אַז דו האָסט זי אויפגעהערט ליעב האָבען און טראַכסט וועגען אַנדערע... דאָ דאַרף שוין די באַהאַנדלונג זיין, ווי מיט אַן אמת'ער קראַנקער... איך פאַרגעס זיך שוין אַז מיין ווירקליכער פּראָפעסיע און איך ווער אַ פּסיכיאַטר, זוך מיט־לען, ווי אַזוי מיין ווייב צו באַרוהיגען.

און אַמאָל טאַקע — ביזט דאָך ניט מעהר ווי אַ מענש — ווערט דיין האַרץ אָנגעצונדען פון אַ בליק פון אַ ווייטער, פון אַ פרעמדער... דו געהסט אַרום אַביסעל פאַר'חלום'ט. גאָט מיינער! קאָן אַ מענש זיך אָוועקגעבען נאָר איינער?... דו טראָגסט דאָס דאָזיגע געפיהל טיעף אין האַרצען. האָסט מורא, אַז קיינער זאָל עס ניט מערקען. און קיינער מערקט עס טאַקע ניט... „קיינער

ניט" — הייסט אָבער נאָך ניט דיין אייגען ווייב. זי מערקט עס גלייך, כאָטש זי ווייס ניט ווער און וואָס.

— וואָס, דו ביזט פאַרליעבט?

— נו, געוויס... אין דיר, מיין טייערע.

— אַ, מיך האָסטו שוין לאַנג ניט ליעב...

שמייכעל איך דאָך. ווערט זי נאָך בייזער:

— מיך האָסטו גאָר קיינמאָל ניט ליעב געהאַט, דו מיינסט, אַז איך ווייס ניט?...

איך ווער אַ פאַרציטערטער. שטעלט זיך פאָר, אַזאַ בלבול! דאָ ווער איך מיין אייגענער אַדוואָקאַט, איך פאַרטיידיג זיך מיים־טערהאַפט, איך ברענג איהר דאָקומענטאַלע באַווייזען: געדענקסטו יענע באַנק און יענעם בוים? געדענקסטו יענע נאַכט נאָך דער אָפּערא? געדענקסטו, געדענקסטו?... זי אָבער האָט אַלע פאַרגעסען... אַזאַ קראַנקהייט! און איך מוז זי היילען. איך לעש אויס דעם בליק פון יענער ווייטער און פרעמדער, וואָס איז מיר אַריינגעפאַלען אין הארצען און באַשלים ביי זיך, אַז ס'איז בטל; גאַרנישט מיט גאַרנישט; ליעב האָב איך נאָר זי... מיין ווייב... זי איז אויף אייביג מיינע...

די שעלמע פאַרשטעהט עס... זי דערפיהלט עס... זי איז שוין ווידער געזונט.. זי שמייכעלט צו מיר, ווי דער הימעל נאָך אַ רעגען...

און אַמאָל האָט פּאַסירט, אַז איך האָב זיך געוואָלט אָפּרוהען. עס איז געוועזן אַ זומער, נאָך אַ שווערען ווינטער אַרבייט. איך בין געוועזן גייסטיג זעהר מיעד. איך האָב געוואָלט פאָהרען אין די בערג איינער אַליין. געשטערט האָט זי מיך ניט. פאַרקעהרט, זי האָט מיר צוגערעדט; אָבער זי איז אַרומגעגאַנגען און גע־מורמעלט:

„אַליין וועסטו זיך טאַקע אָפּרוהען. און צו וואָס זאָלסטו מיך מיטנעהמען..."

איך ווייס שוין, וואָס דאָס הייסט. דאָס הייסט, אַז זי איז מיך חושד, אַז מיט איהר פיהל איך זיך ניט גוט. עס איז אָבער

געווען א ליגנז. איך האב זי זעהר ליעב, נאר איך וויל א פאר וואכען ארומגעהן צווישען בערג און בענקען נאך איהר. ערנסט! א מענש וויל אמאל בענקען. איך זוך מיטלען, ווי אזוי דאס איהר צו ערקלעהרען, און אט אזוי ווערט זי די גאנצע וואך וואס איך קלייב זיך אוועקצופאהרען, מיין פאציענטין. ענדליך הייל איך זי דערמיט, וואס איך באשליס, אז מיר וועלעןביידע פאהרען, ווייל אהן איהר — פארזיכער איך איהר — וועל איך ניט אפרוהען... זי איז חושד, אז איך מיין עס ניט, זי ווערט אומעטיג, שלאגט זיך אליין מיט דער דעה, צי זי זאל מיטפאהרען, צי ניט.

נאטירליך פאהרט זי מיט. איך בין שוין גליקליך וואס זי פאהרט מיט. נאך אלע זאכען, האב איך זי דאך ליעב געהאט.

און אזוי איז געווען דאס גאנצע לעבען, וואס איך האב מיט איהר צוזאמען געלעבט: איך בין געווען ניט איהר מאן אליין, נאר אויך איהר דאקטאר; זי איז געווען מיין פאציענטין, שטענדיג האב איך געמוזט זיך צוהערען, וואס איהר געהט־אפ.

איצטער זיינען מיר געשיידט. דאס האב איך אויך געטאן, ווי א דאקטאר. איך גלויב איינגיכען זיך צוזאמענקומען מיט איהר. ווארים נאך אלע זאכען, איז מעדיצין אנגענעמער ווי ארוואקאטור... עס ווילט זיך אימיצען באהאנדלען, ווי א דאקטאר, האבען נאהענט נעבען זיך א פאציענטין.

און א שמייכעל מאענדיג מיט וועהטאג, האט ער פארענ־דיגט:

— ד א ס איז דאס לעבען...

דער אומצופרידענער

ער איז א קארגער מענש. אבער א צייטונג קויפט ער אלע טאג. שלום מאכעו מיט'ן געהעכערטען פרייז קאן ער דאך ניט: א צייטונג זאל קאסטען צוויי סענט! דערפאר איז ער זעהר שטרענג צו איהר, צו דער צייטונג הייסט עס, און קריטיקירט זי סיי אין דער היים פאר'ן ווייב און די עלטערע קינדער, סיי פאר באקאנטע.

דער עיקר איז ביי איהם די נייעס. א מענש איז ער א נייגע־ריגער און ער זוכט נאר נייעס. אבער די „שווינדלער", ווי ער רופט די צייטונג־מאכער, גיבען אזוי ווענינ נייעס! בלויז איין זייט. נאכדעם הויבט זיך אן די אנאנסען מיט די ארטיקלען. ארויסגע־ווארפענע געלד! פאר איין זייט נייעס נעהמען זיי צוויי פענים!... דערפאר וויל ער אויסשלאגען די הוצאות און לייענט שוין די אר־טיקלען אויך. א ברירה האט ער!

אבער, ווי געזאגט, דער עיקר איז ביי איהם די נייעס. ליעב האט ער צו לעזען וועגען א גרויסען אומגליק, א ריעזיגע קאטאס־טראפע — אז אין א שאכט איז פארגעקומען אן עקספלאזיאן און א צוויי הונדערט ארבייטער זיינען באגראבען געווארען לעבעדיגער־הייט.

— הערסט, חנה, צוויי הונדערט מענשען פארשאטען געווא־רען לעבעדיגערהייט... — רופט ער דאס ווייב — אי וועה, אי וועה, וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט... — זיפצט ער מיט הנאה...

די מלחמה איז איהם שוין נמאס געווארען. די ערשטע צייט האט געקאסט די צייטונג א פעני און עס איז געווען מעהר גע־הרג'עטע און פארוואונדעטע און געפאנגענע ווי די לעצטע צייט פאר צוויי פענים... טאמער זינקט מען דארטען וועלכע צוועלף, דרייצעהן שיפען א וואך, איז עס ניט אזוי וויכטיג... ער לייענט

עס איבער און גענעצט דערביי... אַט, די זינקונג פון דער לוסי־
טאַניאַ איז געווען כדאי צו לייענען: אַרום צוועלף הונדערט מאַן
זיינען דערטרונקען געוואָרען... דערצו אַזוינע בערען: מיליאָנע־
רען, מענערדזשערס און אַזוי באַריהמטע לייט... די האָר האָבען זיך
געשטעלט קאַפּויר... און דעמאָלט האָט די צייטונג געקאָסט אַ פּעני!

ער קעהרט און דרעהט די צייטונג פון אַלע זייטען, זוכט און
נישטערט גרויסע אומגליקען. נאָר ניטאָ איז ניטאָ. אויפ'ן רו־
סישען פראָנט איז כמעט ווי שטיל, ביי ווערדון איז אויך ניט
אַהער און ניט אַהין, און די איטאַליענער אינטערעסירען איהם
בכלל ניט, ווען זיי זאָלען אפילו נעהמען טריעסט.

אַט, ווען מען האָט גענומען אַנטווערפּען איז געווען געוואַל־
טיג אינטערעסאַנט. אַ קלייניגקייט אַנטווערפּענער פעסטונג! און
דעמאָלט האָט די צייטונג געקאָסט איין פּעני...

דער אַמעריקאַנער „פּריזיוון" איז אויך ניט אַזוי אינטערעסאַנט,
ווי ער האָט געוואָלט... קיין זיהן, וואָס זאָלען דאַרפען געהן, האָט
ער ניט. ער אַליין איז שוין אַ פופציגער, און ווי שמאָל עס זאָל
ניט האַלטען, וועט ער בלייבען אין דער היים... די „נאָטעס", וואָס
זיי שרייבען זיך איינע די אַנדערע, זיינען פאַר איהם צו לאַנג און,
דער עיקר, צו שווער: אַזוינע הויכע פראַזען. און ער ווייס ניט
וואָס פאַרלאַנגען זיי. דווקא אייביגע פרידען... וואָס וועט זיי
שאַדען, אַז מען וועט איצט סטאָפּען די מלחמה, זיך אַברוהען צוואַנ־
ציג יאָהר און אין צוואַנציג יאָהר אַרום וועט מען זיך ווידער שלאָ־
גען דריי יאָהר? עס איז דאָך אַלץ בעסער ווי שלאָגען זיך איצט
נאָך דריי יאָהר ניט אַפגערוטהערהייט. זיי אַ חכם און פאַרשטעה
עס... דערפאַר אינטערעסירען איהם ניט די אַלע נאָטעס...

בלייבט די רעוואָלוציע אין רוסלאַנד. איז זי געווען בלויז די
ערשטע פּאָר טעג אינטערעסאַנט. יענע צייטונגען זיינען טאַקע
ווערטה געווען צוויי פּענים... אָבער איצט איז אַלץ איבערגע־
קייטע רייד. בפרט, אַז ער קען בשום אופן ניט פאַרשטעהן, ווער
זיינען די באָלשעוויקעס, און ווער זיינען די לעניניסטען... און
ביידע געהען איהם אָן, ווי דער פאָראַיאָהריגער שנעע... צוריק

קיין רוסלאנד וועט ער סיי־ווי־סיי ניט פאהרען, מעג זיך דארטען נאך דער מלחמה אפילו וואלגערען גאלד אין די גאסען...

קעהרט ער די צייטונג איבער גאר אויף דער אכטער זייט. דארטען פארוואלגערט זיך אמאל אז אינטערעסאנטער זעלבסט־מארד... ער אליין האלט אפילו ניט שטארק פון זעלבסטמארד. אבער די אורזאכע וואס עס האט געבראכט צום זעלבסטמארד איז אמאל גאנץ טשיקאווע...

די לעצטע צייט זיינען אבער די זעלבסטמארדען גאר ניט אינטערעסאנט. עס באגעהען זיי אזוינע קליינע, ניט אינטערע־סאנטע מענשעלאך... בשעת דעם גרויסען קריזיס זיינען באגאנ־גען זעלבסטמארד גרויסע מיליאנערען — דאס איז געווען וויכטיג! און דעמאלט האט עס געקאסט בלויז איין פעני...

דרעהט ער אזוי די צייטונג עטליכע מאל אין טאג און נאכ־דעם ווי ער האט איבערגעלייענט וועגען אלע אומגליקען אויף דער גרויסער וועלט, צוגענעצט ער זיך ברייט און מורמעלט:

— פוסטע נייעס!...

און אין א וויילע ארום סטראשעט ער די וועלט:

— איך וועל סטאפען צו לייענען... א שאד צוויי סענט!...

דער פּאַרקליידעטער

געווידמעט משה נאַדיר.

מיט אַן אינערליכען שטאַלץ און מיט אַן אויסערליכען שמייכעל פלעגט איזאַק ראָוז אַריינקומען אין טעאַטער. ער האָט געהאַט מיט וואָס צו שטאַלצירען: אַ הויכער, אַ שלאַנקער און שטענדיג עלעגאַנט געקליידעט. דערצו — און דאָס איז די הויפּט־אורזאַך — איז ער געווען אַ גייסטרייכער מענש. זיינע אַרטיקלען וואָס ער שרייבט, זיינען פול מיט הומאָר, שאַרפזין און געפיהל. זיין געשמאַק איז אויסגעפיינט אויף דער העכסטער שטופע. אין פאַרלויף פון אַ קורצער צייט האָט ער זיך געמאַכט אַ נאָמען און ניט נאָר איינעם, נאָר צוויי. ער שרייבט אונטער צוויי נעמען אוןביידע נעמען זיינען פּאָפּולער און באַליעבט, יעדער אויף אַן אַנדער אופן. און כאָטש די לעזער ווייסען, אַז אונטער די ביידע נעמען פיגורירט אַ י י ן מענש, האָבען זיי ליעב געהאַט די ביידע... מאַנכעסמאָל פלעגט ער שרייבען אונטער אַ דריטען נאָמען, האָט מען איהם גלייך דערקענט און איהם דריי מאָל ליעב געהאַט...

אָבער דער באַליעבטסטער נאָמען איז געווען יענער, וואָס האָט זיך געצייכענט אונטער די אַרטיקלען וועגען טעאַטער. אָנגעהויבען האָט ער עס צופעליג. דער קריטיקער פון דער צייטונג איז אַוועק אין ביזנעס, און ביז מען האָט געקראָגען אַ צווייטען, האָט דער רעדאַקטאָר געבעטען ראָוז'ן פאַרטרעטען זיין שטעל. ראָוז האָט אַ שמייכעל געטאָן און אָנגענומען: „איהר ווילט וועגען טעאַטער — מהיכא תיתא, איך זשאַלעווע איך ניט מיין טאַלאַנט — איך האָב איהם גענוג".

דער ערשטער אַרטיקעל איז ניט געווען קיין קריטיק, נאָר אַ געזאַנג... כאָטש ניט געגראַמט און אָהן־אַ משקל, אָבער עס האָט

זיך געלעזען װי אַ ליעד, װי אַ מאָדערנע ליער... עס איז געװען באַרװישענד און עס האָט זיך געװאָלט נאָך און נאָך...

האָט ער געריהמט דאָס שטיק, צי געטאַדעלט — עס איז קיי־נעם ניט אָנגעגאַנגען, ניט די לעזער, ניט די טעאַטער־לײט. די פּרימאַדאָנאַ אַלײן, װאָס איז שטענדיג געװעהנט נאָר צו קאָמפּלי־מענטען, און װאָס אַפילו דער כמורנער מענעדזשער, האָט ניט געװאָגט זיין שטרענג צו איהר, און צוליעב איהר פּלעגט ער מוזען פון צייט צו צייט אַ שמייכעל טהאָן — אַפילו זי איז געװען ענט־ציקט פון דער ערשטער קריטיק, כאָטש קיין איין ליעב־װאָרט איז װעגען איהר ניט געװען...

דער געשװאָרענער טעאַטער־קריטיקער, װאָס איז אַריין אין ביזנעס, אַזי שוין דאָרט פאַרבליבען: די ביזנעס זיינען צו גוט געגאַנגען און ער האָט שוין גאָר פאַרגעסען, אַז עס איז דאָ אויף דער װעלט אַ ליטעראַטור מיט אַ קונסט... קיין צװייטער קריטיקער האָט זיך ניט געמאַכט אונטער דער האַנד און דערצו, װי געזאָגט, איז ראָוז׳ס ערשטע קריטיק געװען אַזוי געלונגען, אַז מען װאָלט שוין אין יענער צייטונג קיין אַנדער קריטיק אין מויל ניט געקענט געהמען — און איזאַק ראָוז איז, װילענדיג ניט װילענדיג, געבלי־בען דער קריטיקער פון טעאַטער.

אָבער, װאָס די טעאַטער־לייט האָבען איהם געקאָנט מוחל זיין דאָס ערשטע מאָל, האָט מען דאָס צװייטע מאָל שוין דורכגע־רעדט צװישען זיך: ער איז שוין צו פרייי מיט דער פען... דער כמורנער מענעדזשער האָט זיך שוין פאַרגעסען צו שמייכלען אַפילו צו דער פּרימאַדאָנאַ, און דער גרעסטער „שטערען" פון אידישען טעאַטער האָט געגומען בענקען נאָך אַמאָליגע גוטע צייטען און האָט זיך אָנגעהויבען נאָכצופרעגען אויפ׳ן קריטיקער, װאָס איז אַװעק אין ביזנעס און פאַר װאָס ער קומט ניט צוריק... זאָל ער שוין קומען צוריק, װייל די געפאַהר איז צו גרויס.

אין אמת׳ען אָבער איז די געפאַהר ניט אַזוי גרויס געװען. די נייע קריטיקען פון ראָוז זיינען געלעזען געװאָרען פון לויטער מבינים און די האָבען סיי־װי־סיי געהאַט תרעומות אויפ׳ן טעאַטער

און פלעגען עס באזוכען ביי זעלטענע פאלען. וואס אנבאטרעפט די ברייטע מאסען, האבען זיי איסאק ראוז'ס ארטיקלען ווייניג געלעזען, און די, וואס האבען יא געלעזען, האבען עס וועניג פאר־שטאנען. עס איז פאר זיי געווען שווערער ווי תרגום... געמערקט האבען זיי יא, אז דער דאזיגער „חברה־מאן" איז עפעס ניט צופרי־דען — ער לאכט נאר פון דעם, וואס טאנצט און זינגט. וואס דען זאל אן אקטיאר טאן? נאכאנאנד רעדען איז דען בעסער?

עס איז די טעאטער־לייט מעהר נענאנגען אין אמביציע. זיי זיינען ניט געוועהנט געווען דערצו: לויטער חסרונות. א קריי־טיקער זאל ניט אפשאצען קיין איין שעהנעם אידישען טענצעל, קיין איין שעהן אידיש לידעל... א קריטיקער, און נאך א איד דער־צו, זאל זיך וואגען לאכען פון א ספר־תורה... מען לאזט זיך קאס־טען געלד און מען באפוצט זי מיט כתרים און אלערליי זיידענע מענטעלאך און מען האפט, אז די קריטיק וועט אריינקומען אין התלהבות — א קלייניגקייט א ספר־תורה אין געלד און זיידענס! און טאנצען מיט איהר טאנצט ניט קיין אנדערער, ווי דער גרויסער „שטערען" אליין — געפעלט עס איהם ניט! מאכט חוזק פון א ספר־תורה!...

אבער דאך האט מען ראוז'ן א לענגערע צייט געדולדעט. נאך אלעמען, ווייס מען דאך ניט געוויס, צי ער מאכט טאקע חוזק, צי שאדען די ביזנעס, צי גלאט ער וויצעלט זיך אהן זייטיגע כונות, ביז וואנען מ'האט איהם געכאפט ביי דער האנד: ער מיינט צו מאכען א רעוואלוציע אין אידישען טעאטער, ער וויל די טענץ און די לידער ארויסווארפען, די דראמע זאל האבען א זין, א גאנצקייט, זי זאל ניט זיין געשטוקעוועט, און דער עולם זאל ארוים פון טע־אטער א פארטראכטער...

דא שטעקט שוין ווירקליך א געפאהר! דערצו מוז מען אננעהמען מיטלען.

נאכגעבען דעם קריטיקער און אויפפיהרען אזוינע שטיק, ווי ער לעגט פאר, איז אוממעגליך. ערשטענס, זיינען זיי ניט שטארק בנמצא אין היינטיגער צייט. אמאל איז געווען א שעקספיער, א

גאַרדין — זיינען זיי בײדע געשטאָרבען. דער מענעדזשער גע־רענקט ניט ווער עס איז פריהער געשטאָרבען. גאַרדינ׳ס לויה גע־דענקט ער, אָבער שעקספּיער׳ס קען ער זיך ניט דערמאָנען...

און צווייטענס, אויב מען קריגט שוין יאָ אַמאָל אַזאַ סאָרט סחורה׳לע, ווי ראָוז פּאַדערט, און מען פיהרט זי שוין אויף, איז אין טעאַטער — אַן אומעט... דער עולם הוסט, ניסט און שנייצט נאָכאַנאַנד די נאָז — אַלע קריגען דעם קאַטער. מעג מען עס אויפ־פיהרען אין די שעהנסטע וועטערען! און דערצו מעג זיין ווי „פול דאָס הויז“ איז די קאַסע אַלץ פּוסט. ס׳איז עפּעס ניטאָ קיין מזל־ברכה אין דעם דאָזיגען מין דראַמע... עפּעס אַזוי ווי עמיצער וואָלט פאַרשאָלטען!...

מוז מען זוכען אַן אַנדער מיטעל:

פאַרוועהרען דעם דאָזיגען חברה־מאַן אַריינצוקומען אין טע־אַטער. לויט׳ן „לאַאָ“ טאָרען זיי איהם ניט אַרויסוואַרפען, אַז ער כאַפּט זיך שוין אַריין, אָבער ניט אַריינלאָזען, האָבען זיי דאָס פולע רעכט...

אַן אומאַנגענעהמער מיטעל, אָבער אַ דורכפיהרבאַרער. ביי׳ן אַריינגאַנג שטעהען גאַנץ שטאַרקע יונגען. נאַטירליך, וועט מען ראָוז׳ן ניט שלאָגען. ער וועט ניט טרייבען דערצו: מען קען ניט אַריינגעהן און גענוג...

דאָס ערשטע מאָל האָט ראָוז זיך דערפיהלט אַליין אין אַ קאָמישער לאַגע... כאַטש נעהם און לאַך פון זיך אַליין! אָבער עס איז ניט צום לאַכען. ראָוז׳ן האָט שוין די פראַגע וועגען טע־אַטער צופיעל פאַראינטערעסירט. אויב קעמפען — איז ביז׳ן סוף!

ער איז אויף מאָרגען אַוועק צו זיין פריינד, דעם יונגען אַק־טיאָר ב ע ר ג.

— בערג! זיי לאָזען מיך ניט אַריין...

— איך האָב שוין געהערט! — האָט בערג, אַליין אַן אומ־צופרידענער פון טעאַטער, מיט אַ טרויעריגען שמייכעל מיטגע־פיהלט.

— נו... און וואו איז עטיק? — איז ראָוז דאָס ערשטע מאָל ערנסט געוואָרען.

— עטיק? איהר זוכט ביי מענעדזשערס עטיק?... זוכט בעסער א מיטעל, ווי יאָ אריינצוגעהן. זיי שפּילען שוין ווידער עפּעס אזוינס, וואָס איז לויטער טענץ און געזאַנג און טרעהרען... מען לאַכט און מען וויינט... איהר זעהט דאָך, אז איך בין פריי. גאָט האָט מיר געבענשט מיט אַ פּונק, נו, געה איך אום לעדיג... אַ פרייער מענש...

— איך וועל זיי פאַרניכטען! — האָט ראָוז אויסגעדונערט, פאַרשטעלענדיג זיך שוין אין דער פאַנטאַזיע, וואָס פאַר אַ מין שטיק דאַרטען קומט פאָר און דער טאַלאַנטפולער בערג וועט מוזען לאַנג וואַרטען אויף זיין צייט...

— אפריהער געהט אריין, נאָכדעם וועט איהר זיין אַ בריה...

— האָט בערג איראָזינירט.

— איז גאָר קיין עצה ניטאָ?...

— סיידען פאַרשטעלען זיך. — האָט בערג געשמייכעלט. באַלד אָבער איז ער ערנסט געוואָרען און זיך אָנגערופען:

— ווירקליך, פאַרשטעלען זיך... איך וועל אייך גרימירען...

ראָוז האָט זיך אָן דער אידעע אָנגעכאַפּט.

די פראַגע איז נאָר ווי אזוי...

— מאַכט פון מיר עפּעס אַ לייטישען מענשען — האָט ער באַקומען צוריק זיין הומאָר...

— ווילט איהר ווערען אַ בוטשער?...

— אַ בוטשער... דאָס איז שוין צופיעל... מאַכט מיר פאַר אַ סטאָר־קיפּער, אַ קרעמער, וואָס מאַכט אַ דרייסיג דאָלאַר אַ וואָך און געהט איין מאָל אין אַ שמיטה אין טעאַטער...

— אַ סטאָר־קיפּער? — האָט בערג זיך פאַרטראַכט, — אַ סטאָר־קיפּער איז אין טעאַטער אַ זעלטענער גאַסט... זיי וועלען אייך באַמערקען...

— מאַכט מיר פאַר אַן אַלרייטניק... אַן ערשט אויפגעסו־

מענער — האט ראוז פארגעשלאגען, — דאס איז דאך די רענעלע סחורה.

און בערג האט זיך גענומען צו דער ארבייט: גרימירען דעם קריטיקער...

אין א האלבע שעה ארום איז פון ראוז'ן גארניט געווארען. ער האט זיך פארוואנדעלט אין אן אומבאשטימטע באשעפעניש.

ער האט א קוק געטהאן אין שפיגעל און זיך דערפיהלט אומ־היימליך.

— איך האב מורא פאר זיך אליין! — האט ראוז געמור־מעלט און ער האט דערפיהלט א קעלט.

— מוטיג, פריינד! — האט בערג, וועלכער איז שוין גראד געווען אין גוטען הומאר — געקלאפט ראוז'ן אין פלייצע — קעמפט!...

— ווי אזוי זאל איך קעמפען, אז איך בין אן אלרייטניק?... בערג האט געשמייכעלט.

— ווירקליך, א ריכטיגער אלרייטניק... עס וועט אייך עפע־נען ברייט די טירען פון אונזער טעאטער.. מען וועט פאר אייך טאנצען און שפרינגען... זינגער און וויינען... איהר וועט פאר אייער דאלאר האבען גענוג...

— זאל איך, הייסט עס, קויפען א טיקעט אונטען...

— געוויס אונטען... אויב אויף דער גאלעריע, מוזט איהר זיך פארקליידען פאר אן ארבייטער... כאטש דארטען אלס קריטי־קער וואלט אייך בעסער געפאסט: די ביסעלע מבינים, וואס זיינען נאך דא, זיינען צווישען די ארבייטער.

— טא לאמיך שוין זיין אן אלרייטניק היינט ביינאכט — האט ראוז געשמייכעלט. איך וויל פארזוכען דעם טעם פון זעלבסט־צופרידענהייט... עך, איך פיהל מיך שוין טאקע גאר גוט...

* * *

ניט גאר אהן שרעק איז ראוז געשטאנען ביי דער קאסע און געקויפט א דאלארדיגען סיט. דער קאסיר אבער, שטארק ביזי, האט אפילו ניט ארייננעקוקט איהם אין פנים אריין. ראוז, וואס

איז נעוועהנט נעוועזן צו דעם שטענדיגען שמייכעל, ווען ער פלעגט צוגעהן צו דער קאסע נעהמען א טיקעט גאר אהן געלד, האט זיך דערפיהלט אביסעל ווי געפאלען... א מענש ווי אלע מענשען... הינטער איהם איז געשטאנען א רייהע און געווארט אויפ'ן נעקסט. ער האט געווארפען אויף דער רייהע א דורכדרינגליכען בליק און געוואלט א שמייכעל טהאן, ער האט אבער מורא געהאט צו שמייכלען, מען זאל איהם ניט דערקענען אונטער'ן גרים, און ער האט אויף זיך אנגעצויגען אן ערנסטע מינע.

צוגעהענדיג צום אריינגאנג, האט ער זיך פארגעסען וויעדער ווער ער איז איצטער. דער מאן, וואס נעהמט אפ די טיקעטס האט איהם שטרענג פארשטעלט דעם וועג:

— מיסטער, אייער טיקעט!

ראוז האט פול מיט רעספעקט צו דעם דאזיגען מאן דערלאנגט דעם טיקעט. דער מאן האט א האלבען צוגענומען פאר זיך, ווי צום אנדענקען, און דאס אנדערע העלפט שנעל אריינגערוקט אין ראוז'ס האנד, אויף ראוז'ן אליין אפילו זיך ניט אומקוקענדיג.

איבערגעהענדיג אלע שבעה מדורי גיהנום, האט ראוז ענדליך געקראגען זיין פלאץ — עס איז געוועזן די דרייצעהנטע רייהע... געזעסען איז ער צווישען צוויי אידען, וואס איינער האט אויס־געזעהן פונקט ווי ער, דער פארגרימירטער ראוז, מיט א קליין שפי־ציג, פארשווירען בערדעל און גרויסע וואנסעס...

ראוז'ן האט זיך געוואלט פרובען א ציה טהאן יענעם פאר'ן בערדעל און איבערצייגען זיך. אבער אנשטאט דעם האט ער א ציה געטאן זיינס. זי איז געוועזן איינגעפונדעוועט און זיך גע־האלטען.

און איהם האט זיך געדאכט, אז ער איז שוין ניט ראוז, נאר פונקט ווי דער, וואס זיצט נעבען איהם. ער האט זיך געווענדעט צום שכן:

„עפעס א רעכטע שאו?"

דער שכן האט אויפגעהויבען די אויגען, באטראכט ראוז'ן, און געפינענדיג, אז ער זעהט אויס ווי א לייטישער מענש מיט

װעלכע מען קען זיך דורכשמועסן, האט ער ברײט געענטפערט:
— מען זאגט, אז עס איז זעהר א װאױלע שאַו. װײס איך, מען װעט זעהן... נאר עפּעס דױערט עס בײ זײ צו לאנג.
ער האט ארױסגענומען א גרױסען גאלדענעם זײגער פון װעסט־טאש, אנגעקוקט װידער ראוז'ן, צי מען מעג מיט אזא גאלדענעם זײגער רוהיג זיצען נעבען אזא שכן — און איבערצײגענדיג זיך, קענטיג, אז יא, האט ער פּראטעסטירט:
— שױן האלב נאך אכט... װאס האלטען זײ אונז?...
באלד אבער האט איהם די קאַפּעליע פּארמאכט ס'מויל מיט א הילכיגען מארש.
דער מארש איז געװען פון דער בארימטער אפּערעטע „דער אידישער יחוס" און איז געװען זעהר לעבעדיג. איבערהױפּט האט געארבײט די פּויק מיט די טאצען...
דער שכן האט אינגאנצען געשײנט פאר נחת:
— א פײן שטיקעלע! — האט ער זיך געװענדעט צו ראוז'ן.
ראוז, א פארגרימירטער פון קאפּ ביז די פיס, האט זיך דער־פיהלט עפּעס גאר אַן אנדערער. ער איז װי ארײן אין זײן ראָל, פּונקט װי דער גרױסער קינסטלער אויף דער ביהנע. ער האט זײן העלד דורכגעלעבט. איהם איז אויך דער דאזיגער מארש שטארק געפעלען געװארען, און ער האט זיך שױן באגײסטערט:
— א זעלטענער ניגון!
דער מארש איז ענדליך אױסגעגאנגען מיט א קנאַק. דעם לעצטען טאן האט געגעבען די פּויק. עס האט געהאט דעם זי־בעטען חן... דער שכן — א מאן מיט התלהבות — האט אפּלאָ־דירט.
האט איהם ראוז נאכגעטהאן און נאך שטארקער אפּלאָ־דירט.
דערזעהן אז צװײ אידען אפּלאדירען, האט די געגענאיבער־דיגע רײה געהאלטען פאר איהר ערעלקײט אויך צושטעהן, און די קאַפּעליע האט געקראגען א גװאלדיגען אפּלאוז.
דאס האט די מוזיקער ערמונטערט. דער קאַפּעלמײסטער

האָט זיך אומגעקעהרט מיט'ן פּנים צום פּובליקום און זעהר חנ'עווּ־דיג פערנויגט זיך און האָט זיך צוריק אומגעקעהרט מיט'ן פּנים צו דער ביהנע און גענעבען מיט'ן שטעקעלע אַ באַפעהל צו די מוזיקאַנטען. עס האָט געהייסען: אויפ'ן פּאַרלאַנג פון'ם פּובליקום נאָך עפּעס.

אָבער דאָ האָט זיך ווי פון אַ כשוף אויפגעהויבען דער פאָר־האַנג.

ראַוו האָט אַ קוק געטאָן אויף זיין שכן. יענעמ'ס אויגען האָ־בען געלויכטען...

אויף דער ביהנע איז געוועזען אַ גן־עדן. בוימער און בלומען. פון ווייטען האָבען זיך געטוליעט פויערשע הייזלעך און אַרום און אַרום איז געוועזען דאָס פאָלק, פויערים און פויערטעס, אַלע אין רויטע מלבושים מיט גרינע גאַרטלען, און צווישען די אַלע איז געשטאַ־נען איין איד אין באָרד און פּאות און גע'טענה'ט מיט זיי אויף אידיש. דערנאָך האָט דאָס דאָזיגע פאָלק געזונגען און דער איד האָט זיי אַלע איבערגעזונגען...

און נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעלאָזט אין אַ טאַנץ...

ראַוו האָט ווידער באַטראַכט דעם שכן. יענער איז געוועזען שוין ערגיץ ווייט... איינגעזאַפּט זיך מיט די אויגען אין דער ביהנע אריין, האָט ער לאַנג זיי ניט געקאָנט אָוועקרייסען...

האָט דאָס אויף ראַוו'ן אַזוי געווירקט, אַז ער אַליין האָט זיך אויך שטאַרק פאַראינטערעסירט, זיך פאַרגעסען, אַז ער איז אַ קריטיקער, וואָס האָט זיך אָהער אריינגע'גנב'עט כדי אַרונטער־צורייסען. ער האָט זיך דערפיהלט ווי איינער פון פּובליקום, וואָס איז געקומען צו פאַרגעסען זיך און מעהר איז ער גאָר ניט אויסען...

דער אָנהויב פון צווייטען אַקט איז שוין געוועזען אַ ווייניג־דיגער. פון די בוימער מיט די בלומען, מיט די יונגע פויערטעס איז קיין זכר ניט געבליבען — פאַרשוואונדען געוואָרען. געבליבען איז נאָר דער איד... און דער דאָזיגער איד האָט געהאַט גרויסע צרות און ער האָט אויסדערצעהלט זיין האַרץ פאַר'ן פּובליקום. דאָס פּובליקום האָט איהם שטאַרק מיטגעפיהלט, אַז עלטערע פרוי

האט געווישט א טרעהר פון אויג, און אז ראאוו האט א קוק געטהאן אויף זיין שכן, האט ער געמערקט, ווי יענער איז אויך ניט קיין גזלן... וויינען וויינט ער ניט, אבער דאס פנים אין אין גאנצען פארטרויערט. האט ראוו אויך דערפיהלט טרויריג. דער גורל פון דעם אידען דארט אויף דער ביהנע האט איהם געריהרט, און ער האט א זיפץ געטאן פון טיפען הארצען.

די צווייטע העלפט פון אקט איז שוין געווארען ווידער לע־בעדיג... עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז דער איד איז גארניט אזוי אומגליקליך, ווי מען האט געמיינט, און ארים אודאי ניט, ווארים ווען ער וואלט געווען ארים, וואלט ער דאך ניט געהאלטען קיין משרת און א דינסט־מיידעל... דאס דאזיגע פארעל איז גע־ווען זעהר לוסטיג... דער משרת האט זיך די דיענסטמיידעל ער־קלעהרט אין ליעבע מיט פארשיידענע ווערטלער. זי האט איהם צוריק אפגעענטפערט. דער עולם האט געלאכט פון גאנצען האר־צען. עס איז געווען א זעלטענע פארעל.

ראוו האט זיך אין גאנצען פארגעסען אן זיין פארגאנגענ־הייט. דאס שטיק האט איהם פארכאפט.

ער האט זיך דורכגעשמועסט מיט׳ן שכן:

— זיי קענען שפיעלען!

— א שאלה צי זיי קענען! איהר ווייסט ווער עס שפיעלט דעם משרת?...

— ווער? — האט ראוו ווירקליך ניט געוואוסט.

און דער שכן האט אנגערופען א נאמען...

— אזוי? ! — האט ראוו זיך באגייסטערט — ער אליין טאקע, שווער צו דערקענען, ער האט זיך צו שטארק פארגרימירט...

— אט דאס איז דאך טאקע דער קונץ, — האט דער שכן בתמימות געענטפערט.

* * *

ביי׳ן שלום פון פיערטען אקט האט זיך ראוו שוין צוטומעלט... ער האט א ציה געטאן דאס שפיציג בערדעל — עס איז געזעסען פעסט אויף זיין קיהן...

דער שכן האָט איהם איבערגעשלאָגען:

— וואו וואוינט איהר, מיסטער?

— איך? איך?...

ער האָט זיך פאַרגעסען אין דער מינוט וואו ער וואוינט...

— און וואו וואוינט איהר? — האָט ער צוריקגעפרעגט, צו באַפרייען זיך פון אַ שנעלען ענטפער...

— איך וואוין אין הארלעם...

— אין הארלעם, אַזוי? אין הארלעם... כ'האָב דאָרט אויך געוואוינט. שוין לאַנג.

דערווייל האָט ער זיך דערמאָנט וואו ער וואוינט. ער האָט זיך פאַרשעמט, וואָס ער האָט געקאָנט פאַרגעסען, און איז אַרויס גלייך נאָכ'ן שלום פון טעאַטער אליין...

געהענדיג אַהיים האָט ער געפיהלט, ווי דער כעס אויפ'ן טע־אַטער איז איהם אַריבער; ער האָט פאַרבראַכט פאַר איין דאָלאַר דריי שטונדען און זיך באמת אַמוזירט...

אין טריין

1

ניט מעהר ווי אַ מענש.

איך בין געזעסען אין טריין, וועלכער איז געגאַנגען אין די בערג.

אַזוי ווי ער האָט געפיהרט נישט קיין ביזנעס־לייט, וואָס איילען זיך תמיד, איז ער ניט געלאָפען משוגע'נערווייז, ווי די איבריגע טריינס, נאָר ער איז געגאַנגען גאַנץ געלאַסען. עס האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס איז אַ טריין, וואָס איז שוין געקומען אין די יאָהרען, און האָט זיך ענדליך איבערציוגט, אַז צופיעל יאָגען איז ניטאָ צוליעב וואָס; דער וועג פון לעבען איז אַזוי אויך קורץ. צו וואָס זאָל מען איהם אַזוי שנעל דורכלויפען און ניט זעהן די פיעלע שעהנהייטען, וואָס געפינען זיך ביים וועג?

דער טאָג איז געוועזען אַ הייסער. די פענסטער זיינען געוועזען אָפען. ביי איינעם פון די אָפענע פענסטער איז געזעסען אַ יונגע פרוי מיט אַ יעהריג קינד אויפ'ן שויס.

די מוטער איז געזעסען אויף דער נעקסטער באַנק פון מיינער און איז אויסגעקומען צו מיר מיט'ן פּלייצע. זי האָט זיך גע־שפּיעלט מיט'ן קינד, וועלכעס האָט זיך געדרעהט מיט זיין פּנים'על צו מיר. איך האָב צו איהם אַ לוסטיגען וואונק געגעבען און דאָס קינד האָט אָנגעהויבען פאַר חדוה צו קוועלען און צו שפּרינגען. ער איז געוועזען פול מיט ענטציקונג. איבערהויפּט ווען איך האָב פון טאַש אַרויסגענומען מיין קעסטעלע מיט סיגאַרעטס און איהם געציינט. ער איז געוועזען אַזוי איבערראַשט, אַז די בלאָהע אויגעלעך זיינע זיינען געוואָרען פּיכט פון גרויס וואונדער. די יונגע מוטער

אבער האָט דאָס אַלץ ניט באַמערקט, געמיינט, אַז דאָס קינד שפּיעלט זיך סתם און האָט עס געקושט.

ענדליך האָב איך באַמערקט, ווי דער מוטערס קאָפּ בויגט זיך אַלץ נידעריגער. קענטיג, אַז דאָס יעהריגע קינד לאָזט איהר ביי נאַכט ניט שלאָפען, און פאַרוויעגט פון רעגעלמעסיגען קלאָפּען פון טריין האָט זי איינגעדרעמעלט.

עס איז ניטאָ קיין מעהר ריהרענדעס, ווי צו זעהן אַ יונגע מוטער ווערט איינגעשלאָפען זיצענדיג מיט אַ קינד אויפ'ן שויס. דאָס האַרץ ווערט דעמאָלט פול מיט ליעבע און גנעדיגקייט צו אַלע נאַטס באַשעפעניש'ען און וואָלסט דעמאָלט געוואָלט שיצען די גאַנצע וועלט, מיט אַלץ, וואָס לעבט אין איהר און ליידט.

דאָס קינד, באַמערקענדיג ווי די מוטער שלאָפט, האָט אָנ־געפאַנגען געשטעלט אַ פּאָר פאַרוואונדערטע אויגעלעד און זיך שטאַרק פאַרטראַכט, ווי עס פאַרטראַכטען זיך איבערהויפּט יעהריגע קינ־דער, ווען זיי דערזעהען פאַרמאַכטע אויגען... אבער אַזוי ווי ער איז געווען זאַט און די רייזע איז איהם געפעלען געוואָרען, האָט עס דער מוטער געלאָזען רוהיג שלאָפען און אַליין האָט עס זיך דערפיהלט איינגאַנצען באַפרייט פון דער מוטערס אַפּעקע.

דערזעהענדיג דורכ'ן פענסטער אַזאַ שעהנע בערגיגע און בוי־מערדיגע וועלט, האָט עס זיך גענומען ציהען מיט אַלע כחות צום פענסטער. אַט איין רגע, און דאָס קינד וואָלט זיך מיט גרויס פרייד אַרויסגעוואָרפען דורכ'ן פענסטער. אַזוי איז איהם געפע־לען געוואָרען גאָט'ס שעהנע וועלט!

איך האָב מיר דערפיהלט פאַראַנטוואָרטליך און האָב זיך גענומען היטען דאָס קינד, צוהאַלטענדיג עס פאַר'ן העמטעל. דער־ביי האָב איך מיר באַמיהט ניט אויפצואוועקען די מוטער, וועלכע איז שוין שטאַרק איינגעשלאָפען.

אַזוי איז פאַראיבער ביי אַ האַלבע שעה. איך בין שוין מיעד געוואָרען פון היטען דאָס קינד, עס זאָל ניט אַרויספאַלען דורכ'ן פענסטער. פון דער צווייטער זייט אבער איז מיר געווען די אַרבייט אַנגענעהם. איך האָב מיך געפיהלט ווי איינער, וואָס

טהום עפּעס שעהנעם און ניצליכעס, כאָטש ער וועט דערפאַר קיינ־מאָל, קיינמאָל ניט באַלוינט ווערען, קיין דאַנק ניט באַקומען...

ענדליך, אַז דאָס קינד האָט זיך אַ צו־שטאַרקען ציה געטהאָן צום פענסטער און איך האָב עס צוריק אַ שלעפּ געטאָן, האָט זיך ער צעוויינט. די מוטער האָט גלייך ערוואַכט. געכאַפּט האָט זי מיין האַנד צווישען איהר און איהר קינד.

איך האָב מיך פאַרשעמט און קוים אַרויסגעשטאַמעלט:

— אייער קינד האָט געקאָנט דורכפאַלען דורכ'ן פענסטער... איך האָב עס געהיט...

ניט באַקומענדיג קיין ענטפער, האָב איך מיט אַ שמייכעל זיך פאַרטיידיגט:

— מען איז דאָך ניט מעהר ווי מענשען...

די מוטער האָט אָבער אַנדערש מיין לעצטע פראַזע אויסגע־טייטשט. זי האָט זיך געכאַפּט פאַר'ן האַלז, וואו עס איז געהאָנגען אַ קייטעל מיט אַ זייגערעל, און נערוועז עס געזוכט...

ס'הייסט: מען איז דאָך ניט מעהר ווי מענשען...

און זי האָט זיך גענומען היטען דאָס קינד מיט'ן קייטעל... ביידע זאַכען זיינען איהר געווען גלייך טייער...

2

„לייסענס"

קעגען איבער מיין זיץ אין וואַגאָן איז געזעסען אַ פּאַרעל. בידע יונג: ער אַ יאָהר צוויי־און־צוואַנציג; זי אַ יאָהר אכצעהן. זי איז געווען געקליידעט זומערדיג, לייכט. די זאַקען פון דורכ־זיכטיגען זייד, די שיכעלעך — נאָר אויף די ברעגען פון די פיס... ווייסע, לייכטע... ער איז געזעסען אָהן אַ ראָק און אפילו אָהן אַ קראַגען און האַלזטוך. דאָס העמד איז אָבער געווען פון זייד.

געהאַט האָט ער אַ זאַטען, נאַכלעסיגען אויסדרוק. אָבער ער איז ניט געזעסען לעדיג. ער האָט זיך מיט דער יונגער אכצעהנ־יעהריגער מיידעל געשפּיעלט. דאַ האָט ער זיין קאָפּ אַוועקגע־

לעגט אויף איהרע קניע, דא האט ער איהר קאפ אוועקגעלעגט אויף זיינע קניע. און פלוצים האט ער קאלטבלוטיג אראפגע־כאפט דאס שיכעל פון איהר רעכטען פוס און זיך געשפיעלט מיט איהרע פינגער, וואס האבען ארויסגעקוקט פון דעם דינעם, דורכ־זיכטיגען זיידענעם זאק.

עס איז געווען פריקרע און קאמיש. פון דער צווייטער זייט — אינטערעסאנט די זאנדערבארע פרייע האלטונג. זיינען זיי אזוי יונג און נאאיוו, אז זיי ווייסען ניט, אז אויסער וואס עס איז ניט שעהן פאר מענשען אין די אויגען אזוי אפען צו פיהרען „ליעבערייען", פארבאט עס פשוט דאס געזעץ.

ווען איך בלייב אליין מיט איהם וואלט איך איהם אויפ־מערקזאם געמאכט: „מיסטער, עס איז ניט שעהן!..."

און ענדליך האט מיר געגאלטען. ארויסגעהענדיג אין סמוקינג קאר צו פאררויכערען א סיגארעטעל, איז ער אויך אין א ווײַלע ארום אהין אריין, זיך אוועקגעזעצט מיר געגענאיבער און רוהיג פאררויכערט.

איך האב אויף איהם געקוקט. ער אויף מיר. איך האב ענדליך א שמייכעל געטאן.

— וואס שמייכעלט איהר? — האט ער קאלט געפרעגט.

— הם... איהר פיהרט זיך גאנץ פריי מיט אייער געליעבטע.

— איך מעג... — האט ער נאך רוהיגער געענטפערט.

— ווארום?

— איך האב „לייסענס".. די וואך ארויסגענומען.

איך האב איהם אנגעקוקט ערשטוינט.

ער האט פארטגעזעצט:

— איהר פארשטעהט: ביז מיט א וואך צוריק איז זי געווען מיין געליעבטע. איך האב זי שרעקליך ליעב געהאט. אבער שטעלט זיך פאר מיין לאגע, אז איך האב זי ניט געטארט קיינמאל א קוש געבען. איך האב זי איינמאל אין פארק, זיצענדיג אויף א באנק, א קוש געטאן, האט זיך ווי פון אונטער דער ערד באוויזען א פא־ליסמאן און האט אונז אוועקגעפיהרט אין סטיישאן. דריי דאלאר

האָב איך באַצאָהלט. עס איז געווען באַשריבען אין די פּייפּערס...

„באַגלייטענדיג זי אין אָבענד אַהיים, פלעג איך בלייבען מיט איהר שטעהן אין האָל, ניט קענענדיג זיך אַזוי גיך שיידען. זעל־טען מיר פלעגט געלינגען זי אַ קוש טאָן. דאָ קומט אָן דער, דאָ קומט אָן יענער... דאָ דער דזשעניטאָר... בין איך בייז געוואָרען יענע וואָך און אַרויסגענומען לייסענס... חתונה האָבען מיר נאָך ניט געהאַט. איך האָב בלויז לייסענס... אַזוי ווי אַ פּעדלער האָט לייסענס, אַז ער מעג פּעדלען מיט באַנאַנעס און אַנדערע פּרוכט, אַזוי האָב איך לייסענס, אַז איך מעג זיך מיט איהר קושען, אַז איך מעג אויסטאָן איהר שיכעל, און זיך שפּיעלען מיט איהרע פינגער, אַז איך מעג לעגען מיין קאָפּ אויף איהרע קניע... דאָס געלד, וואָס איך האָב באַצאָהלט פאַר די לייסענס איז ווערט, אָבער קיין גע־נוס האָב איך ניט. איך טו עס מעהר אויף צו־להכעיס...“

— און זי?... — האָב איך זיך פּעראַינטערעסירט.

— זי — אויך דאָסזעלבע... פריהער האָט זי געברענט, און איצט איז זי אָפּגעקיהלט... עס איז ניט אינטערעסאַנט. לייסענס...

ער איז אַנטשוויגען געוואָרען. האָט געצויגען דעם רויך פון סיגאַרעטעל אינוועניג, אַרויסגעלאָזט אין דינע זיילעלעך און איז צוריק אַרוים אין קאַר צו איהר.

ער האָט אָוועקגעלעגט זיין קאָפּ אויף איהרע קניע און האָט זיך פאַנדערגענעצט... זי האָט צוגעמאַכט די אויגען און איינ־געדרעמעלט...

איצט האָב איך שוין אויף זיי געקוקט מיט אַנדערע אויגען, ווי באַלד אַז זיי האָבען לייסענס, איז דאָך טאַקע אויף זיי אַ רחמנות. אַזוינע יונגע קינדער און שוין לייסענס!...

דער פּאַטריאָט

זי איז ניט געגאַנגען, נאָר געשוועבט מיט קליינע גראַציעזע טריט, ניט אָנריהרענדיג דעם טראָטואַר.

ווי וואונדערבאַר זי איז געווען אין איהר גאַנג און אין איהר קלייד.

די קלייד איז געווען קורץ, ניט פיעל לענגער ווי איבער די קניע... די זאָקען זיינען געווען פון פיינעם, דורכזיכטיגען זייד.

ער האָט זי באַמערקט, געגאַנגען איהר אַנטקעגען און צוקומענ־דיג נעזיכט אין געזיכט האָט ער, אומבאַקענטערהייט, אַ שמייכעל געטאָן פאַר ענטציקונג.

זי האָט זיך געוואָלט באַליידיגען, אָבער ס'איז קיין צייט ניט געווען צו טראַכטען, ווי אַזוי די באַליידיגונג אויסצודריקען, האָט זי איהם צוריק אַ שמייכעל געטאָן.

זי איז אַ ליעבעס, גוטעס וועזען!

— ערלויבט מיר מיט אייך אַ פּאָר ווערטער צו ריידען.

זי האָט ווי אומצופרידען געגעבען די ערלויבניש.

— איהר פאַרשטעהט... אייער געזיכט איז אַזוי שעהן, איי־ערע אויגען זיינען אַזוי הימעלדיג־בלאָה, אָבער אייער קלייד איז צו קורץ... ענטשולדיגט פאַר מיין אָפענהערציגקייט...

זי איז רויט געוואָרען און זיך דאָך פאַרטיידיגט:

— עס איז ווירקליך פאַר שפּאָרזאַמקייט, מיין הערר, עס איז קריעגס־צייט!

ער האָט זיך באַגייסטערט:

— אַך, דאָס איז אַזוי שעהן! שפּאָרזאַמקייט, דאָס געפעהלט מיר. איהר זייט אַ טרייע טאָכטער פון לאַנד. געוויס, דאָס לאַנד לעבט איצט איבער אַ שווערע צייט. מיר מוזען שפּאָרזאַם זיין.

— יא, — האט זי שטיל, אבער מיט א געהויבענעם טאן צו־געגעבן, — דאס לאנד ברויך זיך יעצט ניט ווארפען צופיעל מיט מאטעריע.

— אך, געוויס, געוויס, — האט דער פאטריאטיש־געשטימ־טער מאן אויסגערופען, און איינבויגענדיג זיך האט ער ווידער באטראכט די קורצקייט פון איהר קלייד, און געפרעגט מיט גרוי־סען אנטייל:

— וויפיעל שפארט איהר איין?

— א גאנצען ארשין — צוויי דאלאר.

ער האט זיך ווידער באגייסטערט:

— דאס איז שעהן, דאס איז עהרליך. צוויי דאלאר! אין אונזערע שווערע צייטען איז דאס א פארמעגען! איהר האט מיך טיעף גערירט מיט אייער אנטייל נעהמען אין די שווערע דורכלעבונגען פון אונזער לאנד. ווער קען עס אזוי אפשאצען ווי איך... אין אזעלכע שווערע צייטען מוזען מיר אלע שפארזאם זיין.

ער האט וואס ווייטער דערפיהלט מעהר דאנקבארקייט צו דער דאזיגער באשעפעניש, וואס אויפ'ן קוק איז זי, דאכט זיך, אזוי ניט באדייטענד, און דאך ווייסט זי, מיט וועלכע מיטלען מען קאן דינען דעם לאנד אין קריעגס־צייט...

דערפאר האט ער באשלאסען, ניט אזוי שנעל פארלאזען זי אין דער לאנגער, רוישיגער גאס. איבריגס איז שוין צייט אבענד־ברויט צו עסען. ער וועט זי זיכער איינלאדען.

— קאן איך מיר נעהמען די ערלויבניש, אייך איינצולאדען מיט מיר אויף א קליינעם אבענד־ברויט?

— מיין הערר... איך קאן דאך אייך ניט.

— איך בין ניט אזוי שלעכט, ווי אייער יונגע פאנטאזיע שטעלט זיך פאר, — האט ער גערעדט באשיידען. — איינס פאר־זיכער איך אייך, אז מיין לאנד מיט איהרע אינטערעסען בין איך ־טריי.

דאס לעצטע האט איהר געריהרט. זי האט זיך אראפגעבויגען ביז צו די שיך, באמערקט אז דאס קליידעל איז ווירקליך צו קורץ,

האָט זי פאַרשעהמט די אויגען צוריק אויפגעהויבען און איינגע־ווילינגט.

ער איז מיט איהר אריין אין א רייכען רעסטאָראַן. ער האָט עס געטאָן בלויז אויס דאַנקבאַרקייט צו איהר, פאַר איהר שפּאַר־זאַמקייט אין שווערע צייטען.

ער האָט באַשטעלט אַ פלאַש וויין און געטרונקען פאַר'ן וואָהל פון לאַנד און פאַר די יעניגע פרויען וואָס ווייסען, ווי אַזוי זיך צו קליידען אין שווערע צייטען.

— ער איז ווירקליך אַ פּאַטריאָט! — האָט דאָס מיידעל באַ־שלאָסען און האָט שוין ניט קיין מורא געהאַט צו טרינקען אַביסעל וויין.

נאָך די איניגע געריכטען האָט ער זי געפרעגט:

— ווענט איהר עסען נאָך אַביסעל פרוכט?

— אַ, צו וואָס פאַרשווענדען אויף מיר אַזוי פיעל געלט!.. — האָט זי גראַציעז פּראָטעסטירט.

— איהר האָט עס פאַרדינט... מיט אייער שפּאַרזאַמקייט, — האָט ער געריהרט אויסגערופען.

און ער האָט באַשטעלט אַ פלאַש שאַמפּאַניער.

זי האָט איהם אָפּגעהאַלטען.

— ניין, ניין! — האָט ער זיך צוריק געדונגען — איהר מוזט טרינקען אַ גלאָז שאַמפּאַניער.

— פאַר וואָס קומט דאָס מיר, מיין גאָט? — האָט זי כלומר'שט ניט פאַרשטאַנען איהר גרויסען פאַרדינסט.

— פאַר דעם, וואָס איהר האָט איינגעשפּאַרט אַ ארשין מאַ־טעריע! צוויי דאָלאַר אין שווערע צייטען! — האָט ער שוין אַביסעל באַרוישט ווערענדיג ערקלערט.

דער קעלנער האָט ענדליך דערלאַנגט דעם ביל.

— וויפיעל? — האָט זי זיך פאַראינטערעסירט.

— זיבעצעהן דאָלאַר. מיט טרינק־געלד דעם קעלנער איז דאָס צוואַנציג.

— אַזוי פיעל געלט! — האָט זי באַדויערט.

— מען קען זיך ניט העלפען... — האט ער גוטמוטהיג גע־שמייכעלט, — ווען איהר, פרויען, הויבט אן שפארען, מוז עס אונז עפעס קאסטען... איבריגנס, וועט נאך קאסטען אן אויטא־מאביל א פינפעריל...

— אך! — האט זי אויסגעשריען, און ער האט ניט געקאנט וויסען, צי בעדויערט זי, צי איז זי צופרידען.

אלענפאלס האט ער זי בארוהיגט, אז זי האט כשר פאר־דינט זיין פריינדליכקייט, ווייל דער ארשין מאטעריע, וואס זי האט אפגעשפארט, איז א טהאט פון גרויסער באדייטונג און ער מוז זי באלוינען מיט'ן לעצטען גראשען...

זי האט פרום ארפגעלאזט די אויגען און געטראכט וועגען דער נייער קלייד, וואס זי וועט זיך לאזען מאכען...

זי האט באדויערט, וואס קירצער ווי די קלייד, וועלכע זי טראגט איצט וועט ניט קענען זיין. זי וואלט אזוי געוואלט נאך שפארזאמער זיין... דיענען דעם פאטערלאנד...

און זיצענדיג אין אויטאמאביל אנגעלעהנט אן זיין אקסעל, האט זי חנ'עווריג געזיפצט אויף די שווערע צייטען...

אַ פאָלק אין איין הויז

פון דרויסען זעהט אויס דאָס טענעמענט־הויז ווי אַלע איהרע שוועסטער־הייזער אין "דאַון־טאַון". די זעלבע טונקעל־רויטע פאַרב פון איהרע ציגעל, דערזעלבער גאַניק מיט די עטליכע טרעפּ און דער זעלבער בייסמענט אונטען, מיט דעם געפּעהרליכען אַראָפּגאַנג... מאַכסטו אָבער אַ שפּאַציר אין האָל און שטייגסט פון איין פלאָר אויפ׳ן צווייטען, דערזעהסטו ערשט, ווי אַזוי דאָס דאָזיגע הויז איז ניט קיין געוועהנליכעס, נאָר אַ סימבאָלישעס.

באַזיצענדיג געוויסע פּריווילעגיען פון אַ צייטונגס־מאַן האָב איך באַזוכט מאַנכע וואוינונגען. מאַנכע טירען בלויז אויפגעעפענט און אַריינגעקוקט אינעווייניג און דאָרט וואו עס איז געווען גע־שלאָסען, האָב איך יוצא געווען בלויז מיט די אויפשריפטען אויפ׳ן טיר.

און אַרום און אַרום האָט אויף מיר געמאַכט דעם איינדרוק, אַז דאָס דאָזיגע הויז שטעלט פאָר אין אַ מיניאַטור דאָס גאַנצע אידישע פאָלק מיט אַלע איהרע ריכטונגען, קעמפפע, שווערמונגען, האָפנונגען און גלויבערייען...

איז אַ ווינקעל אויף דעם ערשטען פלאָר איז געווען אַ חדר, וואו מען האָט געלערענט עברית־בעברית. דער „מורה", אַ היי־מישער איד, מיט אַ באָרד, האָט מיט עטליכע סקוהל־אינגלעך גע־לערענט געוויסע כללים פון דער אַלטער העברעאישער שפּראַך און האָט זיי ערקלעהרט אין עברית בעברית, אַז כותל איז כותל, און האָט זיי געוויזען מיט די פינגער אויף דער וואַנט, און עס האָט אויסגע־זעהן, ווי ער רעדט צו דער וואַנט... די אינגלעך האָבען זיך צו־געהערט און ניט־צוגעהערט; עפּעס יאָ פאַרשטאַנען און עפּעס

ניט פארשטאנען און אלע ווײלע האבן זײ זיך איבערגעקוקט און תמ׳עוואטע געשמייכעלט.

נעגענאיבער איז געווען א חדר, וואו מען האט געלערענט חומש אין דער אידישער איבערזעצונג... דער מלמד האט שוין אויסגע־זעהן ווי א לעהרער, און פארטייטשט האט ער דעם חומש אין ענג־לישען־אידיש: לשוח — צו וואקען, בשדה — אין פעלד...

אויף א צווייטען פלאר האט זיך געפונען אן אקאדעמיע פאר קונסט. צוויי אידישע יונגע קינסטלער, באגייסטערט פאר דער אידעע צו שאפען ביי אידען אן אייגענארטיגע קונסט און ענט־וויקלען טאלאנטען דוקא אין חוץ־לארץ, האבען די דאזיגע אקאדעמיע געעפענט מיט א קורצע צייט צוריק. די שילער אבער אר־בייטען אלע ביי קלאוקס, און אזוי ווי ביי קלאוקס איז דאס יאהר זעהר ביזי, איז די אקאדעמיע מעהרסטענטהייל לעער. אויף די ווענט הענגען אבער א סך אנגעהויבענע צייכנונגען פון ווירקליך באגאבטע יונגע לייט... זאל זיך נאר ענדיגען דער סיזאן פון קלאוקס, וועלען זיי די בילדער פארענדיגען. דערווייל אבער הענ־גען די צייכנונגען ניט פארענדיגט און ווארטען אויף זייער קינסט־לער צוזאמען מיט די צוויי פראפעסארען, ווירקליך טאלאנטפאלע און העכסט־אידעאליסטישע יונגע לייט, וועלכע זיצען אפ די בא־שטימטע צייט אין דער אקאדעמיע און חלומ׳ען פון א סאן מישעל און אנדערע שענע ערטער אין פאריז...

קעגענאיבער דער דאזיגער אקאדעמיע געפינט זיך ווידער א סטודיא, אבער שוין ניט פון מאלעריי, זונדערן פון מוזיק... דארט זאל געלערענט ווערען פידעל־שפילען, געזאנג און אנדערע מוזי־קאלישע קלייניגקייטען. איז אבער ווידער די אייגענע מעשה: דער סיזאן איז אין רעכטען פלאם און די שילער זיינען אלע אין די שעפער און אין די אבענדען ארבייטען זיי אלע אווער־טיים... דער־ווײלע געהט דארט ארום דער פראפעסאר פון מוזיק מיט זיין פידעלע אין דער האנט און גיסט אויס זיין בענקשאפט פאר די פיער ווענט פון דער סטודיא... און ווארט אויף דעם „סלעק“, ווען די תלמידים וועלען וויך ווידער צוזאמענקומען...

אויפ׳ן דריטען פלאַר זיינען די טירען פון צוויי געגענאיבער־דיגע „אפיסעס״ פערהאַקט און פאַרשלאָסען. אויף איין טיר איז דאָ אַ שילדעל: טעריטאָריאַליסטען־ציוניסטען. אויף דער געגענ־איבערדיגער זייט, אויף דער צווייטער טיר: פועלי־ציוניסטען־העברעאיסטען.ביידע טירען קוקען זיך אַן ווי דם־שונאים. דער־פאַר אָבער איז דאָ אַ דריטע טיר, וואו עס איז צוגעקלעפּט אַ שילד, אַז פון צייט צו צייט ערשיינען דאָ אינוועניג פּובליציסטישע ביכ־לעך, וואו עס ווערען אויסגעלאַכט ביידע טירען. די דאָזיגע בראָ־שורען, פון וועלכע איינע איז שוין ערשינען מיט אַנדערהאַלבען יאָהר צוריק, האָבען אַן אַנדער וועג פאַר׳ן אידישען פאָלק — פאַר־אייניגען דעם יודענטום מיט׳ן אַמעריקאַניזם און צושפּרייטען די אידען פון ניו יאָרק אין דער ווייטער וועסט, און די אידען פון דער ווייטער וועסט אריבערשיקען קיין אַרגענטינאַ און בראַזיליען, און די אידען פון בראַזיליען באַזעצען אין אַלאַסקאַ...

אַ טיר אויף אַ העכערען פלאַר האָט געהאַט אַ שילד אויף אַ דיקען קאַרדאָן: יונגע אידישע סאָציאַליסטען. אָפען בלויז פריי־טאָג צו־נאַכט; האָט אַ צווייטע טיר געהאַט אַן אויפשריפט: יונגע אידישע ציוניסטען. אָפען יעדען אָבענד, אויסער פרייטאָג צו־נאַכט...

ווידער איז געווען אויף איין טיר אַן אויפשריפט, אַז דאָ קריגט מען חופה וקדושין כדת משה וישראל... איז אויף אַ צווייטער טיר געווען אַן אויפשריפט: דאָ ווערט געגעבען אינפאָרמיישאָן, ווי אַזוי אַרויסצונעהמען „לייסענס״ פאַר יונגע לייט, וואָס געהען הייראַטהען...

טירען און טירען און יעדע טיר האָט זיך געריצט מיט דער צווייטער. איין טיר האָט זיך פאַרפּליכטעט צו מאַכען פון אידען די בעסטע אַמעריקאַנער, האָט זיך די צווייטע טיר אויפגערעגט, בייז געוואָרען און געדראָהט מיט גרויסע אותיות: דער פאַרבאַנד פון אַלע אידען.

האָט איין טיר געוואָלט מאַכען די אידישע יונגע לייט פאַר אַר־

ביימער, האט א צווייטע געגעבען אינפארמיישאן ווי אזוי צו שטו־
דירען לאא און אנדערע וויסענשאפטען...

מיט איין ווארט — דאס הויז האט פארמאגט טירען, די טירען
אויפשריפטען, שילדען און יעדע טיר האט געקעמפט מיט דער
צווייטער.

בלויז דער דזשעניטאר, א גוט־מוטהיגער רומעניער איד, האט
געלעבט מיט אלע בשלום און יעדען פריהמארגען פלעגט ער אויס־
קעהרען אלעס וואס עס איז געוועזען אנגעווארפען ארום די טירען.

ער האט געטאן זיין ארבייט בשלימות...

2.

אונזער היים.

אַ װעגעלע האַלץ

עס איז געװען אַ שװערער װינטער. דער „װעג", װאָס האָט געפֿירט פֿון די אַרומיקע דערפֿער צום שטעטעל, איז געװען אַ שלעכטער. שנײען און זאַװערוכעס. ניט אַלע פּױערים האָבן גע־האַט דעם מוטה און די דרייסטקייט צו לאָזן זיך אין אַזאַ „װעג" אין שטעטעל אַרײַן. צו דעם האָט זיך געפֿאָדערט גרױסע העלדיש־קייט, אָדער די נױט האָט געמוזט זײַן זעהר גרױס, װאָס זאָל טרײַבן אין שטעטעל אַרײַן.

דאָס פּױעריל ניקיטאַ איז דווקא ניט געװען קײן גרױסער העלד. אָבער אַ באַדערפֿטיגער איז ער געװען אַ גרױסער.

געװאָוסט, אַז האָלץ איז איצט אײנע פֿון די טײַערסטע אַר־טיקלען אין שטעטעל, האָט ער זיך געלאָזט אױף גאָט'ס באַראָט און באַ'גנב'עט בײַנאַכט דעם קאַזיאָנעם װאַלד, װאָס האָט זיך גע־האַלטען אין האַקען, און אָנגעלעגט אױף זײַן קלײן שליטעל אַ פֿיער־פֿינף בינטעלעך שײַטלעך האָלץ, און אײדער ס'איז געװאָרען טאָג, אײַנגעשפּאַנט דאָס פֿערדעל און זיך געלאָזט אין שטעטעל אַרײַן.

געקומען איז ער אין שטעטעל, פּונקט װען אידען זײַנען גע־גאַנגען פֿון ערשטען מנין.

דערזעהן אין אַזאַ קאַלטען פֿריהמאָרגען אַ גױ'טשיק מיט אַ װע־געל האָלץ, האָט זיך בײַ לײבע דעם שנײַדער, װאָס האָט געהאַט דאָס גליק צו זײַן דער ערשטער, אָנגעצונדען די אױגען. דער ערשטער געדאַנק איז געװען: קױפֿען פֿאַר יעדער פּרײַז!... גע־מאַכט האָט ער זיך אָבער, אַז ער איז צו די האָלץ אין גאַנצען גלײַכגילטיג, אַז ער ברױכט גאָר קײן האָלץ ניט. ער איז גלאַט טשיקאַװע צו װיסען װאָס װיל ער, ניקיטאַ, פֿאַר אַזאַ ביסעל האָלץ.

אָבער ניקיטאַ איז געװען צו בײז און צו שטאָלץ, אַז ער זאָל

ענטפערען, ווי יענער האט געוואַלט. בייז פאַר קעלט און שטאָלץ וואָס ער איז דער איינציגער אויפ׳ן גאַנצען מאַרק מיט דער דאַ־זיגער גאַלדענער סחורה, האט ער כיטרע געשמייכעלט:

— דו וועסט ניט קויפען...

האט זיך שוין לייבע דער שניידער באַליידיגט: וואָס הייסט ער וועט ניט קויפען! דאָס וועגעל האַלץ דאַרף ער נויטיג ווי לעבען... נאָר דער ערל דאַרף עס ניט וויסען. ווען דער ערל זאָל חלילה, וויסען, אַז ער, לייבע, האט ניט אין הויז קיין איין שיטעל אויף מאָרגען, קען ער אויסבעטען פאַר די ביסעל האָלץ אַ קאַרב... און לייבע האט זיך געסטאַרעט צו זיין וואָס מעהר דיפּלאָמאַטיש:

— וואָס הייסט, איך וועל ניט קויפען?... איך האָב נאָך טאַקע גענוג האָלץ, אָבער עס וועט ניט שאַדען נאָך אַ וועגעלע... אויב דו זאָלסט עס מיר פאַרקויפען מיט יושר.

ניקיטאַ, וועלכער האט שוין דערפיהלט די קעלט טיעף אין די ביינער און אין די פיס האט געשטאָכען ווי מיט נאָדלען, האט דאָך ניט געקענט איינהאַלטען זיך פון געלעכטער...

— יושר... וואָס טויג מיר דיין יושר... דו וואָלסט געפּרופט פיהרען דאָס האָלץ אין אַזאַ וועג... שיער אין שנעע ניט איינגע־זונקען געוואָרען, אינאיינעם מיט׳ן פערדעל... יושר...

און נאָכדעם ווי ער האט אַ שפּיי געטאָן אויפ׳ן יושר, האט ער זיך אָנגערופען:

—צעהן גילדען!...

לייבע דער שניידער, וועלכער האט שוין אַזאַ סומע ניט פאַר־מאָגט זייט עטליכע יאָהר, האט זיך צעלאַכט.

— ביזט אַ חכם!... — האט ער זיך געריידצט מיט׳ן פויער

און אַ קוק מטהוענדיג מיט ליעבע אויפ׳ן וועגעל האָלץ און מיט שנאה אויפ׳ן פויעריל, האט ער, אַריינלעגענדיג די פאַרפרוי־רענע הענט אין די שמאָלע אַרבעלעך פון זיין האַלב־ווינטערדיגען רעקעל — צודריקענדיג דעם טלית און תפילין אונטער׳ן אָרעם —

זיך געלאָזט אין דער ריכטונג צו זיין גאַס, וואו זיין שטיבעל איז געשטאַנען ניט געהייצט...

צום װענגעל האָלץ איז צוגעגאַנגען אַ צװייטער דאַונער... דאָס איז געװען חיים דער גמרא־מלמד... איהם האָט טאַקע דאָס װייב אַנגעזאָגט אַז ער זאָל זעהן, טאָמער האָט אַ משוגע׳נער גוי געבראַכט אַ װענגעל האָלץ אויפ׳ן מאַרק, זאָל ער דאָס זעהן, למען השם, אָפּקויפען און ברענגען...

ער האָט שוין דוקא געהאַט אין קעשענע אַ גילדען אַכט... האָט איהם אָבער געפעהלט לשון. װי עס הייסט אויף גוי׳איש האָלץ, װייסט ער יאָ... אָבער װאָס קאָסט? די פראַגע האָט ער פאַרגעסען װי אַזוי מען פרעגט. דאַכט זיך: פאָטשאָם? ניין... און אפשר יאָ... מילא, זאָל זיין פאָטשאָם...

ער האָט געװאַנט און געפרעגט:

— פאָטשאָם דראָװו?...

דאָס פויערל האָט פאַרשטאַנען, אָבער דער מלמד איז איהם ניט געפעלען:

— ניע קופיש!...

האָט חיים דער מלמד איהם געװאָלט װייזען, אַז ער מיינט גאַנץ ערנסט צו קויפען און ער האָט זיך אַרויסגעכאַפּט מיט אַ מקח דער ערשטער:

— פיער גולדען...

ניקיטאַ איז שוין געװען אין גאַנצען דערפּרוירען. ער האָט געקלאַפּט אַ האַנט אַז אַ האַנט, געשפּרונגען אויפ׳ן שנעע און גע־ריבען זיך מיט׳ן גאַנצען קליינעם גופ׳ל. ער האָט געפיהלט, אַז גראָד היינט װעט ער דאָס האָלץ ניט פאַרקויפען... דאָס דאָזיגע געפיהל האָט נאָך איהם בייזער געמאַכט. דערצו האָט איהם שטאַרק גערייצט דאָס שפּיציגע בערדעל פון חיים דעם מלמד. איהם האָט זיך געװאָלט אָװעקטרייבען דעם דאָזיגען אידען:

— געה, װעסט ניט קויפען...

דערװייל איז אַנגעקומען יענקעל דער בעקער... ער האָט נאָך אפילו אַ פּאָר װענגעלעך האָלץ ערגעץ הינטער׳ן שטיבעל, אָבער

וואס איז שייך: אזוינע פרעסט! ער האט זיך געוואונדערט מיט בריטקייט:

— סקאלקא חאטשיעש, זעמליאק?

ניקיטא האט אנגעקוקט דעם דאזיגען אידען מיט די העזה'דיגע אויגען און האט דערפיהלט, אז ער דארף קיין האלץ נים. האט איהם אנגעכאפט א ווילדער כעס און ער האט אויסגעשריען:

— געה צום טייוועל, זשיד!...

דער בעקער איז אבער ניט נתפעל געווארען. ער האט זיך מישב געווען, אז האלץ איז איצטער ווערט מיט גאלד צוגלייך און טאמער שטעלט זיך ניט דער וועג, איז ער קאפוט מיט זיינע ביינעל... ער איז ווייכער געווארען און האט זיך גענומען ווי בעטען:

— פארקויף מיר דאס וועגעלע האלץ... נאר ניט טייער...

איז ניקיטא נאך בייזער געווארען און האט א זאג געטאן דעם העכסטען פרייז:

— צוויי רובעל!

— פארנויץ געזונט אליין! — האט דער בעקער זיך געזעגנט, (ער איז געווען א באריהמטער וויצלער), און איז מיט א ניגונ'דעל פון ראש־השנה'דיגער שמונה־עשרה אוועק... וואַרפענדיג הינטערוויילעכטס פארליעבטע בליקען צום וועגען האלץ.

דערווייל האט ניקיטא אויפגעהערט צו פיהלען די רעכטע פוס... הייסט עס, עס איז ווארימער געווארען... ניין... עס איז נים ווארימער... אפשר האט ער זי אפגעפרוירען...

א כפרה די האלץ... ער מוז דערראטעווען די פוס... אט איז דערביי א שענק... אין שענק וועט ער זיך אביסעל דערווארימען...

מיט די איבעריגע קונים האט ער שוין נים געוואלט ריידען... ער האט גענומען דאס פערדעל, צוגעפיהרט צום נאהענטען שענק, אנגעבונדען דאס פערדעל צום סלופ ביים הויז און איז אריין אינוועניג...

אין שענק איז געווען ווארים און אזוי אנגענעהם. דער שענקער איז נאך געווען אין בית־המדרש; די שענקערין, א חנ'עווריגע אי־

דענע מיט א גוידער, איז געשטאנען ביים סטאיקע און זיך גע־פארעט ארום פלעשלעך...

ניקיטא האט איהר פריינדליך באגריסט. זיין גאנצע בייז־קייט איז פארשוואונדען. וואס איז ער אזוי אין כעס געווען?... ער האט זיך אליין גע'מוסר'ט... וואס הייסט צוויי רובעל?... משוגע איז ער געווארען... דאס ווענעל האלץ איז איינגאנצען אויף פינף מאל הייצען און די האלץ אליין איז אויך נים אי־אי־אי... פייכט־לעך... פיער גילדען איז גענוג. און אויב זיי ווילען זיך איינ־עקשנ'ען, איז גענוג א האלבער רובעל... ארימע מענשען... וואס וועט ער זיי באצאהלען...

ער איז צוגעגאנגען מיט א לייכט געמיט צום פענסטער, ארוים־געקוקט צו ס'שטעהט דאס פערדעל און שליטעל. יא... און זעה וויפיעל אידען ארום... זיי מעסטען מיט די אויגען, זיי האמ־פערען זיך...

ער איז ארוים צו זיי:

— העי, טשויעש, סקאלקא זא דראוו... — האבען זיך א שאט געטאן פראגען איינע נאך די אנדערע...

א גוטמוטיגער איז ניקיטא געשטאנען אויפ'ן גאניק פון שענק, זיך געקראצט אין פאטילניצע און געמעלדעט, ווי א קעניג זיין גנאד:

— פינף גילדען, ברידער!

הענט נאך הענט האבען זיך א לאז געטאן אין די קעשענעס אריין, זוכען די סומע. פינף גילדען!... נא! נא!

אך, ווען ער האט נאך אזוינע א צעהן ווענעלעך!

אויב אזוי, וועט ער עס פארקויפען אט דער ארימער אידענע...

— נעהם!... — האט ער זיך צו איהר געווענדעט.

איינער האט אפילו א באט געטאן זעקס; ס'הייסט, ער גיט זעקס גילדען... ניקיטא האט זיך אבער געמאכט ניט הערענדיג.

צי האט ער רחמנות געהאט אויף דער ארימער אידענע, צי האט ער געוואלט עס מאכען שנעלער און אריינגעהן אין שענק נעהמען א גלעזער בראנפען — דאס איז שוין געווען זיין סוד...

א סוחר׳ישע נשמה

ווענען שלום דעם שניידער איז אין גאס אומגעגאנגען א לע־נענדע, אז ווען ער וואלט געוואלט, וואלט ער געקענט נעהען פאר׳ן גראף; נישט מעהר, זיין קאפ טראגט איהם אין דער לופטען און ער קען זיך ניט אריינטהאן אין זיין פאך. איבערהויפט ביי׳ן צו־שניידען פארטראכט ער זיך ווענען אנדערע ענינים און פארשניידט ועהר אפט אזוי, אז נאכדעם מוז מען דערקויפען סחורה. ער אליין איז אפילו נים מודה. ער זאגט, אז מען האט לכתחלה צו־ווענינ סחורה נעקויפט, אבער געוואוסט האט מען, אז מען האט שטענדיג נערייזיקירט, ווען מען האט איהם געגעבען נעהען א מאנסבילשען ראק צי א פאר הויזען; כאטש ווי נעזאגט, געהאלטען האט מען איהם פאר גאר א גרויסען שניידער.

ער אבער האט מיט זיין שניידעריי נים שטאלצירט. פאר־קעהרט, אין זיין אומגאנג מיט שכנים אין גאס, אויפ׳ן מארק, און להבדיל אין שוהל, האט ער גערעדט ווענען אלץ אין דער וועלט, נאר ניט ווענען זיין פאך. איבערהויפט האט ער זיך אינטערעסירט מיט מסחר, מיט געשעפט, און פון צייט צו צייט האט ער זיך פאר־נעסען, אז זיין פרנסה איז שניידעריי און האט זיך טאקע גענומען צו האנדלען.

איבערהויפט פלעגט עם פאסירען. ווען ער פלעגט געהן אין דער פריה פון דאווגען, און האבענדיג אביסעל געלד אין קעשענע, פלעגט ער זיך אבשטעלען אויפ׳ן מארק ביי א נוי־אישע פוהר און א טאפ טאן אין וואגען:

— וואס פארקויפסטו, פויערל?

איז דאס געווען תבואה, פלעגט ער זיך נאר באלעקען און גלייך אוועקגעהן. תבואה איז ניט פאר איהם — א צו טהייערע־

ביסען! טאַמער אַבער איז דאָס געווען אַ בילינגערע סחורה: אַ הוהן, צי אַ האָהן, פלעגט עס אַרויסנעהמען פון קויש, און וועלכען דאָס עוף איז געווען פאַרשפּאַרט, טאַפּען עס אונטער די פליגלען, הויבען אויף דער האַנד אַרויף און אַראָפּ כּדי צו כאַפּען די געוויכט פון איהם און פרעגען מקח.

איז דער מקח געווען נידעריגער ווי עס האָט דעמאָלט געהאַל־טען דער קורס פון עופות, וואָס שלום האָט אַלע מאָל געוואוסט, האָט ער זיך געדונגען, אָפּגעדונגען נאָך אַ צעהנערעל, אַמאָל אַ גריוונֶיע, און איז שוין געגאַנגען אַהיים מיט שטאָלצע טריט. ס׳הייסט, עס געהט שוין ניט שלום דער שניידער, נאָר שלום דער עופות־הענדלער.

און גאָס שטעלען איהם אָפּ ווייבער.

— ווייזט נאָר אַ קוק, שלום. פאַר זיך, צי צום פאַרקויפען?

און שלום באַטראַכט זיך, אַז אין דער היים געהען שוין אַרום צוויי היהנער מיט אַ האָהן און צו יום־כּפּור איז נאָך — וואו? ענט־פערט ער מעשה סוחר:

— איך פאַרקויף.

שלום באַקומט, נאָך לאַנגען דינגען זיך, אַ צעהנערעל ריוח. און אַז ער קומט אַהיים, איז איהם ניט ניחא דער לאַנגער טיש מיט די אָנגעוואָרפענע שטיקלעך סחורה, מיט דער שער און אייזען. זיי קוקען אויף איהם, ווי ווילד־פרעמדע, מיט וועלכע ער האָט גאָר קיין שייכות ניט. איהם דאַכט זיך, אַז ער איז על־פּי־טעות אַהער אַריינגעקומען. זיין פּלאַץ איז אויפ׳ן מאַרק.

אַבער ציפּע, דאָס ווייב, פאַלט אויף איהם אַרויף.

— וואו ביזטו דאָס געווען אַזוי לאַנג, פאַרדינער מיינער?...

וויל שלמה שטילען איהר כעס מיט אַ וויץ:

— וואָס מיינסטו — ניט?... האָסטו טאַקע ניט געטראָ־פען. איך האָב געקויפט אַ הוהן און פון האַנט צו האַנט פאַרדינט אַ צעהנעריל...

— האַנדעלסט שוין ווידער, סוחר מיינער! — ברוגז׳ט זיך

ציפע. — מאך בעסער לייבע דעם שמיער'ס אויבער־בגד. ער איז שוין דריי מאל געווען...

שלום כאפט זיך אין דער גיך אפעסען און זעצט זיך ביים טיש, וואו עס ארבייט זיין אייגענער בחורל זיסקע און א פרעמדער פועל.

ער נעהמט א שטיק קרייד, צייכענט עפעס אויף א שטיק גראבען שטאף און דער קאפ טראגט איהם ערגעץ ווייט...

אמאל דערגרייכט זיין השנה צו קויפען א קאלב. אז א קאלב האט ער שוין פארדינט א האלבען קארב... דאס איז געווען אין דער צייט ווען עס איז געווען א גרויסער זול אויף קעלבער און פלוצלונג איז טייערער געווארען... ער האט דעמאלט געקענט נתעשר ווערען, נאר ער האט פארזעהן. ציפע אליין האט דעמאלט זיך אריינגעמישט, ער זאל פארקויפען.

אמת, נאך דער מכירה האט ער א וואך צייט ניט געארבייט, דער קאפ האט זיך איהם געהויבען אין דער לופטען. איהם האט זיך גערדאכט, אז אט־אט און ער ווערט אויס שניידער.

עס איז אבער אוועק א שטיק צייט און קיין גליקען האט ניט פאסירט. צו וואס ער האט זיך ניט צוגעשטעקט, האט „געברענט“... ציפע איז דוקא געווען צופרידען, ווען ער האנדעלט ניט, ארבייט ער און אז ער ארבייט, פארדינט ער כאטש אויף ברויט.

אבער שלום איז אייגגעגאנגען פון טאג צו טאג... עס איז איהם מאוס געווארען דאס לעבען. ער מוז עפעס האנדלען, כאטש וואס עס זאל זיך מאכען, נאר ער זאל זיין אימשטאנד צו באַ־צאהלען. ער מעג אפילו צוליינען. אין מסחר דארף מען ניט שטענדיג פארדינען. מען דארף אמאל ריזיקירען.

* * *

אין יענעם טאג איז ער אויפגעשטאנען פריהער ווי אלע מאל. ער האט אין זיין קלייזעל אפגעדאוועט מיט'ן ערשטען מנין איי־בערגעצעהלט זיין קאפיטאל — פינף גילדען... מען קען עפעס קויפען, כאטש וואס — האט ער אליין ניט געוואוסט... וואס עס וועט זיך מאכען, אבי האנדלען...

עס איז נעווען א גרויער פריהמארגען. אויפ'ן מארק האבען זיך נעפונען עטליכע וועגענער, וועלכע זיינען געשטאנען ווייט איינע פון די אנדערע. שלום איז צוגעגאנגען צו איין וואגען, צום צווייטען, צום דריטען — גארנישט ניטא! לעדיגע וועגען. אז אומעט איז איהם באפאלען. ער וואלט געקויפט וואס עס זאל ניט זיין, אבי ניט דארפען געהן גלייך אהיים, צוריק צו דער נארעל און אייזען.

ער האט זיך ארומגעדרעהט א לאנגע צייט איבער'ן מארק און ענדליך געבליבען שטעהן נעבען א פויער וואס איז נאר וואס אנגעקומען אויף א פערדעל געשפאנט צו א האלבען וואגען און פון הינטען האט זיך נאכגעשלעפט א לאנגע, קיילעכדיגע בערוועגע.

— צו פארקויפען? — האט שלום מיט א האלבען מויל א פרעג געטהאן.

— געוויס... — האט דאס פויערל מיט רוגזא געענטפערט.

און אנקוקענדיג שלום'ען מיט פעראכטונג, האט ער געפרעגט:

— וואס איז דען? ווערסט קויפען?

— אויב ניט טייער... — האט שלום ארויסגעשטאמעלט און מורא געהאט פאר עפעס.

— וויפיעל גיסטו? — האט דאס פויערל געפרעגט, אנקוקענ־דיג מיט א טראציגען שמייכעל שלום'ען.

שלום האט גערעכענט, אז אזא לאנגע בערוועגע דארף אודאי אנטרעפען צוויי רובעל, היינט וואס־זשע האט ער מורא צו באטען פינף גילדען?...

— פינף גילדען! — האט ער שוין פעסט אויסגערעדט.

דאס פויערל איז ערנסטער געווארען און געענטפערט:

— א רובעל איז פאר דיר...

שלום האט זיך שוין דערשראקען; ווי ווייט איז א רובעל פון פינף גילדען? טאמער גיט ער איהם אוועק, וועט ער ניט וויסען וואס צו טאן... עס וועט זיין א חרפה פאר דער וועלט... ער האט זיך גענומען אפרוקען א פאר טריט ווייטער און שוואך געזאגט:

— איך קען מעהר ניט...

—ווארט... נעה ניט אוועק... — האָט דאָס פויערל איהם צוגעשלעפּט. — דו געפעלסט מיר... דו ביזט אַן עהרליכער מענש... מען דערקענט... גיב זעקס גילדען...

— פינף! — האָט שלום בלייך ווערענדיג אויסגערעדט...

— פאַר דיר! — האָט דאָס פויערל אנגענומען שלום'ס האַנד און אויף איהר אַ קלאַפּ געטאָן. ס'האָט געהייסען: געענדיגט!

שלום האָט ניט געוואוסט וואָס זאָל ער איצט טאָן. אָפּוואַרפען זיך, איז ניט מעשה סוחר; דערצו האָט דאָס פויערל אויסגעזעהן צו זיין אַ צו־שלעכטער, ער קען איהם נאָך ווער ווייסט וואָס טאָן. ער זאָל באַצאָהלען און פיהרען אַהיים, וועט עס זיין אויף ליטיש געלעכטער. אַ בערוועגע געקויפט. ווער וועט דאָס ביי איהם קויפען? און ער אליין דאַרף דאָס ניט. היינט ציפּע? וואָס וועט זאָגען ציפּע? — אַ בערוועגע האָט ער געקויפט...

— נו, באַצאָהל און זאָג וואוהין צו פיהרען? — האָט דאָס פויערל געפאָדערט...

שלום האָט ארויסגענומען פון אַ ווייטער קעשענע מיט ציטער־דיגע הענט זיין גאַנצען פאַרמעגען, אָפּגעצאָהלט און ניט געוואָגט צו זאָגען וואוהין צו פיהרען. ער איז געשטאַנען און געטראַכט אַ מיטעל. ענדליך האָט ער זיך אנגערופען צום פויער:

— איך האָב זיך באַנאַרישט... איך דאַרף נאָר האָבען אַנדערע געהילץ פאַר מיין שטוב, וואָס איך וויל בויען... איך דאַרף נאָר האָבען פיער קאַנטיגע, ניט קיין קיילעכדיגע...

— געקויפט איז געקויפט! — האָט דאָס פויערל געמורמעלט...

— קויף איהם אָפּ צוריק ביי מיר! — האָט זיך שלום געבעטען... — איך וועל לאָזען ביליג.

— וויפיעל ווילסטו? — האָט דאָס פויערל ביטרע געשמייכעלט...

— וויפיעל גיסטו?

מען איז מושוה געוואָרען פאַר צוויי גילדען...

און שלום איז אוועק אַז אויפגערעגטער אהיים. ער האָט גע־האַט דריי גילדען היזק, אָבער באַלד האָט ער זיך געטרייסט, אַז ער האָט שוין געהאַנדעלט מיט געהילץ און איז געוואָהר געוואָרען אַ סך. אַמאָל קען דאָך צוניץ קומען...

אַמאָל, ווען ער וועט ווערען אוים שניידער...

דער באַצאָהלטער שמחת־תורה

אבהיטען אידישקייט איז די שטעדטעלשע אידען ניט באַזונ־דערס שווער אַנגעקומען.

אַלע דינים און מצוות זיינען איבערגעגאַנגען פון דור צו דור, אַזוי אַז יעדע מצוה איז שוין געלעגען — ווי די וויסענשאַפטס־לייט דריקען זיך אויס — אין זייער בלוט.

אויפשטעהן אין דער פריה און גלייך זיך נעהמען צום דאַווענען, איינשפּאַנען זיך אין טלית און תפילין, האָט זיך שוין געטאָן מעהר אויס געוואוינהייט, ווי אויס פרומקייט. אַ איד ניט קיין אָפּגע־דאַווענטער וואָלט געפּיהלט אויף זיך, ווי אַ משא וואָלט אויף איהם געלעגען. ניט קיין געדאַווענטער איד איז גאָר קיין מענש ניט, ניט נאָר ער טאָר פאַר'ן דאַווענען ניט עסען, ווי ער וואָלט געווען דער גרעסטער חולה, — עס ווילט זיך איהם גאָרניט עסען. אָפּעטיט באַקומט ער ערשט נאָכ'ן אָפּדאַווענען, דעמאָלט הויבט איהם ערשט אָן חלש'ען דאָס האַרץ.

און וואָס פאַר אַ באַטרעף איז געווען פאַר אַ אידען אַ תענית! אַז אין פאַרלויף פון יאָהר זיינען דאָ ארום און אַרום, געבאָטענע מיט ניט־געבאָטענע, ביי עטליכע צעהנדליג, און עשרת ימי תשובה איז אויך אַ מנהג אָנצובייסען ערשט נאָך מעריב. אָנשטרענגען זיך צו פאַסטען האָט מען ניט געדאַרפט, עס האָט זיך געפאַסט פון זיך אַליין, און דער תענית איז געגאַנגען ווי אַ מזמור — אויף אויס־ווענינ...

אפילו דער גרעסטער תענית, תשעה באב, איז ניט שווער געווען. ביי די קינות האָט מען זיך גוט אויסגעשריען. נאָכדעם איז מען זיך געגאַנגען אויפ'ן בית־עולם, דורכגעשמועסט זיך מיט דער גרויסער משפחה, וואָס דאָרטען האָט זיך געפונען. ווער רעדט

אפּהיטען די ניין טעג — איז דאָך גאָר געווען אַ געלעכטער. די אי־דען האָבען זיך טאַקע איבער דעם געוויצעלט, „מען טאָר ניט עסען קיין פלייש!“ נו, קאָכט מען דעם קרופּניק אין אַ מילכיגען טאָפּ אנשטאָט צו קאָכען אין דעם פליישיגען טאָפּ. אַז פלייש האָט מען דאָך זומער סיי־ווי־סיי, אויסער שבת, ניט געגעסען.

און אפילו אַזאַ שווערער יום־טוב ווי פּסח, מיט זיינע הונ־דערטע, אויב ניט טויזענדע דינים, איז ניט געווען שווער צו ער־פילען אויפ'ן גרינגסטען אופן. די דינים פון פּסח האָט יעדער איד און אפילו אידענע געוואוסט אויף אויסווענינ, אויב מען פלעגט געהן פרעגען אַמאָל אַ שאלה צום רב, איז דאָס נאָר געווען פון גדלות ווענען — זאָנסט האָט אפילו אַ אידענע געוואוסט, וואָס עס איז פּסח'דיג און וואָס ניט.

אָפּצוהיטען שבועות איז דאָך אודאי גרינג געווען. אפילו די גרינס, וואָס דאָס איז ניט מעהר ווי אַ מנהג, האָט מען אויך ווי עס איז געקריגען. דאָס האָבען שוין פאַרזאָרגט די איינגלעך פון די גוי'אישע געסלעך; אמת, מיט סכנת נפשות, אָבער אינג־לעך לאָכען פון סכנות...

בלייבט סוכות. מאַכען אַ סוכה איז אפילו ניט פאַר די אי־דישע הענט. מען מוז ניצען דערצו אַ האַק, אַמאָל אַ זעג און טאַקע משוועקעס אויך. ניט יעדער איז דערצו מסוגל, אָבער אַ סוכה מאַכען האָט שוין יעדער איד געקענט בירושה. זיצען אין סוכה איז דאָך אודאי ניט שווער, עס איז דאָך, פאַרקערט, אַ גרויסער תענוג: אונטען פרישער זאַמד, אויבען — גרינער סכך. עלעהיי אַ ביידעל אין די פריצישע הויפען!...

דאָס איינציגע וואָס איז געווען שווער אָפּצוהיטען לויט'ן דין און מנהג איז געווען פאַר די שטעדטעלשע אידען שמחת־תורה. פרעהען זיך — דאָס האָבען די אידען ניט געקענט, דערצו דאַרף מען שוין האָבען פרעהליכע הערצער. היינט וואו נעהמט מען דאָס? אויסער די פּאָר שוסטער און שניידער, אויך ניט קיין אי־בעריגע פרעהליכע, זיינען זיי אַלע געווען אָנגעפילט מיט צער און אומעט. ווער עס האָט געקלאָגט אויפ'ן גלות, ווער אויף פּרנסה

און ווער גלאַט אַזוי, ווייל עס איז ניטאָ מיט וואָס צו פרעהען זיך.

איז טאַקע שמחת־תורה געווען ניט ריכטיג אָפּגעהיט. פון די איינציגע וואָס האָבען זיך יאָ אָנגע׳שכור׳ט, איז געווען לייבע דער שניידער און חייקעל דער שוסטער. האָבען זיי איבערגע־כאַפּט די מאָס און גלייך האָבען זיי זייערע קרובים אַוועקגעטראָ־גען אַהיים, און זיי אַוועקגעלעגט שלאָפען — און מען האָט זיי שוין אַ גאַנצען טאָג ניט אָנגעזעהן — און דאָס שטעדטעלע האָט זיך פאַרזונקען אין אַ טיעפע מרה־שחורה...

עס זיינען אפילו יאָ געווען אַ פּאָר אויך פון בעלי־בתים, וואָס פלעגען נעהמען צו ביסלאַך בראַנפען און ס׳האָט לכתחילה אויס־געוויזען, אַז זיי וועלען אַביסעל משמח זיין די „שטאָדט" און מען וועט שוין מיט זיי יוצא זיין — איז אָבער די האָפנונג אַלע מאָל געווען אַ פאַלשע. די דאָזיגע צוויי בעלי־בתים פלעגען די ערשטע פּאָר מינוט ווערען טאַקע בגילופין און איינער האָט שיער־שיער זיך ניט געלאָזט אין בית־מדרש אַ טענצעל, אָבער גלייך פלעגען זיי זיך אָנקוקען איינע די אַנדערע אין די פּנימ׳ער מיט גלעזערנע אויגען און איינער פלעגט זיך צואווינען:

— אל תשמח ישראל אל גיל כעמים!

און דער צווייטער האָט זיך פלוצלונג דערמאָנט אַז חרבן בית המקדש און פלעגט אויסזינגען איז אַ געוויין אַ פּסוק פון קינות:

— אז בהלוך ירמיהו על קברי אבות...

און אין בית־מדרש פלעגט ווערען תשעה באב.

נאַטירליך, די ניכטערע בעלי בתים האָבען אָנגעהויבען בייזערן זיך: מילא, פרעהען זיך קענט איהר ניט, טאָ וויינט כאָטש ניט, פערשטערט ניט דעם שמחת־תורה!... און מען פלעגט די צוויי בעלי בתים אַוועקפיהרען אַהיים אונטער דער בעגלייטונג פון זייער געוויין...

מיט יאָהרען שפּעטער האָבען די צוויי בעלי־בתים אויף אַזאַ אופן אפילו אויפגעהערט צו פּראַווען שמחת־תורה, דאָס הייסט, זיי האָבען ניט געווינט אויך, און עס וואָלט שיער־שיער קיין זכר

ניט געווען, אַז אין שטעדטעל איז שמחת־תורה, ווען ניט פאַכאַם, דער שבת־גוי.

דער דאָזיגער פאַכאַם, וועלכער פלעגט כלומר׳שט אפּקויפען אַלע ערב פּסח דעם חמץ ביי די אידען אין שטעדטעל און האָט בכלל געדיענט דעם שטעדטעל מיט זיין גאַנצען הארצען און האָט גע־וואוסט אַלע אידישע מנהגים און דינים — ער האָט ניט געקענט צוזעהן, ווי אַזוי שמחת־תורה וועט בטל ביי אידען. און דוקא איז דער יום־טוב איהם געווען טייערער ווי אַלע. דאָס הייסט, וועדליג דער יום־טוב האָט געדאַרפט זיין. און זעהענדיג איינמאָל ווי אַזוי דאָס שטעדטעל איז אין א געוויסען שמחת־תורה געווען פערזונקען אין צער פון גלות און פּרנסה, איז ער אוועק צום שעהנסטען בעל־הבית, זרח דעם וואָל־העגדלער, ביי וועלכען ער פלעגט אַלע שבת הייצען דעם אויוועז און האָט געהאַט מיט איהם א ויכוח, טאַקע אין אידיש, וואָס איז געווען זיין מוטער־שפּראַך:

— ר׳ זרח, מיר געפעלט עס גאַרניט, וואָס שמחת־תורה איז דער עולם אַזוי ניכטער. אַ, אַמאָליגע שמחת־תורה׳ס, זאָגט מען, זיינען גאָר אַנדערע געווען! — האָט ער זיך צעזיפצט.

ר׳ זרח אַליין האָט זיך אויך צעזיפצט און געענטפערט:

— דו ביזט גערעכט, פאַכאַם! הייגט איז א מצוה צו פרעהען זיך, אַבער, אַז אונזערע אידען קענען עס ניט.

— איז דאָס טאַקע ניט שען! — האָט פאַכאַם זיך צעהיצט.— שמחת־תורה זאָל זיין אַזוי ווי תשעה באב! אַלץ קענט איהר, שלאָ־גען זיך מלקות קענט איהר, זיצען אויף דר׳ערד קענט איהר און טאַמער דאַרפט איהר איינמאָל אַ יאָהר אַ הוליע טאָן, קענט איהר ניט.

און ווערענדיג בעגייסטערט פון זיינע אייגענע ווערטער, האָט ער זיך אַנגערופען:

— אויב אַזוי, לאָזט מיך הוליען פאַר אייך! ר׳ זרח, אַהער אייער פלאַש בראַנפען!

ר׳ זרח, ביי וועלכען עס איז געווען אַנגעגרייט א גאַנצע קוואַרט בראַנפען נאָך פון פאַר א יאָהרען און פון וועלכע עס האָט געפעהלט

בלויז איין קעלישאק, האט פאר איהם זי אוועקגעשטעלט מיט א קדוש־גלעזעל און געזאגט מיט א שמייכעלע:

— אדרבה, זיי אונז אלעמען יוצא!

און פאכאם האט אנגעהויבען גיסען אין זיך א גלעזעל נאך א גלעזעל, און נאך יעדער גלעזעל האט ער צוגעזוגען מיט א פסוק פון שמחת־תורה.

אז ער איז געווארען פארטיג מיט׳ן פלאש, איז ער ארויס א זינגענדיגער אויפ׳ן גאס.

זיין געזאנג האט ארויסגערופען די אידען פון די הייזלאך. דאס האט ער טאקע געוואלט און ער האט זיך געלאזט טאנצען.

— וואס איז מיט איהם די שמחה? — האבען איינינע גע־פרעגט...

ער האט בייז איינעם אנגעקוקט און וואקלענדיג זיך פון די פיס, געענטפערט:

— היינט איז, פויער דו, שמחת־תורה... — און אריינקומענדיג אין כעס. וואס קיינער האלט איהם ניט אונטער, האט ער זיך צו־שריען:

— אלץ איך! די אויוועגס שבת דארף איך הייצען, דעם חמץ דארף איך כלומר׳שט ביי אייך אפקויפען און אז עס קומט שמחת־תורה, וואלט איך מיך אביסעל געוואלט אפרוהען פון מיין יאר, מוז איך טרינקען און הוליען פאר אייך!...

דערווייל איז די גאס געווארען פול מיט אידען, ווייבער און קינדער. די מרה־שחורה איז פון דער גאס אין גאנצען אראפ. פאכאם האט עס דערפיהלט און איז געווארען ביי זיך שטאלץ:

— זעהט איהר! א י ד מאך אייך פרעהליך... איהר קענט ניט!...

און ער האט זיך אוועקגעלאזט אין א טאנץ, צוזינגענדיג א אידיש ליעד.

— דער גוי האט א אידישע נשמה... — האט איינער בע־מערקט.

דער אנדערער אבער האט בעקעמפפט די מיינונג:

— א איד וועט ניט טאַנצען אין מיטען גאַס.

— עס איז דאָך שמחת־תורה... — האָט דער ערשטער מתיר געמאַכט...

— נו, פאַר וואָס זשע טאַנצסטו ניט?...

— איך? — האָט זיך יענער דערשראָקען, — וואָס בין איך, משוגע?... איך בין יוצא מיט פאַכאָמ'ען...

און ווירקליך האָט זיך געדאַכט, אז פאַכאָם טהוט עס אויס פליכט צו זיינע בעלי־בתים. זיי אליין קענען זיך ניט פרעהען, וועט ער זיך פרעהען פאַר זיי. ער איז דער איינציגער צווישען זיי, וואָס האָט ניט קיין דאגות און ווייס ניט פון גלות...

און אזוי איז מיט דער צייט צו פאַכאָמ'ס פליכטען צוגעקומען א נייע פליכט: שמחת־תורה זיך אנ'שכור'ן. שפּעטער האָט ער אנגעהויבען פאָדערן דערפאַר געצאָהלט.

ער וויל, הייסט עס, אומזייסט ניט פרעהען זיך. אויף מאָר־גען, — האָט ער גע'טענה'ט, — פיהלט ער זיך צובראָכען...

און ער האָט אויסגעפיהרט. אויף מאָרגען נאָך שמחת־תורה האָט ער בעקומען אַן עקסטרא גלעזעל בראַנפען...

אויף א חתונה

די חתונה האט שוין געהאלטען אין רעכטען ברען. די על־טערע אידען מיט די ווייבער זיינען געזעסען ביי די געגרייטע טי־שען און האבען האלב פאר'שכור'טע אויסגעקוקט אויף די לעצטע געריכטען, וואס דער סארוועך האט פארשפעטיגט צו ברענגען. כאטש קיין גערדוקטע מעניו, ווי עס פיהרט זיך אין דער גרויסער וועלט, איז דא אויף דער קליינשטעדטעלדיגער חתונה ניט געווען, האט דאך כמעט יעדער געוואוסט, אז עס דארף נאך זיין קאמפאט מיט שטרודעל, און אזוינס שענקט מען נים, מעג מען זיין ווי זאט, בפרט, אז די וועטשערע וועט קאסטען גענוג געלט, מען וועט באלד ארויסרופען דרשה־געשאנק און אפילו א פאר לעפעל קאסטען אויך א האלב קערבעל, ווער רערט, דער וואס האט געקאנט געבען א מזומנ'עם רובעל, האט אודאי געהאט א רעכט אויפ'ן קאמפאט מיט'ן שטרודעל...

לייבע זלמנ'ס, וואס לויט זיינע יאהרען האט ער געדארפט זיצען מיט די אידען ביים טיש, ווייל ער איז שוין געווען נאהענט צו פערציג, בפרט אז ער איז שוין א טאטע פון פינף קינדערלעך, וועלכע זיינען טאקע אלע דא אויף דער חתונה מיט דער מאמען, האט אבער דאס מאל געוואלט זיין יונג און פארגעסען זיך אז זיין ווייב דוואשע'ן, אז די קינדער און זיך לאזען טאנצען דעם אכט־פאריגען קאדריל אין וועלכען עס טאנצט־מיט דעם חתנ'ס שוועסטער, די געבילדעטע פרייליין, וואס שטודירט אין קאזאן אויף דאקטאר...

ער האט שוין מיט איהר געטאנצט א פאר מאל, איין מאל פאר דער חופה און איין מאל נאך דער חופה. ווי עס ווייזט אויס, האט זי באמערקט, אז ער איז א געבילדעטער... ער האט גערעדט א

סך רוסיש און לויט ער גערענקט, האט ער קיין סך גרייזען ניט געמאכט... נאר אנשטאט „פאזשאלוסטא האט ער געזאגט „פאזאלוס־טא“ און אנשטאט „סקאלקא ליעט“ — האט ער געזאגט „סקאלקא גא־די. ער האט זיך צוטומעלט און פארגעסען, אז סקאלקא פאדערט „ראדיטעלני פאדיעזש“ און ניט „וויניטעלני“. זי איז אבער אזא'ן איידעלע; זי האט ניט קיין שמייכעל געטהאן אפילו...

אך, בחור'ווייז האט ער אזוי פיעל רוסישע ביכער געלעזען! היינט שטיינבערג'ס און דרייזינג'ס סלאוואר האט ער געקענט כמעט אויסווענדיג. און ווי עס קומט צו עפעס — איז סטאפ. „מען דארף האבען פראקטיק“ — מוסר'ט ער זיך אליין. נאר מיט וועמען רעדט ער דא רוסיש?... מיט די פויערים, ביי וועלכע ער קויפט די תבואה, מוז מען ריידען פראסט גוי'איש.

דאס ערשטע מאל וואס ער רעדט מיט א געבילדעטען מענ־שען, איז דאס מיט איהר, מיט דעם חתנ'ס שוועסטער, וואס איז געקומען עקסטרא פון קאזאן אויף איהר ברודער'ס חתונה. איהר ברודער איז זיין ווייב'ס א פלימעניק, איז ער, לייבע זלמנ'ס, גאר א נאהענטער מחותן.

דער אכט־פאריגער קאדריל, וואס איז באשטאנען פון לויטער מיידלעך, האט זיך געענדיגט. דעם חתנ'ס שוועסטער, א מיידעל פון א יאהר עטליכע און צוואנציג מיט איידעלע, גרויס־שטאדטישע מאניערען, באמערקענדיג ווי לייבע זלמנ'ס קוקט אויף איהר אזוי פריינדליך, איז געריהרט געווארען און איז צו איהם צוגעגאנגען.

לייבע זלמנ'ס האט זיך געשטעלט קעגען איהר פנים־אל־פנים און אום צוצוגעבען זיין פיגור מעהר געהויבענקייט, האט ער זיך מיט ביידע הענט געהאלטען אין די באקעס... די סטודענטקע האט געשמייכעלט און זיך אנגערופען:

— דושנא!

געוויס, דא איז זעהר הייס. לייבע זלמנ'ס פארשטעהט עס. עס איז דא נאך א ווארט, ער ווייסט דאס ווארט אויך: „גאריאטשא“... און עס איז דא נאך א ווארט: זשארקא... ווי זאל ער איהר ענטפערען? איהם איז בעסער געפעלען געווארען גאריאטשא,

אבער ביים אויסריידען האט ער זיך פארטשעפעט מיט דער צונג און עס איז ארויס „נאראצא“...

— דא, דא! — האט זי מודה געווען, און שמייכלענדיג נע־פאכעט מיט׳ן וועהער.

ער האט איהר געוואלט פארשלאגען ארויסגעהן אין קיהלען פיהרהויז, האט ער אבער ניט געוואוסט ווי אזוי אזא לאנגע פראזע צו זאגען אין רוסיש. האט ער זיך נעפרואווט אין אידיש, נאר פאראיידעלט:

— פיליכט ווען זיי א ביסעל אין פארהויז געהן, זיך אפ־קיהלען?

— אך, יא! — האט זי געענטפערט אויך אין אידיש.

ווייסען האט לייבע זלמנ׳ס געוואוסט פון די ביכער וואס ער האט געלייענט, אז אין אזא פאל דארף ער אויסשטרעקען זיין ארעם און זי וועט איהם שוין נעהמען געארימט. האט ער אבער ערשטענס ניט געוואוסט וועלכען ארעם, צי דעם רעכטען, צי דעם לינקען און דערצו איז דאס געווען צו ריזיקאליש: א קליין שטעדטעל, ער איז א איד מיט א באָרד, מיט א ווייב, מיט קינדער, מיט א שפייכלער, מיט א „שטאָדט“ אין בית־מדרש. ניין! זאל שוין זיין ניט ווי אין בוך, עס איז גענוג, אז ער וועט מיט איהר שטעהן אין א ווינקעל אין פיהרהויז און ריידען וועגען בילדונג.

— הייסט עס, שטודירט איהר מעדיצין? — איז געווען אין פיהרהויז זיין ערשטע פראגע, כאטש ער האט עס זיכער געוואוסט.

— יא... מעדיצין...

— אך, — האט לייבע זלמנ׳ס אויסגערופען, — איך האב אמאל אויך געוואלט שטודירען, געפאנטאזירט... — ער האט זיך אפגעהאקט, א גלעט געטאן דאס בערדעל, זיך פארכאפט, אז דאס איז ניט עדעל, האט ער געהויבען דאס היטעל פון קאפ, ווי ער וואלט געמאכט פראבע, ווי אזוי איז דאס, אז מען שטעהט אין פיהרהויז מיט א סטודענטקע אהן א היטעל... און ענדליך האט ער טאקע אראפגענומען דאס היטעל און געהאלטען אין האנט. פון דער אפענער טיר האט א וועה געטאן א קיהל ווינטעלע. עס האט

איהם דערפרישט, און דערפיהלענדיג זיך ווי באנייט מיט קראפט, האט ער זיך צורעדט:

— איך שטעל מיך פאר, ווי אזוי איהר קוקט דא אויף די אלע קליינשטערטעלדיגע...

— ווארום?... — האט זי זיך פערטיידיגט — אין גענענטייל, זעהר ליעבע מענשען!

— איהר ווילט אונז ניט באליידיגען! — האט זיך לייבע אנ־גערופען. — איך ווייס אבער... מיט מיר דארפט איהר זיין אפען... איהר פארשטעהט?... איך בין ניט פון זיי; כ'האב געלעזען פוש־קין, נאגאל, גאנטשאראוו...

ער האט געוואלט אנרופען נאך א פאר נעמען, אבער ער האט דערהערט א באקאנטע שטים און באלד איז נעגען איהם געשטאנען דוואשע מיט פיער קינדער ביי די זייטען און דאס צוויי יעהריגע בערעלע אויף די הענט...

— לייבע! — האט זי גערופען מיט א האלב הייזעריגליכען קול, — די קינדער ווילען שלאפען... לאמיר געהן אהיים.

לייבע איז געבליבען שטעהן פארשעהמט. ער האט קוים געקענט איינשטעהן אויף די פיס. באלד אבער האט ער זיך געכאפט, אז אין דער גרויסער וועלט שטעלט מען איינע די אנדערע פאר און ער האט ארויסגעשטאמעלט:

— דאס איז מיין פרוי...

— א, זעהר אנגענעהם! — האט זיך די סטודענטקע אפגע־רופען און אויסגעצויגען דוואשע'ן די האנט. דוואשע'סביידע הענט זיינען אבער געווען פארנומען מיט'ן קינד און זי האט, רויט־ווערענדיג, געענטפערט:

— מארגען, אם ירצה השם, וועלען מיר זיך זעהן ביים „רומפעל"...

— ניין, מארגען פריה פאהר איך שוין אוועק...

— אזוי? — האט זיך לייבע אנגעכאפט, ווי מען וואלט איהם אנגעזאגט עפעס שווערעס, — הייסט עס, דארף מען זיך געזעגענען מיט אייך...

ער האט געוואלט, אז ער זאל בלייבען אין איהר עראינערונג כאטש אלס א געבילדעטער מענש, און, אויסציהענדיג די האנט צום אפשייד, האט ער זיך אנגערופען:

— פראשטשאיטע!...

און אום צו פארשטארקען דעם איינדרוק, זיך דערמאנט דאס ריכטיגע ווארט און זיך אנגעכאפט אן איהם מיט פרייד:

— דא סווידאניע!...

און פארנייגענדיג זיך צוויי מאל האט ער זיך געלאזט מיט וואקלענדע טריט געהן, באגלייט פון דוואשען מיט די פיער קינדער.

דרויסען איז געווען פינסטער און קיהל... לייבע'ן האט זיך געדאכט, אז דאס, אויף וואס ער האט דאס גאנצע לעבען געהאפט און געווארט, איז איצט פערשוואונדען אויף אייביג.

דוואשע ווידער, האט געפיהלט, אז מיט לייבע'ן איז עפעס פארגעקומען, וואס — ווייסט זי ניט... זי האט געוואלט איבעררייסען די שטילקייט און האט ניט געפונען קיין ווערטער. ענדליך האט זי באמערקט די באקאנטע בלאטקע, וואס געפינט זיך ניט ווייט פון זייער שטוב. זי האט איהם געווארענט:

— פאמעלעך, לייבע, ווי דו געהסט! דא איז די בלאטקע...

לייבע איז געווארען בייז און אויפגערעגט:

— איך וויים, איך ווייס... וואס מיינסטו, איך בין ניט קיין היגער?...

און מיט אן אראפגעלאזטען קאפ איז ער אריין אין דער פינסטערער שטוב.

פאר די אויגען אבער האט איהם געשוועבט דאס שמייכלענדע פנים פון דער סטודענטקע, וואס פאהרט אין דער פריה אוועק, און אין קאפ זיינען אומגעקראכען צוויי ווערטער: פראשטשאיטע, דא סווידאניע...

שהחינו

העניך זאוועל'ס איז געווען א איד א דרעה־קאפ. זיין מח האט קיינמאל ניט גערוהט, נאר שטענדיג געארבייט וועגען נייע געשעפטען. מעהר ווי א חודש האט ער זיך ביי א געשעפט ניט געקענט האלטען, און אויב אפילו דאס נייע געשעפט איז גוט געגאנ־גען, האט ער זיך דאך ניט געקענט מיט איהם צופרידענשטעלען. ער האט געמוזט האבען נאך א קליין געשעפטעלע. בכלל פלעגט ביי העניך זאוועל'ס א געשעפט זיך פרוכפערען, פונקט ווי דאס געשעפט וואלט געלעגען אין דער ערד... פון יעדען געשעפט פלעגען נייע, קלענערע ארויסוואקסען, ביז אין א העלען פריהמארגען פלעגט זיך העניך זאוועל'ס כאפען, אז סיי דער גרויסער געשעפט, און סיי די קליינע געשעפטעלעך ליגען אלע אין דער ערד און דע־מאלט פלעגט זיין מח ווידער אנהויבען ארבייטען וועגען א נייעם געשעפט: דער נייער געשעפט איז ווידער געלעגען אין דער ערד און ארום איהם האבען זיך ווידער געשעפטלאך צעוואקסען...

און אזוי איז דאס געגאנגען, ביז העניך זאוועל'ס האט זיך לסוף אזוי פארדרעהט, אז וועגען נייע געשעפטען איז שוין פארנישט געווען וואס צו טראכטען. ער האט קוים צונויפגעשלאגען מיט דער הילף פון זיין ווייב'ס פערעל און זיין שבת'דיגען אויבער־בגד, וואס ער האט פארזעצט, א רובעל דרייסיג, א רובעל פופציג האט ער פארכאפט פרעמד געלד, און אין א העלען פריהמארגען האט ער זיך אוועקגעלאזט צוגלייך מיט אלע שניידער און אנדערע בעלי־מלאכות למדינת הים, — קיין אמעריקא.

העניך זאוועל'ס איז שוין דאן געווען א איד ארום פערציג; ווען ער וואלט אפגעגאלט די בארד און וואנסען, ווי אלע, וואס קומען אין אמעריקא, וואלט ער אפשר געהאט א פנים ווי א יונגער

מאן, אבער אזוי ווי העניך זאוועל'ס האט זיך מיט זיין לאנגער באָרד שיידען נישט געקאנט און אזוי ווי פון די פיעלע געשעפטען וואס ער האט אין דער היים געהאט, איז די באָרד כמעט אין גאנ־צען גראה געווארען, האט ער אויסגעזעהן ווי א איד א זקן. עס איז געווען א חדוש, ווי אזוי מען האט איהם גאר אריינגעלאזט אין אמעריקא. אבער דערפאר האט מען איהם אין קיין שאפ נישט געוואלט אריינגעהמען און אויך אין אמעריקא האט העניך זאוועל'ס זיך געמוזט נעהמען צו מסחר, צו ביזנעס הייסט עס.

אין אמעריקא אבער האט העניך צו מסחר זיך ניט געקענט צופאפען. די ערשטע צייט האט ער אלץ נאכגעפרעגט ביי זיינע לאנדסלייט: „וואו איז דא, איך בעט אייך, ערגעץ דער מארק? וואו קומען דא ביי אייך צ'ענויף די פויערים מיט זייער ווייץ, קאָ־רען, גערשטען, האבער און שאר ירקות?"... און אז די לאנדסלייט האבען מיט א חוזק־שמייכעלע איהם דערקלערט, אז אין אמעריקא זיינען בלויז דא סטריטען און עווענויס און קיין מערק זיינען ניטא, האט העניך דאס בשום אופן ניט געקענט משיג זיין. ווי שיקט זיך עס, אז אזא כרך ווי ניו יארק זאל ניט האבען קיין מארק.

האט ער זיך אזוי ארומגעדרעהט און געזוכט געשעפט, ביז וואנען די לאנדסלייט האבען זיך צונויפגעלעגט און געקויפט איהם א וועגעל, און העניך זאוועלס איז דא געווארען א „סוחר" פון פרוכט, ווי ער האט זיך גערופען און ווי די לאנדסלייט האבען עס גערופען — א פעדלער.

קיין נאשער איז ער ניט געווען, אבער אויס לאנגווייל פלעגט ער פון יעדען פרוכט אפט פארזוכען. אזויערנאָך איז ער באהאוועגט געווארען אין א קורצע צייט מיט די אלע טעמים פון אמעריקאנער פרוכט, וואס אין דער היים איז דאס ניט בנמצא...

די פרוכט איז געווען זיס, אבער די פרנסה א ביטערע; ער האט זיך דערצו ניט באטויגט. האבען זיך די לאנדסלייט אויף איהם מרחם געווען און איהם געשיקט אהיים צוריק.

געקומען אהיים גראד א פאר טעג פאר ראש השנה, האט דאס ווייב איהם געפרעגט, וואס צו קויפען איהם אויף „שהחיינו", האט

זיך ארויסגעוויזען, אז עפּעל און בארען האָט ער שוין געגעסען דאָרטען.

— נו, וועל איך קויפען אַ פּאָר פלוימען... — האָט דאָס ווייב אונטערגעזיפצט.

האָט זיך שוין העניך זאָוועל'ס ניט געקאָנט איינהאַלטען און זיך שטאַרק צולאַכט:

— פלוימען?... ביזט, האָב קיין פאַראיבעל ניט, אַ שטיקעל שוטה... שהחינו אויף פלוימען? איך האָב שוין פלוימען געגעסען מיט דריי חדשים צוריק.

— הען אביסעל... — האָט דאָס ווייב פאַרקנייטשט דעם שטערן... — וועל איך דאָך, הייסט עס, מוזען אויסגעבען אַ גאַנצען זעקסער אויף „קאַוואַנע"...

— טאָ זיי זשע נישט קיין נאַר... — האָט איהר העניך איבערגעשלאָגען און האָט זיך אויסגעצויגען גלייך ווי אַ סטרונע. — וואָס מיינסטו, אַז איך האָב דאָרט געפאַסט תעניתים? איך האָב שוין אויף קאַוואַנע, וואָדעמילאָן הייסט עס דאָרטען, געמאַכט שהחינו דאָך ערב תשעה באב... עס קאָסט אַ פּענע אַ שטיק...

— אויב אַזוי, וועל איך קויפען עטליכע ווייִנטרויבען... — האָט דאָס ווייב געזיפצט.

האָט זיך אָבער ארויסגעוויזען, אַז אויף ווייִנטרויבען האָט ער שוין אויך אין אמעריקאַ שהחינו געמאַכט...

דאָ האָט זיך דאָס ווייב אַביסעל אָפּגערוקט, ווי זי וואָלט ניט זוכה געווען צו שטעהן אַזוי נאָהענט נעבען אַזאַ רייכען מענשען... זי האָט ניט געקאָנט גלויבען, אַז איהר העניך, וואָס פלעגט תמיד מאַכען ראש השנה שהחינו איבער אַן עפּעל, זאָל מיט אַמאָל אַלע מינים פירות שוין האָבען געגעסען.

און זי האָט מיט דרך־ארץ איבערגעפרעגט:

— אויב אַזוי, ווייס איך שוין טאַקע ניט וואָס איך זאָל קויפען. איך ווייס גאַרניט צו קריגט מען שוין דאָ אנדערע פירות, אַ חוץ די... אדרבה, זאָג דו...

דאָ האָט זיך העניך דערמאָנט אַז זיין ווענעלע פּרוכט און ער

האט גענומען מיט די פינגער צעהלען די מינים, וואס ער האט שוין געגעסען:

— פיין־עפעל... שוין געמאכט שהחינו... באנאנעם איז ניט שייך געמאכט — דאס עסט מען תמיד... טשערים, סטראבערים...

און כדי דאס ווייב זאל מעהר דרך־ארץ האבען, האט ער אנגעהויבען אריינברענגען אויך גרינס אין די פרוכטען מיט די ענגלישע נעמען.

— פיקעל... טאמייטא... פאטייטע...

— נו, אויב אזוי — האט איהם דאס ווייב איבערגעשלאגען, — וועסטו היי־יאהר אויסקומען אהן שהחינו. — אזוינע מינים פירות, ווי טאמייטא, פאטייטא איז ניטא אין גאנץ שטעדטעל.

און אז דאס ווייב איז ארוים אין מארק קויפען פאר זיך אליין און פאר די קינדער אויף שהחינו א פאר עפעל, האט זי זיך ניט געקאנט איינהאלטען און זיך אנגערופען צו דער אידענע, וואס האט פארקויפט די פרוכט:

— ווי געפעהט אייך, אז מיין העניך וועט היי־יאהר ניט קענען מאכען קיין שהחינו?...

— וואס הייסט? עפעס א שטיקעל חולה? — האט די מארק־אידענע זיך געמאכט תם'עוואטע...

— ניין, ניט דאס! — האט העניך'ס ווייב מיט גדלות געענטפערט, — ער האט שוין דארט אויף אלע מינים פירות שהחינו געמאכט...

און אפילו געהענדיג צוריק האט זי זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט פאר אלע שכנות זיך כלומר'שט געקלאגט:

— וואס זאגט איהר אויף מיין אומגליק? מיין העניך בלייבט היי־יאהר אהן שהחינו... ער האט שוין דארט אלע פירות, אפילו „פאטייטא" פארזוכט...

און העניך איז צוריק עולה לגדולה געווארען סיי ביי זיין ווייב און קינדער, סיי ביי די שכנים.

— א קליינינקייט, — א איד האט ניט איבער וואס שהחינו צו מאכען! אזוינס קען פאסירען נאר מיט'ן גרעסטען גביר...

און סיי די ווייב און סיי די „שטאדט" האט איהם מוחל געווען, וואס ער איז געקומען צוריק פון אמעריקא מיט צוויי דאלער. הייסט עס, ער האט דארט כאטש געלעבט ווי א מענש... כאטש כדאי געווען דאס פאהרען...

יונגער

„פאראנענע זאכען, וואס האבען מיט דיר געכטען געשעהן און האסט זיי היינט פארגעסען. אבער מאנכעס, וואס איז, דאכט זיך, וועניגער וויכטיג ווי דאס, וואס דו האסט פארגעסען, געהט דיר קיינמאל פון זין ניט ארויס, ווערט קיינמאל ניט אפגעמעקט פון דיין הארץ. פארקעהרט, וואס ווייטער דו ביזט פון דער געשעהעניש, אלץ נעהנטער קומט זי דיר פאר. וואס עלטער זי ווערט, אלץ פרישער איז זי אין דיין עראינערונג".

אזוי האט געפילאזאפירט א מיטעליעהריגער מאן, זיצענדיג אויף דער ווערענדע מיט איינינע באקאנטע אויף דער פארם, וואו־הין זיי זיינען געקומען אפרוהען.

עס איז געווען א פארנאכט נאך א שטורעם. אויף די צווייגען, וואס האבען אראפגעהאנגען נידריגער ווי שטענדיג, זיינען געשטאנען גרויסע טראפענס, באפינקעלט פון די שטראלען פון דער פארגעהענדינער זון. א מאנכעס צווייגעל איז געהאנגען האלב אפגעבראכען און האט זיך ווי געקלאגט אויפ׳ן שטורם. דער מאן אין די מיטעלע יאהרען האט פאררויכערט א סיגאר, ארייני־געצויגען מיט הנאה דעם רויך אין זיך, ארויסגעלאזט אין רינגעלען, זיך ענטשולדיגט פאר א ליידי, וואס איז געזעסען נעבען איהם, און אפגעטריבען דעם רויך מיט דער האנט אין אן אנדער זייט און פארטגעזעצט:

— א שטורם אויף א זומער־וואוינונג דערמאנט מיך שטענדיג אן עפיזאד פון מיין יוגענד אין דער אלטער היים. איך האב עס ליעב צו דערצעהלען יעדען מאל, ווען איך זיץ מיט מענשען אין מיינע יאהרען. ווען דא, צווישען אונז, וואלטען זיך געפונען צו יונגע, וואלט איך עס ניט דערצעהלט. ווען מען דערצעהלט פאר יונגעלייט עראינערונגען,

מיינען זיי, אז מיר זיינען שוין גאר אלט... יונגע מענשען לעבען מיט דער געגענוואַרט. פאר אייך שעהם איך זיך נים. געוויס פיהל איך מיך נאך יונג; אבער דער היינטיגער שטורם דערמאַנט מיך אן דער צייט, ווען איך בין אזוי יונג געווען, אז איך האב ניט געדאַרפט אויסנעהמען מיט יעדען א תנאי, אז איך בין יונג.

און דאַמאלס האט עס פּאַסירט...

איך זעה, איהר ווערט נייגעריג; איבערהויפּט די דאַמען. מעגליך, אז איהר וועט ווערען ענטוישט. לויט מיין פאררערע קענט איהר מיינען, אז גאָט ווייסט וואַס עס האט פּאַסירט; עס האט איינגענטליך גארנישט פּאַסירט.

דאס איז פארגעקומען אויף יענער זייט ים. אין גאַנצען מיט פופצעהן יאהר צוריק. איך וועל אייך נים זאגען, ווי אלט איך בין דאַמאלס געווען, כדי איהר זאלט נים וויסען גענוי מיין על־טער. איך האב דאַמאלס געוואוינט די פאר זומערדינע מאנאַטען אויך אויפ'ן לאַנד, אין א שעהנעם קליינעם זומער־פּלאַץ. דער פּלאַץ איז געווען איינגעטונקט אין בוימער, צווישען וועלכע עס האבען זיך געפונען פיעלע הויכע און שטאַרקע. געוואוינט האב איך דאַמאלס מיט א חבר אין איין הייזעל, וואס מיר האבען גע־דונגען ביי א פאַרמעגליכען פויער. דער חבר איז געווען אין איין עלטער און אין איין וואוקס מיט מיר. וואס אנבאַטרעפט אונזער געזעלשאַפטליכע שטעלונג און אונזערע געהאַלטען זיינען אויך גע־ווען דאס זעלבע. דערפאַר האבען מיר ביידע גלייך געהאַט דעם זעלבען ערפאָלג ביי די מיידלאך, וואס האבען זיך געפונען אין יענעם קליינעם זומער־פּלאַץ. מיר האבען איינער דעם אנדערן ניט געקאָנט איבערשטייגען נים אין שעהנקייט, ניט אין חכמה און אפילו ניט אין קליידער. מיין חבר האט אפילו אמאל מיך גע־וואלט איבערשטייגען מיט א פּאַנאַמע־הוט, וועלכע ער האט, פאַה־רענדיג אין שטאָדט, פון דאָרט געבראַכט, און זי האט איהם זעהר געפּאַסט. אין יענעם טאג איז ער ווירקליך געווען ערפאלגרייכער, וועניגסטענס האט זיך מיר אזוי געדאַכט; בין איך אויך נים געווען קיין פארשלאָפען אינגעל, בין אויף מאָרגען אוועקגעפאַה־

רען אין שטאָדט און אויך געקויפט אַ פּאַנאַמע־הוט, וואָס האָט מיר פונקט אַזוי געפּאַסט, ווי איהם. אָבער דער דאָזיגער קאַמף צווישען אונז פאַר ערפאָלג ביים שענעם מין איז פאָרגעקומען אויף אַ גוט־מוטיגען שטייגער, מעהר אין הומאָר, ווי אין ערנסט.

דער אמת'ער קאַמף צווישען אונז האָט זיך אָנגעהויבען, ווען אין דעם זומער־פּלאַץ, ניט ווייט פון אונזער הייזעל, האָט זיך באַזעצט אַ פאַמיליע, וועלכע האָט פאַרמאָגט גאַנצע דריי טעכטער, און אַלע עכטע שעהנהייטען. צום גליק איז שוין איינע געווען אַ כלה, אַזוי אַז די איבריגע צוויי זיינען געווען פאַר אונז עררייכ־באַר, אויב מיר זאָלען נאָר נושא־חן זיין ביי זיי. די ערשטע טעג איז די באַקאַנטשאַפט פאָרגעקומען פון זייער זייט מיט אַ געוויסער פאַרזיכטיגקייט. דאָס זיינען געווען מיידלאַך פון אַ באַלעבאַטי־שער פאַמיליע, וואָס האָבען זיך ניט געקאָנט ערלויבען פאַרבינדען באַקאַנטשאַפט מיט אבי־וועמען. ערשט שפּעטער, ווען מיר זיינען אויף אַ דיפּלאָמאַטישען אופן באַקאַנט געוואָרען און זאָגאַר נאָ־הענט געוואָרען מיט זייער פאָטער, אַ גוטמוטיגער מאַן אין די פופציגער, און מיט דער מוטער, וועלכע האָט אויף אונז געקוקט, ווי יעדע מוטער וואָס האָט טעכטער, קוקט אויף יונגע לייט, פון אַ פּראַקטישען שטאַנדפּונקט, — ערשט דאַן האָבען די צוויי טעכ־טער און אפילו די דריטע, אַ כלה, פון צייט צו צייט זיך אָפּגע־שטעלט נעבען אונזער הייזעל און אַ ביסעל קאָקעטירט מיט אונז, ווי ווייט עס האָט ערלויבט די באַלעבאַטישע ערציהונג.

און נאָך שפּעטער, ווען פיעלע פון דעם זומער־פּלאַץ זיינען זיך צעפאָהרען אין שטאָדט, און אויפ'ן זומער־פּלאַץ איז געוואָרען איינזאַמער און קיהלער, האָבען מיר שוין געוואַגט, איך און מיין חבר, אַריינקומען אין הויז צו דער פאַמיליע און פריי פאַרברייינגען מיט די טעכטער, אין וועלכע מיר האָבען שוין באַוויזען זיך צו פאַר־ליעבען, כאָטש וויסען אויף קלאָר, ווער פון אונז האָט איינע פון די צוויי ליעב, האָבען מיר ניט געוואוסט: זיי זיינען געוועןביידע ליעב, ביידע גראַציעז, ביידע אַנציהענד.

די טעכטער, פון זייער זייט, האָבען אויך ניט אַרויסגעוויזען

מעהר ליעבע צו איינעם פון אונז; אמאל האט איינע גערעדט, דאכט זיך, פריינדליכער צו מיר, ווערענד די צווייטע האט מיך פארנאכלעסיגט און איהר גאנצע אויפמערקזאמקייט געשענקט מיין חבר. האט דאס מיר שוין געקרענקט און מיר האט זיך דאמאלס געדאכט, אז יענע, וואס איז נעהנטער מיט מיין חבר, איז שעהנער און אנציהענדער. האב איך זיך געלאזט צו יענער, זעהן, צי איז זי טאקע נעהנטער מיט מיין חבר, האט זיך ארויסגעוויזען אז פאר־קעהרט, זי רעדט שוין נאר מיט מיר, און מיין חבר ווענדט זיך שוין צו מיינער; איז מיר שוין מיינע געווארען טייערער.

ביז א געוויסען אבענד, ווען מיר זיינען געקומען שוין ווי היי־מישע מענשען צו דער פאמיליע אויף טיי, און דאמאלס האט זיך פאר מיר איינע אנטפלעקט מיט אלע איהרע חנ׳ען. יא, זי איז ווירקליך די אינטערעסאנטסטע, די לעבענסלוסטייגסטע; זי האט געפאנגען מיין הארץ; אין איהר אליין בין איך פארליעבט.

צום גליק האט מיין חבר דאס זעלבע ענטדעקט אין דער צוויי־טער. אויף אזא אופן איז אונז עפעס ווי מיט אמאל קלאר גע־ווארען. מיר האבען זיך צוזעצט אויף דער וועראנדע אין באזונ־דערע ווינקעלאך, און ווען עס איז פינסטער געווארען האב איך געפרובט אויסדריקען מיינע געפיהלען אויף א רעאלען וועג; נעמ־ליך, איך האב מיינע ארומגענומען און א קוש געטאן גלייך אין די ליפען...

וואס פאר א ווערט האט היינט א קוש! — אבער דאמאלס איז דאס געווען ביי מיר א העלדענטאט. מיין קוש איז געקומען אזוי אומערווארטעט,אז מיינע האט זיך גלייך פארלארען. ערשט נאך דעם, ווי איך האב מיינע ליפען אוועקגענומען פון איהרע, האט זי מיך אנגעקוקט ווי דערשראקען און באגליקט צוזאמען, און גע־פרעגט:

— איהר מיינט עס ערנסט?...

— הייליג! — האב איך שטיל אויסגערופען, כדי מיין חבר זאל ניט דערהערען.

מיין חבר האט אבער ניט געקענט דערהערען, ווייל מיט איהם

האט פאסירט דאסזעלבע. דאס האב איך געפיהלט, כאטש איך האב עס ניט געזעהן.

מיט אונזערע קושען האבען מיר אין די צוויי יונגע וועזענס אנגעצונדען א נייע ליכט, אזוי אז קיין ליכט אויף דער וועראנדע האט מען נים געדארפט.

ערשט אין א שטונדע ארום נאך די האלזונגען, האנטדריקונגען און ווידער קושען האבען מיר דערהערט, ווי מען רופט אונז:

— אפשר וואלט איהר אריין אין הויז?... עס ווערט קיהל.

דאס איז געווען די שטימע פון דער מוטער. עס איז געווען קענטיג, אז זי גיט איהר הסכמה. אויך דער פאטער, פון זיין זייט, האט אונז געלאדען:

— קומט, קינדער, אין שטוב אריין... וועלען מיר טרינקען טיי...

נאכ'ן טיי האבען מיר שוין אייגענטליך געדארפט אוועקגעהן. עס איז שוין געווען א זייגער עלף, און פאר א זומער־וואוינונג איז דאס די העכסטע צייט צו לאזען באלעבאטישע מענשען געהן שלאפען. איך און מיין חבר אבער האבען דערפון ניט געטראכט אפילו. ווי הייסט אוועקגעהן פון דעם גן־עדן? — אוים ערעלקייט האב איך דאך א פורמעל געמאן, ווענדענדיג זיך צום פאטער און צו דער מוטער:

— איך מיין, אז מיר שטערען אייך צו געהן שלאפען...

— אך! — האט דער פאטער, טאלעראנט צו יוגענד בכלל און צו אונז בפרט, זיך אפגערופען, — ווארום זאלט איהר אונז שטערען? אז איך מיט דער אלטער, — האט ער שוין געשמייכעלט, — וועלען וועלען געהן שלאפען, וועלען מיר געהן. איהר, יונגע לייט, קענט זיך פארברייננגען.

און אזוי איז געווען. אין א האלבער שעה ארום זיינען זיי ארויף אויף דער „סאלקע“ וואס דאס הויז האט פארמאגט, און אונז איבערגעלאזען מיט די טעכטער...

וואס, מיינט איהר, איז געווען? נארנישט! מיר זיינען געזעסען איינע נעבען די אנדערע און גערעדט, געזונגען ליעדער, און

אז די עלטערן האבען שוין איינגעשלאפען, האבען מיר אנגעשטעלט דעם גראמאפאן און געטאנצט...

אומשולדיגע פארגניגענס, לויט אונזער היינטיגען באגריף; אבער דאמאלס האט דאס אונז אזוי אויפגעשטורעמט, אז מיר האבען פארגעסען די גאנצע וועלט, די צייט און אלץ. וואס עקזיס־טירט. פאר אונז האט נאר עקזיסטירט די צוויי; אפילו די דריטע, די כלה־מיידעל, וואס האט זיך געפונען אין אונזער מיטע, איז אונז ניט אנגעגאנגען.

אזוי איז אריבער די נאכט. מיר וואלטען עס אויך ניט באַ־מערקט, ווען די ליכטיגקייט פון טאג וואלט ניט צו שטארק גע־שטערט די ליכטיגקייט פון דעם לאמפּ.

דערזעהענדיג דורך די פענסטער דעם ליכטיגען טאג, וואס האט אונז באגריסט, האבען מיר זיך צולאכט, ווי גליקליכע קינ־דער:

— מען האט גארניט באמערקט, ווי די נאכט איז אריבער.

מיר האבען זיך צוזעגענט און איך מיט מיין פריינד האבען זיך געלאזט געהן צו אונזער וואוינונג.

געהענדיג האב איך באמערקט ווי דער דרויסען איז עפּעס גע־ווארען אַ אנדערער. די לופט איז געווען אַ שטארקע און אַ קיה־לע, און דער הימעל האט אויסגעזעהן ווי נאך אַ גרויסע איבער־לעבעניש...

און פלוצלונג האט מיין חבר אויסגערופען:

— איך דערקען ניט דעם וועג, זעה, ווי קומט אהער דער דעמב, וואס ליגט אין מיטען וועג? דאַ איז קיינמאל ניט געלעגען קיין דעמב.

איך האב זיך אומגעקוקט: ווירקליך, לויט איך געדענק, איז דאַ קיינמאל איבער׳ן וועג קיין איבערגעבראכענער דעמב ניט גע־ווען. איך האב באטראכט דעם וועג ווייטער און באמערקט אין דער זייט עטליכע קלענערע בוימער ליגען אויסגעצויגען...

— וואו זיינען מיר? — האב איך ניט אהן שרעק אויסגערופען און אנגעקוקט מיין חבר.

מיין חבר האָט ניט געוואוסט וואָס צו ענטפערען. ענדליך האָ־בען מיר באַגעגענט דעם פויער, ביי וועלכען מיר האָבען געוואוינט. ער האָט אונז באַגריסט און קוקענדיג אויף אונז און צלמ׳ענדיג זיך, האָט ער געפרעגט:

— וואו זייט איהר געווען? איך האָב געמיינט, דער שטורם האָט אייך דער׳הרג׳עט...

— דער שטורעם?... — וועלכער שטורעם?! — האָבען מיר ביידע ניט פאַרשטאַנען.

דער פויער האָט אונז אָנגעקוקט איבעררראַשט און בייז גע־ענטפערט:

— וואָס? איהר לאַכט פון מיר? עס איז דאָך געווען די נאַכט אַ שרעקליכער שטורעם. זעהט, די בוימער זיינען אויסגע־ריסען געוואָרען מיט די וואָרצלען... וואו זייט איהר דען געווען?

איך האָב אָנגעקוקט מיין חבר, ער — מיך, און האָבען זיך דער־מאָנט אָן דער פאַרגאַנגענער נאַכט, אָן דעם שטורם, וואָס האָט זיך דורכגעטראָגען אין אונזערע הערצער...

— ניין! — האָבען מיר ביידע געענטפערט,— מיר האָבען דעם שטורם ניט געהערט...

* * *

דער מיטעליעהריגער האָט אַ ציה געטאָן דעם סיגאַר, אַרויס־געלאָזט אַ דיקען זייל רויך און פילאָזאָפיש געמורמעלט:

— אָט דאָס הייסט — יונענד!...

און איז געבליבען זיצען אַ פאַרטראַכטער.

די אומרוהיגע

אנגעקומען אין דער גרויסער שטאָדט, איז העניע באַלד אַריינ־געפאַלען אין אַ קרייז פון רעוואָלוציאָנערען.

— מיין סטיכיע איז צושטערונג! — האָט זי זיך פאַרענטפערט פאַר די פאָר רוהיגערע פריינדינס און קרובים, וואָס האָבען גע־וואָלט זי זאָל בעסער זיך לערנען.

האָבען זיי זי באַדויערט. און דער לעהרער, וואָס האָט איהר געגעבען איינינגע לעקציעס, האָט זיך געקלאָגט:

— אַ שאָד, אַזאַ מיידעל, אַזאַ קאָפּ! ווען זי שטודירט, וואָלט פון איהר אַרויס אַ פּראָפעסאָר.

אָבער לערנען זיך סיסטעמאַטיש האָט זי נישט געהאַט קיין געדולד. רוסיש און פּויליש האָט זי גערעדט סיי־ווי־סיי. אידיש איז אָפּגערעדט — אַ טאָכטער פון קליינשטעדטעלדיגע חסיד'ישע עלטערן. אי וואָס? פּאָליטישע עקאָנאָמיע? איז פאַר איהר גע־נוג עטליכע קאַפּיטלעך באַגדאַנאָוו און זי ווייסט שוין די גאַנצע טעאָריע פון מעהר־ווערט און עקספּלואַטאַציע...

דער עיקר איז דער קאַמף.

טאָמער דאַרף מען איבערפיהרען אַ באַמבע פון איין וואוינונג, וועלכע האָט זיך אָנגעריסען, אין דער צווייטער וואוינונג, וועלכע איז נאָך כשר, איז העניע די ערשטע עס צו טאָן. זי איז נאָך קיינ־מאָל ניט דורכגעפאַלען. זי פאַרקעמט איהרע בלאָנדע האָר סעצעסיע, מאַכט אַ פּרומע, כשר'ע מינע און עס דאַכט זיך, אַז אין דער דראָזשקע, וואו זי זיצט און פיהרט אין אַ טשעמאָדאַנטשיקעל — די באָמבע, פאָהרט אַ פּוילישע פּריצישע טאָכטער. ווער וועט וואָ־גען זי אָפּצושטעלען, זי צו פאַרדעכטיגען?

פאַרקערט, טאָמער פאַלט אַריין איינער פון איהרע באַקאַנטע,

איז זי די איינציגע, וואס איז ביי דער זשאנדאמעריע לעגאל און געהט כלאפאטשען אדער פאר זייער באפרייאונג, אדער מען זאל צולאזען עסען פאר זיי.

דאס האט אבער איהר אומרוהיגען גייסט נ״שט צופרידענגע־שטעלט. עס האט נאך איהר געצויגען צו אוואנטיורעס וואס זיינען ספעציעל פאסיג פאר א פרויען־כאראקטער. אויב פאר די חברים, וואס זיינען געווען ערנסט איבערגעבען דער זאך האט זי נישט נעקאנט שפילען איהר עכטע פרויען־ראליע, האט זי אבער געהאט א קרייז פון אזעלכע באקאנטע, ביי וועמען ליעבע איז דער הויפט־זין פון לעבען. דאס איז געווען די גרויסשטעדטישע באיעס, צווי־שען וועלכע זי איז אויך געווען איינע פון די נאהענטסטע. דא איז איהר געזעלשאפטליכער רעוואלוציאניזם פערביטען געווארען אויף אינדיווידועלען... דא האט מען נעדארפט ברעכען אלטע געטער, אלטע אנשויאונגען. העניע האט אויך פון די טעאריען געוואוסט. זי איז אויך אין דעם באהעמען־קרייז געווען די פיהרערין.

דא האט זי שוין געהאט פארהערער און אזעלכע, וואס האבען איהר ליעב געהאט. אבער געווינען העניע׳ס ליעבע איז געווען שווער, ווי פאנגען א פויגעל. וועמען האט העניע ליעב, האט מען זעלטען געוואוסט. אט דאכט זיך, שענקט זי אוועק איהר גאנצע אויפמערקזאמקייט צו בארים׳ען, דעם נים־אנערקענטען פאעט, בעט איהם, אז ער זאל איהר באגלייטען אהיים. מיינען שוין די אי־בעריגע, אז זי וועט שוין בלייבען זיינע און מען ווערט איהם שוין שטילערהייט א שונא: פארוואס דוקא איהם, וואס זיינע ליעדער זיינען אזוינע נים־געלונגענע?... אויף מארגען אבער ערפאהרען זיי טאקע פון באריס׳ען אליין, אז אין מיטען וועג איז זי „משוגע" געווארען און איהם געהייסען, אז ער זאל זי לאזען אליין, ער איז איהר נישט אינטערעסאנט...

האבען זיך די איבעריגע דערפרעהט און יעדער האט געהאפט, אז אפשר וועט העניע געפינען איהר אידעאל אין איהם. און ווירקליך האט אין עטליכע טעג ארום געשיינט, אז איהר הארץ האט געוואונען בענדעט, דער העברעאישער לעהרער מיט דעם

קינסטלער־קראוואט. זי האט איהם געבעטען ער זאל זיצען גלייך און זיך לאזען אריינקוקען איהם אין די אויגען אריין. זי האט איהם אזוי געקוקט אין די אויגען ביי א דריי מינוט און נאכדעם האט זי פאטעטיש אויסגעזונגען:

— וואונדערבארע אויגען! אזעלכע פארטראכטע. איך האב אזוי ליעב אזעלכע אויגען. בענעדיקט, זאג מיר וועגען וואס טרוימסטו?

דער ערנסטער טאן און דער איבערגאנג אויף דו, האט בענע־דיקט'ן דערהויבען. ער האט זיך אויפגעשטעלט פון זיין פלאץ, פארריכט זיין קינסטלער־קראוואט און אויסגעטראכט אנ'ענטפער:

— איך טרוים וועגען דער צייט, ווען אלע מענשען... — און איי־דער ער האט צייט געהאט צו פארענדיגען זיין טרוים, האט העניע אינגאנצען אנ'איבערגעבימענע איהם איבערגעשלאגען:

— אך, שווייגט! איהר זיינט א נאר!

און ווענדענדיג איהר נענאר־בליק צו דעם יונגען סטודענט, זאלקינד'ן, האט זי זיך אנגערופען:

— זאלקינד, וואס שווייגט איהר? האט איהר מיר גארנישט צו זאגען א גוט ווארט? איך בענק אזוי נאך א ווארעם ווארט. אך, ליעבער זאלקינד...

האט שוין זאלקינד געמיינט, אז זי איז אינגאנצען זיינע... איז ער צוגעגאנגען צו איהר, א גלעט געטאן איהרע גאלדענע האר און געענטפערט:

— איך האב פאר אייך א סך גוטע ווערטער... איך וויים אבער נישט, צי זיי וועלען אייך אינטערעסירען.

— איבעריגענס... איהר זיינט איבעריגענס גערעכט... — האט זי פלוצים חרטה געקריגען. — וואס דארף איך אייערע גוטע ווער־טער?... מיין הארץ בענקט נאך שעהנקייט, נאך פאעזיע! באַ־ריס! דעקלאמירט מיר עפעס אייערס א ליעד פון די מאדערנע, פון די נייע... איך וועל זיי פארשטעהן.

באריס, ענטציקט פון איהר אפשאצונג, האט זיך צוגערוקט צו איהר און אנגעהויבען:

ווי די ווייסע וועלען
ציהען זיך צום ברעג און שוימען,
אזוי ציהען, אזוי גליהען
צו דיר, ליעבסטע, מיינע טרוימען!

האבען שוין די איבעריגע, וואס זיינען דערביי געווען, באַמערקט, אז באַרים האט זי שוין געוואונען. אבער העניע האט ביים דריטען פערז אויפגעעפענט די אויגען, אנגעקוקט איראניש באַרים'ען און זיך צוגענעצט.

— ניין, דערמיט נעמט מען מיך ניט... ניין, דער פּאעט, וואס זאָל מיך נעהמען מיט זיינס א ליעד, ברויך צו זיין א בייראן... אך, א שאַד, היינט זיינען ניטא קיין בייראַנ'ס... אלץ איז אזוי וואכעדיג...

אנקוקענדיג זי האט מען געדענקט, אז זי בענקט ווירקליך נאך א ביירא‏נ'ען, אבער באלד האט מען באמערקט, אז זי מיינט עס נישט. זי פּארעהרט נור די פיזישע קראפט. זי האט זיך געווענדעט צום גביר'ישען יונג, וואס האט זיך אין קרייז געפונען, און געבעטען:

— לייקין! פון וואנען האט איהר אזוינע געזונטע שולטערן? איהר זעהט אוים ווי א ריעז. אך, ווי איך פאַרהערליך קראפט! אנו, — האט זי אויפגעשטראלט, — פּרובט, הויבט מיך אויף אין דער הויך.

לייקין, ווירקליך א קרעפטיגער בחור, האט זיך עטוואס גע־קוויינקעלט, מורא האבענדיג פאר אן ענטזאגונג. פארשעמט איז ער צו איהר צוגעגאנגען און לייכט זי אויפגעהויבען א ביסעל אין דער הויך.

— העכער! העכער! — האט זי זיך געבעטען.

לייקין האט זי ארייננענומען אין זיינע ארעמס און זי ארויפ־געזעצט אויף זיין לינקען קארק.

— אך, ווי גוט! — האט זי פון דער הויך אראפּגעזונגען. — אט אזוי האב איך ליעב! א מאן דארף קענען טראגען די פרוי אין דער לופטען.

— איך וואלט אייך שטענדיג געטראגען... — האט לייקין, וואס האט שטילערהייט ליעב געהאט דאס דאזיגע ווילדע מיידעל, א גליק־ליכער פארזיכערט...

— שטענדיג! — האט זי זיך חנ׳עוודיג פארקרימט, — דאס איז ניט אינטערעסאנט. לאזט מיך אראפ, איך בעט אייך! — האט זי שטרענג באפוילען.

און אראפגעהענדיג האט זי שטילערהייט, ווי פאר זיך, גע־רעדט:

— אך, מיין אידעאל איז א צארטער מאן, עפעס קרענקליך, איך זאל איהם קענען צערטלען, גלעטען און זיין איהם ווי א מו־טער! אט וואס איך וואלט וועלען!...

און אזוי ווי אזא האט זי צווישען די אנוועזענדע ניט געפונען, איז העניע ענדליך אוועק אן ענטטוישטע און ניט געוואלט קיינער זאל זי באגלייטען...

זי איז אוועק צו די רעוואלוציאנערען. דארט ווערט זי אן אנדערע. ליבעריי איז איהר שוין נמאס געווארען. זי וואלט וועלען צושטערען די גאנצע ארדנונג: עס איז איהר מיאוס דאס לעבען.

די אנטלאָפענע כלה

ענדליך האָט די אומרוהיגע העניע איינגעשטימט חתונה צו האָבען. דאָס איז פאָרגעקומען אויף זעהר א פּאַטעטישען אופן אין דער דראָזשקע, וואו עס איז געזעסען העניע און דער שטענדיג פאַרליעבטער איזאַקאָוויטש און דער פאַרעהרער באָרים. געפאָהרען זיינען זיי אַלע דריי פון א רעסטאָראַן, וואו זיי האָבען געגעסען אָבענד־ברויט און געטרונקען וויין. די דראָזשקע האָט מען געדונגען אויף א גאַנצער שעה א שפּאַציר. העניע איז געזעסען מיט איזאַקאָוויטש׳ען, און באָרים קעגענאיבער. אַזוי ווי דרויסען האָט עטוואָס געדעגענט, האָט דער דראָזשקאָר אויפגעשטעלט דאָסביידעל און די אַלע דריי פריינד האָבען זיך געפונען אין א זעהר אינטימער לאַגע. איזאַקאָוויטש האָט, כלומר׳שט פאַר ענגשאַפט, אַרומגענומען העניע׳ן. העניע האָט כלומר׳שט פאַר ענגשאַפט, ניט פּראָטעסטירט. איז דער סענטימענטאַלער איזאַקאָוויטש געוואָרען געריהרט און האָט זי שטאַרקער צוגעדריקט צו זיך און איהר געגעבען א קוש אַזש אין די אויגען.

צי האָט ער אַנפאַנגס געמיינט אין שטערען, נאָר אין דער פינסטער האָט ער פאַרבלאָנדזשעט אין די אויגען, אדער ער האָט גלייך געציעלט אין איהרע שעהנע בלאָהע אויגען — דאָס מאָל האָט ער געטראָפען. העניע האָט איהם ניט נאָר פון זיך ניט אָפּגעשטויסען, נאָר פאַרקעהרט, זי האָט שנעל איהם אריינגעכאַפּט אין איהרע שמאָלע אָרעמס און איהם געגעבען א פלינקען קוש אין די ליפּען.

באָרים, וואָס איז געזעסען אַנטקעגען און געבילדעט דעם סגל פון דער גרופּע, האָט זיך ענטציקט. א גרויסער מבין אויף ליעבעס־ענינים בכלל, האָט ער געפונען, אַז דאָס איז אַרויס זעהר נאַטיר־

ליך און פול מיט עכטקייט. ער האט געפאטשט, ווי ער וואלט גע־זעסען אין דער אפערא, אין די הענט, און זיך צעזונגען:
בראווא! בראווא!
די צוויי „קינסטלער“, איזאקאוויטש און העניע, וואס האבען אייגענטליך, עס זעהר ערנסט געמיינט, און ניט געשפיעלט קיין טעאטער, האבען זיך פון דעם בראווא ערוואכט. דאן האט איזא־קאוויטש זי ווידער ארומגענומען און זי געקושט גלייך אין די לי־פען און זיך צעזונגען:
— העניע!... העניע!...
ער האט געוואלט נאך עפעס זאגען, אבער ער האט ניט גע־קענט צוליעב א גרויסער כוואליע פון ליעבעס־געפיהלען, וואס האט פארטרונקען זיינע ווערטער. אויך העניע איז געווען דאס מאל שטארק געריהרט. אנשטאט צו ריידען, האט זי זיך פלוצים צע־וויינט...
בארים, וואס איז געווען א מבין אויף אלערליי מיידעלשע טרעהרען, האט געדרונגען, אז דאס זיינען טרעהרען פון פרייד. און פלוצים האט איהם באפליגעלט א גרויסע אידעע און אנשטאט צו פאטשען בראווא, האט ער זיך אויפגעשטעלט פאר באגייסטע־רונג, זיך צוריקגעוועקגעזעצט און זיך געווענדט צו ביידען, אנכא־פענדיג איין האנט ביי העניע׳ן און די צווייטע ביי איזאקאוויטש׳ען:
— פארבינדט זיך אויף אייביג! גענוג זיך ארומוואלגערען...
— דו הערסט, העניע, וואס בארים זאגט?... — האט איזאקא־וויטש זיך געווענדט צו העניע׳ן און זי געגלעט איבער׳ן קאפ.
— יא... — האט העניע שטיל, מיט אן אראפגעלאזטען קאפ געענטפערט...
— אט אזוי! — האט בארים געריבען די הענט — איך גיב אייך מיין ברכה... און איצט, איזאקאוויטש, נעהם זי צו דיר אהיים — צערעמאניעס זיינען איבעריג.
העניע האט דערויף איינגעוויליגט מיט אן ערנסטען שטיל־שווייגען. איזאקאוויטש האט זיך געקווינקעלט...
— אך, מיין גאט! מיין גאט! — האט ער געברומט, —

גראַד היינט האָב איך זיך צעווערטעלט מיט מיין הויז־פרוי... איך אַליין האָב גאָר היינט געוואָלט געהן נעכטיגען צו דיר.

— צו מיר איז נאָך בעסער! — האָט באַרים זיך אָנגעכאַפּט. — וועלען מיר די נאַכט אַלע דריי וואַכען און פאַרברענגען, און מאָר־גען וועלען מיר צוזאַמען זוכען אַ דירה... הא, ווי געפעהלט עס אייך, העניע?...

העניע איז אָבער געוואָרען אַזוי ראָמאַנטיש סענטימענטאַל, אַז זי האָט געוואָלט גלייך אַנטלויפען ערגעץ מיט איזאַקאָוויטש'ען מיט דעם, וועלכע זי האָט, דאַכט זיך, ליעב געהאַט שטענדיג און די איבעריגע באַקאַנטשאַפטען זיינען בלויז געווען לייכטע היג רייסונגען. זי האָט געשעפּטשעט:

— איזאַקאָוויטש, איינציגער דו... מיין מאַן און מיין ערלעזער. לאָמיר אַזוי אַ גאַנצע נאַכט אַרומפאָהרען, ביז עס וועט ווערען ליכ־טיג און דעמאָלט וועלען מיר זיך אָוועקלאָזען אין דער גרויסער וועלט זוכען אונזער גליק...

איזאַקאָוויטש'ען איז יעדעס וואָרט אַריינגעדרונגען אין האַר־צען ווי וואַרימע טראָפּען פון אַ פריהלינגס־רעגען. ער האָט זי צוגעצויגען צו זיך און געקושט אין קאָפּ, אין שטערען, אין די באַקען און צוקומענדיג צו די ליפּען, האָט שוין דער קוש געברענט ווי צופלאַסענער גאָלד אויף איהרע ליפּען. נאָכדעם האָבען זיךביידע אָנגעקוקט ווי אַלטע פאַרליעבטע און גליק האָט געפינקעלט אין זייערע אויגען.

באַרים האָט עס רוהיג באַאָבאַכטעט און אַלס מבין און נוטער פריינד, האָט עס איהם זעהר צופריז־ענגעשטעלט...

דערוויילע האָט זיך די דראָזשקע אַריינגעקירעוועט אין אַ ליכ־טיגער גאַס. אַנטקעגען איז געגאַנגען איינער און האָט זיך שטאַרק איינגעקוקט, ווי ער וואָלט די אַלע דריי געקאַנט...

העניע האָט גראַד אַרויסגעקוקט פון דער ביידעל און האָט זיך, נים ווי מיט איהר קול צושריען צום פוהרמאַן:

— העי, האַלט!

דער פּוהרמאַן האָט זיך אָפּגעשטעלט און אין דער דראָזשקע איז אַריינגעשפּרונגען יאַקאָבסאָן, זייערער אַ באַקאַנטער...

— פון וואַנען פאָהרען דאָס אידען? — האָט יאַקאָבסאָן זיך געווענדעט און געשמייכעלט צו העניע׳ן.

— פון אַ חתונה... — האָט באָריס געענטפערט...

— וואו? ווען? ביי וועמען?

ביי העניע׳ן מיט איזאַקאָוויטש׳ען...

— ווירקליך? — האָט זיך יאַקאָבסאָן פאַרוואונדערט און צעלאַכט צוזאַמען — דאָס איז שעהן!

און ווענדענדיג זיך צו העניע׳ן האָט ער געזאָגט:

— העניע, איך גראַטוליר אייך!

העניע האָט נאָכלעסיג אויסגעצויגען די האַנט.

— יאָ... יאַקאָבסאָן... וואָס זאָגט איהר? ענדליך! אויס פרייע העניע... איהר וועט שוין ניט טאָרען מיט מיר ראָמאַנסירען...

— נו, וועלען מיר ראָמאַנסירען מיט אַנדערע...

— הם... מיט אַנדערע... — האָט העניע אויסגעברומט... — איבּרינגענס וועלען מיר נאָך ריידען... וואוהין זייט איהר עס געגאַנגען?

— אַהיים... — האָט יאַקאָבסאָן געענטפערט — שוין איינס אַ זייגער... אַנשטענדיגע מענשען געהען שוין אַהיים.

— יאָ... איהר זייט גערעכט... א י ך וואָלט אויך איצט געגאַנגען אַהיים... וועט א י ה ר מיך באַגלייטען?...

— נו, און איזאַקאָוויטש?... — האָט יאַקאָבסאָן אויסגעשטעלט די אויגען.

— אַך... איזאַקאָוויטש... אַ שפּאַס געטריבען... עס האָט מיך דערעסען...

איזאַקאָוויטש האָט זיך ווי איינגעדרעהט און קלענער געוואָרען און באָריס האָט זיך דערפיהלט באַליידיגט און געברומט:

— העניע, מען שפּיעלט זיך ניט אַזוי...

— ווער שפּיעלט זיך ניט? — האָט זי געפרעגט מיט אַ בייזען גלאַנץ אין די אויגען.

— ווער? פרויען! — האָט באָרים אויסגעדונערט.

— פרויען? — האָט העניע געלאַכט, — איך בין ניט קיין פרוי...

— ווער דען?

— איך ווייס ניט... איבריגענס... די רייזע וועט אַנטרעפען אַ צו־גרויסע סומע. שוין מעהר ווי אַ שעה. זאָל ער שוין אראָפּ־לאָזען.

די דראָזשקע האָט זיך אָפּגעשטעלט, זיי זיינען אַלע אַרויס.

איזאַקאָוויטש, וואָס אין דער געלט־פראַגע איז ער דאָס מאָל גראָד געווען דער רייכער, האָט זיך פאַנאַנדערגעצאָהלט און נאָך געגעבען אַ טרינק־געלט...

העניע האָט זיך געזעגענט מיט באָרים'ן, נאָכדעם מיט אַ שמייכעל מיט איזאַקאָוויטש'ען, און אַננעהמענדיג יאַקאָבסאָנ'ען פאַר דער האַנט האָט זי צאַרט געזאָגט:

— קומט, יאַקאָבסאָן! איהר זייט פאַר מיר היינט נייער, ווי שטענדיג... קומט, מיר וועלען אַרומגעהן אַ גאַנצע נאַכט... דוקא אין רעגען... צייטענווייז האָב איך אַזוי ליעב דעם רעגען...

און שמייכלענדיג צו יאַקאָבסאָנ'ען האָט זי איהם אַ ציה געטאָן און זיי זיינען ביידע פאַרשוואונדען, לאָזענדיג באָרים'ען און איזאַקאָוויטש'ען אין אַן אומבאַהאָלפענער לאַגע...

די פּראָבלעמע

די טעמע פון דער דיסערטאַציע, וואָס גאָלדשטיין האָט אויס־געוועהלט צו שרייבען, אום צו קריגען דעם טיטעל „דאָקטאָר פי־לאָזאָף", איז געווען וועגען „דעם זין פון לעבען אין די אַלטע גרי־כישע ווערק". שוין אין דער דיסערטאַציע האָט זיך אַרויסגעוויזען זיין טריבער בליק אויף דעם לעבען און זיין פּעסימיסטישע וועלט־אַנשויאונג. די פּראָפעסאָרען האָבען די דיסערטאַציע געריהמט פאַר איהר שעהנעם סטיל, אָבער אַ פּאָר פון זיי זיינען ניט צו־פרידען געבליבען מיט איהר אינהאַלט.

— צו פינסטער, קאָלעגע! — האָט דער עלטערער פּראָפע־סאָר געקלאָפּט איהם גוטמוטיג איבער׳ן פּלייצע.

גאָלדשטיין האָט אַ שמייכעל געטהאָן און געענטפערט:

— יאַ, העיר פּראָפעסאָר, אַזוי זעה איך עס...

די דיסערטאַציע איז דאָך נאָכדעם ערשינען אין אַ וויסענ־שאַפטליכען פאַרלאַג, און גאָלדשטיין האָט שוין באַקומען אַ נאָמען אַלס אָריגינעלער פילאָזאָף.

אָבער מיט דעם בוך, אָדער ריכטיגער געזאָגט: מיט דער בראָשורע, איז ער ניט צופרידען געבליבען. אין אַ פּאָר יאָהר אַרום האָט ער דיזעלבע פּראָבלעם, וועגען דעם זין פון לעבען, מעהר פאַרטיעפט אין אַ נייעם ווערק, וואָס האָט ענטהאַלטען ביי פיער הונדערט זייטען. אין דעם נייעם ווערק איז ער אויסגעוואַקסען און זיין אַנשויאונג האָט שוין באַקומען געוויסע ליכטיגע זייטען. אָבער קיין פּאָזיטיווע וועגען לעבען האָט ער אויך אין׳ם בוך ניט גע־געבען.

אַ דאַנק די גרויסע בקיאות, וואָס ער האָט אין דעם נייעם בוך אַרויסגעוויזען אין דער וועלט־ליטעראַטור, ציטירענדיג פון ביכער

פון אלע פעלקער אין אלע צייטען, האט ער באקומען א פארשלאג צו לעזען לעקציעס אין איינעם פון די שווייצארישע אוניווערזי־טעטען וועגען אלגעמיינער ליטעראטור.

אזוי האט געלדשטיין זיך געלעבט רוהיג אין איינער פון די שווייצארישע שטעדט, און האט זיך שטענדיג געגריבעלט און גע־זוכט ענטפערס אויף די שווערסטע פראבלעמען, סאי שטעהענדיג אויף דער קאטעדרע און סאי זיצענדיג אין דער היים אין זיין קאבינעט.

באקאנטשאפט מיט פרויען האט ער זעלטען געמאכט. ער־שטענס, האט ער ניט געוואוסט ווי אזוי, און צווייטענס, האט ער דערויף קיין געדולד ניט געהאט. פון צייט צו צייט פלעגט ער זיך פארבענקען נאך פרויען־פריינדשאפט, אבער ער איז יוצא גע־ווען מיט דער פריינדשאפט, וואס די עטליכע צוהעהערינס פון זיינע לעקציעס האבען איהם ארויסגעצייגט נאכ'ן פארלעזען. מאנכע פון זיי האבען איהם זאגאר געדריקט די האנט. דאס רוב פון זיי זיינען אבער געווען אדער פארהייראטע צו סטודענטען, אדער כלות צו סטודענטען. די פאר צוהעהערינס, וואס זיינען געווען „צום האבען", האבען ניט געערדט צו זיין הארצען.

אזוי האט ער געלעבט איינזאם, ביז וואנען עס האט ניט פא־סירט מיט איהם פאלגענדער צופאל:

די קליינע טאכטער פון דערווירטין, ביי וועלכער ער האט גע־וואוינט עטליכע יאהר נאכאנאנד, איז איינמאל צו איהם אריין אין צימער, און א פארשעמטע געבליבען שטעהן.

ער איז דאן געזעסען ביים שרייב־טיש און אנגעווארפען א לעקציע פאר דעם קומענדען סעמעסטער. ער האט אבער דערפיהלט איהרע בליקען און ער האט זיך אינסטינקטיוו אומגעקעהרט מיט'ן פנים צו איהר, מיט דער פעדער אין האנד און מיט די גרויסע פראב־לעמען אין קאפ.

ער איז געבליבען פארווירט און האט אויסגערופען:

— העלענא!

— יא! — האט זי פארשעמט געענטפערט.

— וואס ווערסטו עפעס זאגען?

— די מוטער איז אוועק, בין איך אריין צו אייך...

דער פראפעסאר האט ניט פארשטאנען, וואס דאס יונגע מיי־דעל זאגט. ער האט זי באטראכט און פלוצים באמערקט, אז זי האט שעהנע בלאנדע האר און זעהט אויס בכלל ווי א בליהענדע רויז.

— ווי דו ביזט אויסגעוואקסען! — האט ער זי באוואונדערט — ווי אלט ביזטו אייגענטליך?

— ניינצעהן יאהר... — האט זי מיט גדלות אויסגערופען.

— ווירקליך אויסגעוואקסען... — האט ער געמורמעלט און האט זי אנגענומען פאר דער האנט.

זי איז געשטאנען און האט איהם געקוקט דרייסט אין די אויגען אריין און, ווי עפעס געפאדערט.

— ניינצעהן יאהר... — האט גאלדשטיין געמורמעלט — מעג מען דאך דיר שוין א קוש טאן...

— געוויס! — האט זי מיט טריאומף באשטעטיגט.

איהר נאטירליכקייט און אומבאצוואונגענקייט האט איהם ענטציקט. ער האט זי ארומגעכאפט אין די ארעמס און האט זי שטארק און ליידענשאפטליך געקושט.

זי האט זיך ניט געווערט, און א גליקליכע איהם געקוקט אין די אויגען אריין.

— איז די מוטער, הייסט עס, אוועק... — האט ער געשטא־מעלט — וואוהין דען?

— צו א פריינדין אויף א געבורטסטטאג — האט העלענא געשמייכעלט.

— און פארוואס ביזטו ניט געגאנגען? — האט ער געפארשט.

— איך האב געוואלט בלייבען מיט אייך — האט זי געשמיי־כעלט — שוין לאנג האב איך געזוכט די געלעגענהייט.

איהר איינפאכקייט האט איהם בארוישט.

— האסט מיך דען ליעב? — האט ער געשפאסט.

— זיכער! — האט זי פייערליך אויסגערופען. — האט איהר עס קיינמאל ניט באמערקט? — האט זי זיך גענומען פיעשטשען.

גאָלדשטיין האָט זיך פאַרטראַכט: ווירקליך האָט ער עס ניט געמערקט. און ווי אַזוי האָט ער עס גאָר אַ רעכט צו פאַרענט־פערען אַזוינע שווערע לעבענס־פּראָבלעמען, אַז ער האָט אַזאַ איינ־פאַכע ערשיינונג ניט באַמערקט.

ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער זאָפע, וואָס האָט זיך געפונען אין זיין צימער, העלענע׳ן אַוועקגעזעצט נעבען זיך, און נעהמענדיג זי אין זיינע אַרעמס האָט ער איהר עפּעס געוואָלט זאָגען, אָבער דאָס רײדען איז באַלד געוואָרען איבעריג. דאָס זיסע קינד האָט זיך איינגעקלאַמערט אין איהם און עס איז געשעהן דאָס, וואָס עס האָט געמוזט געשעהן אין אַזאַ מאָמענט.

נאָכדעם איז זי שוין פון צימער ניט אַוועק. זי האָט זיך דער־פיהלט היימיש. זי האָט געעפענט דאָס שופלאַדעל, וואו זיינע קראַגענס האָבען זיך געפונען און האָט געצעהלט.

— דו ווייסט, ליעבער, דו האָסט שוין באַלד ניט קיין ריינע קראַגענס. מען דאַרף געבען וואַשען.

— אַ גרויסע פּראָבלעמע! — האָט ער געשמייכעלט.

— אַ וואָס? — האָט די איינפאַכע העלענע ניט פאַרשטאַנען דאָס וואָרט.

— אַ פּראָבלעמע! — האָט ער ווידערהאָלט דאָס וואָרט.

— אַ, איך בין אַזוי אומגעבילדעט — האָט זי זיך נעקלאָגט מיט אַ חנ׳דעל. — איך וויים ניט וואָס אַזאַ וואָרט באַטיים.

זי האָט זיך ווידער גענומען צעהלען די קראַגענס, אויסטיילען די קלאָרע פון די געטראָגענע, האָט זיי צולעצט צוזאַמענגענומען און געמאָלדען:

— מאָרגען טראָג איך עס אַוועק צו דער וועשערין.

— איך דאַנק דיר! — האָט ער געריהרט געזאָגט, און איהם האָט זיך שוין פאָרגעשטעלט, ווי העלענאַ וועט זיין אַ ריכטיגע פרוי, היט אָפּ, ער זאָל שטענדיג האָבען אין אָרדנונג זיינע קראַגענס און וועש — און וואָס דאַרף מען זיך אַזוי וויים גריבלען אין דעם זין פון לעבען? איז דאָס אַליין ניט שעהן?

ער האט זי ווידער אוועקגעזעצט נעבען זיך, געגלעט איהרע גאלדענע האר, און ענדליך געווענדט זיך צו איהר אין שפאס:

— איז וואס „פראבלעמע" איז, ווייסטו ניט...

— ניין, מיין ליעבער. ענטשולדיג מיר, איך וויים ניט... אבער צו ליעבען דיך וועט עס מיר ניט שטערען.

ווען עסט די מאַמע?

אַז מלאכים קענען ניט עסען, ווען זיי זיינען אפילו פאַרשטעלט פאַר מענשען און געפינען זיך אויף דער ערד, — דאָס האָט דער קליינער זיבען־יעהריגער לייבעלע געוואוסט פון חומש. „ויאכלו“ — האָט דער רבי געגעבען צו פערשטעהן, קוקענדיג אין רש"י — ויאכלו און זיי האָבען זיך געטהאָן מאַכען אַזוי ווי זיי וואָלטען געגעסען...

אָבער, אַז אַ מענש זאָל קענען לעבען און ניט עסען — דאָס האָט לייבעלע ניט געקענט בעגרייפען. און אפשר איז דאָס גאָר ניט קיין מענש, אפשר איז גאָר אַ מלאך...

זאָל זיין מאַמע זיין אַ מלאך?...

ניין, דאָס קען ניט זיין... אַ מלאך נעהט דאָך אנגעטהאָן אין ווייסען און האָט הינטען פליגלען... אַ מלאך, אַז ער געפינט זיך צווישען מענשען, מאַכט זיך דאָך, ווי ער וואָלט געטהאָן עסען... פאַרוואָס־זשע זעהט ער קיינמאָל ניט, ווי אַזוי זיין מאַמע עסט?...

אַ מאָדנע זאַך...

אמת, געכאַפּט האָט ער זיך ערשט דאָ גאָר ניט לאַנג... ער ווייס ניט ווי אַזוי דער געדאַנק איז צו איהם געקומען. נאָר איינמאָל ניט ער זיך אַ כאַפּ:

— וואָס איז דאָס? ער זעהט קיינמאָל ניט, אַז די מאַמע זאָל עסען...

ניין! מסתמא איז ער אַ נאַר, מען וועט פון איהם לאַכען... וואָס הייסט, זי עסט ניט! פאַר וואָס זאָל זי עפּעס ניט עסען. אין שטוב איז דאָך שטענדיג דאָ ברויט און אוגערקעס, און רעטעך. און אין דער פריה קאָכט מען קאַרטאָפעל און אַ מאָל אַ קרופּניק. ביינאַכט, איידער מען געהט שלאָפען, עסט מען וועטשערע. אין דער וועטשערע לעגט אַמאָל צריין די מאַמע אַ שטי־

קעל פלייש און זי גיט עס אוועק דעם טאטען, כאטש בעסער וואלט געווען, אז די מאמע זאל דאס שטיקעלע פלייש אויפעסען, אדער, נאך בעסער, זיי זאלען זיך עס טיילען: דעם טאטען א שטיקעלע און דער מאמען א שטיקעלע. די קינדער דארפען טאקי אין דער וואכען ניט עסען קיין פלייש. שבת — יא. שבת, גיט מען שוין אלעמען צו שטיקלעך פלייש...

שא... גיט ער זיך א כאפ... און שבת עסט דען די מאמע ?

אך, היינט איז ערשט מאנטאג, ביז שבת איז אזוי לאנג צו ווארטען... ער מוז זעהן וועז עסט זי...

און לייבעלע בעשליסט, אז ער וועט פון היינט אן אנהויבען היטען די מאמע. ער מוז זי כאפען א מאל עסענדיג...

און לייבעלע האט דער מאמען אזוי ליעב, זי איז דאך אזא גוטע. אין חדר גיט זי איהם מיט אלע טאג ברויט מיט א קאפיקע, ער זאל עפעס קויפען צום ברויט. אבער לייבעלע איז טאקי ניט קיין נאר. ברויט אליין, אז מען טונקט עס אין זאלץ און מען פערטרינקט מיט וואסער, איז דאך אויך גוט און די קאפיקעס קלייבט ער טאקי... און אז עס וועט קומען פאר פסח, וועט ער קויפען א היטעלע...

אבער וועז עסט פארט די מאמע ?...

אין דער פריה, אז ער שטעהט אויף, זעהט ער ווי די מאמע שטעהט ביים אויווען און רוקט איין טעפעל אריין, דעם אנדערען ארויס. די מאמע איז אזא בריה ! און „ווילקעס" האט זי אלער־ליי ! פאר'ן גרויסען טאפ האט זי א גרויסע ווילקע, פאר'ן קליי־נעם — א קליינע, און פאר'ן מיטעלסטען טאפ א מיטעלסטע וויל־קע... אז זי נעהמט ארויס א טאפ, בעטראכט זי עס און בלאזט אב דעם שוים און שטעלט אריין צוריק... וואס קאכט זי אין די טעפ ?... איין טאג, ווייסט ער שוין, איז הייסע וואסער אליין. „א שטוב", זאגט די מאמע, — „ברויך האבען הייסע וואסער..." דער צווייטער טאפ איז אודאי מיט קארטאפעל, וואס אויב זיי זיי־נען צושניטענע און מיט וואסער, הייסט עס: „פיש־קארטאפעל"... קיין פיש איז דארטען ניטא... פיש עסט מען דאך ניט אין דער

וואכען... „פיש“ — זאָגט די מאַמע — „איז פּייער און פלאָם!“... אָבער פיש־קאַרטאָפּעל אהן פיש איז אויך גוט... די מאַמע איז א גרויסע בריה, דאָס ווייס ער יאָ...

אָבער פאַר וואָס עסט זי ניט?...

זי דערלאַנגט בלויז דאָס עסען! זי אָבער ווען עסט? ער וועט זי איצט היטען...

ער שטעלט זיך דאַווגען. לייבעלע איז שוין א בחור פון זיבען יאָהר און מוז שוין דאַוונען... ער הויבט אָן פון ברוך שאמר און זופט אזוי ביסלעכווייז ביז די הללויה'ס... דעם אמת געזאָגט, היפּערט ער שטיקער איבער... אָבער די קריאת־שמע זאָגט ער שוין פאַמעלעך, מיט כונה און שטעלט זיך שמונה־עשרה. אָבער ער קוקט אַלץ צום אויווען, וואו די מאַמע שטעהט... ער מוז זי היטען: אפשר וועט ער זי כאַפּען, ווי אזוי זי עסט. אויסער וואָס דאָס וואָלט פאַר איהם א שמחה געווען, וואָלט דאָס פאַר איהם אויך געווען א חדוש:

די מאַמע עסט!

ער האָט זי קיינמאָל ניט געזעהן עסען...

אָבער עס איז דאָך אונמעגליך! ווערט בייז אויף זיך אַליין. זי מוז דאָך עסען, אז מען עסט ניט, קען מען דאָך ניט לעבען...

נור אָט האָט ער אָבגעדאַווענט... די מאַמע רופט זיך אָן:

— שוין, לייבעלע, אָבגעדאַווענט?

— יאָ — זאָגט לייבעלע טרויעריג, קוקענדיג דער מאַמען אין די גרויסע שוואַרצע גוטען אויגען אריין...

— נו, וועל איך דיר געבען עסען, וועסטו געהן אין חדר.

— מאַמע... רופט זיך אָן לייבעלע...

— וואָס איז?

— דו האָסט שוין געגעסען...

— וואָס פרעגסטו עפּעס — וואונדערט זיך די מאַמע און גלעט איהם איבער'ן קעפּעל.

— איך וויל וויסען... בעט זיך לייבעלע, ניט נאָך זיין שטייגער...

— אנקעגעז וואס פרעגסטו עס ? — וואונדערט זיך די מא־מע נאך מעהר...

— איך... וויל... ניין, איך קיינמאל ניט געזעהן... נור ער האקט זיך אב און אנקוקענדיג דער מאמע'ס בלאס פנים מיט די איינגעפאלענע באקען, צוואויינט ער זיך...

די מאמע ווערט גערירהט, זי גלעט איהם איבער ביידע בעק־לעך און ענטפערט איהם מיט א שמייכעלע:

— נארעלע, איך האב שוין געגעסען... איך עס ווען קיינער זעהט ניט...

לייבעלע ווערט אויפגעלעבט... הייסט עס, זי עסט יא, נאר דעמאלט, ווען קיינער זעהט ניט...

און ער בעשליסט, אז ערשט איצט וועט ער זי נעהמען היי־טען און כאפען זי עסענדיג.

ער מוז זעהן, ווי זיין ליעבע גוטע מאמע, וואס קאכט און באקט און זעהט אלעמען צו, ווי אזוי זי עסט אליין א מאל...

דעם זעלבען אבענד האט זיך לייבעלע געלעגט שלאפען פרי־הער ווי אלע מאל. געזאגט האט ער, אז דער קאפ טהוט איהם וועה, אבער אויסען איז ער געווען אויפצוכאפען זיך אין דער פריה און פון בעט ארויס זעהן, וואס טהוט די מאמע אין דער פריה...

די גאנצע נאכט האט ער געשלאפען אונרוהיג, מורא הא־בענדיג ניט צו פערשלאפען דער מאמע'ס אויפשטעהן. די מאמע שטעהט דאך אויף אזוי פריה, פריהער פאר'ן טאטען אפילו. אלע שעה האט ער זיך אויפגעכאפט און געהיט דער מאמע'ס בעט. ערשט ווען די העהנער האבען גענומען קרעהען, האט ער געזעהן, ווי אזוי די מאמע וועקט זיך, שטעלט זיך אויף, קוקט ארויס אין פענסטער און קריכט ארויס פון בעט...

ארויסגעהענדיג פון בעט, געהט זי צו צו זיין בעט... ער דער־שרעקט זיך און מאכט צו פעסט די אויגען, זי זאל ניט זעהן, אז ער שלאפט ניט און היט זי.

די מאמע דעקט איהם בעסער צו און מורמעלט שטיל:

„שלאף, מיין זוהן, קאלט!" און זי הויבט זיך אן אנצוטאָן...

אז זי איז שוין אנגעטהאָן, וואשט זי די הענד און דאס פנים און זאגט ברכות מיט א זיסען אומעטיגען ניגון... לייבעלע איז פון דעם ניגון זעהר גערירט, אזא שעהנער ניגון! נאך שעהנער ווי דער טאטע דאווענט! נור די ברכות דויערען ניט לאנג. ווייבערשע ברכות! טראכט לייבעלע — אזוינע קורצע! און עס טהוט איהם ווי באנג, וואס זיין גוטע מאמע האט אזוי ווענינ צו „זאגען". דער טאטע, אז ער שטעהט אויף, זאגט ער אזוי פיעל... זאגט און זאגט נאאנאנד... אבער וואלט זי כאטש געגעסען, וואלט איהם שוין ניט געארט!...

און לייבעלע פאלגט נאך מיט די אויגען יעדע בעוועגונג פון דער מאמע...

אט נעהמט זי זיך הייצען דעם אויווען. די האלץ לעגט זי נאך אריין פאר'ן שלאף. איצט לעגט זי נאר צו קליינע העלצעלעך, צינדט אן א וועבעלשע, וואס זי נעהמט אראב פון קוימען, און אזוי ווי לייבעלע'ס בעטעל איז פונקט געגען אויווען, זעהט ער ווי דאס פייער ברענט פאמעליך, און אהן חשק...

די מאמע הויבט אן צו בלאזען... נאך יעדען בלאז גיט זי א הוסט און נאך יעדען הוסט קומט א שווערער לאנגער זיפץ...

לייבעלע'ן שניידט דער מאמע'ס זיפץ ווי מיט א מעסער דאס הארץ... ער שרייט שיער פאר רחמנות ניט אויס: מאמע!

ער האלט זיך אבער איין. מען דארף צוקוקען ווייטער.

לייבעלע זעהט ווי דאס פייער אין אויווען ברענט שוין העלער, פרייער און לוסטיגער. דאס מאכט איהם אויך פרעהליכער... ער וואלט איצט אזוי געוואלט אויפשטעהן און זעצען זיך ביים אויווען! עס איז אזוי שעהן!... נור די מאמע וועט זיך חידוש'ן און וועט איהם פרעגען: וואס עפעס אזוי פריה — אלע שלאפען נאך...

און אט זעהט ווי די מאמע נעהמט די צוויי עמער מיט'ן קארמיסלע, טהוט אן דעם קאראמיסלע אויף די דארע אקסלען איהרע, הענגט אויף זיי די עמער און רוקט זיך שטיל ארויס פון שטוב...

— א טהייערע מאמע! וויינט לייבעלע׳ס הארץ! אלץ זי — פאר וואס העלפט מעןאיהר ניט!

א, אז ער וועט ווערען א גרויסער, וועט ער איהר ניט לאזען געהן נאך וואסער...

און ער ליגט אין בעט און טראכט וועגען זיין ליעבער מאמע, וואס הארעוועט אזוי פיעל, און עסען עסט זי גאר ניט...

אבער עסען מוז מען דאך! קען ער זיך ניט בערוהיגען. אפשר זאל ער זאגען, אז ער איז קראנק און הייגט ניט געהן אין חדר... א גאנצען טאג וועט ער זיצען אין שטוב און היטען די מאמע און וועט אפשר דערזעהן ווי אזוי זי עסט, כאטש איינמאל... עס וואלט פון איהם אזא זארג אראב...

די מאמע קומט באלד צוריק מיט די צוויי עמער וואסער, זעצט זיך צו טאקי אויף זיין בעטעל און סאפעט שווער. לייבעלע מאכט זיך, ווי ער שלאפט שטארק און כראפעט אפילו... ענדליך שעהט די מאמע אויף, גיסט אן עטליכע טעפ מיט וואסער און שטעלט זיי איינציגוויז אריין אין אויווען...

דורך די קליינע פענסטערלעך רייסט זיך שוין אריין דער שיין פון נייעם הערבסט־טאג, אן אומעטיגער און א שווער־פער־טראכטער... די צוועלף־יעהריגע שוועסטער׳ל, וואס שלאפט אין צווייטען ווינקעל ביין פענסטער, וועקט זיך שוין, זעצט זיך אויף און מיט צופודעלטע האר שפרינגט זי פלוצים אראב פון בעט אין איין העמד, א בארפיסע, און שטעלט זיך אין מיטען שטוב...

לייבעלע קוקט אויף דער שוועסטער, מיט וועלכער ער איז ניט בשלום צוליעב געוויסע סבות. ער לאכט פון איהר אין הארצען, וואס זי שעהמט זיך גאר ניט צו שטעהן אין איין העמד און א בארפיסע... דערצו איז ער אויף איהר בייז, וואס זי איז שוין אויפגעשטאנען און זי וועט איהם שטערען צו היטען די מאמען...

נור אט כאפט זיך שוין אויף דער טאטע אין די פאסקאווע גאטקעס... „מאוס׳ע גאטקעס", טראכט לייבעלע און קריטיקירט זיין טאטען... דער טאטע טהוט זיך אבער באלד אן, וואשט זיך און הויבט אן צו זאגען און זאגען... אבער אהן א ניגון, נור אזוי —

א מין מאַהלען מיט דער צונג... לייבעלען געפעלט עס ניט: דער מאַמע׳ס ברכות זיינען שעהנער געווען; די מאַמע זאָגט עפּעס אַלץ אויף אידיש... „דערמאַרעמדיגער גאָט, הארציגער טאַטע״... לייבעלע האָט עס ליעבער...

נור אַט איז שוין דער טאַטע אויך פערטיג, ער נעהמט שוין אַראָב דעם טלית און תפילין און אָהן א וואָרט דער מאַמע׳ן צו זאָגען, געהט ער אַוועק דאַווענען...

די מאַמע ברומט איהם צו:

— קום, זלמן, פריהער, דער אָנבייסען וועט קאַליע ווערען...

— גוט! ברומט אַרויס דער טאַטע, פערמאַכענדיג די טהיר.

לייבעלע׳ן, פון ניט שלאָפען רוהיג די נאַכט, באַפאַלט ענדליך א מידינקייט, ער שטרעננט זיך אָן נאָך צו ליגען. ער בעשליסט בלויז איינמאָל צוצומאַכען די אויגען... אבער ער ווערט איינגעשלאָפען...

אַז ער הויבט זיך אויף, איז שטאַרק שפּעט...

די מאַמע רופט איהם שוין צו:

— שטעה אויף, לייבעלע, צייט צו דאַווענען און אין חדר געהן...

— אוי! גיט ער זיך א כאַפּ, קוקט אָן דער מאַמע׳ן ווי זי שטעהט ביים אויווען און קאָכט אָנבייסען...

ער האָט פערשפּעטיגט — ניט איינגעהיט!...

ער טהוט זיך שנעל אָן, נעהמט זיך צום דאַווענען, און נעהמט ניט אַראָב קיין אויג פון דער מאַמען.

אָט קומט שוין דער טאַטע פון דאַווענען. די מאַמע הייסט זיך וואַשען... זי שלעפּט טעפּ פון אויווען... איינעם אַריין, דעם אַנדערען אַרויס... אין אויווען קומט פּאַר א גאַנצע בעוועגונג, מאַנכע טעפּ שווימען אַרויס מיט א ווילדען סאָרט שוים, מאַנכע לויפען איבער די ברעגעס און דאָס איבערגעלאָפענע זידט און קאָכט מיט גרויס גרימצאָרן... מאַנכע זיינען שוין האַלב אויסגעזאָרען און אומזיסט הויבען זיי זיך, דעם אויבערשטען ברעג קענען זיי ניט דערלאַנגען...

— נו, וואָס געדויערט עס אַזוי? — ברומט דער טאַטע...

און די מאמע הויבט זיך אן צוצואיילען... זי דערלאנגט דעם בעליעבטען מאכל: פיש־קארטאפעל, און זי גיט צו מיט א גוטען שמייכעלע:

— די פיש איז אין טייך !...

און געהט אוועק ווייעדער צם אויווען...

מיין גאט ! וויינט אין לייבעלע'ן דאס הארץ... אזוינע גוטע פיש־קארטאפעל ! פאר וואס עסט ניט די מאמע ?...

— און אפשר האט זי שוין געגעסען, אט דאמאלס, ווען איך בין איינגעדרעמעלט — טראכט לייבעלע און מאכט זיך פארווירפע, וואס ער האט ניט געקענט זיך איינהאלטען און האט פערשלאפען.

און דער געדאנק פלאגט איהם נאך שטארקער:

— וועז עסט די מאמע ?...

ער נעהמט זיך ווייעדער פאר צו כאפען זי א מאל עסען...

אין מיטען וואך איז טאקי אונמעגליך — איז ער זיך מיאש פון כאפען זי עסען אין מיטען וואך... אבער שבת — מוז ער זי זעהן עסען !

ער וויל אזוי זעהן, ווי אזוי עסט די מאמע ?

און אפשר איז זי טאקי א מלאך... דערשרעקט ער זיך פלוצים...

ניין... ניין ! טרייבט ער דעם געדאנק — זי איז א מענש; א מענש ! ער וויל ניט קיין מלאך !...

טא פאר וואס עסט זי ניט...

„איך עס ווען קיינער זעהט ניט !" — קלינגט איהם דער דא־מאלסדיגער ענטפער...

אבער זי האט דערביי עפעס מאדנע געשמייכעלט... דער דא־זיגער שמייכעל שוועבט איהם פאר די אויגען און שרעקט איהם ווי א גייסט...

עס איז עפעס ניט גלאט...

און אפשר טאקי א מלאך ?... דערשרעקט ער זיך ווידער.

און זיין קליין מח'ל ברעכט זיך פאר די שווערע און ביטערע פראגע און דאס הערצעל דריקט און קלעמט ?

— ו ו ע ן ע ס ט ד י מ א מ ע ?

די תוכחה

שוין לאנג, אז בעריל דער שוסטער האט געוואָרפען אַן אויג אויף דער תוכחה, ס׳הייסט ניט אויף דער תוכחה אליין: די תוכחה וואלט ער מוחל געווען חיים־מאיר׳ן, דעם גביר פון שטעדטעל, וועלכער בעקומט אלע שבת שלישי. אַן אויג האט ער געווארפען בלויז אויף די צעהן גילדען, וואס מען בעקומט פאר דער תוכחה... א קליינינקייט — צעהן גילדען. צוויי פאר שיך דארף ער מאכען ביז ער וועט פערדיענען צעהן גילדען. איז גוט, אז עס איז דא ארבייט, אבער אז קיין ארבייט איז ניטא — און ביי בעריל דעם שוסטער איז ארבייט זעלטען דא — איז דאך צעהן גילדען אַן עוצר, א פארמעגען!

אבער געה זיי א חכם און וויים וואס עס קען דערפון ארויסקומען, וואס פאר א מין שטיקעל תורה דאס איז. קיין גוטס געוויס ניט: ווען עפּעס גוטס וואלט מען דאס אוועקגעגעבען חיים־מאיר׳ן אנשטאט שלישי. אז מען צאלט נאך צו דערפאר, איז דאס מסתמא ניט פון די גוטע זאכען.

באטש צוריק־גערעדט, האט מען פאר צוויי יאהרען, געדענקט ער, אויפגערופען חייקעל דעם קברות־מאַן, און גאר ניט מיט גאר נים, פריש און געזונד און בעגראבט מתים ווי שטענדיג.

נור ווער קען זיך גלייכען צו א קברות־מאַן! יענער איז א איד, וואס קיין זאך שאדט איהם ניט. א קליינינקייט! וואוינט כל ימיו הארש ביים בית עולם און זומער, זאגט מען, שלאפט ער אויפ׳ן בית־עולם. צו אזא קען מען זיך ניט גלייכען. א מענש, וואס איז געקניפט און געבונדען מיט מתים, קען אלץ ביי זיך פועל׳ן.

אבער ער, בעריל — א פחדן!

אמת, שמחת־תורה, אז ער נעהמט אין שניידערישען קליי־

זעל א ביסעל בראנפען, איז ער דעמאָלט אויך א העלד. ער זי־דעלט אָפּ אפילו דעם גביר און האט דעמאָלט פאר קיינעם און פון גאָרנישט קיין מורא געהאט. נור געה ווארט ביז שמחת־תורה, אז סך הכל איז ערשט ארום שבועות...

עס איז אפילו דאָ צוויי תוכחה׳ס, איינע געפאלט ארום נאָך פסח און איינע ארום סוף זומער...

נור צאָלען צאָלט מען בלויז פאר איינער. זי מוז שוין זיין א היבשע אָנשיקעניש! טראכט ער וועגען דער גרעסערער תוכחה...

און דאָך פיהלט ער בעשיינפערליך, ווי עס ציהט איהם צו איהר, צו דער תוכחה, ווי מיט א מאגנעט. ער פיהלט, אז ער וועט זיך פון איהר ניט ארויסדרעהען. ס׳הייסט ווידער — ניט צו דער תוכחה ציהט איהם, נו צו די צעהן גילדען...

און אפשר טאַקי צו דער תוכחה אליין, אָט טאַקי דערפאר, וואס דאס שמעקט מיט גרויס אונגליק...

דאס יאָהר מוז ער נעהמען ביים שמש פון בית־המדרש די תוכחה.

ער איז אזוי געענגט אין געלד, קיין ארבייט איז ניטא.

און אפשר זאָל ער אויף זיך אליין אזא זאך ניט שטעלען.

ער האט ניט קיין רעכט. ער האט א ווייב מיט קינדער... ער טאָר זיי ניט שטעלען אין קאָן צוליעב צעהן גילדען.

אמת, צעהן גילדען איז א מטבע... אבער ווער ווייס, צי וועט ער די צעהן גילדען ניט אויסקרענקען...

און באשליסט זיך מישב זיין מיט דער ווייב.

— ביילע! — רופט ער איהר צו א פאָר טעג פאר דער סדרה פון דער תוכחה — וואָלסט געוועזן א בעלנ׳טע כאַפּען צעהן גילדען גרינגע פרנסה?...

ביילע, א דערשלאָגענע אידענע, וואס האט זיך שוין פון מינ־דעסטען גליק מיאש געווען — ווערט בייז אויף איהר בערלען, וואס איהם ליגט נאָך אין זינען צו ווערטלען זיך און זי מורמעלט ארוים:

— אָט לאָז מיך צורוה מיט דיינע ווערטלעך...

-- אידענע! ווערט בעריל בייז — איך מיין מיט אז אמת... צעהן גילדען... אמת'ע צעהן גילדען!

— פון וואנען, פאר וואס... — שטעלט אוים ביילע פאר־וואונדערט איהרע גרויסע אויסגעלאשענע אויגען.

— פון וואנען... שטאמעלט בעריל — הערסט דו דאך — אט דאס איז דאך די גאנצע זאך... פון וואנען... הם... פון וואנען?... נו, זיי א קלוגע און טרעף!

— אט לאז מיך צורוה! ווערט שוין ביילע אונגעדולדיג און וויל שוין אוועקגעהן אין איהר ווינקעל, וואו זי פערצירעוועט א פיאטע פון בעריל'ס וואלענע זאק, וואס ער דארף אנטאן באלד לכבוד תשעה באב...

בעריל, דערזעהענדיג, אז ביילע מיינט באמת, אז ער לאכט פון איהר, מאכט אן ערנסט פנים און רופט איהר צוריק:

— קום אהער, נארישע אידענע דו... איך לאך ניט... איך קען היינטיגען שבת פערדיענען צעהן גילדען...

— שבת נאר... ביזט משוגע?... גלאצט ווילד ביילע די אויגען אויף איהם און קראצט פאר איינוועגס מיט דעם פרענטיל אונטער'ן טיכעל.

— הערסט דו דאך... וויל ער איהר צו פארשטעהן געבען... דאס איז א שבת'דיגע פרנסה... ס'הייסט ניט אלע שבת... נור איין מאל אין יאהר... פארשטעהסט, בלויז איין מאל אין יאהר טרעפט אזא גליק!

דערהערט דאס ווארט גליק, איז ביילע נאך בייזער געווארען: אין גליקען גלויבט זי שוין ניט א שאק מיט יאהרען. אויב גליק, אז דאס ניט פאר איהר...

און ז רוקט זיך ווידער אפ.

— אט לאז מיך קאנטשען די פיאטע און מאך ניט קיין מחזקות.

דא האט שוין בעריל מעהר זיך ניט געקענט איינהאלטען און ער האט בייז אויסגעשאסען:

— אידענע! איך וויל זיך מיט דיר אן עצה האלטען און דו

זאגסט, אז איך לאך...

און ווערענדיג בייזער, האט ער צוגעלעגט:

— מיט בלוט זאלסטו לאכען...

איז שוין ביילע אויך בייז געווארען: וואס שילט ער זיך נאך, דער פארדיענער דער גרויסער? און זי האט איהם געענט־פערט מיט א פערז פון א ליעדעל:

לאכען זאלסטו מיט בלוט,
ווערען זאל דיר ניט גוט...

דאן האט בעריל דערזעהן, אז עס וועט קיין סוף ניט נעה־מען, איז ער וייכער געווארען און האט זיך געווענדעט צו איהר מיט א שמייכעלע:

— נארישע אידענע, וואס דארפסטו זיך שילטען אומזיסט, אז מען גיט געלד דערפאר...

ביילע האט ווידער אויסגעשטעלט די אויגען. ערשט איצט האט בעריל מיט א רוהיגקייט און ערנסטקייט איהר דערקלערט דעם גאנצען ענין:

— אין איין סדרה אין דער תורה איז דא אזא מין שטיקעל, וואו מען שילט. דאס דאזיגע שטיקעל תורה וויל קיינער ניט האַ־בען פאר אן עליה... מען האט מורא... דערפאר גיט מען צעהן גילדען, פארשטעהסט, צעהן גילדען...

ביילע איז רוהיגער געווארען, האט ווידער א קראַץ געטאן דעם קאפ מיט דעם שארפען זייט פון פרענטיל און געפרעגט ווי איינער, וואס געהט נעהמען א ניי געשעפט:

— און וואס שטעהט דארטען...

— וויים איך... דריקט בעריל מיט די פלייצעם — קללות!

— קללות! האט זיך ביילע אנגעכאפט — וואסערע קללות?

— וויים איך ווּעלכע... איך בין ניט קיין למדן...

— מיר האבען דאך ערגעץ א טייטש־חומש — האט ביילע געזאגט — וועלען מיר א קוק געבען...

בעריל האט זיך דערשראקען: ווער וויים, וואס דארטען שטעהט. זי קען נאך חרטה האבען...

ביילע האט איהם דערלאנגט דעם אלטען צוריסענעם טייטש־חומש, וואס איהר מאמע האט איהר ירושה געלאזט. בעריל האט גענומען בלעטערען.

— אט איז זי! — האט ער מיט באגייסטערונג אויסגערופען, געפינענדיג די ריכטיגע סדרא...

ער האט עפעס געמורמעלט אונטער'ן נאז און באלד הויך פון מיטען ארויסגעלעזען:

— דיינע הימלען וועלען זיין קופער און דיין ערד וועט זיין אייזען!

— דאס נאר! האט ביילע ווי חוזק געמאכט, ווי זי וואלט געזאגט:

אויך מיר א קללה...

— און זיבען וויבער וועלען ביי איין אויווען באקען...

ביילע האט זיך צולאכט:

— מעהר ניט, ווי זיבען! פאר אכטאגען האב איך טשאַלענט גערוקט ביי חיענע דער בעקערקע, זיינען דארטען אפשר צוואנציג וויבער געווען...

— נו, זעהסט! האט בעריל מיט נצחון אויסגערופען. — איך האב שוין לאנג געוואוסט, אז עס איז גארנישט...

און בעקומענדיג די הסכמה, האט ער שוין מעהר ניט געלייענט און גאר פרעהליך ארויסגעברומט:

— פאר צעהן גילדען פארריכטען מיר דעם אויוען און דו וועסט רוקען טשאלענט זיינע אליין ווי א פריצ'טע...

ביילע האט זיך דערפיהלט דערהויבען: זי האט נור געהאט א שטיקעל חשד וועגען די געלד און האט פריינדליך געפרעגט:

— און זיי באצאלען א פנים גלייך?...

— א שאלה, צי זיי באצאלען! האט בעריל מיט שטאלץ גענטפערט. — וואס איז דען? קהל קען ניט באשטעהן?

א שמייכעל האט זיך צוגאסען אויף זיין דארען פנים, און ער האט צוגעגעבען:

— קהל, נישקשה, איז רייך!...

וואָס איז שטאַרקער ?

בערמאַן איז געזעסען אין זיין צימער, וואָס איז דאָס מאָל געווען עקסטרא אויפגערוימט, און האָט זיך פאַרבאַרייט אויפצו־נעהמען דער שעהנער אידאַ, מיט וועלכער ער איז שוין באַקענט אַ לענגערע צייט, אָבער היינט קומט זי צו איהם דאָס ערשטע מאָל, אויף זיין איינלאַדונג.

געוואוסט האָט בערמאַן, אַז אידאַ איז אַ מיידעל אַ ברען; טראָץ איהרע אידעאַליסטישע מיינונגען באַציהט זי זיך צום לעבען זעהר לייכטזיניג־ און אויב ער וועט וויסען, ווי אַזוי צו האַלטען זיך מיט איהר, קען ער האָפען אויף גאַר שעהנע גליקען. איבער־הויפּט ניט פאַררעדען זיך וועגען צו הויכע מאַטעריען, וואָס דאָס שטערט שטענדיג צו אינטימע באַציהונגען. ווען מען רעדט מיט אַ מיידעל וועגען רעוואָלוציע איז זעהר שווער נאָכדעם קענען זי אַ קוש טאָן. ער האָט שוין זיין ערפאַרונג.

דאָס מאָל זאָל דער געשפּרעך זיין אויפריכטיג. אננעהמען זי פאַר דער האַנט, שוואַך דריקען זי, נאָכדעם שטאַרקער. אין דעם האַנטדרוק זאָל זיך איהר איבערגעבען זיין שטאַרקער ווילען זי צו באַזיצען און דערמיט אָפּשוואַכען איהר ווילען, אונטערטעניגען זי, באַהערשען, און נאָכדעם...

וועגען נאָכדעם האָט ער שוין רוהיג ניט געקענט טראַכטען. אין קאָפּ איז שוין פאַרגעקומען אַ פאַרווירונג. עס האָט זיך דאָרט פאַרמישט אומאַרמונגען און קושען, און אַ זיסער באַרוישענדער שטראָם איז איהם דורכגעפלאָסען פון קאָפּ אין האַרצען און ער האָט פאַרזונקען אין פאַרשטעלונגען...

באַלד אָבער האָט זיך די צייט איהם גענומען ציהען לאַנג: זיין אויג איז געפאַלען אויף אַ בוך וואָס איז געלעגען פאַר איהם.

דאָס איז געווען אַ באַנד פון טאָלסטאָי׳ס ווערק, און דוקא יע־נער באַנד, וואָס ענטהאַלט די מאמרים וועגען דעם, ווי אַזוי דער היינטיגער מענש איז אַראָפּ פון דרך־הישר. די איינפאַכע, אָבער טיעף־ריהרענדע רייד, זיינען אַריינגעדרונגען אין בערמאַנ׳ס האַרץ. וואָס מעהר ער האָט געלעזען, אַלץ רוהיגער איז געוואָרען זיין גע־מיט און אַלץ ווייטער האָט זיך אָפּגערוקט די שעהנע געשטאַלט פון אידאַ׳ן און אַלץ נעהענטער איז איהם געוואָרען דאָס ליכטיגע געזיכט פון פילאָזאָף און לעהרער...

— אַך, ווי אמת! — האָט ער ביי מאַנכע טרעפענדע שטעלען אַרויסגעמורמעלט און באַשלאָסען, אַז ער וועט שוין וויסען, ווי אַזוי אויפצונעהמען אידאַ׳ן. ניט ווי אַ מיידעל קומט צו איהם, נאָר ווי אַ שוועסטער.

ער וועט מיט איהר רעדען וועגען גליק פאַר אַלע מענשען. וועגען ריינקייט פון גייסט, זיצען וועט זי אָט דאָ און ער אָן דאָרט, גאַנץ ווייט פון איהר, אויפ׳ן זאָפּקעלע... ער וועט זיין בלויז נאָ־הענט צו איהר מיט׳ן גייסט.

און אָפּלעזענדיג נאָך אַ צוויי זייטלעך, האָט די תשובה איהם שטאַרקער באַהערשט.

ער וועט איהר זאָגען:

— פריילין אידאַ, איך בעט אייך, לאָזט מיך איצט אַליין. איך וויל זיין אַליין... ווייל ריין קען דער מענש זיין בלויז דאַן, ווען ער איז אַליין.

ווער ווייסט, ווי לאַנג זיינע ריינע געדאַנקען וואָלטען זיך נאָך געמעהרט אין זיין אויסגעלייטערטען קאָפּ, ווען ניט אַ קלאַפּ אין טיר. דאָס איז זי, אידאַ. זי קומט, האָט ער זיך ווי פאַרקרימט, וואָס זי וועט איהם אָפּרייסען פון אַזאַ ערהאַבען בוך, וועמעס ווער־טער ער וואָלט נאָך אַזוי רוהיג איינגעזאַפּט אין זיך...

אידאַ איז אַריין אַ שטראַהלענדע און אַ לעבעדיגע.

— ענטשולדיגט, בערמאַן! — האָט זי אויסגעקלונגען מיט איהם אנגענעהמער שטים, — איך האָב זיך פאַרשפּעטיגט.

— א, עס מאכט ניט! — האט בערמאן אויפשטעלענדיג זיך ווי פארלוירען געענטפערט... — זיצט!

זי האט זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל; ער, ווי ער האט באשלאסען, אויפ'ן זאפקע, פון דערוויטענס...

— וואס עפעס אזוי ווייט פון מיר?... איהר זיינט א פרוש געווארען? — האט זיך אידא צולאכט...

בערמאן האט זיך פארשעמט, ער האט געוואלט זיך פארענט־פערען, ערקלערען וועגען דעם איינדרוק פון דאס נאר־וואס געלע־זענע, אבער געענטפערט האט ער פונקט אנדערש...

ער האט זיך אויפגעשטעלט און איז צוגעגאנגען צו איהר נעהנטער.

— איהר ווייסט, אז ביי איך איך היים? — האט זי זיך חנ'עוו־דיג פארקרימט — איהר וועט דאך מיר ערלויבען אויסטאן מיין זשאקעט?...

— אך, מיט'ן גרעסטען פארגעניגען...

זי האט זיך גראציעז אויפגעשטעלט און האט גענומען אראפ־ציהען פון זיך דעם זשאקעט. בערמאן האט געטראכט: העלפען איהר אויסטאן, איז דאך בלויז א העפליכקייט.

זי האט דאס זשאקעטל אווארף געטאן, א לאכענדיגע, בער־מאנ'ען אין די הענט אריין און אויסגעקלונגען:

— הענגט עס ערגעץ אויף! זייט אביסעל מעהר גאסטפריינדליך.

בערמאן האט זי אנגעקוקט מיט אן אינערליכען ציטער. אהן דעם זשאקעט האט זי פאר איהם אויסגעזעהן אזוי ניי. איהר ווייסער לאנגער האלז איז געווען אינגאנצען ענטבלויזט און איהר ברוסט האט זיך ריטמיש באוועגט אונטער דער דינער זיידענער ווייסער ווייסט.

ער האט מיט ציטערדיגע הענט אויפגעהאנגען דאס זשאקעטל און איז געבליבען שטעהן קעגען אידא'ן, ניט וויסענדיג וואס עס וועט ווייטער פארקומען.

ער האט פארווירט געווארפען זיינע בליקען דא אויף איהר, דא אויפ'ן פארמאכטען בוך. וועמעס ווערטער עס האבען שוין געצאנקט און געלאשען זיך אין בערמאנ'ס הארץ.

ער האָט פאַר פאַרווירונג דאָס בוך אַפּגערוקט אַביסעל ווייטער, צום פענסטער צו...

— נו, דערצעהלט עפּעס, זאָגט עפּעס... — האָט אידאַ אָנגעהויבען צו קאָקעטירען, — וואָס האָט איהר היינט געלעזען?

— גאָרניט געלעזען... גאָרניט...

— וואָס דען האָט איהר עפּעס שעהנס געטאָן?

ער האָט אויף איהר געוואָרפען אַ דורכדרינגליכען בליק. אין איהרע אויגען האָט עפּעס נעפּינקעלט גליהענדעס... איהר ווייסע ברוסט האָט זיך באַוועגט.

ער איז צו איהר נאָהענט צוגעגאַנגען, אָנגענומען זי פאַר דער האַנט, וואָס איז געווען ענטבלויזט ביז'ן עלענבויגען און ליעבליך געענטפערט:

— וואָס האָב איך געטאָן? — געטרויכט וועגען אייך...

— אַך, דאָס איז שעהן!... — האָט זי שעלמיש געשמייכעלט.

זי האָט געוואָרפען איהרע בליקען, שנעלע, פינקלענדיגע, אין אַלע ווינקעלעך פון צימער... זי האָט אומבאַוואוסטערהייט עפּעס געזוכט, געפּאָדערט, געמאָנט. ענדליך איז איהר בליק געפאַלען אויפ'ן פאַרמאַכטען בוך.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ בוך? — האָט זי אַ פרעג געטאָן, סתם אַזוי זיך.

בערמאַן האָט זיך ווי דערשראָקען, ניט געוואוסט אַליין פאַרוואָס ער וויל ניט אָנרופען דעם נאָמען פון בוך און דעם נאָמען פון דעם גרויסען אויטאָר... ער האָט אַרויסגעשטאַמעלט:

— האַ... וואָס פאַר אַ בוך... גאָרניט.. ניט קיין וויכטיגס...

און גלייך איז ער באַפרייט געוואָרען ווי פון אַ שווערער משא...

ער האָט דאָס בוך אַוועקגערוקט ערגעץ ווייטער, אידאַ'ן אַוועקגעזעצט אויף דער סאָפע, ער — האַרט נעבען איהר און אַריינקוקענדיג איהר שוין דרייסט אין די אויגען, און שפּילענדיג זיך מיט איהרע הענט, האָט ער ווי אויסגעזונגען:

— אַך, ווי שעהן איהר זייט!...

דער גרויסער שווייגער

עס איז געווען מיט יאָהרען צוריק.

איך בין דעמאָלט געווען יונג און געקוקט אויף דער וועלט און אויפ'ן לעבען, ווי מען זאָגט, דורך ראָזאווע ברילען. איך קאָן זיך ניט באַריהמען, אַז דאָס גליק האָט מיר שטענדיג געשמייכעלט, אָבער מיין אָפּטימיסטישער בליק אויפ'ן לעבען האָט גובר געווען אַלע הינ־דערניסען, וואָס איך האָב געהאַט דורכצומאַכען פאַר מיין עקזיס־טענץ. און אויב איך האָב ניט שטענדיג בייגעקומען די שוועריג־קייטען, וואָס דאָס לעבען האָט פאַרמאָגט, האָב איך אָמוועניגסטענס זיך ניט געקלאָגט, ניט פאַר זיך און ניט פאַר לייטען. איינמאָל באַשלאָסען, אַז דאָס לעבען איז שעהן, בין איך שוין מיט דעם באַ־שלוס פעהיג געווען צו פיהלען זיך גוט און לעבענסלוסטיג...

אין יענער צייט האָט מיך מיין גורל פאַרוואָרפען אין אַ קליין שטעדטעל אין דער ליטאַ, וואו איך האָב זיך באַשעפטיגט מיט לעהרעריי, אין דער פאָרם פון געבען שטונדען.

עס איז געווען ניט קיין לייכטע באַשעפטיגונג. אום צו פאַר־דינען געגוג אויף אַלץ, וואָס איך האָב אין יענער צייט געדאַרפט, און כאָטש געדאַרפט האָב איך דעמאָלט ניט זעהר פיעל, האָב איך דאָך געמוזט האָבען אַרום צעהן שטונדען, דאָס הייסט, געמוזט באַזוכען צעהן באַלעבאַטישע הייזער אַ טאָג, פאַרברענגענדיג אין יעדער הויז איין שטונדע, מיט איינינגע תלמידים אָדער תלמידות. דאָס האָט אָבער ניט געהייסען, אַז אַלע תלמידים זיינען געווען די קינדער פונ'ם בעל־הבית, וואו איך האָב געהאַט די „שטונדע". ניט יעדער בעל־הבית איז געווען ביכולת צו האַלטען אַליין אַ לעהרער. ווי דער שכר־לימוד איז געווען ניט גרויס, וואָלט דאָס געווען פאַר אַ ליט־ווישען בעל־הבית אין יענער צייט צו שווער, און דערפאַר זיינען

דאָס רוב די תלמידים געווען צונויפגענומען פון עטליכע בעלי־בתים. ווער פון די בעלי־בתים עס האָט פאַרמאָגט אַ פּרייערע שטוב, ביי יענעם איז די לעהר־שטונדע פאַרגעקומען.

איין הויז, וואו מיין שטונדע איז געווען פון צוויי ביז דריי נאָכמיטאָג, האָט זיך אויסגעצייכענט מיט איהר באַזונדער שטיל־קייט. די פיער קינדער, צוויי אינגלעך און צוויי מיידלעך, האָבען צו דעם הויז ניט געהערט. דאָס זיינען געווען קינדער פון שכנים, וועלכע האָבען געוואוינט צו ענג און האָבען אויסגעבעטען די ער־לויבעניש ביי די אייגענטימער פון הויז, צו לערנען דאָרט מיט די קינדער. אין הויז האָט שטענדיג געהערשט אַ שטילקייט. די בעל־הבית׳טע איז געווען אַ קרעמערקע און איך האָב זי קיינמאָל ניט געזעהן. וואָס אַנבאַטרעפט דעם מאַן, האָט ער קיין וואָרט ניט אויסגערעדט, ניט מיט מיר און ניט מיט די שילער. ער פלעגט אָדער אומגעהן הין און צוריק, פון איין ווינקעל צום צווייטען, אָדער זיך אוועקשטעלען ביים פענסטער און אַרויסקוקען צום גרויסען הויף, וואו פון צייט צו צייט פלעגט זיך דורכשפּאַצירען אַ האָהן, דורכלויפען אַ קאַץ, אָדער דורכשלעפּען זיך אַ פאַרבלאָנדזשעטער חזיר פון אַ גוי׳אישען שכן.

דאָס זיינען געווען די איינציגע לעבעדיגע באַשעפעניש, וואָס זיין אויג פלעגט קאָנען זעהן, שטעהענדיג ביים פענסטער. פלעגט עס איהם נמאס ווערען, פלעגט ער זיך ווידער לאָזען איבער׳ן שטוב מיט געמאָסטענע טריט הין־און־צוריק, הין־און־צוריק.

די ערשטע צייט האָב איך ניט געשאָנקען קיין אויפמערקזאַמ־קייט דעם דאָזיגען מאַן אין די מיטעלע יאָהרען, מיט דער שעהנער באָרד, וואָס האָט ווי מיט אַ שטאָלץ אַראָפּגענידערט ביז די לאַצען פון זיין לאַנגען זויבערען ראָק. זיין פּנים בכלל האָט אויסגעדריקט רוה און גלייכגילטיגקייט.

איך האָב אַ פּאָר מאָל געפּרואווט מאַכען מיט איהם אַ שמועס, האָט ער מיר מיט קיין איין וואָרט ניט געענטפערט. אַ דערוואַק־סענע שילערין האָט מיר דאַן אַריינגעשושקעט אין אויער:

— ער איז אַ מרה־שחורה׳ניק... ער רעדט קיינמאָל ניט...

איך האָב דאַן באַגריפען זיין שטענדיגען שווייגען, און נאָכדעם ווי דאָס ערשטע געפיהל פון אונהיימליכקייט, וואָס יעדער גייסטיג־קראַנקער רופט אַרויס, איז פאַרשוואונדען, האָב איך זיך צוגעוועהנט אויך צו דעם מרה־שחורה׳ניק. פון צייט צו צייט פלעג איך איהם אַנקוקען, זוכען אין זיינע מינעס און באַוועגונגען דאָס געהיימניס־פולע, וואָס דאַרף זיך אויסדריקען ביי אַזאַ איינעם. אָבער קיין געהיימניספולעס איז ניט געווען צו מערקען. ער האָט בלויז געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ מענשען, וואָס האָט ניט וואָס צו זאָגען, און שווייגט...

אמת, נאָך אַ לענגערען באָאָבאַכטען איהם פלעג איך באַמערקען ווי זיינע ליפּען פאַרציהען זיך אויף אַ שמייכעל. אָבער אין דעם שמייכעל איז געלעגען מעהר סאַרקאַסטישעס ווי געהיימניספולעס. מיר האָט זיך דעמאָלט געדאַכט, אַז ער וויל זאָגען עפּעס אַ בייזען וואָרט, נאָר ער האַלט זיך איין מיט אַלע קרעפטען. אין אַזאַ מאָמענט האָב איך זיך צו איהם איינמאָל געווענדעט:

— איהר פרעגט עפּעס?

ער האָט צוריק פאַרשלאָסען די ליפּען און איז, ניט שענקענדיג מיר קיין אויפמערקזאַמקייט, צוגעגאַנגען צום פענסטער און געקוקט דער ווייטקייט אַריין.

* * *

איינמאָל בין איך געקומען אין דער באַשטימטער שטונדע אין זעלבען הויז. די קינדער זיינען נאָך ניט געווען. זיי האָבען זיך פאַרשפּעטיגט. איך האָב געוואָלט אויסדריקען מיין אונצופרידענהייט דערמיט. אָבער דער מרה־שחורה׳ניק איז געשטאַנען נעבען פענסטער, ווי אַן אומבאַוועגליכער, און געקוקט אין דער וועלט אַריין. איך האָב אַרויסגעקוקט פון אַ צווייטען פענסטער. איך האָב באַמערקט, ווי דער הימעל פאַרציהט זיך מיט אַ דיקער כמאַרע, עס ווערט פינסטערער און פינסטערער. עס וועט זיין אַ גאָס־רעגען...

איך האָב מיך דערפיהלט אַביסעל אומהיימליך. אין אַ געוויטער אין איין הויז מיט אַ מרה־שחורה׳ניק. איך האָב שוין באַשלאָסען פאַרלאָזען דאָס הויז. אָבער באַלד האָט ווירקליך אויסגעבראָכען

א שלאַנג־רעגען. גרויסע, דיקע טראָפּענס האָבען איינע נאָך די אַנדערע געפּאַטשט איבער די שויבען און זיינען צורונען איבער'ן פענסטער, ווי קלאַגענדיג און פּראָטעסטירענדיג צוזאַמען. באַלד האָט אַ בליץ געטאָן. אין אַ סעקונדע אַרום האָט אַ קייט פון דונערען געקנאַלט איבער'ן הויז, און דער פליייצענדער רעגען האָט זיך אָנגענומען מיט מעהר ענערגיע און האָט מיט זיינע טראָפּענס געקלאַפּט אין די פענסטער און איבער'ן הילצערנעם דאַך... און ווידער האָט זיך דורכ'ן פענסטער אַ שלענגעל געטאָן אַ לאַנגער בליץ און עס האָט דערלאַנגט אַ דונער.

קיין וועג צוריק איז ניט געווען. אויפ'ן מאַן האָב איך מורא געהאַט זיך אומצוקוקען, און גראָד ווייל איך האָב מורא געהאַט, האָב איך געמוזט אויף איהם קוקען. ער איז געשטאַנען האַרט נעבען פענסטער, ניט רעכענענדיג זיך מיט דער געפאַהר... דאָס גופא האָט אין מיר פאַרשטאַרקט דעם שרעק. הייסט עס, אַז ער איז זיכער משוגע... דאָך האָב איך געפיהלט מיין פליכט צו וואָרנען איהם:

— היט זיך, נעהט אַוועק פון פענסטער...

אויף קיין ענטפער האָב איך ניט געוואַרט. אָבער געגען מיין ערוואַרטונג האָט זיך דער מאַן צו מיר אומגעקעהרט מיט'ן פּנים, אָנגעקוקט מיך מיט צוויי מילדע, כמעט שמייכלענדע אויגען, און זיך אָנגערופען:

— איך האָב דאָס ליעב!...

די אויסגערעדטע פאָר ווערטער האָבען מיך מעהר דערשראָקען, ווי זיין שווייגען. איך האָב זיך אָביסעל אָפּגערוקט אַהינטער, ער זאָל דאָס ניט באַמערקען, און האָב אין פאַרצווייפלונג ניט געוואוסט וואָס פאַרצונעהמען.

ער האָט עס קענטיג באַמערקט און מיט אַ זאַנפטער שטימע געזאָגט:

— האָט ניט קיין מורא... איך בין ניט קיין משוגע'נער, און ניט קיין מרה־שחורה'ניק, ווי זיי רופען מיך...

„אָט דאָס איז דאָס" — האָב איך מיט שרעק אַ טראַכט גע־

טאָן — „דאָס איז די טענה פון זיי אַלע...“ דאָך בין איך אַביסעל רוהיגער געוואָרען. איך האָב איהם באַרוהיגט:

— חלילה... איך האַלט אייך ניט פאַר אַ...

— שעמט זיך ניט, — האָט ער געשמייכעלט. — איך פיהל זיך ניט באַליידיגט... אדרבא, אויב איהר האַלט מיך אויך פאַר אַזאַ, בין איך צופרידען. הייסט עס, אַז איך שפּיעל מיין ראָלע ריכטיג...

איך האָב מיך שוין פאַראינטערעסירט און שוין גאָר אָהן שרעק האָב איך איהם געפרעגט:

— הייסט עס, איהר מאַכט זיך נאָר פאַר אַזאַ...

— וואָס הייסט, איך מאַך זיך? — האָט ער געשמייכעלט. — איך טו גאָרניט. בלויז איך רייד ניט... עס איז ניטאָ וואָס און מיט וועמען... שוין צוואַנציג יאָהר, אַז איך בין אַנטשוויגען געוואָרען... ביי זיי הייסט עס אַ מרה־שחורה... ביי מיר — אַ בעל־שמחה... עס איז מיר זעהר גוט. זיי טשעפּען מיך ניט... ניט גוט, ניט שלעכט... איהר פאַרשטעהט?... איך בין געווען אַ בחור מיט גרויסע פאַרלאַנגען, מיט דמיונות... אַלץ געקליבען זיך אין דער וועלט אַריין... איך האָב אָבער ניט געהאַט קיין ענערגיע אַרויסצור־רייסען זיך... ביז איך שטעקען געבליבען דאָ, צווישען מענשען פון ניט מיין גליכען... איך האָב צו זיי גאָרניט... וואוילע אידען, אָבער אָרימע נשמות... זעהר אָרימע. מיין ווייב, מיט וועלכער איך האָב חתונה געהאַט, איז מיר געווען דערווידער פון ערשטען טאָג אָן... פלעגט איך זיך קריעגען מיט איהר, און זי מיט מיר... אָרום און אָרום איז אַזאַ וואָכעדיגקייט, אַזאַ גרויקייט. איך האָב ניט געהאַט קיין עצה, ווי אַזוי צו באַפרייען זיך... דריי טעג האָב איך געטראַכט, ניט גערעדט מיט קיינעם קיין וואָרט, אַלץ געזוכט אַ וועג און ניט געפונען. ביז איך האָב זיך געכאַפּט, אַז אין די דריי טעג שווייגען האָב איך זיך דערפיהלט גליקליך... האָב איך שוין אויפ׳ן פערטען טאָג מיט אַ כיון ניט גערעדט. האָבען זיי זיך דערשראָקען. רוהיג האָב איך זיך געהאַלטען, האָבען זיי מיר אַ נאָמען נענעבען דער מרה־שחורה׳ניק... אָבער איז אמת׳ן... עס איז בעסער... אַט גראָד מיט אייך האָב איך זיך צורעדט. אַביסעל

האָט איהר מיר אָנגעהויבען צו געפעלען, איהר זייט אַז אַנדערער אַביסעל האָט מיך דער שטורם אויפגעלעבט... איך האָב ליב א שטורם...

מיט פאַרכאַפּטען אָטעם האָב איך איהם אויסגעהערט. איך האָב געוואָלט איהם הערען און הערען. אָבער דערווייל האָט דער רעגען אויפגעהערט, דער הימעל האָט זיך אויסגעלייטערט און אין א ווײלע אַרום זיינען געקומען די שילער.

ער איז גלייך אָפּגעשפּרונגען פון מיר צום פענסטער און דער־ביי מיר א וואונק געטאָן. דאָס האָט ער זיכער געמיינט צו זאָגען, אַז איך זאָל ניט דערצעהלען קיינעם, אַז ער האָט גערעדט... ער וויל ניט מען זאָל וויסען. דאָס דאַרף בלייבען פאַר זיי א סוד...

און ער איז ווידער אַנטשוויגען געוואָרען...

3 1761 04580733 6